

Laurēt Joubert . parad









Surgeon II, 8. 523

15 leaves

532 ff. 54 leaves

V. [illegible] in [illegible]

LAVR.

IOVBERTI DELPHINATIS,

apud Monſpelienſes artis Medicæ profeſſoris.

PARADOXORVM DECAS PRIMA ATQVE ALTERA.

AD

PRVDENTISS. ET INTEGERRIMVM D. MICH. HOSPITALIVM GALLIÆ CANCELLARIVM.

Prior decas, inſcio autore dudū excuſa, nunc prodit recognita, adeò multiplici animaduerſione illuſtrata, & variis additionibus locupletata, vt tota propemodum retexta videri poſſit.

Quid præterea noui acceſſerit, proximè ſequentes paginæ indicabunt.

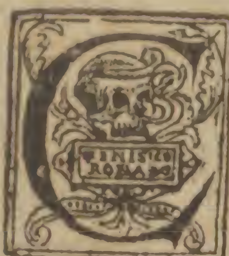
LVGDVNI,
Ad Salamandræ, in via Mercuriali.

M. D. LXVI.

Cum priuiligio Regis.



COPIE DU *Priuilege.*



HARLES par la grace de Dieu Roy de France, à vous nos Baillifs, Seneſchaux, Iuſticiers & officiers, leurs Lieutenans, & à chacun d'eux comme il appartiendra, ſalut. Noſtre cher & bien-amé, M. LAVRENS IOVBERT, Docteur regent en la faculté de Medecine, en noſtre ville & fameuſe Vniuerſité de Mompelier, nous a fait remonſtrer, qu'auec grand labeur & trauail d'eſprit, il auroit compoſé diuers commentaires ſur les œuures de Galien, principalement *In tres libros de facultatibus naturalibus*, en forme d'annotations: *In librum De vſu pulſuum & Iſagogen ad Teuthram: In librum quintum de facultatibus ſimplicium medicamentorum*, & autres. Plus, certaines œuures par luy compoſées de diuerſes matieres, dont les aucunes ſont en lumiere fort incorrectes, les autres ſont à imprimer: ſçauoir eſt, deux liures *De riſu*, tant en Latin, qu'en François. *Paradoxorum decas prima & ſecun-*

da, ad prudentissimum & integerrimum Dominum Michaelem Hospitalium Galliæ Cancellarium: De calculo tractatus, ad eundem: De peste, libellus: Erreurs du populaire en fait de Medecine, & conseruation de la santé: auec plusieurs autres, qu'il desire en peu de iours (auec l'aide de Dieu) mettre en lumiere, & faire imprimer: d'autant qu'ils peuuent de beaucoup seruir & apporter profit au public. Mais il doute qu'aucuns Imprimeurs, ou autres que ceux à qui il auroit donné charge ce faire, se vousissent ingerer d'iceux liures imprimer, contre le gré de l'auteur, & le priuer de son intention, s'il n'auoit sur ce nos lettres de permission ou priuilege: nous humblement requerant icelles luy ottroyer, pour tel temps qu'il nous plaira. Pource est-il, que nous inclinans liberalement à la supplication & requeste dudit IOVBERT suppliant, à iceluy, pour ces causes & autres à ce nous mouuans, auons de nostre grace speciale, pleine puissance, & autorité royal, donné, & donnons priuilege, congé, licence, & permission, & à l'imprimeur ou libraire ayant charge de luy, d'imprimer, ou faire imprimer, mettre en vante & distribuer tous & chacuns lesdits liures cy dessus mentionnez: defendant tres expressément à tous libraires, & autres, ne les imprimer, ni faire imprimer en quelque sorte que ce soit, ni en apporter vendre d'autres imprimez

autre

autre part, ni en debiter & diſtribuer d'autres que ceux imprimez par celuy qui aura charge dudit ſuppliant, iuſques au temps & terme de dix ans, à conter du iour & datte que la premiere impreſſion deſdits liures ſera parachéuée d'imprimer. Et ce ſur peine de confiſcation deſdits liures, d'amende arbitraire, & de tous deſpens, dommages, & intereſts enuers les parties. Si voulons, vous mandons, & à chaçun de vous qu'il appartiendra, tres-expreſſément commettõs par ces preſentes, que de nos preſens permiſſion, vouloir, intention, & contenu en icelles, vous faites, ſouffrez, & laiſſez ledit ſuppliant, enſemble ledit Imprimeur & libraire qui aura charge de luy, comme dit eſt, iouyr & vſer plainement & paiſiblement: contraignans à ce faire, ſouffrir, & obeir, tous ceux qu'il appartiendra, & pource ſeront à contraindre par toutes voyes & manieres deuës & raiſonnables: nonobſtant oppoſitions, ou appellations quelconques, & ſans preiudice d'icelles, pour leſquelles ne voulons eſtre differé. Car tel eſt noſtre plaiſir, nonobſtant comme deſſus, & quelconques ordõnances, mandemens, reſtrictions, & defenſes, ou lettres à ce contraires. Donné à Mompelier le 29. iour de Decembre, l'an de grace 1564. & de noſtre regne le cinquieſme.

Par le Roy en ſon conſeil,

CAMVS.

litate, & improbo labore inuestigassent, assequi non potuisse: eos potissimum, quibus non defuit ingenij vigor, iudicium accerrimum, vitáque longæua, & impetratum à rebus priuatis ocium. Hæc dum cogito, & cum Aristotelis sententia comparo, stupidum me aliquandiu detinuerunt. Meo tamen animo in eo dubio constituto haud quaquam euenit, vt (quemadmodum illa aiebat) paulo momento huc vel illuc impelleretur: quin porro perrexi ad inquirendas rationes, quibus factum fuerit, vt tam diuturna seculorum successione perseuerauerit τοῦ τῆς ἀληθείας τυχεῖν *impedimentum. Atque huius causas, præter eas quas Aristoteles ibidem statuit, eorum quæ quotidie experimur exempla me docuerunt. Quis etenim nescit, per innumeras hominum ætates in nostra hæc tempora vsque peruenisse, laudis alienæ obtrectationem, quæ & priscis seculis, & nostris, eam* τῆς ἀληθείας ἀποτυχίαν *produxerit? Quippe, vt de nostrate primum agam, ipse haud ignoras,* Ἀρχιγραμματεῦ *præstantissime, quam cæcum & atrox hodie sui amantissimis non modo veritas odium pariat, sed etiam quam inuidiosa &* τῶν διαβολῶν *nequitiei obnoxia sit veritatis indagatio. Exemplorum enim quæ nostra viderunt secula, etsi animus meminisse horreat, recens tamen horrendæ speciei* φάντασμα *nos eorum obliuisci non sinit. Quid aliud (quæso) iampridem moliuntur cœlitus emissæ veritatis hostes, quàm vt ipsam asserentium nomina cum monimentis in perpetuam obliuionem relegent? At tam detestanda calamitas (inquies)* τῆς παιδείας *artes illæsas prætergressa est.*

Terẽtius in Andria.

eſt. Nihil minus, vt ex veterum philoſophorum, & noſtrorum quoque medicorum exemplis facile colligimus. Nam vt prætercam in Socratem planè inſontem latum iudicium, mortiſque mulctam, quod ille plures Deos reiicere putaretur. Quid Platonis de Idæis diſſertatio? quantam nomini illius ignominiam apud poſteros inuſſit, quod eas aliquando ambitioſa forte inſectatione perſequutus fuerit Ariſtoteles. Pythagoreorum verò præſtantiſſima quæque dogmata de numeris, quos rerum omnium primordia ἀναλογικῶς eſſe volebant, quid aliud æterno addixit exilio, nobiſq́; ea de re veritatis ἀποτυχίαν intulit, quàm alienæ laudis obruẽdæ immodicum ſtudium? Eandem iniuriam noſtro graui incommodo experti ſunt, Thales Mileſius, Anaximander, Democritus, Heraclitus, Empedocles, Anaxagoras, Parmenides, Meliſſus, Cteſippus, Mneſitheus, Leucippus, Epicurus, & quicunque rerum naturæ interpretationem aggreſſi ſunt: qui indicta cauſa è philoſophorum numero penè ſublati, nobis, quil ſuos labores deuouerant, ſi vitæ reſtituerentur exprobrarent, ſua monumenta iampridem à blattis exeſa. Aſt eiuſmodi expoſtulationem plæroſque videas ſúſque déque ferre, aut etiam nihil curare: vt pote quum à nunquam guſtatis ſoleat facilis eſſe defectus. Ego verò contrà, iandudum mihi perſuaſi, non pauca ex iis, ſi extarent, nobis valde profutura, quæ iniuſte oppreſſit hominum ἐπιχαιρεκακία, vt ſua in eorum locum ſufficeret. Hinc res eò miſeriæ tandem redacta fuit, vt quum maximo philoſophantium damno alio-

rum

rum commenteria periissent, in iis nullo refragante posteritas tenacissimè inhæserit, ea tantum vera esse sibi persuadens, quæ sine controuersia proponerētur. Idcirco mirandum non esse arbitror, si nos quoque eam veritatis ἀποτυχίαν, in omnes grassatam ætates, experiamur. Melioribus enim sublatis, τῶν παρόντων commoditas, etsi deteriora fuerint, non probari nequit. Porrò si quis hic excipiat, ex veterum dictis quæ à probatis autoribus confutantur, facile coniecturam fieri, qualia essent reliqua, & quanti facienda si ad nos vsque venissent: obsecro vt circunspecta animi attentione diligentius perpendat, quatenus quid à quoque dicatur. Nam quas ex illorum commentariis citatas sententias audimus, vt plurimum adeò frigidè ac nudè recensentur, vt qui illas asseruere prorsus philosophi nuncupatione indigni iudicentur. Idem vitium in medicos non parum sæuiit, exagitatis hinc inde opinionibus ab Herophilo, Chrysippo, Euryphone, Prodico, Diocle, Praxagora, Erasistrato, Asclepiade, nec non Themisone, ac Thessalo, aliisq́; non paucis, quorum libri si haberentur, non dubito quin plæraque in iis minus inepta possent annotari. At quia patrocinio fuerunt destituta, cœpere negligi primum, tandem verò nunquam recuperanda perierunt: vt in his verum esse deprehendamus, quod ille ait, quæ à plærisque inhonorantur, inculta iacere. Neque verò similem effugissent cladem diuini Hippocratis opera, nisi propitium assertorem Galenum sortita fuissent, qui obscurius dicta benignè interpretatus, nihil ab Hippocrate aut falsò aut temere pronunciatum

Cic. tus. prima.

tum fuisse, omnibus iam persuasit. Si quæ autem huius δόγματα parum reliquis consentanea, in iis qui Hippocratis nomine prostant libris, occurrant, ea ilico vel Polibij, vel Thessali filij, aut alterius cuiusquam esse, excusat: licet hos quoque peritissimos, & Hippocraticæ doctrinæ sequaces diligentissimos agnoscat. Equidem si quis paulo attentius atque penitius à Galeno ipso neglecta discutiat, plurima obseruabit in quibus non tam veritatis amans, quàm principiorum quæ alibi constituisset, peruicax assertor esse deprehenditur. Quod enim de febrium omnium materia & communi sede non obscurè tradit Hippocrates, hucusque ignoratum fuisse videtur, quia minime à Galeno vsurpatum iamdiu obsoleuit. Quid de pinguedinis generatione? Aristotelis verissimam opinionem Galenus reprehensione minime dignatus, aliam interim (&, meo quidem iudicio, falsam) astruit. Nescio quis ex veteribus τῶν αἱμάτωσιν venis attribuit. hoc enim tantũ recenset Galenus, & leuissimis confutat rationibus. nos autem illud verum esse agnoscimus. Eiusmodi permulta esse suspicor, quæ ab antiquioribus rectè asserta, deinceps patrocinio destituta, cum autoribus suis sepulta, à nobis desiderantur: quibus si plæraque à posterioribus tradita conferri possent, hæc magis verisimilia quàm vera, accurato examine facto iudicarentur. Eos verò à quibus sua desumpsit Galenus, in non paucis aliam sententiam habuisse, quam illis affingat, ex eo manifestum esse puto, quod ipsius Hippocratis scripta excutiẽs, plærunque cereum nasum, quem in quam

velit

velit partem flectat, appinxisse videatur. An verò mirum est eundem ab aliis dissentire, qui secum consentiens non esse deprehenditur vsquequaque? Huic sane quadrat sapientis illius sententia,

Cato. Conueniet nulli qui secum dissidet ipse.

Quid enim in Galeni scriptis frequentius occurrit, quàm ipsum plærunque videre, quod alibi multis rationibus fuerat demolitus, id constantissimè asseuerare? Sectator enim Platonis dum esset immodicus, & eius virtutum admirator penè scurrillis, Academicorum αἵρεσιν *qui probabilia duntaxat tanquam aues consectabantur, omninò extergere non potuit. Ita quacunque probabilitate percellebatur, in eam sententiam totus ferebatur, nihil aut parum sollicitus quid ipse alibi statuisset: nec æqualium rationum pondera iudicij statera appendere, vnquam sustinuit. Ita enim vsque adeo desultorium Galenum plærunque esse videmus, vt liceat ex eiusdem sententia prorsus dissentanea confirmare. Hæc dum animaduerto, non possum nõ illius quoque dicta exactius perpendere, & de plærisque dubitare, vt diligentiore facta inquisitione, veritas tandem (absit inuidia dicto) elucescat. Id quod omnes sapientiæ studiosos præstare debere, nos admonet communis vtilitas, ac insuper eorum exempla qui nos vt ætatis, sic eruditionis antegressione longe post se relinquunt: quorum catalogum ne longius arcessere videar, eorum meminero tantum, qui in arte medica tractanda, se eo studio duci, suis operibus testatum proximè reliquerunt, vt suæ laudis eam duntaxat rationem habuerint, quam alio-*

rum

rum poſtularet vtilitas. Inter quos IO. AR-GENTERIVS inſignis philoſophus, & medicæ artis profeſſor clariſſimus, in Galeno plæraque reprehendit, animaduerſione digniſſima, IOANNES verò FERNELIVS noſtri temporis medicus omnium clariſſimus, in ſuis de re medica illuſtriſſimis commentationibus, non pauca veterum decreta euertit, & contra vulgarem opinionem plæraque ſtatuit. Aſt præ cæteris omnibus quos hactenus noui, in docendi & veri indagandi libertate, facile primas concedo GVLIELMO RONDELETIO huius noſtræ Mõſpelienſis ſcholæ ἰατραρχιγραμμάτει digniſſimo. Is enim, quò de omnibus certior habeatur ſententia, nemini parcens omnium ſcripta ad amuſſim probat, & nulla dicentium autoritatis habita ratione, ſingula perpendit atque librat: quàm plurima antea inaudita certis veriſque demonſtrationibus perſuadens. Eiuſdem exemplo quantum ex eius familiaritate (qua iam per multos annos mihi liberè ac iucundè perfrui licuit, atque vtinam liceat multò diutius) cum in omni Medicinæ parte, tum in ea docendi libertate profecerim, mihi ipſi conſcius, ingenuè ac palam profiteor. Sed enim illius grauiores ſententias, quarum pars maxima ἐν τῇ θεραπευτικῇ, artis totius præcipua parte, locum habent, nulla ratione imitari queo. ἐν τοῖς φυσιολογουμένοις καὶ τῇ παθολογίᾳ (quandoquidem in his error minus grauis, eiúſque emendandi facilis cuique relinquitur occaſio) me exercere ſoleo. Itaque inter profitendum è mediis artis noſtræ penetralibus

erutas

erutas quæstiones παραδόξους exagitare interdum iuuat, vt hac via meorum ingenia exucitem, ac tandem veritatis exquirendæ stimulus eorum infigatur animis. Quod meum consilium successus haud sane pœnitendus excepit, nedum vt laboris me aliquando pigere possit: nisi quod ad paucos ea peruenire videbam, quæ nouisse quàm plurimorum referre arbitrabar. Quinetiam illud perspectum habebam, ex tam numerosa eorum qui Medicæ artis sunt candidati, cum pluribus vel non expedire, vel non licere nostras hasce σχολὰς frequentare: omnium tamen interesse illa habere cognita, quorum ignoratio nulli rei quàm stolidæ pertinaciæ confirmandæ, prodesse potest. Vel si qua in re sit profutura, ad id solum inscitia illa valet: asserendos nempe in maiorem seruitutem, quos vel ingenij imbecillitas, atque ignauia, vel paucæ lectionis conscientia, alienæ libidinis mancipia reddidit. Itaque consilium inire cœpi, vt quæ nonnullis haud parum profuisse expertus eram, ea ad quàm plurimos pertinerent. Res nanque natura bonæ amplificationem communicatione sortiuntur. Porrò, quum in animum iam induxissem literis mandare nonnulla ex iis quæ indefesso labore abstrusa erueram ex rerum recessu penitissimo, institutum arrisit primum: & aditus qui se mihi per initia facilem dare videbatur, cuiuscunque periculi reformidationem fœlicis exitus candore obuelabat. At verò postquam ex rerum progressu sensi me in ea pericula induere, vnde pedem

refer

referre non liceret quoties liberet, sui conscia imbecillitas mea me reuocare cœpit. Hinc studium in partes varias sæpenumero scissum fuit. Interdum enim pudebat audaciæ, aliàs tædebat laborum, quandóque progressionis pigebat, tandem exitus vt plurimum sese mihi offerebat pœnitendus. Tandiu verò licuit perplexo esse meo animo, donec ipsum subierit tuæ (ὁ ἀρχιγραμματεῦ illustrissime) humanitatis recordatio. Ea enim, præter quàm quod virtutum cæterarum exaggeratione in tam excellentis dignitatis fastigium bene merentem euexit, ita te etiam affectum erga φιλομούσους reddidit, vt neque peculij, neque molestiæ cuitādæ rationem aliam habere videaris, quàm ipsorum postulat commoditas. Hæc de te persuasione confirmatus animus mihi creuit cum periculis: adeò vt quarumcunque reprehensionum (in quas varias & graues incursurum me præuidebam (reformidationem deposuerim, modo sub tuis auspiciis viam capessere meis conatibus ac instituto concessum esset. Taceo pleraque alia confirmandæ huius meæ sententiæ argumenta haud leuia: quibus omnibus incitato mihi nihil satius esse posse visum fuit, quàm vt me meósque labores, futuríque nominis specimen hoc primulum tuo dicarem fauori. Literæ sunt, fateor, & easdem apud plærosque vilescere. at eædem à φιλολόγῳ suo ἀρχιγραμματῆι in munus offerūtur. Illæ enim, etsi speciei pusillitate contemnendæ videantur, apud te tamen non magni æstimādæ non sunt, per quas talis ac tantus euaseris.

Quam

Quamobrem, qui videas illas ſeſe in clientelam tuam dedere, ſpero non committes vt vel animi mei candorem negligas, vel literis καὶ τῇ παιδείᾳ patrociniũ deneges, quibus apud te vnũ aſylum eſt conſtitutũ.

***

SVMMA CAPITA RERVM PRIMA Decade explicandarum.

τὸν



Εἰς τὸν εἰκόνα ΛΑΥΡ. ΙΟΥΒΕΡΤΟΥ
τοῦ ἰατρικωτάτου.

Τίς, πόθεν, ἠὲ τὶς ἡλικίης χρόνος, ἔργον, ἔκοντι
    Δέχνυσ' ἀναγνώστης οὔασι θελγομένοις.
Οὔνομ' ΙΟΥΒΕΡΤΟΣ. πατρὶς φιλελεύθερος αἶα,
    Ἥτιν' ἀγακλειτὴν θῆκεν ἐπωνυμίην
Δελφίνων ἐλαχυπτερύγων, θεμιτώδεσιν ὀμφαῖς
    Πίστιν ἔχων Βρέννου ἄμναμος ἰθύδικος.
Νόσιμον ἐξαγαγὼν ποτ' ἀπὸ Πλειστοῖο ῥοάων
    Εὐπτολέμων Κελτῶν πλῆθος ἀρειομανές.
Ἔδραμεν, ἐξότ' ἔγωγε μογοστόκον ἔδρακον ἦῶ,
    Τρεῖς ἐτέων δεκάδες, καὶ δύο κύκλα πάλιν
Ἰᾶσθαι δύναμαι πεπεδημένα γοῦνατα νούσῳ,
    Τειρομένων τε λύαις ῥᾷστον ἄκημα φέρειν.

Ἰω. Βωρδάτου.

Εἰς τὸ αὐτό.

Ὀππότ' ἐν ὀφθαλμοῖσι βλέπω σὸν ἄναυδον ἄγαλμα,
Μέστον παιονίδος πληθομένων σοφίης.
Δὴ τότ' ἐσαθρήσειτε, λέγω, πολυΐδριος ἀνδρὸς
Εἰς ὅσον ἥκε κράτους παντοδαημοσύνη.
Ἥτις ἔχει τ' ὄντως μούνη σθένος ἀθανατίζειν
Ἱεμένας αὐτῆς κηριτρεφέις γενεάς.
Σύμβολόν ἐστιν, ἐπεί σευ ἔτ' ἐν χθονὶ δερκομένοιο
Σὸν τιοῦσι τύπον πάντες ἐπεσσυμένως,
Ὡς σε ταχυφθιμένην μετὰ γαῖαν ὁμόφρονι θυμῷ
Αὐτίκα γιγνώσκουσ εἵνεκ' ἀκεστορίας,
Εὐρυόπου λαμπροῖσι Διὸς πελάουσι μελάθροις
Τίμιος ἡμίθεος ἔνθα πάρεδρος ἐστί.

Ἰω. Βωρδάτου.

NICOLAVS STILBTHERIVS Lagopagita Iurisc. ad Autorem.

Te tua laudabat, LAVRENTI, *Gallia nuper*
Cum risus causas, materiámque dares.
Scilicet ex leni risu, tremulóque cachinno
Pensabat vires ingeniúmque tuum.
At nunc, compressis leuibus dum seria tractas,
Te laudat quicquid relliquus orbis habet.
Miratur Latium, miratur & Hesperus acer,
Germanúsque sagax hæc tua scripta probat.
Macte igitur, IOVBERTE, *animo. Sic itur ad astra.*
Ingenio viuas tempus in omne precor.

ΕΝΙΜΟΥΝΔΟΥ ΕΥΠΙΣΤΙΟΥ ΚΑΒΕΩΛΕΩΣ, περὶ παραδοξολόγου καὶ παραδοξοποιοῦ ΛΑΥΡ. ΙΟΥΒΕΡΤΟΥ, ἑξάστιχον.

Ψεύδεα πρὶν πάμπολλ' ἐγενήσατο δογματ' ἰατροῖς,

Οἵπερ

Οἵσπερ ὅλη τεχνὴ συντετάρακτ᾽ ἐπίπαν.
Ταύτην Γαληνὸς τὸ πάρος φοιβήσατο, πάντων
Καὶ παρὰ τὴν γνώμην κάλλιον ἐκτέτικε.
Ὡς παραδοξολόγος ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ ἔξοχος ἡμῖν
Ἐξελάων πλανίας νῦν παράδοξα ποιεῖ.

GASPARIS SALIANI VAlentini Delphinatis, Epigramma in eundem ſenſum.

Dogmata falſa prius medicis complura fuere.
Queîs male tractatum conſtitit artis opus.
Hanc extra vulgi terſerunt Pergama ſenſus,
Antiquúmque decus reſtituere ſuum.
Sic miranda loquens, LAVRENTI *clare, ſubactis*
Errorum tenebris, iam Paradoxa facis.

ΟΛΛΙΒΑΡΙΟΣ Ο ΚΑΛΛΙΑΤΡΟΣ Ἀλεγκονικὸς, εἰς τὸν λαμπρότατον ΙΟΥΒΕΡΤΟΝ.

Ἔργον ΙΟΥΒΕΡΤΟΣ πολλῶν παρὰ γέγραφε δόξαν.
Μνήμης καὶ κύδους ἄξιον ἀθανάτου.

Τοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸν αὐτόν.

Ἄξιος ἀθανάτου γέρατος πολύμητις ἰητρὸς,
Ὃς πάντων πρῶτος πολλὰ δίδασκε βροτούς.

Idem OLIVARIVS CAILLARTIVS Alenconicus, in clariſſ. IOVBERTVM, pręceptorem ſuum.

LAVRENTI *Paradoxa facis digniſſima lauro.*
Laurea téque decus non peritura manent.

Eiuſdem in eundem.

Quæ IOVBERTE *facis, faciunt vt ſis* παρὰ δόξαν.
Ecquid enim maius ſecula noſtra dabunt?

Inſcriptionis δικαιολογία.

Non ante expertis mirandus fulgor ocellis,
Detinet attonitum vox noua ſæpe animum.
Stupet & aduena miratus dum conſpicit vrbes,
Inſuetas horret ruſticus illecebras.
Sic quibus abdita non patent miracula rerum,
Hærent intuitu, nec iuuat alta ſequi.
IOVBERTVS *ſic auitum referens voce iubar,*
Θαυμαστῶς *loquitur,* καὶ παράδοξα λέγει.

Hier. Chamboni.

Εἰς ἀναγραμματισμὸν ΛΑΥΡ. ΙΟΥΒΕΡΤΟΥ.

Οὐδὲν ἐπιχθονίων, πρὶν μόρσιμον ἦμαρ ἐπελθεῖν,
Δεινὸς ἔειπε Σόλων ὀλβιόμοιρον ἔμεν.
Τόν-δ᾽ ἔμπης, θεὸς ὃς διὰ Μωσέος ὤπασε λαῷ
Ισραὴλ ἁγίων βιβλία θεῖα νέμων.
Πᾶσιν ἐν ἀνθρώποις οὐ ἥμερον ἐξαγόρευε
Θεσπεσίοισιν ἑοῖς ἄνδρα πιθόντα λόγοις.
Αὐτὸ γενέθλος ἐπὴν μούνῳ ἐπέτελλεν ἑαυτῷ
Λατρεύειν μέροπας οἰκία θέντας ὅλους.
Ορθροφόρον πρὸς ἕω καὶ πρὸς φάος Ἀφρογενοῦσης,
Πρὸς νότον, κ Θρήκης αἰθαλόεντα κύνα.
Τοὔνεχ᾽ ὃς ΟΥ ΛΑΤΡΕΥΣΕ ΒΡΟΤΟΙΣΙΝ
ἐφήμερος ἀνὴρ
Ἤλαβεν εἰς ἄκρην ὀλβιοδαιμονίης.
Οἷα φύλαξ τις ἐὼν μεγάλου βασιλῆος ἐφετμῶν,
Καὶ μάλα πειθήμων θευεπέεσι λόγοις.

Ιω. Βωρδάτου.

Ad

Ad clariss. Doct. LAVRENTIVM IOVBERTVM, *Præceptorem suum doctiss. Antonij Aubery* Επίγραμμα.

Hippocratis famam virtutis seruat alumnam
Nec tacuit partas arte Galenus opes,
Inuoluens sic tu libros Ioberte Galeni
Has præter dotes plurima mira refers
Rumpe moras fœlix validum deprome talentum
Non manet ingenij fama sepulta tui.

Εἰς τὰ λαμπροτάτου ἰατροῦ Λαυρεντίου τοῦ Ιουβέρτου παράδοξα, Ιάνου Αντωνίου τοῦ Σαρακηνοῦ δωδεκάστιχον.

Ος τις ἀληθείαν τε καὶ ὄντων αἴτια πολλῶν
Ιμείρεις καθαρᾶς πίδακος ἐξαρύσαι,
Ουχὶ δὲ ταῖς πλήθους γνώμαις προσέχεσθαι ἀπείρου,
Δεῦρ' ἴθι θαρσαλέως, καὶ παράδεξα τάδε
Ευνοικῶς ξὺν ἐμοὶ ἀνέλιστε. Τάχιστα νοήσεις
Ως παράδοξα καλεῖν πλῆθος εἴωθ' ἀλόγως,
Οσάπερ οὐκ ἔδεει ὄντως ἔμμεναι παράδοξα.
Τοίνυν ἴσχε χάριν πρόικα χαριζομένῳ
Εργον Ιουβέρτῳ τοῖον πάγχυ παράδοξον
Ι'ητῆρ' ἀγλαῷ. Αλλά γε τί πλεόνων;
Ουκέτι δεῖ πολιῷ κισσὸν περὶ φυθάδε βάλλειν,
Εἴγε σιωιστάει ἔργον ἑωυτὸν ἅλις.

Π. ΛΟΓ.

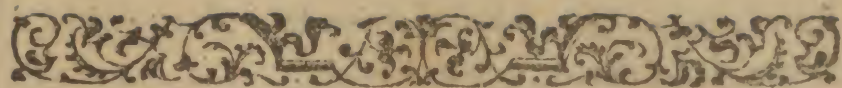
Π. ΛΟΓ. εἰς λαμπρότατον καὶ ἰατρικώτατον ΙΟΥΒΕΡΤΟΝ.

Ημος μαθεῖν ἦρχεν Ἰούβερτος ἰατρῶν
Μνημεῖα τῶν πάλαι, ἔῃσίν τε φρεσὶν
Λόγων ὑποθήκας καὶ παραγγέλματα βαλεῖν
Ἥμος ἀμύμοσιν ἀμύμων Ἱπποκράτει τε
Ὡμίλησεν καὶ Γαληνῷ, παρ᾽ ἐλπίδας
Πάνυ ἔτυχεν, κἂν πᾶσι τοῖς αὐτὸν πέρι
Πρωτεύων. Ἥμος ἀσθενοῦντας ὠφελεῖν
Θύμῳ ἕῳ ἔβαλεν, ἢ καὶ ἑρμηνεύειν
Εἰς πάντας, ὧν, παλαιῶν οὐδεὶς ἥπτετο,
Πάνυ παρὰ δόξαν γένετο καὶ παρ᾽ ἐλπίδας.
Ὅστις δὲ νῦν κατόψεται γεγραμμένους
Λόγους ὑπὸ τοῦδε, καὶ νιν ὄψεται ὁμοῦ
Πέρα μὲν τῶν θαυμάτων, καὶ παράδοξον πάνυ.

Fr. Vlmus, de Paradoxis illustriss. D. IOVBERTI, *præceptoris sui, ad Lectores.*

Plurima pro veris maiores falsa docebant.
Doctorum nimium credula turba λόγοις.
Clarus at ingenio Iaubertus, clarus & arte,
Rimatur propriis singula quæque modis.
Hinc παράδοξα *profert priscis ignota,* ἀποδείξεις
Quæ firmat, veterum nobilior placitis.
Illius ergo æquâ libremus scripta bilance,
Damnosúmque atauis sit procul αὐτὸς ἔφα.

IACOBI



IACOBI PARADISII PHIliatri, in D. IOVBERTI Valentini Delphinatis Doctoris Medici, & apud Montem pessulum eiusdem artis professoris eximij, paradoxa, Ἐπίγραμμα.

Phœbus stans medio in choro sororum
Musarum Charitúmque, pauca fatur.
Quamuis tempora doctiora quondam,
Et Græcas dederint sat & Latinas
Insignes animas, viróśque dignos
Quos cantent Oriens, tepénsque vesper,
Quos cantet regio calore feruens,
Et Septentrio frigoris cauerna:
Nunc multò vberior tamen reluxit
Doctorum numerus, segéśque læta,
Hac in decrepita poli senecta,
Iam Mundo pheretrum parante claudo
Ætnæ præside feruidi camini.
Nunc in militia fugax Achilles,
Nunc vis indomita Herculis iocosa
Quando Hector puerum timet procacem
Bombarda horribili eminus minantem.
Nunc & sydera denegante nocte
Nautæ cœrulea vehuntur vnda.
Nunc terras, mare, fluminúmque ripas,
Et nunquam populos prius repertos,
In picta referunt tibi papyro.
Astrorum quoque, syderúmque motus,

Fato

Fatorúmque vices pater ſupremus
Haud nouit meliúſve, certiúſve,
Quàm nunc terram habitans genus virorum.
Non ſiluis animal tenetur vllum,
Non terræ tegitur cauis latebris,
Non cœlo leuibus refertur alis,
Non amnis rapidi vadit per vndas,
Aut fluctus ſecat æquoris marini:
Tellus præterea, benigna nutrix,
Non herbas, frutices quoque, arboréſque
Ingenti in gremio fouet: ſagax quin
Id totum artificum manus decore
Effinxit tabulis, & ære preſſum
Vulgauit, proprióque iam colore
Oſtendit. Sophiæ bonum virorum
Non vnquam ſtudium tot occupauit
Mentes. Iuridicos probos nec vnquam
Tot ſummo aſpiciens notaui olympo.
Veſtri quin etiam chori poëtæ
Curarum vacui, innocénſque turba,
(Diuæ Pierides) comas reuincti
Lauro, non aliàs patris Homeri
Tam denſo agmine ſigna ſunt ſecuti.
Et iam Pœonij, videte, noſtras
Artes quanti agitent, virúmque letho
Quàm multos rapiant, Potentiores
Vires Omnipotens chaos reſoluens
Si paulò pater addidiſſet herbis,
Mortales, animas ſuas docerent
Corpus perpetua fouere vita.
Aut ſi fors animus domo relictâ

Terræ

Terrena, in vacuas abisset auras,
In corpus cogerent redire notum
Præstantes medici, parémque diuis
Mortales agerent beatitatem.
Quod cum fata vetent, tamen laborant
Certatim medici recentiores
Anteire ingenio, eruditione
Priscos, Pergameum, senémque Coum,
Et claros Arabes ab arte viros.
Sed nullus tetrico magis labore
Iuberto. Paradoxa nanque prodit
Haudquaquam studio nouo petita,
Sed Phœbi ex aditis, librísque doctis,
Aut rerum experientia. Ille nanque est
Valens ingenio, valens labore,
Valens eloquio, valens & arte,
Valens & patria, valens iuuenta.
Euge ergo mea cura perge, vinces,
Et te munere Phœbus hoc beabit,
Tu solus pater vt iugis vocari
Τῶν παίδων ἰατρῶν *recentiorum*
Possis. Concilium deinde soluit
Phœbus sic medio in choro sororum
Musarum, Charitúmque pauca fatus.

Ad clariss. virum D. LAVR. IOVBERTVM, artis medicæ Doctorem & professorem apud Montempesulum digniss. Antonij Iunckeri Germani, carmen acclamatorium.

Promere quæ vulgo παράδοξα *putentur inerti,*
Non est difficilis grande laboris opus.

Nam

Nam de plebe rudi quis credat, ad astra relatam
Terram quàm punctum, si legat, esse nihil?
Aut mininos ignes, quibus aptus fulget Olympus,
Terrea multiplici vincere regna vice?
Scilicet excedunt vulgarem talia captum:
Et quæ non didicit nemo probare potest.
At si doctorum quis inexpectata cateruis
Inueniat, laudem quo mereatur habet.
Nã quò mira magis, magis atque inopina reuelat,
Hoc superat reliquos mente sagace magis.
Discentísque iuuat cursum studiúmque iuuentæ,
Dum bona, nec tumido corde profecta, docet.
Hinc παραδοξόλογους *se prædicat ipse vocatum*
In medica primas arte Galenus habens.
Hinc paradoxorum placuit tibi sumere nomen
Fœtibus ingenij, magne IOBERTE, *tui.*
Quippe Machaoniæ studiosior artis alumnus,
Hos vbi percurret visu animóque libros,
Cõtuitu primo veterum contraria scriptis
Sentiet hæc, certa nec fore digna fide.
Ast simul ad normam rationis cuncta vocabit,
Ac vsum statuet testis habere loco:
Sat scio quod vero iam consona singula dicet,
Ingenij dotes suspiciétque tui.
Ac alios inter quibus illustrata medendi
Ars fuit, eximia te quoque laude vehet.
Pœonij pulchram studij quia tangere metam
Qui cupit, & medicæ dicta probare scholæ,
Is certe veniat methodo comitatus oportet,
Marte nec expertus pauca sit ante suo.
Nam duo diuino sunt hæc celebrata Galeno

Crura,

Crura, quibus medicum fulcit vtrisque bonum.
Quorum qui neutro, vel non meat vsus vtróque,
Claudicat, optato non fruitúrque scopo.
Isque IOBERTE tuos euoluens forte labores,
Quam παράδοξα illis dicet inesse nihil.
Cum reliqui gemino nixi qui crure feruntur,
Quæ παράδοξα vocas, hæc καλόδοξα putent.
Et tibi non vanos auræ popularis honores
Captanti, laudum præmia digna ferant.
His igitur quoniam prodes (vir docte) placésque,
His similes alios edere perge libros.
Vna prius variis de rebus opinio surget.
Nunc ferme propriam quã sibi quisque tenet:
Quàm tua succumbat reliquis sententia, quamq́;
Dogmate non viuas clarus vbique tuo.

IN PARADOXA

Clariss. viri D. LAVRENTII IVBERTI, Doctoris Medici Mompessulensis. Epigram. Iohan. Posthij Germershemij.

A Medicis Phœbus male cum neglecta videret
Plurima, & indignis plurima scripta modis:
Ore suum placido compellans ipse Iubertum,
Exhibuit doctis oscula chara genis.
Et capita ostendens: hæc, inquit, acumine mentis,
Hæc sunt eloquio discutienda tuo.
Quæ tibi, si placeat, paradoxa vocare licebit,
Vix etenim primùm sunt habitura fidem.
Paruit ille Deo: Medicísque probantibus artem,
Noluit ista sua clausa tenere domo.

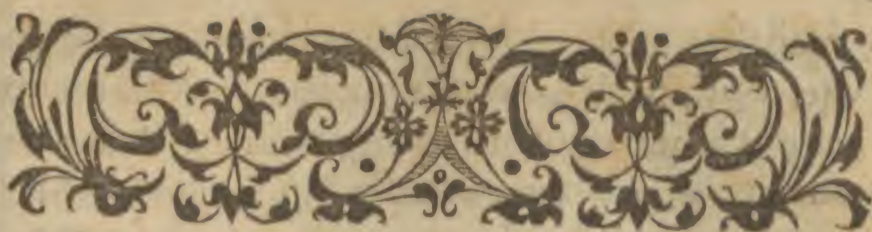
Que

Quæ si compererit iucunda fuisse legenti,
Ipse (fauente Deo) plura legenda dabit.

Aliud eiusdem.

Res est credulitas periculosa,
In primis Medico, locis vt ipse
Sexcentis pater asserit Galenus.
Nam torpore premit, sitúque mentes,
Errorúmque malos facit patronos.
Ergo ascendere veritatis arcem
Qui contendit, & assequi perennem
Doctrinæ venerabilis coronam:
Nil credat temerè: sed ipse rerum
Causas ingenij sagacitate
Perquirat, studióque pertinaci:
Nec non experientia fideli.
Hanc viam in Medica secutus arte
Iubertus, generis sui, simúlque
Æternum patriæ decus futurum,
Multa industrius annotauit, annis
Quæ neglecta prioribus fuerunt:
E quibus dedit ista iam, daturus
In lucem quoque digniora, lucem
Ipsi dent modò fata longiorem.

PARA

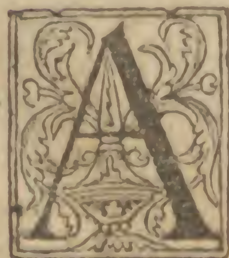


PARADOXORVM LAVR. IOVBERTI Delphinatis, apud Monſpelienſes Medicæ artis profeſſoris.

DECAS PRIMA.

Medicamenta eſſe actu & perpetuò, non ſola potentia, vel in futuro tempore, qualia dicuntur: & nos calidiſſimis quibúſque longè calidiores eſſe: Ad Clariſs. & Doctiſs. D. PETRVM EPINACVM.

PARADOXVM PRIMVM.



ARISTOTELIS ἀκροαματικὰ in lucem prodiiſſe, Alexandrum regem diſcipulum ægrè tuliſſe ferunt (Vir ornatiſſime) & eo nomine de præceptore cōqueſtum, quòd vulgo communem doctrinam feciſſet, qua cæteris hominibus præſtare

mallebat, quàm regnorum multorum poſſeſſione. Quippè digniùs eſſe putabat, ſcientiâ quàm copiis atque opulentia reliquis anteire. Id teſtátur literæ, quarum exempla Aul. Gellius ex Andronico philoſopho retinuit, ad hunc modum: οὐκ ὀρθῶς ἐπόιησας ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. Τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Huius ſententiam cùm ex Galliæ nobilitate permulti, nõ ante FRANCISCI Regis eius nominis primi tempora, fuerint inſequuti, iã vix dici poteſt qua re magis nobiles viros commendemus, literarúmne varia & diligenti profeſſione, an forti, dextero, & frequenti armorum exercitio, quo nationibus aliis excellere creduntur. Sed cùm omnibus ex æquo hominibus placere debeat. Muſarum ſtudium, & excolendi bonis artibus animi cura: attamen plæroſque videas in rebus religionis primas tenentes, tanta inſcitiæ ſtupiditate rigidos, vt ſtipites verius quàm antiſtites, aut etiam homines dicas, qui prauis voluptatibus atque otio tota vita indulgentes, ne vnum quidem virum literatum comitem habere volunt. Ab horũ ingenio quantum ipſe differas, heſternum colloquium, non minus elegans quàm doctum & varium, quo audientium animos rapiebas, & attentiſſimos velut ex ore pendentes retinebas, abundè probauit. Nam in omni diſciplinarum genere non mediocriter exercitatum, & optimæ ſpei adoleſcentem

Lib. 20. cap. 4.

tem

tem modeſtúmque, ornatè de rerũ naturalium cauſis differentem, omnes ſuſpiciebant: ſed tunc maximè attenti, cùm inter nos de medicamẽtorum viribus nata fuiſſet diſceptatio. Atqui non mihi ſatis admirabantur alii, quia rei difficultatem minus aſſequebãtur: ego magis ſtupebam, vt qui non modò acutum ingenium & acre iudicium in te meliùs contemplarer, ſed etiam accuratiſſimè theorematum medicorum difficillimum à te tractari, ſolus agnoſcerem. Id enim tã explicatè, iámque exactè docebas, & Galenicis demonſtrationibus confirmabas, vt plurimum mihi laborandum in ſoluendis argumentis fuiſſet (& tandem forſitan manus victas dediſſem) ni Paradoxi noſtri tutandi gloriâ accenſus, nouas rationes in promptu excogitaſſem. Eas cum multis aliis tibi mittere ſum pollicitus, vt quæ præ temporis anguſtia audire non potuiſti, ad omnes obiectiones, reſponſa noſtra legas. Sed ne id per tranſennam fiat, obſecro: quamuis elegantiam, quæ ſæpius relegentes oculos oblectet, hic poſſis deſiderare. Cogita me non rhetorum more, veriſimilitudine quadam & fuco, rem perſuadere velle: ſed euidentiſſimis & à ſenſu petitis rationibus (quibus non ſunt aliæ certiores) atque ἀναλυτικῶς, nullo verborum lenocinio contendere. Vbi hæc attentiùs perlegeris, tum demum rectè iudicabis, vtra potior eſt ſententia, meáne, an aliorum medicorum, qui contra ſentiunt.

In generatione prima mixti, elementa corrumpuntur, nõ quidem corruptione tollẽte formæ essentiã, sed informationem & denominationem concretam. Quia nulla est pars mixti quæ sit ignis, vel aqua, licet in qualibet parte mixti sit ignis & aqua. Niphus in lib. 1. de ortu & interitu.

QVVM IN COMPONENDIS corporibus elementa ſuas retinere formas neceſſe habuerint, ne ipſa perirent, atque generari non miſceri viderentur: illis ſatis fuit, ſi ſub præcipua (quæ totius compoſiti eſt vnica) latitarent, & inuiolatæ ſeruarentur. nam plures vnius corporis formas eſſe ſimul agentes, philoſophia nõ recipit. At qualitates non modò ſuperſtites eſſe oportuit, ſed & ἐνεργείᾳ continuò ſeſe prodere, cum hæ tanquam inſtrumenta à forma primaria, ceu artifice, in opus dirigantur, & exerceantur. Porrò ex quatuor primis & omnium efficaciſſimis qualitatibus, vna non eſt aliis euidentior, dum ad pondus & æquilibrium fit elementorum, quo ad vires, proportio. In alia quæ ad iuſtitiam vocari ſolet, & diuerſorum mixtorum diuerſis actionibus conuenientiſſima eſt, vna vel ad ſummum duæ excellentes ſunt qualitates, reliquis minus euidentibus ſuperiores. Hinc variæ temperamentorum differentiæ ducuntur, appellationes ab iis qualitatibus ſortitæ, quæ in elementorum miſcella emicant: vt ea ſola nominentur calida, quibus igneæ ſubſtantiæ plus quàm reliquarum obtigit: omnibus tamen pro ſingulorum efficaciis, non quantitate, æſtimatis, vt decet. Sic frigida, humida, aut ſicca dici merentur, quibus aëris, aquæ, aut terræ portiones maiores fuerint. Atque ea verè dicuntur calefacientia, frigefacientia, humectantia, & ſiccantia, quũ in his qualitates expeditæ & ad actiones promptæ ſint. Noſtram hanc opinionem confirmat

Galenus

Galenus, inquiens. Cùm volumus calefacere, talem eligimus medicinam, in qua maior sit portio ignis, quàm contrarij elementi: vbi verò frigefacere, vice versa. Nam in pipere plus ignis quàm reliquorum elementorū contineri oportet (non quidem ad molem, sed ad vires potentiores, vt præmonui, æstimatione facta: atque id nobis perpetuò subaudiendum.) quod quia iam inest, non solâ potentiâ, vel in futuro tempore, sed actu quoque piper calidum esse credimus. Ligna verò quæ aduruntur (in quibus frigidum elementum prædominari certum est) vt quercina, populea: prius calida fuisse, nemo dicet, nisi merâ potentiâ, quòd scilicet flammam concipere, & in substantiam calidissimam verti queant. Sic lactuca sanguis futurus est, per varias transmutationes nouam adeptura formam. Verùm, ob id lignum flammam esse, aut lactucam sanguinem, non dices: vel ad eorum sententiam accedes, qui rerum essentias naturâ distinctas sic confundunt, vt omnia vnum esse velint. Illos siquidem imitari videntur, qui piper, & huiusmodi calefacientia medicamenta, non ex propria & natiua temperie excellentem calorem habere, sed in nostris corporibus accipere, discusso (vt aiunt) quod excessum impediebat frigore, atque nostro egere auxilio, vt tandem superior euadat caliditas, affirmant. Nam si licet calida, priusquam actu talia sint, aliqua vocare, quid obstat quo minus etiam appellemus sanguinem & carnem legumina ipsa, vel nondum

Lib. 1. de elem. sec. Hippoc.

aſſumpta in ventriculum, quia ſcilicet aliquando illud futura ſunt: perinde ac piper calidum eſſe nunc dico, quamuis nondum tale ſit? Præterea, ſi actum à nobis medicamenta adipiſcuntur, omnia nos æquali gradu calefaciant oportet, cum nullo delectu rationis expers calor noſter in cuncta ſimili modo agat, vt non plus ab eo pyrethrum quàm opium caliditatis accipiat. Nam quemadmodum ignis omnia ligna indiſcriminatim adurit & in flammam conuertit, ſeu ſint naturâ & ex ſua temperie calida, vt cinnamomum, ſeu frigida vt ſantalus: ruber & albus: ſic natiuus calor animalium omnia quæ tangit, quantum in ſe eſt, ex æquo calefacit: ſed remanent calidiora, quæ plus caliditatis prius habuerant. Id (ſcio) non admittent, qui reductionem illam de potentiâ in actum mordicùs retinere volunt: at facilè eſt ex illorum-met loquendi forma & ſententia confirmare hoc modo paradoxum. Dicunt in medicamentis quæ calida vocantur, nondum ſuperiorem eſſe calorem, ſed parum abeſſe quin ſuperior euadat: id autem fieri caloris noſtri auxilio, cui pro tanto collato beneficio longè potentior qualitas rependitur. Quid? ſi parum abeſt, & in eo diſcrimine res eſt, opem ferente noſtro calore medicamentis, protinus omnia euadent calidiora, quæ iam nunc calida vocant, ſed ſolâ potentiâ. Nam melilotum, maioranam, abſynthium, coſtum, & pyrethrum idcirco potentiâ calida eſſe dicunt, quia paulò poſt talia futura ſunt, nunc ab

Gal. lib. 3. de temper. cap. 1.

ab ea conditione nonnihil abſunt. Atqui hoc loquendi genere in eodem gradu potentiam illam conſtituere videntur, quæ ſcilicet non multum ab energiâ diſtet. Sit diſcrimen, per hypotheſin, vnius grani æſtimatione. Dum quæ noſter calor attingit (ſimili ad omnia vtens operâ) ad dictum exceſſum ea perduxerit, quomodo non erit eadem omnium caliditas, nec maior pyrethri quàm maioranæ? Reſpondebunt, ni fallor, ab eodem agente diuerſam plærunque fieri mutationem ex patientis natura: ſiquidem ignis lutum indurat, ceram contrà liquefacit: & rurſus, niuem citiſſimè, tardiùs plumbum, omnium difficillimè æs fundit atque diſſoluit. adhæc accenſi lapidis aut ferri, quàm lignorum vel paleæ caliditas maior & longè acrior ſentitur. Illa omnia effectis differentia, idem agens efficit: quod ſanè recipio & approbo, ſed non video variam in medicamentis calidis naturam aut ſortem à medicis noſtris conſtitui, quin potius omninò ſimilem, quum aſſerant omnia parum abeſſe à caloris exceſſu, & modico tantùm accepto auxilio mox talia euadere, non prius extitiſſe, qualia ſentiuntur. Si de omnibus poteſtate calidis (vt vocant) cuiuſcunque gradus illa fuerint, ita pronunciandum exiſtiment, vt certè exiſtimant: cùm ſit omnium par conditio, nunquam fiet pro materiæ diſpoſitione maior in hoc quàm in illo caloris exceſſus, ſi benè conijcio: ſed is erit ex natura & iniqua elementorum proportione comparatus. Aliud multò ab

ſurdius illorum ſententiam ſequi videbit, qui rem attentius animaduertet. Cùm enim dicũt, in poteſtate calidis, vt pyrethro, calidum frigido nondum præpollere, ſed in propinquo eſſe vt præpolleat, adeo vt breuem opem quo vincat extrinſecus requirat: aperte ſignificant, in ijs prius quàm vel aſſumantur vel admoueantur corporibus, frigidi plus eſſe quàm calidi elementi. Quòd ſi eſt, & contrariorum eadem ratio ſtatui debeat, quæ narcotica vocitantur, (quum neque hæc niſi potentia dicantur eſſe frigida) nondum calido frigidum ſuperius habent, ſed vt hoc vincat breuem opem extrinſecus requirit. Vnde colligas, narcotica ſuapte natura, & priuſquam immutentur, plus caloris quam frigoris eſſe ſortita: cauſtica verò, aliquãtum plus frigoris habere quàm caloris. Adeo vt ſi natiua illorum temperies ſola & per ſe æſtimetur, cauſtica verius frigida (ex prædominanti qualitate ſcilicet) aut temperata ſaltem (quam caliditas frigiditatem non ſuperet) dici mereantur: & narcotica itidem, vel calidiora, vel temperata iudicabuntur. At cùm ignis propria ſit excellens caliditas, quæcunque mixtorum euidentem calorem proferunt, eum totum igni debent: cúmque nos manifeſtè calfaciant, neceſſe eſt prius in illis fuiſſe, non nunc primùm in corporibus noſtris calorem accipere. Alioqui, cur non omnia dicentur calida, quę noſtri caloris contactum patiuntur? Aſſumptum opium à nobis tantum incaleſcit, quantum vel piper, vel

Gal. lib. 3. de temper.

euphor

euphorbium : quum noſter calor ignis more indifferenter omnia ſuâ qualitate afficiat. Nonne calefit oris tepore manſa cicuta? non minus ſanè quàm Zingiber, quantum ad noſtri caloris actionem pertinet : illa tamen non calefacit. Quamobrem, ea ſola propriè nos calefacere dicuntur, quæ natura calidi plus quàm frigidi ſortita ſunt, non à nobis accepêre : cùm ſi mutuatum calorem habeant, non iam ex propria natura, ſed per accidens calefacere, vt aqua ex igne calens, videantur. Sed quare (dicet quiſpiam) tangentibus calida non percipiuntur piper, pyrethrum, cantharis, & ſimilia, ſi re vera, per ſe, actu, & ex propria temperie talia verè ſunt? An partium quidem internarum, vt magis ſenſilium & delicatarum, tactu calida ſentiuntur, externarum verò minimè, quod denſior cutis eas inuoluens ad tutelam, iudicium obſcuret : perindè ac ſi quis pelle aut panno manu implicatâ, vellet qualitates rerum tangendarum æſtimare. Nam cutis longè denſior & obtuſior eſt membranis & tunicis internas partes veſtientibus, quas facilè vel remiſſior qualitas afficere poteſt. Cuticula verò (ἐπιδερμίδα Græci vocant) cuti veræ ſuperpoſita, ex variarum rerum contrectatione veluti callum contraxit, præſertim in manibus. Vnde fit vt acriorem ſine noxa aut dolore qualitatem externa ſuſtineant, quàm vel os, vel ventriculus, vel aliqua partium internarum. Manus verò non tam perſpicuè ſentit, vt de qualitatibus iudicet, quàm

aliæ exteriores. nam balnei aqua non valdè calida manus iudicio, pedibus & reliquo corpori grauis esse solet. Cùm igitur cutis vniuersa veluti callo obduruerit, & ea maximè quæ manũ internam contegit: mirum esse non debet quod dicimus, interna sensum exquisitũ magis quàm externa obtinere, & à manibus qualitates medicamentorum dignosci non posse. Nam eorum vis languidior nequit densam cutem penetrare, quę acriora multò innocuè sustinet. Quosdam enim videas nuda manu ardentem carbonem aliquandiu ferre. Ergò, piperis acrimoniam primò contactu sentiet lingua, manus nõ depræhendet: quia illius quàm huius longè tenuius est tangendi medium: vndè fit sensus valdè exquisitus. Quòd si velis experientiâ discere, non aliud quam cutis densitatem medicamenti actionem remorari: eam detrahe, & excoriatæ parti piper admoue. id sani protinùs, non aliter quàm in ore calorem, vel acriorem, excitabit. Quippe, vt Galenus ipse docet, cutis duritas densitásque excludit, resistit, prohibétque quominus foris incidentium facultates intrò in carnem ipsam penetrent. Porrò, vt faciliùs penetret agátque vis medicamenti, id in tenues partes comminutum esse præstat: at non (vt vulgò existimant) quo citiùs à nostro calore patiatur & immutetur: imò quia ad actionem tùm faciliorem tùm euidentiorem, tritura multum confert: quod hac ratione demonstro. Quæ per contactum agere debent, multò plus efficaciæ habere

Cap. 1. lib. 4. simpl. med.

habere videntur, cum pluribus particulis rem afficiendam attingunt. Piper integrum ore vel ventriculo contentum, vix calefacit, quia extima tantùm ſuperficie opus ſuum exercet. Atqui ea eſt ſæpius ab ambiente refrigerata, & veluti cruſtâ quadam ſuperinducta internam vim fouet, ipſa hebetior eſt. Si piper frangas & comminuas, interioribus etiam partibus aget, nec vlla erit quæ tangendo non calefaciat. nam tunc liberæ, diſſolutæ, ac ſui iuris ſingulæ ſuam qualitatem explicabunt. Hinc fit, vt comminuta citius multò & acutiùs calefaciant, quia omnibus veluti atomis rem calefaciendam attingunt: vix dum manſa, protinùs calida ſentiuntur piper, pyrethrum, & ſimilia, quæ integra nil aut parũ calefaciebant. Itaque medicamentorum craſſities, dum manent integra, & cutis ſpiſſitudo penetranda, faciunt quominus illorum calor, qui actu & re vera inſidet, à nobis tangentibus percipiatur. Veruntamen, cutis denſitas magis obſtat quàm medicamenti craſſior ſubſtantia. nam euidenter non calefacit etiam redactum in puluerem piper, ſi cuti admoueatur: quia nondum poteſt ἐπιδερμίδα nullo ſenſu præditam, ſua vi traiicere, vt cutim veram & ſenſilem afficiat. Si frictione illam rarefacias, vt poris patentioribus liberior ſit medicamento aditus, ſubiectam partem haud dubiè, nec multò poſt, nec obſcurè, calefaciet. Quid quod ore diu maſticatum medicamentum, vel calidiſſimum & fauces penè adurens (id iam de potentia in actum eſſe redu-
ctum

ctum recipient, opinor) si in manum inspuas, calorem nullum senties? Respondebis, ab ambiente statim ac expuitur refrigerari, atque ea ratione vim eius extingui, sed immitte digitum in os pipere masticato plenum, vt eo totus obruatur: num calorem sentiet digitus? Teporē quidem ex ore percipiet, non acrem, mordacem, & igneam illam caliditatem quę buccas & guttur adurit. Proindè, cutis spissitudo omnium præcipuè causa est, cur externo tactu non percipiamus medicamentorum caliditatem, saltem protinùs (nam aliquando paulò post calefaciūt euidentissimè, vt ex illis apparet quæ vesicatoria & caustica vocant) cùm vel integra ore contenta nonnihil tandem calida sentiantur, manibus nunquam. Non tamen ex eo inferre potes, à nostro calore interim & per moram actum excitari, vt illi putant. nam comminuta subitò calefaciunt: crassa verò, & quæcunque suapte natura tardiùs agunt, non egent spatio temporis vt demum operari incipiant, sed vt eorum actio sentiatur. Ergo nulla percipitur mora, dum est acerrimum medicamen. nam deuorantis os statim inflammat, nullo à nostro calore (vt est verisimile) implorato fauore. At medici omnia quantum possunt, sensu diiudicant: & quod imperceptile est, nullum esse dicūt. Quid? si multum etiam temporis intercederet, nec subitò atque sumptum est medicamen calefaceret, num id calorem aliundè mutuatum esse cōuincere? non opinor. Nam multum refrigerati
ad

ad luculentum ignem accedentes, non ſtatim calorem ſentiunt: paulò poſt, eandem quàm prius ignis viciniam non ferunt: poſtremò, ſi tantus perſeueret, vruntur niſi retrocedant. Vnde hoc? ignis perpetuò magnitudine fuit æqualis: attamen nec acris, nec adurens, imò ne calidus quidem initio videbatur. An primum frigidior, per moram à nobis vicinis potuit calorem mutuari, vt nos poſteà recalefaceret, atque longè maiorem reponeret caliditatem? Quid hoc abſurdius eſſet? Paulò minus ineptè eos ſentire puto, qui contendunt morâ opus eſſe medicamentis, vt noſtri caloris auxilio eorum vis ſopita excitetur. Nam fieri non poteſt, vt protinus talia percipiantur, qualia ſunt re vera: ſed per moram quam in corporibus trahunt, illorum facultas & ἐνέργεια magis ac magis innoteſcit, quàmdiu ſcilicet vis integra manet: vt ignis nos ſemper calefacit, donec extinguatur. Nonnulla verò tardiſſimè agunt, vel quia nos multum ſumus refrigerati, vel ipſa parum calida, vel minus exactè læuigata ſunt: perpetuò tamen agunt eodem tenore, & eodem caloris gradu, ſed vix tandem ſentiuntur. Sic ignis ex palea accenſus parum acris eſt aut vehemens, atque ob id tardiſſimè furnum calefacit. Cùm verò ex eius frequentia iam calere incipit, non eſt quod dicamus nunc maiorem quàm prius eſſe flammæ calorem: nam initio talis & tanta fuit, atque in eodem caloris gradu perſeuerauit: ſed tunc nondum ſentiebatur, nunc ex aſſiduitate fur-

nus

nus calorem manifeſtum obtinet. Imò vel ex acerrimo igne, non ſubitò locus incaleſcit, ſed paulò poſt, quamuis flamma ſenſim minuatur. Ex hac comparatione & analogiâ infero, medicamenta calida temporis ſpatium requirere, vt eorum actio languidior & obſcurior ſentiatur, non vt ipſa agere incipiant. Agunt ſiquidem nō minus primo cōtactu quàm nouiſſimo: & æquè citò calefacit melilotus atque euphorbiū, quāuis illius qualitas tardiùs percipiatur, ob actionis infirmitatem. Cæterùm, quòd poſſint aliquæ affectiones in corpore conſiſtere adeò exiguæ vt non appareant, (inquit Galenus) argumento eſt gutta longo temporis tractu ſaxa excauans: de qua rectè carmen hoc proditum eſt:

Lib. 1. de loc. affect.

Mollior aſſiduis ſaxum cauat ictibus vnda.

Nam ſi poſt milleſimum ictum ſenſibilis videatur in ſaxo cōcauitas, ad ſingulos ictus affectus nunc primùm ſenſibiliter in ſaxo apparentis, milleſima pars referenda eſt: cùm nulla ſit gutta quæ non æquè ac alia ſaxum affecerit. Nil eſt igitur quod poſſint medicamenta à nobis pro ſua actione mutuari, præter attritionem quæ fit maſticatione: cuius operâ citius & melius agere videntur. nam hinc accidit, vt quauis ſui portiuncula medicamēta agant, & quam naturâ vim habent, commodè exerceant. Nos omnibus vel calidiſſimis longè calidiores ſumus: nihilominus tamen ex illis nonnulla ſic calefaciunt, vt etiam adurant. id qua ratione accidat, iam docere aggredior. Ignis omnium

Pars altera paradoxi.

quæ

quæ cœli circumflexu continentur, calidissimus esse putatur. Ab hoc Solem vehementius calefacere,& actu & perpetuò,experimur, siue is calidus,siue non,fuerit:nam de ea re hic nulla contentio. Sed quis nos ista docuit? Tactus, qui in rerum natura præter ignem & igneas aquas, Solem,& animalium sanguineorum corpora,nil calidum esse percipit,si manibus committatur examen. Atqui tactus de calore sententiam bene ferre potest,quia est de primis qualitatibus vna. neque fides illi est abroganda, de proprio obiecto ferenti iudicium. Hæc si vera sunt, & optimè à physicis demonstrata, quid obstat quo minus pipere,pyrethro, & aliis quibusque calidissimis medicamentis nos calidiores esse dicamus, cùm manibus calidi euidentissimè depræhendamur, etiam exterius: medicamenta verò, nequaquam? Oportet enim insignem esse caliditatem,quum primo manus appulsu percipi possit: tantam videlicet,vt cuticulæ densitas illam penetrare non impediat. Adeò verò multam caloris quantitatem animalibus fuisse necessariam constat ex actionibus, quarum præcipuę motu perficiuntur. Nam mobilitatem calor efficit: ideóque multò plus caliditatis animalia,quàm metalla vel stirpes habuerunt, quod illa motu indigeant,hæc sint immobilia. Attamen ex inanimatis nonnulla, quæ & calida vocitamus,calorem actu frigore superiorem obtinent, sed non tanto excessu, vt is manus cuticulam penetrare valeat: quod anima-
lium

lium ſanguineorum calor egregiè præſtat. Galenus quædam medicamenta actu calida dici poſſe fatetur,& à quibuſdam animalibus (vt ſanguine expertis & frigidioribus) fortè calida ſentiri recipit: nobis verò talia non apparere dicit

Lib. 3 de ſimpl. med. fac. cap. 21.

" quia nos illis calidiores ſumus. Veriſimile eſt
" (inquit) pleráque etiam actu eſſe calida, ſed id-
" circo nos fugere, quoniam aut ipſi plurimum
" habemus caloris, aut craſſa eorum eſſentia eſt.
" Redigamus enim in memoriam quòd in bal-
" neo frigida videatur vrina. Et paulò poſt: Quin
" & aqua fontium tempore hyberno quibus ma-
" nus algent, tepida apparet, cùm aliis minimè
" videatur eiuſmodi. Illud quidem admitto, &

iam prius demonſtraui, nos quouis medicamẽto eſſe calidiores: at non ſufficit, vel potiſſima non eſt ea ratio, quare calida à nobis non ſentiantur medicamenta. Nam ore incluſum piper citiùs calidum deprehenditur, quàm manu. atqui os multò amplius quàm manus calidum eſt. Et ventriculus,& hepar, viſceráque alia manibus longè calidiora, qualitatem quæ manus latet, protinùs agnoſcunt. Sola igitur cuticulæ ſpiſſitudo obſtaculum eſt: cùm ſi hanc (quę nihil ſentit, & citra dolorem ſcinditur) auferas, pars ei ſubiecta vim medicamenti ſtatim percipiat. Porrò à medicamentis quę minus quàm nos caloris habent, nos adeò calefieri vt vri videamur, nil mirum eſt: cùm illorum caliditas noſtrę ſuperaddita, pro ſuis gradibus noſtram adaugeat: vt cyathus aquę decem amphoris

ſuper

ſuperinfuſus, molem facit maiorem. Calor animalium certâ menſurâ & proportione ſibi aduerſam qualitatem ſuperat: quę eſt temperies actionibus vitę conuenientiſſima. Iam ſi parum is augeatur, vt addito calore medicamẽti (exempli gratia) ad vnum gradum calefacientis: intemperatus iam, ſed nondum ſatis euidenter, fiet animalis calor, & vno gradu ſuam excedet proportionem. Sin medicamentum duobus gradibus calidum vocatum fuerit, natiuus animalis calor conſpicuè intemperatus eſſe incipiet: hoc verò ampliùs, ſi ad tertium vel quartum gradũ calidum eſt pharmacum: nam tunc eò quoque exceſſus perueniet animalis caliditas ſuauis. Quemadmodum igitur minor quantitas maiorem adaugere poteſt, ſic minor qualitas maiorem acuit. neque propterea ſunt inepta medicamenta ad nos calefaciendum, quòd etiam calidiſſimis longè calidiores ſimus. Fatemur equidem medicamina fieri noſtro contactu calidiora, quemadmodum & ipſa nos calefaciunt: ſed id illis eſſe neceſſarium ad ſuam vim exercẽdam aut exerendam, omninò reiicimus. Nos illa calefaciunt facta caloris ſui (quantuſcunque is fuerit) ad noſtrum additione, donec eorum vis prorſus exoluatur. nam poſt mutuam actionem & paſſionem, alteratio tota penes calorem noſtrum remanet: vis medicamenti euaneſcit, vt minor à maiore flammâ abſorbetur. Hactenus ſatis abundè monſtrauimus, quod initio propoſitum fuit, medicamenta calida

Id qua ratione fiat, explicauit Ariſtot. lib. de iuuent. & ſenect. cap. 3.

vocata esse actu & perpetuò, non solùm potentiâ vel in futuro tempore, qualia dici solent, idque ex elementorum certa proportione, & proprio temperamento: & nos iis multò calidiores esse. Demonstratorum summam, vice epilogi, in conclusiones colligere placet, hoc modo.

Quum in componendis corporibus elementa suas retinere formas oporteat, sat illis est sub pręcipua (quę totius est vnica) latitare atque inuiolatas seruari. Qualitates verò non modò superstites remanent, sed & ἐνεργέια sese continuò produnt, maximè quę in mixtione superiores euaserint. Hinc fit vt meritò ea sola vocentur calida, quibus igneę substantię quàm reliquarum plus obtigit.

Ob id ligna quę aduruntur, prius calida fuisse non dices, nisi merâ potentiâ, vt & lactuca sanguis futurus est: quo genere loquendi rerum essentia confundi videtur, eorúmque probari sententia qui omnia vnũ esse dicebant.

Proinde medicamenta quę calida vocant, ex sua temperie calorem excedentem sortita sunt, non in nostris corporibus acceperunt: neque vllo egent auxilio, vt discusso quod excessum impediebat frigore, superior euadat caliditas. Sic enim omnia ęquali gradu nos calefacerent, cùm nullo delectu calor in omnia similiter agat, neque plus ab eo pyrethrum quàm opium caloris accipiat.

Verùm

Verùm comminuta acriùs citiúſque multò videntur calfacere:& quę tardiùs id faciunt, non egent temporis ſpatio vt demum operari incipiant, ſed vt eorum actio ſentiatur. Agunt enim non minus primo contactu quàm nouiſſimo: & ęquè citò calfacit melilotus,atque euphorbium.

Cæterùm nos medicamentis omnibus etiam calidiſſimis longè calidiores eſſe, tactus rectè iudicat. Manui ſiquidem primo attactu noſter ſentitur calor euidens & multus:medicamentorum verò caliditas, illius cuticulam penetrare non poteſt pręimbecillitate. Neque ſatis eſt dicere non ſentiri à nobis calida,quod nos illis calidiores ſimus: nam corporis noſtri calidiores partes citiùs multò & amplius illorum qualitatem percipiunt, dummodo ſenſus exquiſitus fuerit.

Calidiorum verò medicamentorum vſu calidiores ſimus, quia poſt mutuam actionem & paſſionem, alteratio tota penes calorem noſtrum, vi medicamenti euaneſcente, remanet: atque nos calefaciunt euidentiſſimè, quòd illorum calor (tantus ex elementorum proportione, non nunc primùm in corpore excitatus) noſtro ſuperaddatur,

Igitur, medicamenta quę calida dicuntur, talia ſunt actu priuſquàm à nobis aſſumantur.

Supereſt vt dubiis quę hîc poſſent adferri,reſpondeamus.

ἈΠΟΡΗΜΑΤΑ.

X. Si medicamenta non egent noſtro calore
cur in cadauer non agunt? cur ligneę capſulę &
pixides non calent, vel etiam aduruntur, ex ca
lidiſſimis medicamentis quę continent, pręſer
tim ab iis quę ſunt minutiſſimè trita? An ſtatin
nos calefacit euphorbium, quia eius calor no-
ſtro ſuperaditus facit incendium: in cadauere
autem & capſulis, nullus eſt calor qui frigori
prędominetur, quod cum nulla vi medicamen
torum ſuperari queat, perpetuò maius eſt calo-
re. Frigiditatem à cadauere & pixidibus, ignis
quidem excutere poteſt, medica vis non poteſt.

XI. Piper non ſentiri calidum tangentibus, quia
vis eius cuticulam non penetrat, recipimus: ſed
cur ipſam cuticulam non calefacit? Vtrum eam
quidem calefacit, at quia non ſentit, nos latet ca
lefactio. Non eſſe pręditam ſenſu, hoc docet,
quòd abſque dolore ſecari poſſit. An quia eſt na
turâ frigidiſſima, neque magis poteſt à medica-
mentis incaleſcere, quàm vel lignũ vel cadauer.

XII. Quî fit vt calor noſter longè maior non vl-
ceret, medicamentoſus verò (quem minorem
eſſe dicimus) vt auripigmenti, exulceret? An
quòd animalium calor humidus, mitis, & tẽpe-
ratus ſit: vnde nec humores reddit mordaces,
niſi quum ipſe quoque ſit acrior. Tunc verò
medicamentorum operâ vlceratio cauſatur, cú
humorum calor auctus acrimoniam habet. Sic
enim bilis ſuo calore ſicco arrodens eſt. An po-
tius dicendum, non medicamenti, ſed animan-

tis

tis eſſe calorem eum,qui cauſticis adiutus exulcerat,& ſupercreſcẽtem carnem arrodit? Quippe idem calor à medicamentis variè alteratus, non ſolum humores crudos coquere,ſed etiam obſtructiones aperire valet, & flatus diſcutere, humores attenuatos in aëra diſſoluere,vlcerare atque ſuperfluam carnem abſumere, nihilq; nõ ad animalis ſalutem perficere : vt ei vni (tanquã præcipuo animę inſtrumento) omnia referantur accepta, quę quouis modo ad corporis ſalubritatem conferre poſſe videntur. Huic enim fere idem accidit quod igni appoſitu lignorum, quę ipſe depaſcitur, adaucto & multò voraciore euadente. Siquidem medicamenta caloris noſtri velut pabulum , tandem ab eo cõſumpta exoluuntur,vt poſt aliquod tempus ablata ſuas vires amiſiſſe videantur . Eſt verò calor noſter ab iis adauctus,cui effectus omnes ſunt referendi accepti : quemadmodum ignem lignorum adiectione augmentatum,non ipſa ligna,vehementius vrere dicimus.

Sed quomodo poſſunt medicamenta, ſi minus quàm nos calida fuerint , noſtrum calorem IIII.
adaugere,cùm aqua tepida feruentẽ refrigeret, & minus calidum calidiori ſit velut contrarium? An tepida feruenti addita non ſolum caloris gradum intendit,ſed & quantitatem ſubſtantię auget,cúmque ſit per maiorem molem parum aucta qualitas prorſus diſtributa, minor certè in qualibet portione ſentitur. At medicamenta ſubſtantiæ noſtrę, in qua eſt calor, molem non

adaugent, ſed ſolam qualitatem intendunt. Ob id nihil mirum ſi à medicaměto, quod nobis minus eſt calidum, calor noſter augeatur.

V. Cur alimenta quędam, vt allium & ſimilia, calefacere dicuntur, cùm tamen ſubſtantiam noſtram adaugeant, ſi illa minus quàm nos calida ſunt, & hîc ſaltem idem fieri videatur quod aquâ minus calidâ feruenti additâ? An quia interim dum à ventriculo, hepate, & aliis partibus immutantur, ea quidem nos calefaciunt, neque tunc alimenta ſunt, ſed tantum medicamenta: vbi verò iam nutriunt actu, copiam ſubſtantię augent, non gradum caloris intendunt. Id voluiſſe videtur Galenus dum inquit: Alimenta omninò percocta & mutata, ac iam in ſanguinem verſa, naturalis in animali caloris ſubſtantiam augent, non qualitatem intendunt. In totum enim ſiue calidus, ſiue frigidus poteſtate eſt cibus, poſtquàm cõuerſus eſt in ſanguinem, naturalem calorem ſimiliter augebit. Quo ad autem ad ſanguinis formam tendit, necdum planè ſanguis eſt redditus, refrigerat excalfacit ve animal medicamentorum ritu.

Lib. 3. de temperam.

VI. Quid ſibi vult Galenus dum ait: Siquid nondum adeò calidum eſt vt nos, neque admotum tale redditur, id temperie humana frigidius eſt, quantuncunque in eo caliditas exuperet. Etenim admotum calorem qui in nobis pręerat auferet detrahétque. Quippe ſi datis duabus aquis calidis, quarum altera plus, altera minus caleat, miſceas minus calentem magis calenti, huius

Lib. 3. de ſimp. med. faculta. capit. 7.

huius certè feruorem extinxeris. Sic ſi in caliditatem roſacei, quę tepida eſt vt ad temperiem humanam, caliditatem indideris humanam, prorſus ab hac quid detrahes & refrigerabis, &c. Tepida vocamus, non ſolum quę natura ſua talia ſunt, ſed etiam quę calorem noſtrum acriorem factum retundentia illum ad mediocritatem reducunt, cuiuſmodi ſunt frigida in eo gradu in quo eſt remittenda caliditas. Porrò, quum Galenus (qui ad hominem omnia comparat, non in propria natura conſiderat) calidum dicit aut frigidum, ea ſignificat à quibus corpus noſtrum manifeſtè calefit aut refrigeratur. Sic tepida illi ſunt omnia, quæ feruentem calorem temperant. At verò talia ſunt modicè frigida, non (vt ille putat) ſuâ naturâ calida. Nam ſi vel minimum calida eſſent, caloris noſtri gradum neceſſariò intenderent. Sed re vera aliud non eſt, homini collata medicamenta examinare, aliud in ſua natura contemplari: quod tamen philoſophorum naturalium non medicorum, proprium eſſe Galenus affirmat. Nam quum ad hominem temperatum omnia comparet, huius verò cutis regula ſit omnium quę de primis qualitatibus dicuntur, in vnum redit (vt ipſemet vult) ſi quod per exceſſum ad totam ſubſtantiam dicitur, ad hominem ſic appellites: quandoquidem medium quoddam in natura eſt tactus noſter.

Lib. 1. ſimpli cap. 40

Lib. 5. ſimpli. cap. 4.

VII. Quomodo aliud non eſt, ad hominem temperatum conferre medicamēta, & aliud in pro-

pria natura contemplari, quum acetum, muria, & huiusmodi alia corpus humanum exiccent, quamuis humida sensibus dijiudicentur, atque plus humidi elementi quam sicci habeant? An copiâ quidem superat humiditas, vnde & liquida talia apparent: efficaciâ verò siccitas excellit, atque ob id exiccandi, non humectandi, vim habent. Prius enim docuimus, non mole, sed viribus ęstimandas esse elementorum proportiones. Siquidem in calidissimis medicamentis, multò plus terrę quàm ignis reperire est: valentior tamen sentitur ignea qualitas. De vino (quod vt medicamentum exiccat appositum, tametsi liquidum appareat) eadem fere ratio est. Quinetiam id pręstare potest caliditatis nomine, atque adeo per accidēs. nam calore adaucto superuenit siccitas. Dum enim calidum (inquit Galenus) humiditates semper consumit, parit siccitatem.

Lib. 1. de temper. & lib. 6. san. tu.

Habes, vir humanissime, de medicamentorum viribus, & actu illis insidente facultate, absolutam tractationem. Nam facile est expositas demonstrationes ad alia medicaminum genera, frigida, humida, & sicca, accommodare. In iis quę plus egere reductione de potentia in actum videntur, calidis videlicet, nullam fieri docuimus. Ergo multò minus vt frigefaciant nostro calore indigebunt narcotica. Sicca & humida priusquam assumantur, plęraque talia sensibus apparent. In catharcticis verò, seu purgantibus medicamentis, agendi facultas (quę attra-

Parad. 9. deca. 2.

ctrix

ctrix vulgo, nobis expultrix ſtatuitur) actu perpetuóque ineſt. Quo fit vt id in quod vim exerere debeant, ex certa diſtantia ſubito afficiant. In mortui enim animalis cadauer nihil agere poſſunt, tum quia omnibus concidentibus non patet exitus humori expellendo: tum quia facultas naturalis ſublata eſt, quę in viuente opus medicamenti plurimum iuuat. Nam illo fugante, & hac ſimul extrudente (quod ſit irritata vel excitata medicamenti certa qualitate) commodiſſima & facillima fit humorum excretio.

PRIMI ΠΑΡΑΔΟΞΟΥ ἘΞΗΓΗΣΙΣ, in gratiam ſtudioſi iuuenis, D. DIONYSII DVBOEI Saginenſis.

HAVDQVAQVAM me latuit, DIONYSI amantiſſime, quum ad hanc inſcriptionem accingerer, plęraque ex iis quę hîc afferebam, ſore mihi apud plebeiam hominum ſententiam calumnioſa. Intelligebam enim mortalium ingenia variis, ac plęrunque euanidis occupationibus ita diſtracta eſſe à ſeria rerum cogitatione, vt de iſta cognoſcenda & ęſtimanda non vacet caput attollere. Hos nanque inanis glorię amor tranſuerſos agit, illos inexplebilis habendi cupiditas animo eſſe quieto non ſinit. Sunt quos ſeruilis parcimonia peculij ad impenſas his rebus percipiendis faciendas, reſtrictos fecerit. Alios confictę pecunięque voluptates, luxus, ſcorta, alea reddit egenos. Quoſdam fa-

ctus ac rerum affluentia efficit vecordes. Nec
deſunt quos Gnatonis ſchola ab his ſtudiis &
diſciplinis abdicit. Paucis quos ęquus amauit
Iuppiter, licuit, libuit, & expediuit in rerum bo
narum, quantumuis laborioſa, contemplatio-
ne ſe continere. Quod qui facere aggrediuntur
nihil mirum ſi ſui conatus irriſores quàm plu-
rimos, admiratores paucos, imitatores nullos
fere ſortiantur. Quum itaque hęc commen-
tarer, expertum habebam nihil eſſe facilius quā
ea publico pręiudicio ridicula facere, perpetuó-
que interitui addicere. Quamobrem conſilium
fuit, vt his quę rationi conſentanea videbantur
propoſitis, dogmatum quorundam varios &
ancipites ſignificandi ambitus diligentiori re-
cenſione circunſcriberem, ne impune liceret
eorum qui res leuiter attingunt (nil niſi popu-
lare ſapientes ac ſentientes) ſententiam ſuper
his ſectantibus, ijs quę à nobis in alium ſenſum
dicta fuerunt, oblatrare. Nullis enim, niſi igno-
tis, oblatrant canes. Eia igitur: ex dogmatibus
quorum ſententię varietas in fœdos errores
vulgo homines pręcipitat, eſt hoc, *τὸ δυνάμει
εἶναι τὶ*. Item & hoc, *τὸ ἐνεργέια εἶναι τὶ*. Adeo vt
non vnus, neque ſimplex habeatur ſenſus, quo-
ties dicitur, Medicamentum quodpiam eſſe ca-
lidum, frigidum, humidum, aut ſiccum. Et vul-
garis quidem plebeiáque ſententia, ſtatuit me-
dicamentum illud calidum eſſe potentia, quod
adhuc ſenſibus apparet nihil differre à frigido:
nec in eo errat, ſed inde tamen in errorem pel-

licitur

licitur vulgus. Etenim ex eo ipſo dogmate illud conſectarium pendere nemo non agnoſcit, quod explicauit Philoponus in hęc verba: Ὅπερ γὰρ δυνάμει ἐστὶ, πρός τινος τὴν ἀπουσίαν δυνάμει εἶναι λέγεται. Quod vt verum eſt, ita ſolerti diligentiáq; ſententia eſt adiuuandum. Nam niſi rite ſtatuatur quid, & quotuplex ſit illud, cuius abſentia efficit vt alterum δυνάμει tantum eſſe dicatur, in immenſas latebras nos induemus. Quid igitur de eo habes dicere, inquies? Nempe idipſum cuius de abſentia hic agitur, eſſe geminum ac diuerſi generis. Nam aliâs πρᾶξις ſola, aliâs verò pręter hanc id quod abeſt, ἕξις καὶ πρᾶξις eſt. Ex qua tandem abſentis rei varietate factum fuit, vt quod potentia quicquam eſſe dicitur, vario ſit audiendum ſenſu. Sed ne quis hic cauilletur me minutias ſcrupuloſius confictas duntaxat diſtribuere, de eo referamus ad Ariſtotelem. Ille enim quum ſtatuiſſet potentiam duplicem eſſe, vtranque ab altera diſtinguit propoſito exemplo de eo qui adhuc tãtum eſt διδακτικὸς, & alio qui artem iam aſſequutus quidem, in pręſentia tamen ea non vtitur. Atq; eos ambos ſcientes & literatos eſſe potentia, dicit, ſed vario modo. Quam varietatem his verbis explicat: Ἑκάτερος δὲ τούτων οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον δυνατός ἐστιν. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ὅτι τὸ γένος τοιοῦτον, καὶ ὕλη, ὁ δὲ, ὅτι βουληθεὶς δυνατὸς θεωρεῖν. Et paulò poſt. Ἀμφότεροι μὲν οὖν οἱ πρῶτοι κατὰ δύναμιν ἐπιστήμονες. ἀλλ᾽ ὁ μὲν διὰ μαθήσεως ἀλλοιωθεὶς, ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἔχειν τὴν γραμματικὴν, μὴ ἐνεργεῖν δέ. Quorum verborum ſent

In lib. 2. de animo.

Lib. 2. de animo capit. 5.

ſententiam illuſtrare volens Philoponus, ſubiungit: Ariſtotelem duos τῆς ἀπουσίας modos cōſtituiſſe: quorum prior eſt, quum quod potentia dicitur, πρὸς τῆς ἕξεως καὶ πράξεως τὴν ἀπουσίαν λέγεται. Alter vero, quum quod potentia dicitur, πρὸς τὴν τῆς πράξεως ἀπουσίαν λέγεται. Ex quibus ſatis fit perſpicua τοῦ εἶναι δυνάμει varia ſignificatio. Aliquando enim habitus & actus priuatio intelligitur: aliâs ſola actus abſentia. Illo vero modo propoſitam quęſtionem vulgaris intelligentia excipit. Ego autem medicamenta calida, frigida, humida, & ſicca eſſe potentia, ſecundo modo ſumendum contendo, atque res ipſa docet. Sícque ſtatuo medicamenta eſſe potentia qualia dicuntur, vt ſuarum qualitatum actiones exerant, quoties loci temporis, & ſubiecti commoditas ſeſe offeret, οὐκ ἀλλοιωθέντα tamen: quod in altero modo eius quod potentia eſſe dicitur, neceſſariò haberi ex Ariſtotele didicimus. Quòd ſi verum eſt, quid prohibet quominus medicamenta quoque actu (ſaltem primo) calida, frigida, humida, vel ſicca dici poſſint? Quum enim agere in ipſis ſitum ſit, vt actu ſint hoc ex quo actio prodit, neceſſe eſt. Nam omne agens actu eſſe oportet. Ideóque ſi medicamentum quodpiam calefaciat, actu calidum eſſe decet.

Hactenus de his quę ex rei natura petita noſtram confirmant ſententiam. Nunc idem oſtēdamus ex noſtrorum, & pręſertim Galeni, commentariis. Scribit verò ille: τὰς δυνάμεις quaſdam

Lib.1.ſimpli.cap.1.

dam

dam esse κατ' ἐνεργείαν, alias ἐν τῷ μέλλειν. Et actu quidem, calefaciendi facultatem igni insidentem. In futuro vero tempore, qualis est in pyrethro. In hoc enim calidum frigido nondum pręollet, ex ipsius Galeni sententia. Proinde etiam δυνάμει calidum κατὰ τὸ μέλλειν esse censetur. Porrò quum varias significationes eius quod δυνάμει tale vel tale dicitur, idem explicet, quęnam ad institutum nostrum pertineat, agedum inquiramus. Primùm maximéque proprie δυνάμει esse docet, quod nondum est tale, sed πέφυκε τοιοῦτον γένεσθαι. vt puerulus potentia λογικὸς εἶναι dicitur, quod ex Naturę instituto talis sit futurus, modò extrinsecus nihil prohibeat. Secundò, id Galeno δυνάμει tale dicitur, vel tale, quicquid eius rei cuius absentia esse intelligitur, materia est proxima: veluti sanguis dicitur esse δυνάμει caro, quia leui alteratione ipse sanguis potest effici caro. Tertiò, δυνάμει esse dicitur, quod opponitur ei quod est κατὰ συμβεβηκός: veluti aqua δυνάμει frigida censetur, licet nonnunquam accidat vt ipsa caloris adaucti sit causa, remotior videlicet. Quibus ita propositis, mox quęrit Galenus, sub quo istorum modorum comprehendantur medicamenta, quum omnia δυνάμει esse dicantur, calida, frigida, humida, vel sicca. Sanè verò primi esse nequeant, seu Galeni, seu nostram sequaris sententiam. Nam, vt ille putat, medicamenta non à seipsis τὴν ἐνεργείαν proferunt, sed quod aliquando ἐνεργείᾳ sint talia, id à nobis accipiunt. Nos verò

Lib. 3. de temp. cap. 1.

Ibidem.

1

Lib. 1. simpli. cap. 11.

verò propriam δύναμιν κατ' ἐνέργειαν ſingulis
2 ineſſe defendimus. Ad ſecundum verò modum medicamenta referre, placet Galeno: quod qui in animantibus eſt calor, medicamentis quaſi alimento quodam vtatur: ſitque horum eadem
" ratio, quę eſt lignorum & ignis. Quod enim
" ἐνεργείᾳ quędam calida ſint, id à noſtro calore
" accipiunt, inquit, velut ſicci calami ab igne. Et
" quemadmodum ligna, ex ſui quidem natura fri-
" gida, ſi tamen ſicciora ſint & gracilia, facile mu-
" tantur in ignem: ſic medicamenta primum qui-
" dem in parua ac tenuia frangi poſtulant, deinde
" noſtro corpori, quò calida fiant, admoueri.
Quę ſi vera eſſent, non agendi, ſed tantum patiendi vim haberent medicamenta: neque hac ratione ab alimentis diſtinguerentur, quę paſſiua eſſe ſtatuit Galenus. Eſt enim facultas, ſeu potentia, ſeu poteſtas, vel ἡ δύναμις bifariam (vt Ariſtoteles annotauit) ſpectanda: aliâs in agendo ſcilicet, aliâs in patiendo. Hanc Ariſtoteles vocat δύναμιν τὴν ὑφ' ἑτέρου: illam verò δύναμιν τὴν ἐν ἑτέρῳ. Atque hanc poſteriorem definit eſſe, ἀρχὴν κινήσεως ἢ μεταβολῆς ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον. De qua quidem facultate nos loquimur, quoties de vi medicamentorum diſputatio eſt, non autem περὶ δυνάμεως ὑφ' ἑτέρου dictę. Supereſt tertius modus eorum quę δυνάμει eſſe dicuntur à Galeno conſtitutus, qui ſolus (meo iudicio) medicamentorum naturam continet: vtpote quę qualia dicuntur, talia verè ſint, & per ſe, & ex propria natura, οὐ κατὰ συμβεβηκός, vt enim aqua

Cap. 12. libro 4. metaph. latinis vero. 5.

frigida

frigida eſt propria natura, ſic euphorbium & thapſia plus calidi quàm frigidi elementi ſortita ſunt. Ideóque in ſeſe habent δύναμιν, id eſt ἀρχὴν τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς ἐν ἑτέρῳ, calefaciendi videlicet. Quòd verò attenuatione, propinquitate, & mora indigeant ad eam μεταβολὴν ἐν ἑτέρῳ efficiendam, id cum omnibus ταῖς δυνάμεσι ἐν ἑτέρῳ, hoc eſt omnibus agendi facultatibus, commune habent. Quod facturum quippiam eſt, ait Galenus, eget tempore, magnitudine, & vt proxima ſit ei res quę ſuapte natura prompte affici poſſit. Equidem facultates omnes ita habent, vt agant preſente, atque ſic ſe habente paſſiuo, inquit Ariſtoteles. Ob id ſane videntur ab obiectis moueri, & incitari, quum tamen ab ipſis nihil patiantur (non enim in ſubiecto conueniunt) nec in actum ducantur, ſed ipſę à ſeipſis (vel potius à forma cuius proprietates, illę ſunt) principium mutationis quę ex earum actione exiſtit, exerunt atque cient. Quemadmodum enim magnetem à ferro vicino vim ſuam mutuari, aut eius δύναμιν in ἐνέργειαν reduci ratione ferri, abſurdum eſſet dicere: ſic etiam medicamenta ſuam actionem à nobis accipere, minime fatendum eſt. Quin potius affirmandum, illorum ἐνέργειαν non aliter de potentia elici, quàm actum ex habitu. Citharœdus enim dormiens ciſthariſticę habitum non minus habet quam vigilans, tametſi eam niſi vigilans, & data cithara, exercere poſſit. vnde recte dixeris, opinor, medicamen-

Lib. de cau ſa. morb. cap. 2.

Lib. 9. primæ philoſ. cap. 5.

ta quę corporibus noſtris accommodantur, de potentia operandi ad operis actionem,& quaſi ex feriis ad opus venire, non ad nouas qualitates tranſire, vt vulgo exiſtimant.

Hęc pro meę opinionis defenſione ad te ſcribenda putaui, DIONYSI amantiſſime: quibus & dubiis à te propoſitis (ni fallor) abunde ſatisfacio , & vt obtrectatorum calumniis eneruatis rei veritas candidiorum animis ſeſe promptius inſinuet (quod etiam rogaſti) officio.

Vtinam ea ęquanimitate mecum
cæteri agant, quicunq; noſtris
παραδόξοις offenſi, illa pleno
ingenio, vt accepi, oppugnare
aggrediũtur.

RATIO



RATIONI consonum esse quosdam ἀσίτους, hoc est, à cibo abstinentes, per multos non solum dies, sed & annos viuere posse: Ad Celeberrimum Iurisconsultum D. IOANNEM PAPON, *Forensis Prouinciæ Supp̄ræfectum & Iudicem æquissimum.*

PARADOXVM II.

THEOLOGICIS propositionibus auditis, mox fidem adhibendam esse, nos Christi religio docet: ac in iis quæ nullam probationem sustinent, fiduciam firmúmque assensum maximè Deo gratum esse, quum is sit qui naturæ leges infringere possit. In disciplinis verò, quæ μαθήματα & verè scientiæ dici merentur, quòd rem omnẽ per causas explicent, sine demonstratione aliquid affirmare, & legislatorũ ritu sancire, ridiculum putamus: quum præcipiti inconsulto, & temerario assensu, nil magis absurdum videatur, apud eos præsertim qui humanum ingenium veri inuestigandi & auididissimum & aptissimum esse norunt. Permultos tamen videas, qui si alii plures idem dixerint, non renituntur: neque illud perpendunt, vtrum eos omnes ex vna communi causa verum dicere, an contrà

Galenus incredulitatem suam in iis quæ experiri possunt, prædicat, lib. 1. de scien. cap. 2.

ex communi causa mentiri liceat. Quantò satius foret hîc cunctari, & de iis quæ mens non assequitur dubitare: quod equidem facere com sueui, atque eo nomine incredulum me plerique temerè assentientes nuncupant. Nam hoc mihi iandudum est propositum, nil eorum quę cogitatione & rationis discursu colligi possunt, pro veris admittere, quantumuis maxima sit eius qui narrat authoritas. Fateor quidem nondum inuentá cognitámque nobis esse omniũ quæ testatur experientia occasionem: quemadmodum pro verissimis opinionibus permultas habeo quæ vulgo paradoxæ, necdum persuasæ sunt. Atqui vt meis indicta ratione credi nolo, sic mihi liceat aliis non assentiri, priusquam effectuum causas à suis authoribus discam, vel ipse ratiocinando assequar. Hoc sit omnibus liberum, absque demonstratione dictis fidem non adhibere, quum parum cauti, imò valde hebetes videantur, qui admirandas assertiones inani quadam dicentis opinione affecti, recipiunt. Talis est quam heri proponebam, Clarissime Præses, nonnullos sine cibo, non solùm dies multos, sed menses & annos viuere posse. Hanc tu prudenter dixisti nunquam recepturum nisi demonstrarem, quum omnium quas ex me audiisti παραδοξοτάτη videri possit. Est tamen, vt aliæ omnes, verissima, & cui tu posthac non refragaberis. Nil enim dubitabis in nostram venire sententiam, quum ex rerum naturâ euidentissimas rationes causásque

ſáſque pro fundamentis depromptas habeat. Id obſeruaſſe me, non dicam, ſed fieri poſſe confirmabo. Si teſtibus factum probandum eſſet, locupletiſſimi & minimè ſpernendæ authoritatis aliquot nobis proferrentur. Hippocrates hebdomadâ homini letalem inediam præſcribit. At Plinius non vtique ſeptimo letalem eſſe dicit, quum & vltra diem vndecimum plærique durauerint. Audio nunc Auenioni eſſe hominem ſexagenarium, qui rarò, & per maxima interualla, quinque, ſex, decem, & plurium dierum comedat. Huic ſimile eſt quod Albertus ſcripſit, fuiſſe fœminam quæ ſine cibo dies quandoque viginti tranſmiſerit, ſæpe verò & triginta. Virum quoque melancholicum ſe vidiſſe ait, qui ἄσιτος perſeuerarit ſeptē hebdomadas, alternis tantùm diebus aquam exſorbentem. Athenæus refert, Timonis amitam quot annis in ſpelæa vrſarum more bimeſtre tempus abſque vllo alimento delituiſſe ſemianimem, vt ſola inſpiratione viueret, ac ægrè dignoſceretur. Viſam in Hiſpania puellam grauiſſimi produnt, quæ comederet nihil, ac hauſtu ſolùm aquæ vitam confoueret, & annum iam ageret ſecundum ac vigeſimum. Puellam annos tres in Gallia Narbonēſi multi viderunt, & Spiræ in Germania aliam extitiſſe accepimus, doctorúmque & bonorum virorum literis proditum eſt, annos totidem nullo preter aërem cibo potúque vitam ſalubriter traduxiſſe. Aliam quoque ſe vidiſſe teſtatur Guliel. Ron

Lib. de carnib.

Lib. 11. cap 54.

Lib. 7. de animalibus.

Lib. 2. Dipnoſophiſtarum.

deletius, eodem victus genere ad decimum ætatis annum peruenisse, tandem grandẽ factam nupsisse, & felicem prolem sustulisse. Germanã mulierem triginta annos omnimoda inedia vitam traduxisse, Ioannes Boccatius scripsit. Petrus Aponensis (quem Conciliatorem vocant) refert, mulierem quandam Normanam per decem & octo annos nihil comedisse: atque aliam sex & triginta annos ieiunam perdurasse. Romæ annos quadraginta sacrificum quendam sola aëris inspiratione vixisse, ex Leonis Pontif. Max. & multorum principum custodiâ, & Hermolai Barbari historiâ fidéque certissimum est. Sed cur tandiu moror in his recensendis miraculis, quæ meræ nugæ videri possunt donec rationibus rem explicaro? Est sanè per quàm magni momenti aliorum & authoritas & obseruatio: at non satis esse debet, vbi non deest ratio qua dictum confirmes. Hâc sine, gaudeo te propositionem admittere noluisse, vt in ea inuestiganda (quod iandudum cupieram) animũ commodè exercere possim.

CONSTANS Et rata sententia est, viuentia omnia, stirpes & animalia, propter inclusum in se calorem viuere, illius beneficio alimẽtum trahere, conficere, eóque nutriri ac sustineri, augescere, procreare, animãtes præterea sensu affici & moueri: & quantò perfectiora hæc fuerint opera, tantò caloris vim atque substantiam vberiorem adesse. Vnde Aristoteles vitam vno calore cõtineri, sine calore neque animalia neque

que ſtirpes viuere, tanquam protritum & peruulgatum memoriæ mandauit, qui & mortem caloris extinctionem eſſe definiuit. Cuius imitatione vna omnium Piloſophorum cõſentio vitam calore finit, mortem caloris extinctione. Nam quãtuluſcunque is fuerit, corpus eo præditum vita fruitur, & dictas functiones, licet obſcuras, de ſe promit. Hunc alit & ſubſtinet pinguis humor & aëreus, qui in partium ſimilarium ſubſtantiam conſertus omnem effugit oculorum aciem. Is primus eſt & communis viuentium omnium, in quo ſpiritus calore perfuſus primùm & per ſe conſidit: adeò vt neque ſpiritus neque calor eſſe poſſint, vel diutiùs permanere, citrà illius humoris opem. Eſt igitur vita & animantium duratio in horum duorum conſenſu, calido & humido: illud omniũ actionum opifex cenſetur, hoc illi ſubſternitur vt durabilius ſit. Atque quamdiu vitalem calorem fouere poteſt vtilis & iucunda ea humiditas, tandiu in viuis eſt animal plantáve. Vnde fit vt vitæ longioris ſint, quæ plus humidi natiui, aut id craſſius & diſſipationi amplius reſiſtens, ſortita ſunt. Nam & ipſum naturâ pingue, oleoſum, tenáxque fuit, vt à calore (qui eo inuolutus ſenſim portiunculas diſperdit & abſumit) tardiùs abſorberetur: quod priuſquàm accidat, vitam naturæ animal reddit, propriâ detractâ materie, ſpiritu atque calore marceſcẽte. Porrò cùm animantium moles ea ratione perpetuò diffluat minuatúrque, ni ſimilis altera ſubſtantia

pro ea quæ defluxit reſtituatur, euaporabitur certè atque diſſipabitur vniuerſa. Atqui nulla eſt quam in humidi ſubſtantifici (vt vocãt) abſumpti locum reponas, non dico quantum nulla ceſſatione minuitur, ſed ne tale quidem vel minimum. Quippè id omne ex ſemine & primis noſtræ generationis principiis ortum habuit: iam nil eiuſmodi corporibus noſtris ſuperaddi poſſe videtur. Hinc moriendi neceſſitas, quum nulla arte quòd calorem retinet vnum reſarciatur. Carnoſa quidem ſubſtantia marcore exhauſta reſtituitur: humor primigenius nunquam: & quum abſumpto pabulo calor vnà reſtinguatur, ſi hic cauſa eſt quæ pabulum abſumit, vt certè eſt, fit protinùs idem calor ſui interitus cauſa. Reſtat hoc vnum, vt dum penitus auerti nequeat mortis noſtræ occaſio, hanc ſaltem nimis celerem & præcipitem, ſuáque natura properantem ad vitæ exitium, retineamus obtundamúſque, ne tam citò animal extinguatur. Id fieri poteſt alimentorum opera, cum additâ iucundâ quadam humiditate, ea quæ natiua eſt irroratur, vt magis reſiſtat caloris ſui voracitati. Sic enim diutiùs conſeruatur, dum innatus calor in ſubiectum humidum nequit liberè ſuam vim exercere. Nam obtunditur aliqua ex parte, & dum in carnoſam molem humoréſque alimentarios agit, interim minus de primigenio humore abſumitur. Abſumitur tamen vſque & vſque portiúcula, ſed minus cùm alterius copia ſuppetit.

Proinde

Proinde natura non animalibus modò, verũetiam ſtirpibus inſitas quaſdam vires deficientis ac deſiderati ſemper appetentes ab initio ſtatim dedit, vt quàm diutiſſimè fieri poſſet, omnia ſe ab interitu tutarẽtur. Quicquid enim genitum eſt & natura conſtat, quàm longiſſimè prorogari & in rerũ natura cõſiſtere peroptat. Quãobrẽ veſci, bibere, reſpirare à nullo vnquã didicerũt animalia, ſed ſtatim à principio facultates habent quæ hæc omnia citrà docentẽ perficiant. Ex his manifeſtum eſſe arbitror alimenti vſum animantibus omnibus, non alia de cauſa neceſſarium videri, niſi vt humidum illud innatum (caloris vitalis pabulum familiare & verè vnicum) ne tam citò abſorbeatur, foueant: quod quandiu præſtare poſſumus, & ſuperſtes humiditas primigenia reſtat ſufficienti portione ad vitalis caloris conſeruationen, tandiu vita perfruimur.

Hinc colligas (quę nobis explicãda eſt ſecunda propoſitio) quibus minor & lãguidior calor eſt, quia nõ multũ efficax ad ſui humidi abſumptionẽ videtur, non eſſe multo alimento opus: quẽadmodum ignis exiguus lignorũ copiã nõ ſuſtinet, ſed paucis fouetur, maximus vero ſi lignorũ aceruũ nõ ſuperaddas, mox pabuli defectu extinguitur. Proinde ſenes facillimè ieiuniũ ferũt, inquit Hippocrates, ſecũdo loco qui ætate firma ſunt, minus adoleſcentes, omniũ minimè pueri, pręſertim qui animo ſunt propenſiores magíſque vegeti. Nã qui creſcunt, plurimum *Aph. 13. lib. 1.*

Aph. 14. *lib.* 1. habent calidi innati, plurimo itaque egent alimento: alioqui corpus absumitur: senibus verò " parum calidi innati est, paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguũtur. Vt enim *in Com. aph.* 14. *lib.* 1. lucernarum flammæ (inquit Galenus) quamuis oleum pro alimento habeant, tamen siquis id " totum simul superinfundat, extinguuntur potius quàm nutriantur: simili modo in senibus, " & aliis quibus calor est remissior, alimentorum " copia nocet calorem suffocans & multitudine " obruens. Qui verò multum caliditatis habent, vt pueri & adolescentes, ciborum abundantia gaudent: quia multum absumitur illorum corporis moles, & voracior calor natiuam humiditatem prorsus dissipat, nisi addito familiari succo effrænis coërceatur. Itaque pro caloris ratione alimentorum proportio & mensura, vel nullo alio quàm natura docente, cõstituitur. nãque ad alimoniæ innatã necessitatem cõsequitur fames seu appetentia, eius certa est norma: vt qui multum & sæpiùs appetunt, copioso & frequentiori cibo indigeant: qui nihil aut parũ & rariùs, paucissimo ac per longiora interualla concesso alimento opus habeant. Agricolæ, artifices, & quicunque validis laboribus totum diẽ insudant, larga ciborũ copia, & identidẽ iterato pastu, vrgẽte fame, vti cogũtur: quia natiui caloris qualitas fit acrior, magisq; absumit per exercitia, vt inediam ferre nequeant, citra sanitatis & viriũ iactura maximã, qui se totos laboribus dedũt. Sic πικροχόλοις, hoc est biliosis natura

no-

nocentiſſimam eſſe abſtinentiam Galenus prę- *Lib.8.*
dicat, & ex longiore inedia acerrimas acutiſſi- *meth.ca.2.*
máſq; febres accidere, à quibus promptus eſt
in hecticas tranſitus, & ab his rurſus in torridũ
maraſmum. Sanguinei verò facilius ieiunium
perpetiuntur, quoniam humectum in illis re-
dundat ſubſtantificum, atque item nutrimenti-
tium: præterea calor eſt remiſſior & minùs acu-
tus, vt qui humido ſuffrenetur. Quòd ſi nullo
teneantur exercitiorum deſiderio, ſed pigri &
ſomnolenti (vt glires) perpetuò deſideant, parũ
& tardè appetunt, pituitoſioréſque euadunt, &
ſæpiùs nulla neceſſitate, ſed pro conſuetudine
tantùm, horis ſtatutis ad cibos accedunt. Hi ſa-
nè remiſſiorem & veluti torpidum calorem ha
bent, quem præſtaret laboribus excitare &
acuere, vt multâ humoris ſuperflui copiâ diſſi-
patâ, iam ad moderatum accedens, appetentiæ
ſenſum efficeret, quæ nil aliud eſt quàm defi-
cientis ac deſiderati natiua cupiditas. Deficit ve-
rò & à ſingulis particulis deſideratur alimonia,
quæ ſubſtituatur in locum eius quæ perpetuo
vi caloris effluit ſubſtantiæ. Ergò cùm non appe
tunt, veriſimile eſt calorem agere in aliam humi
ditatem, quæ ſcilicet excrementitia & non natu
ralis eſt: cuius quidem abſumptio quum dam-
noſa non videatur, quid mirum ſi abſque no-
xa vel dolore tandiu perſeueret ἀνορεξία, quan-
diu collectus ille ſuperfluus humor diſſipationi
reſiſtit, maximè quum ex otio languens calidi-
tas parum conſumere poſſit? Ea eſt ſecunda ra-

tio, cur ſenes faciliùs & nullo incomodo inediam ferant: nempè quia præter caloris paucitatem & imbecilitatem, hinc collectam maximam pituitoſorum excrementorum copiam habent, eoruúmque corpus hebes, pigrum & tardum, ad quoſuis motus & exercitia ineptiſſimum eſt. Proinde multis nominibus calore parum admodum corporis molem diſſipante, accidit vt paucis omninò fomitibus egeant. Porrò, quod in ſenibus fieri docuimus, idem naturis ſimilibus, ad vnguem conuenit. Nam ſi quis fuerit vel ex natiuâ temperie, vel ex viuendi genere humidior frigidiórque, is parum appetet & facilè paucis alimentis ſatiabitur, quia deeſt calor qui multam abſumat ſubſtantiam. Hac ratione fit vt animalia exanguia, Græcis ἄναιμα dicta, quibus ob caloris paucitatem frigus eſt inſenſiſſimum, tota hyeme latitent, & in locis ſubterraneis tepidioribus vitam agant ſine alimento. Id docet experientia, cui bene conſentit ratio. Nam ſi alimoniæ neceſſitas eſt ad eius quod perpetuò effluit reparationem, ne tam citò abſumatur humor primigenius caloris natiui pabulum: quibus nil efluit, & ferè nullus eſt calor (aliquo ſaltem ſpatio temporis) nulla erit ciborum indigentia vel vtilitas. Atqui ſerpentes, lacerti, & his ſimilia, ſunt naturâ frigidiora: calor in ijs perexiguus non multũ diſſipat, atque minus ſolito per hyemem, quia tunc fit languidior ex frigoris ſæuitia. Propterea nullum ferè eſt effluuium, cute danſata & exactè

exactè conſtipata vi frigiditatis hybernæ:quantum verò eſt à languida animula ſuſcitatum fuliginoſi excrementi, ad ipſam cutem colligitur, quæ tandem ſiccior aſperiorque euadens,à ſubiecta pelle nullo corporis malo detrahitur. Atque illud eſt vocatum ſerpentis ſpolium, quod Vere medio aut deſinente, exuere ſolēt. Quum Sol ad nos rediens illorum calorem excuſſo torpore excitat, mobiliores euadunt, & priſtinam recipiunt agilitatem. Nam calor motuum dux eſt & opifex. Hinc Vitruuius:Serpentes(ait) cum per calorem exhauſtam habent humoris refrigerationem,tunc acerrimè mouentur: per brumalia autem & hyberna tempora mutatione cœli refrigeratę immotę ſunt ſtupore. Glires & alpinos mures, non ſolum tota hyeme à cibo abſtinere & in ſomno occupari,verùm etiā longè pinguiores euadere,tàm mirum eſt quàm vero experimento confirmatum. Vnde exijt Martialis illud in diſtichis de glire: *Lib. 6. de Archi-tect.cap.1.*

Tota mihi dormitur hyems,& pinguior illo
Tempore ſum quo me nil niſi ſomnus alit.

Sed animalculis poſſe aliquandiu cibum deeſſe reſpondebis:grandioribus minimè. Ad id proferam ingentis magnitudinis beluam crocodilum, quem vnum quandiu viuit creſcere arbitrantur:viuit autem longuo tempore. Aſt illum quatuor mēſes hyemis inedia ſemper trāſmittere in ſpectu,author eſt Plinius. Vrſum quoque hyeme ſine cibo viuere poſſe affirmant. Ergò quem admodum ſeniores homines frigiditatis *Lib.8.cap. 25.*

ratio

ratione nec multum appetunt, nec multo cibo indigent: sic & quæcunque naturæ frigoris plus quàm caloris obtinuere, absque cibo multum perdurant tempus. Quid enim nouo pabulo egent, quibus insitum vel appositum non absumitur? Quid vero absumet languens caliditas? Si quid absumat, & eius qui obsistat copia fuerit, non protinùs, sed longum post tempus, id sentietur. Obsistit verò insiti humoris dissipationi plerunque aceruata alimentaris humiditas, nonnunquam excrementitia, quam dum exercet dissipatque natiuus calor, interim natiuæ humiditati minus officit.

Hinc tertiam ad propositæ conclusionis probationem elicias propositionem, videlicet, non solum caloris paucitatem conferre ad faciliorẽ abstinentiam, verùm etiam humoris superflui & qui natiuum calorem occupet, abundãtiam. Nam quod alimonia perpetuò affusa, partes irrorans & humidum natiuum imbuens, facit, id præstat nonnumquam multus excrementitius humor in corporibus nostris accumulatus, dũ caloris acrimoniam atque vim obtundit, facitque quo minus hic meliorem substantiam consumat, dum se ipse absumendum offert. Proinde ventriculo pituitâ pleno (nisi hæc acida fuerit) non appetimus & cibos fastidimus: neque meo iudicio alimentis egemus, donec eiusmodi materiam venter confecerit, aut aliò deturbarit. Possunt tamen interim dum cibos auersatur ventriculus, quia nouo pabulo non indiget,

reliqua

reliqua membra famem naturalem (que non sentitur) perpeti: vnde, si non concedatur alimonia, languent & emaciantur. Propterea sæpe melius est non expectata ventriculi victoria cibos offerre: prius tamen (si fieri possit) arte nostra purgato ventre, ne illi corrumpantur. Quòd si corpus vniuersum eodem humore quo ventriculus, plenum foret, singulæ partes non magis quàm hic appeterent, neque cibi alterius copiâ indigerent, dū humor is calori abundè sufficeret. Verùm satietas frequentiùs ventriculum habet, quia primus omnia excipit, atque eius amplior est cauitas: rarius fit vt per habitum corporis vniuersum genus id excrementi diffundatur. accidit tamen senibus, & alijs naturâ frigidis, quia exiguus calor concessum cuique parti alimentum conficere nequit, sed cruditatem multam vbique relinquit. Humores ij sunt pituitosi dulcésque, & caloris conueniens alimonia, si magis elaborentur. Nam pituitam caloris opera in venis perfici, per moram concoqui, & in laudatum sanguinem transire, docent medici. Est enim phlegma sanguis diminutè coctus, vt loquuntur: qui post accuratam elaborationem, partibus nutriendis inseruiet. Sinendum itaque vt calor se in tam laudato opere exerceat, id quod cibus continuò ingestus interturbat. Ad hoc conferunt inediæ, ijs valdè salutares qui dulcis vel ἀποίου humoris pituitei copiã habent in toto corpore collectam. Ob id rectè Hippocrates famem consulit carnes humidas Lib. 7. Aph. 60.

haben

habentibus:quoniam humoribus etiam crudis iucundiùs fruitur calor, quàm recenter ingesto cibo. Hic enim longius multò quàm pituita à sanguinis forma & partium natura dissidet: calor citius factum iam humorem, quàm cibum, ad nutritionem parauerit. Quòd si non efficiat, quia semper noua suggeritur materia, necesse est totum corrumpi, & excrementum omnia fieri. His retentis, morbi familiares humori per corporis habitum pullulant, oedemata, vitiligines, alphi, scirrhi, lupiæ quas vocant, nodi, & eius classis infiniti pituitei affectus. Hos euadet, qui nullo (vel tardiùs saltem & rariùs) ingesto cibo, frigidioris illius humoris perfectionem exactáque elaborationem calori facere sinit. Nam quum in eo negotio totus esse debeat, à noua materia distrahitur, quæ inutilis & damnosa quoque est. Postquàm verò in partium nutriendarum vsum, quod visum est commodiùs calor absumpserit, tunc primùm incipiunt singulæ appetere, & ad ventriculum vsque mutuâ communicatione suam indigentiam significare. Verùm vt prius dicebamus, nonnunquam ventriculus (quòd sit humoribus plenus) nō appetit, quàm vis aliæ partes inediam patiantur: & contrà, vētriculo inani & famelico, alijs partibus satietas esse potest. atque quum cibos assumere nos cogat molesta fames, alia ratione conamur particulas suis humoribus exonerare, ne calor nimia quantitate obruatur. At si communis est totius corporis repletio, vt ventriculus simul & aliæ

par

partes omnes pituitoſo humore refertæ ſentiã tur:tunc nullo appetitu affecti, calore in multa materia temperato & occupato, interim dum aliud agit, cibis opus non habent: nam calori ſat eſt negotij, & parum virium: vnde natiuæ partium humiditatis abſumptionem conſpicuã non facit, quandiu alia vel iucundiſſima (qualis eſt dulcis pituitę) fruitur. Id ijs conuenit qui triduum quatriduum, & longius tempus perdurant ieiuni. Quid enim cibos offerre decet, cùm totum corpus humore frigido, quíque non facilè diſſipetur, ſcatet, ſi nos cibum tunc ſolum appetimus cum prior abſumptus fuerit? Quid? ſi cibos faſtidiunt, & ijs etiam viſis nauſeant, nonne id certum eſt indicium cibo non egere, cuius ipſa natura appetitum nobis indidit, nemo docuit? A quo enim diſcere poſſemus cibi horam, & quantitatem, imo & qualitatẽ ipſam? In his naturæ propenſitatem, atque nulla ratione præditum deſiderium, vltrò inſequimur. Proinde qui à cibo penitus abhorret, eo non indiget, quum naturalis, non voluntaria, nec rationi obtemperans ſit appetentia. Iam igitur ſat ſupérque ratione confirmatum eſt: quod teſtatur experientia: aliquos per multos dies vixiſſe ieiunos, idque nullo virium aut ſanitatis diſpendio: quin potius morbos imminentes pręcauiſſe, aut pręſentes euaſiſſe, creduntur. Imminent ſiquidem morbi ijs quibus tanta ſatietas, & totius corporis repletio eſt, ſi alimentum aſſiduè ingeras: quia vniuerſum corrum-

pi necesse est. nam impura corpora quo magis
Aph.19. lib.2. nutries, eò magis lædes, ait Hippocr. Præsentē
verò morbum ex cacochymia suscitatum euasit, puella quæ in Germania triennium sine alimentis traduxit. Referunt enim illam mitem & benignam, taciturnam, desidem, ac somnolentam extitisse, pustulis & scabie ex copia humoris pituitei, crassi, & viscidi, scatuisse: quæ cum tantum ieiunium vltrò sustinuisset, tandem absumptis humoribus, & morbi sublata materie, sanitati restituta, appetere cœpit. Hæc absurda videri non debent, quum facilè mens assequatur, non solum accidere posse, verùm etiam fieri saluberrimé. Id forsitan durum erit admitere, quod ad duos annos, vel amplius, caloris natiui opus in humorum semel aceruatorum consumptione perseueret: longissimum verò temp⁹ inediæ hebdomade vna, aut altera (quod dixerunt Hippocrates & Plinius) rectè definiri fateberis. Atqui faxo vt temporis longitudo nil te moretur, quin pedibus & manibus in nostram sententiam venias. Equidem nullo minus vitio quàm credulitate damnandus, mihi non absque ratione isthæc persuasi: tu, si placet, vnde colligam hæc fieri posse, cōsidera, perlectis quæ adhuc nobis pauca dicenda supersunt.

Cùm pituitosus humor corpus imbuens, partésque iucundè satians, copiosus est, diutius ea sufficit alimonia: dum paucus est, breui absumpta materia, mox appetitus redit. Quòd si non solùm multus, sed etiam crassus & viscidus
fuerit

fuerit humor,quis iam dubitat ad longum tempus protrahi vitam posse,etsi nihil superaddas alimenti?Sit præterea calor exiguus & languidus,vel naturâ vel ex accidenti:nō poterit multum humoris dissipare:ac proinde is diutissimè resistet.In sene, in puella, in sacrifico, minor & remissior est caliditas ex ætate,sexu & otio:tāta verò is esse potest humorum viscidorum copia, vt calor natiuus eius consortio non minus iucundè foueatur, quàm alterius noui & diurni nutrimenti appulsu. Id fit quandiu suppetit humoris vbertas:suppetit verò diu,quū prę crassitie,lentore,& frigiditate parum omninò dissipetur à calore qui nec validus,nec acris est.Et si quidem talis aliquando fuerit,nunc saltem obtunditur. Sic experti sumus Salamandrã(quam frustra credunt ignibus non vri,vt ait Dioscorides) igni superpositam longo temporis tractu assationi resistere posse, atque illum, si minor fuerit,extinguere:quia frigido,crasso, & lacteo humore,pro sanguine, tota referta est. Haud dissimili materia (opinor) eorum corpora infarta sunt, qui aliquot annos à cibis abstinent. Atque talem esse Chamęleontis naturam suspicor,si verum est quod de eo scribit Plinius,hiãti semper ore solum animalium nec cibo, nec potu ali, nec alio quàm aëris alimento. Nam quod de Astomis idem narrat,halitu tantùm viuentibus & odore quem naribus trahant, alia ratione fit,si Marsilii Ficini ingeniosam valde ratiocinationē admittas,quę sic habet:Ferūt in ca

Lib.2.cap. 67.

Lib.8.cap. 33.

Libro 7. Cap.2.

Libro 2.de trip. vita. Ca.18.

" lidis quibuſdam regionibus, & odore plurimo
" paſſim fragrantibus, multos gracili corpore &
" imbecillo ſtomacho, quaſi ſolis odoribus veſci.
" Fortè quoniam ipſa natura loci, tum herbarum
" & frugum atque pomorum ſuccos fermè totos
" redigit in odores: tum corporum humanorum
" humores illic reſoluit in ſpiritum. Quòd ſi eſt, quid vetat vaporibus tantùm ali, quum ſimile ſimili nutriatur? At quos in Europa obſeruarũt ἀσίτους, ſucco frigidiore atque viſcido pleni fuere. Ad ſupradictas conditiones addere poſſumus στέγνωσιν, hoc eſt cutis meatuum conſtrictionem, quam in his plurimũ habere momenti nouerat Alexander Ben. quum narrans Venetiis quendam quadraginta diebus continuis ieiunum fuiſſe, non ſolùm habitudinem membrorũ frigidã, & craſſum incoctúmque phlegma intus cõtineri annotauerit, ſed etiam meatus corporis conſtrictos extitiſſe. Porrò ſi mihi liceat ab animalibus ad plantas rem iſtam deducere, ſunt ad manum quàm plurima eius generis experimenta. Cæpe etenim, alium, & frumentum post multos menſes à terra (quæ alimentum præbebat) ſeparata germinant, non modò viuunt: quia humorem craſſum multúmque habent, qui marcori & ſiccitati plurimum reſiſtat, calorémque inſitum, vel nullius humoris de nouo aſciti ope, foueat. Sic ἀείζωον herba, (Semperuiuum nuncupata) aloë, & vulgo dicta faba inuerſa (quam τελέφιον eſſe putãt, Latinis illecebrã, officinis craſſulam maiorem)
quia

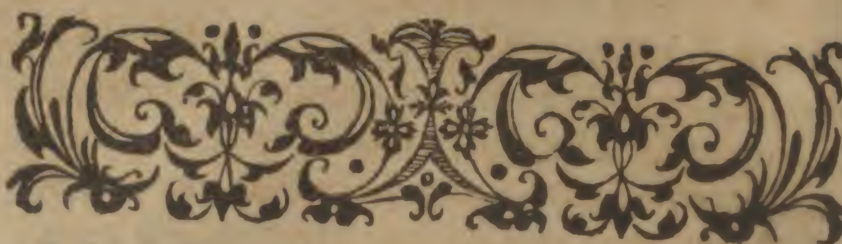
quia viſcidum & copioſum in foliis craſſiſſimis ſuccum habent, è terrâ auulſa & ſuſpenſa diutiſſimè viuunt. Et quid frequenti aut continuò egent alimento, quæ adeò glutinoſum humorem ſortita ſunt, vt vix tandem per maximos æſtus abſumatur? Cęterùm ne quis hanc ratiocinationem, qua plantas animalibus comparo in alimentorum abſtinentia facili, ſubſannet, ſciat velim longè difficilius eſſe ſtirpes ſine alimonia viuas aliquandiu permanere, quàm animalia. Nam, cur iſtas radicibus inniti perpetuò decet, niſi vt continuò ſuccum attrahant, quo nullo non temporis momento indigent? Animalibus motum cõceſſit natura, quia non niſi per quædam interualla cibos quęrere illa decebat. Hinc videas, aliquot ſaltem dies, vitam protrahi ab animalibus cibo deſtitutis, cùm tamen plantæ ferè omnes ſtatim ac deeſt alimonia, contabeſcant: ſed pręcipuè herbarum genus. Nihilominus tamen quę ex his plurimum humoris habent, & compactam denſámque ſubſtantiam, eæ ſunt durabiliores, & euulſę aliquandiu viuunt. Nam viſcidi humoris portionem ad multos dies ſufficientem retinent, in quo anima cõſeruetur. Sic multarum arborum exciſi rami tardiùs emoriuntur: ſic inſectorum animalium partes diſſectę mouentur: quòd tenax & diſſipatu difficilis humor, illorum animam veluti obuolutam atque irretitam, ne citò decedat, remoretur. Illud idem efficit vt exãguia (quod prius admonuimus) ſine alimentorum vſu diutiſſimè

viuere poſſint.

Nil iam obſtare puto quo minus verum eſſe concludam, vt optimè demonſtratum, in frigido corpore tantam humoris craſſi & glutinoſi copiam aceruatam offendi nonnunquam, vt ad multos annos nihil aliud agat inſitus calor, quàm illius abſumptionẽ. Interim verò corpus nouo alimento non indiget: cuius hoc eſt indicium, quòd nulla ſit appetentia. Experimẽtum rem primò docuit: idem ratio probat, vnà cum multorum ſimilium comparatione. Hęc ſi attẽtiùs examinare placet, celeberrime PAPON, non poteris refragari, ſed noſtrę ſubſcribes ſententiæ atque miraberis, vt ingenioſum quemque decet, quomodo ex minimis, & vulgo notis principiis, in eam te opinionem traxerim, quam prorſus reijciendam iudicabas. Ea vis eſt demonſtrationum, quibus Geometrę certiùs multò quàm alij ſuas inferunt concluſiones, ex confeſſis & vulgo notis ſuppoſitionibus. Quippè lineas primum & puncta, ſuperficies, quadrata, angulos, circulos, & ſimilia tantùm loquuntur: mox vnum ex alio ſic deducunt, vt tandem nulla captione aut ſophiſtica ſolertiâ, ſed neceſſariâ conſequutione, diſcentem ad cœlorũ magnitudinem, aſtrorum diſtantiam, ecclypſis modos, & alia valdè abſtruſa dimetienda, veluti manu ducant. Eodem planè modo phyſices & rerum naturalium peritus, qui principia & cauſas omnium certa methodo inuenire nouit, paradoxas, ſed tamen veriſſimas propoſitiones aſtruere

ſtruere facilè poteſt, eáſque demonſtrare ex ijs quæ ſenſus atque vſus confirmant. Iſta tibi, in quauis diſciplina benè verſato,& minimè tardo ſufficient ad meæ ſententiæ cõfirmationem, quam initio ne veriſimilem quidem eſſe putaſti. Pluribus cum alio contenderẽ,ſi hę nil facerent demonſtrationes:at tu iám annuis, ſcio & calculum addis.

Cùm hæc abſoluiſſẽ,incidi fortè fortunâ in Auicennę Arabis locum, qui noſtram confirmat opinionem phlegmatis argumento,quòd ſi copioſius fuerit, poſſe effici putat vt ſine cibis diutius agamus, quoniam ipſum alimenti ſubeat vicem. Hoc item ſanis hominibus poſſe contingere, non abnuit. Gaudeo tantum authorem meæ ſententię (quam à nemine diſcuſſam fuiſſe exiſtimaram) ſuffragari.



QVOD Frigeamus à paſtu, id non accidere externarum partium calore ad ventriculum (vt melius concoquat) refugiente: ad Clariſſimum I. V. Doctorem D. FRANC. IOVBERTVM, *fratrem chariſſimum,*

PARADOXVM III.

QVAM exactè & eleganter de rebus omnibus dicere noris (amantiſſime frater) aliâs ſæpius ſum expertus, cùm de vtraque Philoſophia, Medicina, & Mathematicis diſciplinis inter nos ſermo incideret: ſed maximè nuper cum propoſitæ à me queſtioni grauiter & ingenioſè admodum, ídque ex tempore, reſpondiſti. Ea fuit huiuſmodi: Quid in Ædilitio edicto morbum à vitio differre velint Iureconſulti. Id enim matutinis horis ſedulò perlegeram, nec potueram meopte ingenio tantum nodum ſoluere. Tu verò inter prandendum ſtatim ex Vlpiano, Sabino, Modeſtino, Marcello, Paulo, Accurſio, Cicerone, Aul. Gellio & Budeo etiam Pandectarum interprete, rem ipſam definiuiſti, permulta ex medicorum pręceptis mutuatus, vt tuos noſtris (qui de ea materia ſoli accuratè differere poſ-

ſunt)

ſunt) benignè conciliares. Sed quum mox à prandio corpore toto inhorruiſſes, medicum adhuc agens, calorem ad ventriculum confugere, vt illius concoctionem adiuuaret, dixiſti: ego ſubriſi. Riſionis occaſionem interroganti, reſpondi: nullo χύλωσεως ſtudio teneri externarũ partium calorem, idque variis & veriſſimis argumentis demonſtrari poſſe. Sed ne qua aliis grauioribus negotiis occupato mente exciderent, promiſi de mea opinione enarrationem tibi cõſcribere, quam cũ aliis multis paradoxis noſtro marte elaboratis ediſcere poſſis, vt & ipſe ſupra vulgus medicorũ ſapias. Quod ſum pollicitus, nunc pręſto, frater humaniſſime. Tu, vt ingenio polles, rationum mearum vim protinus intelliges: & ex ea quam perſequor, deinceps tecum reputabis, quàm fatuæ & inanes in vulgum irrepſerint opiniones, noſtrorum ignauiâ, quum hi occaſionum verarum inueſtigationem perpetuò neglexerint, veterum authoritati nimis nimiſque confiſi. Alij ſunt prorſus hebetes, tardi, & muliones veriùs quàm medici, qui nihil curant pręter incertam pręſcribendorum remediorũ methodum, aut (quod multò indignius eſt) formularum duntaxat farraginem partim memorię multo labore mandant, partim in ſcriptis & libris ſecretioribus recondunt. Id genus inſtituti quanto proſequar odio minus rerum nouarum quàm veri inquirendi (Galeno ſuaſore) ſtudioſus, ipſe nouiſti: atque vides vt horas meliores in explicanda medici-

na impendam, & ijs ſummouendis erroribus qui longè latéque fertilem campum noſtrum ſerpendo depopulati ſunt, nec theoriæ, nec praxi pepercerunt, inuigilem: vt aliquando ſyncerior ſit doctrina, & certius promptiúſque hominum malis mederi ſciat poſteritas. Sed ad id quod lubentiùs audias, quódque iandudum ex pectare te conijcio, propoſitum nobis negotium aggrediamur.

Mox à paſtu manibus pedibúſque frigere, dorſo ac penè vniuerſa cute horreſcere, permultis peculiare & conſuetiſſimum eſſe, longa obſeruatione didicimus: eius tamen euentus occaſionem vix aliquis rectè aſſequitur. Plærique omnes credunt, externarum partium calorem in ventriculum protinus ac cibus ingeſtus eſt irruere, vt conuenientibus vndique auxilijs, prima concoctio abſolutiſſimè perficiatur. Hanc opinionem haud vlla ratio ſuſtinet, ſed tantùm fallax veriſimilitudo approbat, ſumpto ex partis natura ſeu temperie argumento. Nam cùm ventriculus exanguis ferè & membraneus, inſito calore parum valeat, vt putant, ſit autem vi preſtantiſſima opus ad alimentorum primã illam & omniũ difficillimam elaborationem: is aliarum partium calore indiguit. Quamobrem natura quod membri cõformatio materiáque non patiebatur ineſſe, id prudentiſſimè excogitato ſitu aliunde inuexit. Nam vẽtriculo hepar (à corde calidiſſimũ viſcus) hîc ſuperpoſuit, illîc ſplenem admouit, epiploon ſupernatare fecit,

venam

venam cauam arteriamq; magnam ſubſtrauit, atque diaphragma parte ſuperiore oppoſuit, vt ab alijs contractus tepor foueretur. His obſeruatis, dum vident extrema frigere vbi primùm alimenta amplexari cœpit ventriculus, permulti rerum naturæ non ſatis periti, & ſemidocti φιλοσοφιατροὶ, partes externas etiam ſtomacho ſuum conferre calorem exiſtimant. Verùm multò aliter ſe res habet: quum nec interiora quidẽ viſcera innatæ ſibi caliditatis momentum illi cõcedant, cui tamen plus quàm externa vicinitatis ergò debere videri poſſunt. Sic enim ventriculum excalefaciunt, vt nil ipſis pereat. Nam calorem innatum, & proprijs operibus obeundis perquàm neceſſarium, nunquàm extrà ſe mittunt, quò eius particeps fiat alius: ſed ſolius contactus & propinquitatis ratione fit, vt is cõmunicetur. Interea verò nil minus efficax (cùm totus membro cui debetur, ſuperſit) æquè rectè ſolitas perficit actiones, ac ſi alia pars eodem non frueretur. Ea eſt Naturę induſtria, & ſagax prouidentia, qua ſolet vnâ eadémque re ad multiformes vſus abuti: quę ſi inſtituiſſet vt ab hepate & alijs hypochondrio ſubiectis partibus ad ſtomachum migraret calor, dum ille concoctioni incumbere incipit, quàm iniuſta (ne dicam inepta) fuiſſet. Nã quid iniquius exiſtimari poteſt, quàm proprijs ſedib⁹ relictis, aliò migrare calorem, cùm interim inertes otiari cogantur particulę, quibus hunc natura prẹfecit? Quàm malè earum partium dignitati & officio conſu-

leret, quum ab opere ceſſatio mille modis no-
xia toti animali futura ſit! Atqui hepar, vt alia
omnia, feriari oportet, ſi natiua exulet caliditas:
ſi tantùm portio abſit, minus rectè incitas exer-
cebit facultates, quum calor earum princeps
inſtrumentum eſſe putetur. Ergo quandiu ven
triculo adſtabit, quem hinc inde mutuatus eſt,
eo deſtitutę partes neque ſibi neque alijs confe
rentia opera perficient: & (quod maximè noce
re poteſt) multo tempore inutiles ac otioſę ſpe-
ctabuntur. Porrò, hepatis non minus quàm ven
triculi, neceſſaria eſt actio: neque hanc aliquan-
do ceſſare oportet. Nam ſi dixeris, expectandũ
eſſe ventriculi concoctionis finem, vt inde ma-
teriam iecur accipiat, prius verò non tam egere
calore, quin facile ventriculo partem aliquam
non cedat: naturę inſtitutum, ſuarumque actio-
num ordinem, non benè aſſequeris. Hoc enim
perpetuum eſt, omnem vel minimam particu-
lam aſſiduè aſſimilationi (quę τῆς πέψεως meta
eſt, vt nutritionis ἡ ἕνωσις) incumbere, atque nũc
alimentum attrahere, nunc ſibi adaptare, mox
concoquere, & tandem ſuperfluum aliò excer-
nere. Hęc viciſſim quidem fiunt in tractanda
vna eadémque materia: verùm ſimul omnia cõ
currunt, dum trahens facultas nunquam ceſſat
nouum allicere commeatum, altera hunc reti-
net, tertia continuè immutat, vltima reijcit por-
tionẽ ſuperuacaneam. Id multò manifeſtiùs eſt
in hepate (quod αἱματώσεως inſtrumentũ pręci-
puum eſſe dicunt) opus tam laborioſum quàm

vniuerso corpori nutriendo necessarium, perficiente. Atque nisi multo calore preditum esset, aut si eius portiuncula detraheretur, inchoatum negotium sepe imperfectum videretur. Nam ventriculo χύλωσιν faciente, hepar alium chylum ab illo dudum elaboratum in sanguinē mutat. Neque enim vnica vice vniuersum accipit, sed trahentibus sugentibusque mesaraïcis sensim exhaurit, quem paulatim etiam & minutissimè partitum in sanguinem transmutat. Idē perpetuò aliquid in cauam protrudit venam, quod iam oneri esse incipit: apponit verò sibíque recondit iucundissimam conuenientissimamque portionē, qua nutriatur. Ab his actionibus nunquàm cessatio, ne temporis quidem momento: quibus cum presit omnium operationum autor caliditas, nunquam eâ carere viscus oportuit, neque nunc copiosior est necessarius calor, nunc parcior satis esse potest. Ergo non parum ineptè faceret natura, si vicinarum partium calorem ad ventriculum statis periodis ablegaret, quum hoc sine langueant sopitis viribus, & iaceant velut emortue. Nam si quid detrahas, languidior erit facultas omnis, vt non possit iniustitie crimen effugere Natura, si que semel visa est partib⁹ singulis necessaria, caloris quantitatem diminuat auferátque. At non sic accusanda venit, que admirandâ prouidentiâ cunctis prescripsit deditque membris, quicquid erat necesse ad operum suorum perfectionem: queque (vt predixi) eadem re sepius ad multos

vsus

vſus abutitur. Hepatis, lienis, omenti, diaphragmatis, venæ cauæ, arterięque magnę calor, nullo ſuorum viſcerum incommodo, ſolâ viciniâ, ipſoque contactu, ventriculum iuuare maximè valet. Neque is ſua membra deſerit, vt illi auxilietur, ſed tantus taliſque ſufficit ad moliendam ventriculi concoctionem, dum aliud quoque in ſingulis opus exercet. Sic nec iniuriam dictis viſceribus facit Natura, nec ventriculo negatur auxilium omnibus tam ingenioſè atque adeò politicè diſpoſitis, vt omnia ſuo calore ventriculum vltrò perfundant, ipſa nihil minus habeāt. Quę cùm ita ſint, mirari ſatis nequeo illorum impudentiam; qui à partibus etiam remotiſſimis (quales ſunt manus, pedeſque) in ventriculi fauorem accerſiri calorem credunt, quum neque id rationi conſonum, neque fieri poſſe videatur. Nam ſi partes magis vicinę ſuum (vt par eſt) calorem tenaciſſimè retinent, neque vel aliqua neceſſitudine vel familiaritate mouentur ad liberalem ſui exhibitionem; ſed ea tantùm qualitate frui ſinunt, quam ipſe contactus vltrò largitur: quid à peregrinis & longè remotiſſimis ſperādum illi ſit, non video. Re tam neceſſariâ quàm eſt natiuus calor, nulla lubens deſtituitur, quum ſit omnium planè actionum opifex, eâque ſemper indigeant partes. Quid? pedū manuūmque calor, ciborum, concoctionis ſtudioſus, ſcilicet, ad ventriculum properabit, & membra quibus naturâ pręfectus eſt deſeret? Exiguus ſanè eſt externarum partium calor in-

terno

terno comparatus: atque si is discedat, parum ventriculo opitulari, plurimùm suis membris obesse poterit. Sed quis (obsecro) illum docuit, relictis quibus debetur partibus, incognitas adire, iisq; suam largiri operam? Alię interim queruntur de eius absentia: Naturam inclamant nouercam, iniustam, improuidam, quę nimis vni, non satis reliquis faueat partibus: quę nesciat cunctis quantum est necesse caloris tribuere, sed alias mendicare cogat, alias suo munimento destitutas torpidas iacêre. Nam si verum est extremarum partium calorem ad ventriculum ingesto cibo contendere, hoc illum Natura edocuit: ac proinde meritò iniusta vocetur. Quis rursum horę pastus illum admonet, vt eò certo tempore nihil cunctatus se conferat? Vt dem Naturam istum calorem ad viscera impellere, non tamen hic nouit perquàm varium incertúmque ciborum assumptorum tempus. Quòd si ab eadem nouercâ magis quàm iustâ Naturâ, edoctum esse velis, sicut ab ea singularum partium facultates in cunctis animantibus agere didicerunt: in promptu responsum est eiusmodi. Quę Natura prescripsit, nullo docente perpetuò & absolutissimè perficiuntur: & cuiuis parti destinatus calor, ex sese cuncta absoluit opera, & eò nō voluntate nec rationis vllo discursu, sed natiuâ tantùm propensitate mouetur. At certum est calorē manibus pedibúsque dicatum, ad illorum vitę conseruationem, & naturaliū functionum opificium, non ad χύλωσιν,

prę

prȩordinatum fuiſſe. Viſceribus quȩ ventriculum circumſtant, fortè auctior fuit calor, vt illi etiam communicatus ſatiſfaceret: externis verò partibus ne pilum quidem eius conceſſit Natura, prȩter id quod erat neceſſe. Cur hinc amouebitur? Quid illum coget, vel hortabitur, ventriculum adire, quum ſemper ſit vſui quibus ſemel prȩfectus eſt: aliȩ verò parti, ni proprias omnino relinquat, auxiliari nō poſſit? Non enim per contactum eſt vicinia, caloris extremorum particeps fit ventriculus: ſed ſi illum ſentiat, propriâ ſede exulantem habet. Natura quidem animalium partes, & in ijs contenta, ſic diſpoſuit atque inſtruxit, vt quum nulla ratione vtantur, indoctáque plane ſint, ratione tamen aliqua niti & agere, nec modo oeconomiam, ſed & politicen abſolutiſſimam exercere videantur. Atque vt fatear, Naturam partes omnes docuiſſe, non tamen illud admittam, calorem externarū partium ab illa diſcere ventriculi regionem, aſſumpti cibi horam, atque eò tunc eſſe migrandum: quum ipſa tantùm ea doceat, quæ operibus aſſiduè faciendis quomodocunque præſunt. Atqui partium externarū calor primæ ciborum concoctioni non eſt præfinitus. Alioqui cur non ſemper intus verſatur? cur eo ſæpe caret ventriculus? An non eſſet operæpretium, vt ſaltem toto coctionis tempore illic retineretur? Attamē extrema non diu frigida manent, quaſi eorum caliditas protinus ac cibos ſalutauit, ad ſua recurreret. Morâ tam exiguâ potuitne

coctio

coctionem vẽtriculi iuuare, ne dicam absolue-re? Ridiculum sanè mihi videtur asserere, extrema frigescere calore ad ventriculum confugien te, quum is nullius durationis effectus sit. Nempè illud tam subitò cessat, vt si recipias calorem per id tempus stomacho auxiliatum esse, flocci-faciendũ tamen adeò paruum auxilium ducas. Sed quare istud omnibus commune non est? Cur nonnullis à cibo sumpto frigere nunquam accidit? Si ventriculus manuum & pedum caloris consortio gaudet, vel si illa tantùm in hunc beneficium conferre addicta sunt, quid obstat quo minus in omnibus ex æquo hominibus idem obseruetur? Nunquid egent omnium ventriculi externa caloris ope? Si neges, velisque naturâ calidiorem stomachum à remotissimis operam non mutuari, instabo sciscitans quamobrẽ frigidis naturis (quibus hoc esse peculiare videris significare) non semper eueniat. Nam raro quidem æstate, hyeme frequentiùs hoc patiuntur: verùm nonnunquam frigoris nihil omninò sentiunt. Hinc igitur manifestissimum esse iudico, eam affectionem incerti varijque accidentis rationem potius sequi, quàm certam & à natura præfixam legem: quum id nec omnibus commune sit, nec quibus peculiariter euenit, perpetuum esse videatur. Naturæ siquidem statuta nunquam non eodem modo perficiuntur, nisi quid morbosi debitam constitutionem immutet. Ast integra magis valetudine quàm alij non fruuntur (quanquam vulgus id salubre esse

existimet) quibus illud accidit: vt neq; ipsi ægrotant, quoties talem affectum nõ sentiunt. Nulla etenim præter naturã facta immutatione, aliàs nõ fit, aliàs (sed tamẽ sæpius) euenit: quod ij facilè est obseruare, qui hoc sibi esse familiare, tanquã saluberrimũ foret, gloriãtur. Quamobrem vana est & medico responso tam indigna quàm quæ maximè opinio de calore extremorum ad ventriculum confugiente. Quænam igitur potior huius euentus occasio erit? Vnde causam eruemus, quæ hâc melius effectui quadret? Ea ex alimentorum naturâ, vt conijcio, nobis petenda venit, quum ciborum ingestorum aduentui mox succedant manuum pedumque frigiditas, & cutis horror. Proinde inquisitionis exordium hinc nobis erit sumendum, eiusmodi.

Calor in animalibus cõspicuè maior excitari solet, ijs assumptis quæ verè & naturâ calida sunt (medici nostri ex merâ potẽtiâ talia dici volũt) cùm eorum caliditas nostræ superaddita, nostrã faciat luculẽtiorẽ Porrò, ex his alia celeriùs vim suã exerunt, quæ scilicet excellenti qualitate prędita sit: vt peregrina illa aromata, cinnamomú, nux odorata (moschatã vocant) caryophylli, piper, Zingiber & his similia, quibus ad condimẽta nos vtimur: alia tardiùs quidem, sed euidenter satis calefaciunt, vt domestica sinapi, sal, allium, cæpa, vinum. Nemo est qui non plus satis caleat, dum his liberaliùs frequentiusque vtitur: quòd si solis etiam vescatur, haud dubiè à pastu frigus non sentiet, quin potiùs per vniuersum

corpus

corpus diffuſum calorem, qui paulatim augeſcens incendij ſenſum inuehat. Id omnium quæ vulgo aſſumuntur efficaciſſimè demonſtrat vinum tenue & generoſum, cuius penetrabilis qualitas totum celerrimè corpus percurrit: vnde mox percipitur audacta caliditas. Contrà, pleraque naturæ noſtrę inimiciſſima, vel minima quantitate, calorem penè extinguunt: nonnulla inſigniter valdè refrigerant. Cicutæ, papaueris, & mandragorę ſucci, primo contactu ventriculo maximum frigus adferunt: paulò poſt reliquas omnes corporis noſtri partes non ſolum frigefaciunt, verum etiam torpidas hebetéſque reddunt. Narcotica enim ſunt, & ſentiendi vim auferunt membris. Propterea horum vſus rariſſimus, vt periculoſiſſimus, habetur. Frequentiora eſſe ſolent, quæ inſignem quidem, ſed innocentem ferè frigiditatem inducunt, & alimentorum largo ambitu cõtinentur: vt ex fructibus pepones, cucurbitę, cucumeres, ceraſa acida, mora: ex herbis lactuca, cichoriũ, oxalis: ex potionibus, aqua: ex condimentis, acetum, ſuccus aranciorum, granatorum, &c. quæ ſi quis copioſè & frequenter aſſumat, non ſolùm in viſceribus, ſed & in vniuerſo corpore frigus multo vſu contractum ſentiet tãdem: pręſertim qui his ſolis, vel magna ex parte, veſcitur. Id etiam aqua frigidior ſola demõſtrat, cùm ab eius hauſtu mox interna frigeſcant: externa verò non multò poſt idem patiuntur, & ſudorem quoque frigoris vi expreſſum ſuſcipiunt. Ergo

pro varijs eorum quę deuorantur(siue medica menta, siue alimenta condimentáque fuerint) qualitatibus, nunc calet, nunc frigesit(ventriculo primùm eam sentiente affectionem) corpus vniuersum: ea tamē ratione, vt à calidis calidiora membra(qualia sunt interna corporis trunco inclusa) plus afficiātur, à frigidis verò minus: contrà, externæ extremęque partes à caloris fonte magis dissitæ, & naturâ frigidiores, à frigidis rebus promptè immutantur, vt calidiorum qualitate eas parum affici constat. A similibus etenim suæ temperaturæ causis maior in singulis membris alteratio fit: à contrarijs verò, & imbecillioribus, ferè nulla. Hęc quum ita sint, quis iam non videt ciborum occasione accidere posse, vt partes aliquæ frigus, quod aliæ non sentiunt, patiantur, quum eadem causa hîc frustra laboret, illic insignem insculpat effectum? Quū primum ventriculus cibos fuerit amplexatus, ex illis sublatus frigidus vapor sua tenuitate penetrans quaquauersum deuehitur. At calidis visceribus occurrens vel obtunditur, vel etiam extinguitur: in frigidioribus verò locis longiorem moram trahit, prius quàm dissipetur. Nam tandem exolescit, videlicet cùm frigus ab illo leuiter impressum, delet caliditas. Cæterùm, vaporem hunc statim à cibo ingesto excitari (idque primo caloris nostri cum illo congressu) ef fumatio multa ad caput sublata, soporem plerisque inducens, commonstrat, idémque ratio docet: Nam vaporem à caloris in humidum

obie-

obiectum actione fieri certum eſt, & à frigidis quidem rebus frigidiúſculum, à calidis verò ſuę materiæ haud diſſimilem. Quòd ſi vaporem huiuſce rei occaſionem eſſe admittere nolis, non grauabor eâ relictâ, nudam purámque ciborũ qualitatẽ nullo vehiculo corpus totum permeare poſſe contendere. Id verò probationem in promptu facillimã habebit, ex eorum exemplo quæ delata per intermediam ſubſtantiam qualitate, etiam remotiſſima quęque afficiunt. A Solis corpore nulla effluit portio quæ nos ſuo contactu calefaciat, ſed aërem tantùm qui nos ambit immutans, facit vt calorem ab illo (qui calidus non eſt, vt phyſici docent) excitatum ſentiamus. Et ignis luculentus nos etiam ab eo diſſitos calidiores efficit, dum medius aër purã qualitatem ſuſcipit, quodque ipſe paſſus eſt nobis cõmunicat. Eodem planè modo fieri poſſe arbitramur, vt nunc aſſumpta & ventriculo concluſa alimenta, nihil pręter ſuam qualitatem, quamdiu viget, ad extimam cutem vſque, & extremas partes emittant. Primò ſiquidem ventriculi tunicæ contactæ afficiuntur: earum affectio contiguis partibus mox fit communis: hæ aliis etiam tangentibus eodem modo qualitatem impartiuntur, fitque ea perpetuo ſuccedẽs per varias partes communicatio, donec ad extrema peruenerit. Quamobrẽ nil eſt neceſſe ciborum ſubſtãtiam qualitatibus ſubiici, quo ipſe ad partes omnes deferantur, quum meræ, & ſynceræ qualitates, vbi contiguitate iũcta ſunt corpora,

longiſſimè poſſint excurrere. Cęterùm frigida maiori ex parte alimenta eſſe quibus vti ſolemus, nobis ſupereſt demonſtrandum, vt nihil eorum deſit quæ huic noſtræ opinioni lucem adferre poſſunt: atque omnibus ritè explicatis quę ad hãc pertinent, nemo ſententiã noſtram oblato ſuffragio confirmare recuſet.

Lib. 1. de fac. alim. Alimentum id propriè & ſolùm Galeno dicitur, quod medii eſt temperamenti, nullãque inſigni qualitate præditum, ventrem nec ſoluit
" nec cohibet, ſtomacho neque robur neque im-
" becillitatem inducit, ſudores vrinámve nõ pro
" uocat neque coercet, nec aliam quamuis diſpo
" ſitionem calidam, frigidam, humidam, aut ſic-
" cam in animantis corpore ingenerat, ſed quale
" id quod nutritur corpus aſſumpſit, tale prorſus
" conſeruat. Huiuſmodi pauciſſima, ac ferè nulla
" reperiuntur, inter ea quibus veſcimur: ad veri tamen alimenti naturam propriùs accedunt ſapore pinguia, dulcia, vel inſipida (Gręci ἄποια dicunt) & quicunque aciditate vel acrimonia guſtum nil irritant. Illa ſiquidem temperatis frigidiora, hæc calidiora ſunt: quę omnia quum manifeſtè corporis conditionem immutent, à medicis medicamẽtoſa cibaria nuncupantur: quãdoquidem noſtris corporibus à ſuo ſtatu mutatio per ea quę propriè medicamenta vocantur, accidit, vt conſeruatio fit ijs quæ verè ſunt alimẽta. Nos rebus quę ſapore notatu dignam qualitatẽ exprimunt, in condiendis cibis natura inſipidis, vel ad cupediam, vti ſolemus: vnde con-

condimenta, veriùs quàm alimenta, dicuntur. Talia ſunt crocus, ſal, alliũ, cępa, & quæ ex India coquinarum luxus aromata petit. Igitur alimentum ſuapte natura frigidius eſſe debet, vel ea ratione quòd à noſtro calore immutatum ſatis incaleat. Pręterea, nobis collata omnia ſunt (vel iudice tactu, cui de primis qualitatibus decernenti aſſentiendum eſt) frigidiora. Quòd ſi communem victus rationem conſideres, aſſumptorum ciborum qui ventriculo continentur maſſa & chaos, etiam comparatis inuicem (non ad aliud) qualitatibus, ſtatim cẽſebitur frigere. Nam carnes edimus vel temperatas, vel minimum à temperatis recedentes, quũ nullam præ ſe ferant inſignem qualitatẽ. Si elixentur, frigidiores ab aqua (quæ eſt elementorum frigidiſſimũ) euadunt. Earũ ius decoctum, quod paſtus initio ſorbere ſolent vt aluus fiat lubrica (niſi calidarum herbarum permiſtione, croci, ſalis, piperis, & aliorum, quę tamen rarò adiungi ſolẽt, corrigas) frigidiuſculum eſt. Acetarijs quoque multi, cum primis mulieres, delectantur, herbíſque frigidioribus aceto maceratis veſcũtur. Fructus quoque refrigerantes eſitant, poma, pira, ceraſa, pruna, pepones, cucurbitas, cucumeres, & huius generis plurima. Caſeo recenti, aut ætatis mediæ (non ſolùm veteri, qui calefacit vbi acris euaſit) vtuntur: quæ omnia non obſcurè refrigerant. Vinum, quod ſanè calefacit, ad iuuandã concoctionem & ciborum anadoſin, reliquis permiſcent: aſt illud ferè omnes multâ a-

quâ diluunt,vt non parum de ſua qualitate remittat:quâ ſic refracta, certum eſt aliorum frigiditati eam non ſatis opponi, cùm ne merum quidẽ tantum valere poſſit. Ex multis pauca retuli,vt probem ciborum ingeſtorũ farraginem mutuâ harum atque illarũ qualitatum cõpenſatione, totam eſſe tẽperata multò frigidiorem. Omitto quòd nullũ cibi genus noſtro comparatum calori,calidũ dici poſſit,donec ſubſtantiam noſtram adaugeat. Tunc ædepol qualecũque antea fuerit,calidũ rectè vocatur: prius verò dum coqueretur,pro ſuis qualitatibus variè corpus immutabat, plus minúſve refrigerans. Nam verum & ſimplex alimentũ euidenter calefacere,non putamus,quũ nulla inſigni qualitate pręſtet:calidiorum verò,&(vt vocant)medicamentoſorũ,ratior parciórq; eſt vſus. Vt inferre liceat, cibum refrigerare potiùs quàm excalfacere,interim dum varias ſubit mutationes. Eius aſſertionis authorem habeo Galenum dicentem:In animalibus cibi, qui vti prorſus aſſimilentur,& corpus nutriant ſpatio egent,hi frigus vniuerſi potius quam calorẽ adferre in præſenti videntur. Cęterùm calefaciunt hi tãdem, non ſecus ac reliqui cibi,ſi ſemel vt corpus nutriant ſint conſequuti,&c. Sed quia illud de alimentis natura frigidioribus & craſſi, quæ tardius concoquuntur,aliquis poſſet interpretari, magis vniuerſalẽ ſententiã ſubiungit,inquiens: Generatim quęcunq; aſſumpta in corpus,vt nutrimentũ calfaciũt,hęc interim frigefacere deprehen

Lib.3.de tempera.

prehendas: æquè ſcilicet vt flãmam ab eadẽ materia, nõ augeri modò verũetiam aliquãdo extingui. Et Ariſtoteles, cur ſępenumero vſu veniat vt in geſto cibo inhorreſcamus, rationem inueſtigãs ait: An quod cibus frigidiuſculus admiſſus vincit principio magis naturalẽ calorẽ, quàm vincitur? Ergò primum refrigerant quæcunque alimenta ventriculus cõpræhendit, & ſua qualitate vniuerſum corpus alterant: verùm ea frigiditas parùm durabilis, mox à calore noſtro qui longé ſuperat, euincitur. Durat tamẽ ad eorum quæ aſſumpta ſunt qualitatis, & caloris huic ſeſe opponentis, efficaciæ proportionem. Nã qui natura vel ex accidenti quopiã minus calidi ſunt, & frigidioribus veſcuntur, eos frigus à paſtu ſentire diutius rationi conſentaneum eſt: in alijs mox diſcutitur, in alijs nullo pacto animaduerti poteſt, quia ventriculi æſtuãs calor ſtatim ciborum qualitatẽ extinguit, & primò contactu iugulat. Porrò frigida alimenta hîc volumus intelligi, nõ ſolùm quæ propria natiuáque temperie talia videri poſſunt, verũ etiã refrigerata, quæ natura calida eſſe nihil vetat. Nã vinũ & eiuſmodi multa, cum egelida ſumuntur, mutuati atque adeò externi frigoris qualitate nos primùm afficiunt: ea tamẽ facilius multò citiúſq; expugnatur, quàm ſi interna inſitáque foret. Ex demonſtratis iam colligo, mulieribus præcipuæ, & viris temperamento frigidioribus, aut qui ventriculum ex frequenti deſtillatione imbecillum habent (quòd feré accidit ex hepatis

insigni caliditate quæ perpetuò ad cerebrũ halitus transmittit, vnde in frigidum vaporẽ conuersi deorsum fluunt) à pastu frequentissimè extrema frigere: cęteris minimè, nisi cùm frigidis admodum vescuntur. Nam huius euentus causam omnẽ sibi attribuunt, alimentorum qualitas: & natiui caloris illa tractantis, quantitas: vt sit euidẽtissimè falsum quod nõnulli somniant, ab extręmis vnguibus ad stomachum auxilij gratia recurrere calorem. Eadem ratiocinatio docet, cur ex conuiuis similibus edulijs pransis, alij frigeant manus, alij potiùs caleant, qui scilicet alimenta vegeto suo calore statim afficiunt: vnde fit vt tenuiore substantia rariorem corporis habitum permeante, mox sentiatur vndique sparsa caliditas. Imò verò quibusdam accidit per comestionem calescere atque sudare (quos vulgus generosis equis auenam deuorantibus comparat) non solùm ob dentium attritionem, & μασητηρῶν musculorũ temporalium contentionem maximam, verùm etiam propterea quod internas partes calidas attingens alimentum, subitò vaporem edit, non aliter quàm frigida ignito lapidi superinfusa. Vapor autem & calefacit, & in sudorem conuertitur. Qui frigus ab ingesto cibo patiuntur, illud tantisper sentiunt, dum à calore nostro euincitur natiua aut ascititia cibi frigiditas. Nam si calida omnia, vel plura saltẽ quàm frigida sumãtur, vt valde piperata, acria, salsa, vinumque meracius bibant, aut (quod insigniùs calefacit)

œnosac-

œnoſaccharum & aromatites, vulgo dictum
Hippocraticum:haud dubiè ex his nemo frigus
perſentiet,dummodo quæ aſſumit etiam calo-
re externo tepuerint. Quòd ſi extremæ partes
ſui caloris miſſione ventriculo ſuppetias ferre
ſolitæ forent, cur non etiam calidis deuoratis
frigus ſentiretur?Nonne calida quoque alimen
ta coctionem deſiderant?Quid obſtat quo mi-
nus tunc ad ventrem conuertatur manuum ca-
lor,ipſæque frigidiores maneant? Nam calidos
plæroſque cibos (vt allium,cæpe, rhaphanum,
carnes inciſas & piperatas, ſalſaſque & fumo
exſiccatas)coctu difficillimos eſſe conſtat: vt nō
ſit quod reſpondeas,ventriculum ijs conficien-
dis minimum laborare,nec externâ egere ope-
râ. Quod etſi concederetur,non minus tamen
conſueta ope deſtitui oporteret ventriculum,
præſertim cùm id calorem natiuū nulla ratio-
ne vtemtem lateat.Neque enim diſtinguere no
uit, hos cibos facilè coqui, illos difficilè,ad hos
properandum eſſe,illos verò negligendos. Alio
qui tantum artis haberet, quantum medicus
longa obſeruatione acquirit. Si dicas δυσπέπτους
quidem eſſe cibos quoſdam natura calidiores,
ſed quòd noſtri caloris qualitatem adaugeant,
eoſdem ad ſui elaborationem plurimùm con-
ferre:id rurſus fatearis decet,calorem animaliū
eam diſtinctionem agnoſcere, & cognita cibo-
rum facilè coquendorum occaſione(quæ ex ca
loris noſtri amplificata facultate pendet) con-
ſueti officij munus tanquam ſuperfluum eo tē-

pore non exequi.Iam vide quàm vana & anili planè reſponſa comminiſci oporteat, vt abſurda tutetur opinio.Me ſanè pudet pigetque rem adeò leuem agitare,& infirmam arcem vel nullo præſidio munitam oppugnare. Sed omnes iam in meam ſententiam vltrò deſcendunt, qui rationum quibus eam perſuadeo,pondus æſtimare ſciunt. Si quærant, vnde accidat externas extremaſque potius quàm internas vicinaſque partes, à cibo frigus ſentire: ex ſupradictis intelligent, calidiora non ſic à frigida cauſa affici vt naturâ frigida,quum hæc minimum,illa ſtrenuè diuque reluctentur. Et ſanè potenti admodum qualitate opus eſt ad vincendam internorum caloris fonti vicinorum caliditatem: in externis & extremis, quæ ab corde longiùs diſſita ſunt,facili negotio debellatur.Verùm,frigus parum diu durat,quum mox vires ſuas colligens natiuus partium calor, aduerſam qualitatem iuguler. Sed quî fit, vt prætерito viſcerum calore,& veluti flammâ ſuperatâ,ad extrema vſque feratur frigiditas?Fateor(dices) in partibus calidiſſimis calorem ab frigiditate illhac pertrãſiente non minui:ſed quomodo fieri poteſt, vt in illis nõ extinguatur ipſa, neque vlterius pergat? Mirum,quî valeat tantum ſuperare obſtaculũ,vt à contrarijs multis non eneruatus,etiam cum externarum partium calore congredi audeat.His reſpondeo, viriſimile quidẽ eſſe à circunſtante calore exeuntem ex ſtomacho frigiditatem labefactari:at non extingui dum eſt inſignior,

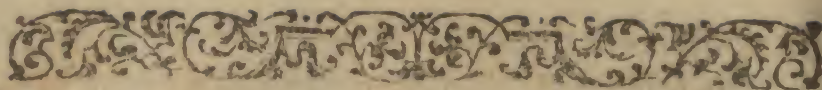
gnior,& calor ipſe remiſſius. Nam niſi obtunderetur, longè diutius maiuſque frigus extrema ſentirent. Penetrat verò ocyùs quàm totum ſopiatur, vt eſt rei tenuis natura ad peruadendum efficaciſſima. Ad id quoque facit corporis raritas,& tranſpirabilis laxior textura, quæ ſolet hepate calidioribus ineſſe: tales verò magna ex parte ſunt, quibus etiam friget ventriculus. Ergo, multum apertis meatibus quum via frigidæ qualitati pateat, haud ſegniter prius longiſſimè conuolat, quàm tota perire poſſit. Cæterùm, qualitates ipſas (quas incorporeas eſſe Galenus vno libro demonſtrauit) paulo momento corporis partes ſingulas attingere poſſe, multorum euentuum experientia docet, vt ex quotidianis vini generoſi, vel aquæ frigidæ potus. Hæc enim ſubito mouent vndiquaque ſudorem, præſertim in corporibus humidis,& ijs quæ ex labore aut alio modo calent. Id verò accidit eo quòd frigus vndique ſparſum cõtrahit, cogit, premitq́ue particulas, vt contentum in ſe humorem exprimant. Nam illud quaquauerſum diffundi ſentitur, ſtatim ac bibitum eſt, qualitate ad vnguiũ vſque radices ἀθρέως perueniente.

Nihil ampliùs video quod dubitationi locũ facere poſſit, vel obſtet quo minus ex prædictis inferã, ciborum qualitatem vnicam eſſe frigoris à cibo in extremis percepto occaſionem, & pleriſque id nunquam accidere, quia ventriculi maior caliditas non ſinit alimentorum frigiditatem longiùs progredi, quin eam mox abſorbeat.

beat. Proinde talibus naturis potiùs calent manus, quod tenuissima alimentorum portio à natiuo calore superata accensáque, vniuerso corpori communicetur, & ocyssimè distribuatur (veluti iam confecta, & reficiendis spiritibus accômoda) interim dum expectatur reliquorum concoctio. Frigent ferè omnes, & soli (quod ad corporis rationem attinet) vẽtriculo frigidiore præditi: vt sit eorum absurda valdè opinio, qui censent inculpatæ valetudinis indicium esse, à pastu frigere. Postremò, id annotandum nobis est, quod etiam ratio docet: calorem viscerũ in omnibus non nihil obtundi ex primo ciborum contactu, etsi ad extrema vsque non penetret frigus. Id ex pulsuum mutatione conijcio (quæ nota est internorum, vel leuissimorum, & alioqui imperceptiliũ effectuum, occasionis) quia nulli non sunt minores, languidioréſque, sed frequentiores pulsus à pastu, ob caloris simul & necessitatis diminutionem: alijs tamen hæc euidẽtiora, alijs obscuriora sunt, pro temperamenti & assumptorum natura. Postquàm verò superata est maxima ex parte alimentorum ruditas, sensim augentur pulsus, vt tandem confecto cibo sint maiores quàm ieiuno, & vehementiores. Hæc cùm ita sint, manifestissimè declarant nõ calorem intro refugere (alioqui pulsus non minuerentur, sed contrà augeri par esset) quin potius internum & externum nonnihil obtundi: illum tamen multó minus, quòd viscera omniũ calidissimæ partes sunt. Id præsertim accidit

dit ventriculo primùm cibos amplexante,& circa illos ſeſe contrahente: extraneæ quippè materiæ contactus neſcio quid horroris inducit. Quod nemini mirum videbitur, qui obſeruarit vrinâ emiſsâ corpus inhorrere:ſcilicet ex mutua contagione laterum veſicæ frigidiuſculorũ, quibus erat iucundior lotij tepiditas,nõ (vt Ariſtoteli viſum eſt) quod aër frigidior vacuum ſpacium mox impleat. *Lib.8. probl.9.& 14* Sic vlceris cauitate frigido ſpecillo contactâ,vel nullâ alia doloris occaſione, corpus totum horreſcit:& omnis frigidior cauſa neruoſis, aut alioqui ſenſu exactiſſimo præditis particulis occurens,facit rigorem,eúmque affatim vniuerſo corpori vno momento cõmunem.Quamobrem ſi non admittas qualitatem ciborum quaquauerſum diffundi, vnius ventriculi & neruoſi & ſenſus delicatiſſimi refrigeratio ſatis erit ad ea molienda quæ à paſtu accidere ſolent.

Tot tantíſq; argumentis vana illa & planè ridicula frigoris horroriſque à ciborum aſſumptione cauſa,in exilium relegata,& de hominum mentibus iam depulſa videri poteſt, vt à nobis allatæ ſanè veriſſimę & certiſſimis demõſtrationibus comprobatæ,cedat.



GALENVM MVLTIS IN locis ἀιμάτωσιν venis tribuiſſe, & venas eſſe proprium ſanguinis gignendi inſtrumentum: Ad Clariſſimum & omni doctrinæ genere ornatiſſimum Iureconſultum D. NICOLAVM STILBTHERIVM,

PARADOXVM IIII.



VM ante aliquot dies, me de venarum officio multa præter vulgarem medicorum opinionem differentem audires, amiciſſime & iucundiſſime NICOLAE, alijs omnibus conceſſis, eam propoſitionem qua venas non minus αἱματώσεως quàm ἀναδόσεως dicatas eſſe affirmo, te prius admitere nolle, quàm rationibus confirmem, dixiſti. Ad hæc reſpondebam, ex noſtri Galeni (cuius maxima eſt, & meritò, apud omnes autoritas) locis aliquot me facilè probaturum, ſanguinis efficiendi vim inſitam, venarum genus habere: ſed quum idem author ſui plærunque immemor, iis aliàs contradicat, rationem potius inſequendam eſſe putaui. Nam ſæpiſſimè conceſsâ venis αἱματώσεως, vbi eius proprium ὄργανον ex profeſſo inueſtigat, id carnem ſeu παρέγχυμα hepatis eſſe docet. Tu his commotus, ſtatim rogaſti vt Galeni locos annotarem, & tibi ſententiam illam meam paradoxam ſcripto explicarem, vt

per

per otium & attentiùs difficultatum nodos ſoluere tentares. Id etſi valdè laborioſum videri poterat, annui tamen, cùm amico & nominis mei ſtudioſo nihil denegandum putarem. Atque niſi me publcii profeſſorij muneris grauior teneret occupatio, multò plures ſententias ex Galeno transſcripſiſſem, & longè fuſiorem tibi hanc facerem enarrationem. Tu qualiſcunque ſit, raptim & carptim paratam, tam hilari fronte accipe, quàm ſi longiori tempore exactiúſque elaborata foret.

TRIPLICEM IN animalibus concoctioně fieri, omnes medici docuerunt. Earum prima eſt ventriculi cibos in χυλὸν tranſmutãtis actio: altera venarum & hepatis, vbi chylus in ſanguinem vertitur: tertia in ſingulis noſtri corporis partibus fit, quum ſanguis in illarum nutritionem (quæ particularis quædam generatio vocari poteſt) abſumitur. De alijs duabus nulla quæſtio hactenus, quod ſciam, ſuborta eſt: de ſecunda hoc dubitamus, an venis, an carni hepatis, quam peculiariter παρέγχυμα nominant, propria ſit αἱμάτωσις. Nam modo huic, modo illis ſanguinem gignendi vim Galenus concedit, vt ab eius autoritate ſumptum, & anceps & lubricum ſit argumentum. Siquidem lib. 2. de fac. natural. inquit: Perfectam cruditatem pituitæ in- *Cap. 9.*
„ telligere oportet, in ſecunda coctione, ſcilicet
„ in venis: non autem in ea quæ prima eſt, quæ-
„ que in ventriculo perficitur. Et de ſanit. tu. Ea- *Lib. 4.*
„ dem ratione ſe habent & quæ in ventre male

ſunt

" ſunt confecta, ad ſecundam concoctionem quæ
Lib.2.ſan. tu. agitur in venis. Et in eodem tractatu. Cùm he-
" ſternus cibus duplici concoctione iam prorſus
cõfectus eſt, & ea quæ in ventre, & ea quæ in va-
Lib.3.ca.1. ſis ſanguinis agitur. Et de ſymp. cauſis. Hæc tibi
" eius quoque cruditatis quæ in vaſis ſanguinis ac-
" cidit, exempla ſunto. Idẽ manifeſtiſſimè denota-
Lib.2.cap. de cucume-re. uit lib. de faculta. alim. his verbis: Qui cucume-
res bellè concoquunt, quum eo ipſo fiſi, affatim
" ijs ſe impleuerint, ijs tandem longo temporis
" tractu accidit, vt ſuccus frigidus ac mediocriter
" craſſus in venis coäceruetur, qui in ea coctione
" quæ fit in venis haud facilè mutationem in pro-
Cap.9. bum ſanguinem recipiat. Rurſus lib.2. de facul.
" natur. ait: Propter quid venter contrahitur cir-
" ca cibum, & cur venæ ſanguinem generent, ab
Lib.3. de cauſ. ſympt. Eraſiſtratijs vellem audire. Et alibi: Haud aliter
" de venis dicendum eſt. Non ſolum enim num
" ſanguifica vis à ſcopo deciderit, verumetiam
" quam ob cauſam deciderit, inquirendum. Et
" lib. de Theriaca ad Piſ. Cùm natura valida eſt (in-
" quit) tunc etiam ſine impedimento ventriculus
" cibos concoquit, ac venæ ipſos promptè in ſan-
" guinem redigunt, iecur bilem ex facili ſegregat.
Lib.3. Et lib. de cauſis ſymp. Per concoctionem in ve-
" nis factam (inquit) tria redundant excremento-
Cap.8. rum genera, bilis amara, bilis atra, & ſerũ. Item,
" lib.2. de fac. natur. Oportebat adijcere aliquid
" etiam de generatione bilis in hepate & venis. In
" illis enim inſtrumentis gigni bilem vnà cũ ſan-
" guine veteres tum medici tum philoſophi pro-
diderunt.

diderunt. Et lib. 3. de ventriculi alteratione verba faciens, inquit: Sanè ea maior est quàm quę in ore perficitur, minor verò ea quæ in iocinore & venis. Horum namque alteratio nutrimentum in sanguinis substantiam mutat. Et alibi: Quemadmodum in ventriculo concoquuntur esculenta, pari ratione in iecore & venis præconcoctum in ventriculo alimentum. Sed quum in tribus postremis locis etiam de hepate mentionem faciat Galenus, ex his inferet aliquis, iecori non venis propriam & peculiarem esse vim sanguificàm: ab illo verò in has influere, vt sint eius facultatis quodammodo participes, concedet: at negabit in sitam sanguinis gignendi potentiam, Galenum venis (ne per somnium quidem) vnquam tribuisse. Verùm quæ à nobis iamiam ex eodem authore producentur sententiæ, id facillimè explicabunt, & vel luce meridiana clariùs demõstrabunt, Galenum venis αἱμάτωσιν tribuisse natiuam & naturalem nõ aliunde mutuatam: quum sępe dicat inesse, & nunc sanguinis generationem ab innato venarum calore, nunc ex certa quadam temperie perfici asserat. Sic enim lib. 4. de vsu partium: Venis quæ ad ventriculum & vniuersa intestina pertinent, inest facultas quædam sanguinis effectrix, quâ succum qui ex cibis distribuitur, venis in sanguinem mutare naturale est, priusquam is ad hepar perueniat. Et eodem libro: Intelligo in animalis corpore omnia conuenienti constructione constare, diuináque quasdam

Cap.7. *Cap.12.* *Cap.2.*

f ipsis

ipſis virtutes à conditore eſſe inditas: & venas quidem non deducere ſolum nutrimentum ex ventriculo, ſed attrahere ſimul & hepati pręparare, modo quo ipſum ſimillimo. Quippe quę
Cap. 8. natura ipſi ſint adſimiles, & primum germen ex illo ducant. Et lib. 2. de facul. nat. antiquorum ſententiam approbare videtur, qui (vt ipſe inquit) demonſtrarunt alimento in venis ab inſito calore tranſmutato, ſanguinem quidem ex mediocri calore fieri, reliquos verò ſuccos ex eodem immodico. Atque eam opinionem, vt veriſſimam & euidenter ſenſui apparentibus conſentientem (quod vel Galenus eo in loco teſtatur) nos paulò poſt variis rationibus confirmabimus, vt quàm bene paradoxum noſtrum placitis veterum quadret, quamuis à Galeno diſſentiat, oſtendamus. Sed prius alios huius viri locos quibus αἱμάτωσιν venis concedit, expen-
Cap. 2. damus. Libro primo de facult. nat. ſæpe hoc repetit, vt dum ait: Vbi cibus ſanguis fit, paſſiuus quidem cibi, actiuus verò ipſius venæ fit mo-
Cap. 3. tus. Et paulò poſt. Tam vena quàm reliquarum particularum ſingulę, ob certam quandam temperiem quam ex qualitatibus ſunt nactæ, hoc
Cap. 4. vel illo modo agere videntur. Et deinceps: Potentia ea facultáſve in venis quam ſanguificam appellant, atque etiam alia quęuis facultas, in relatione ad aliquid intelligitur. Nam actionis ipſius, potentia eſt cauſa: cauſa verò ad aliquid eſt, &c. Deinde: Quoad agentis cauſæ ſubſtantiam ignoramus, facultatem eam ſiue poten-
tiam

tiam appellamus, in venis quidem potentiam quandam ſanguinis factricem dicentes, in ventriculo concoctricem, in Corde pulſificam, ac in ſingulis reliquarum particularum propriam quandam eius quam edunt actionis. Et lib. de diff. morb. de ijs agens quæ propriam functionem habent, inquit: Si enim (exempli cauſa) tunica venæ quæ in ſima iocinoris parte continetur, huiuſmodi quempiam affectum ſuſtinens, meatum conſtipet, per quem gibbi ipſius vaſa ſanguinē recipiunt, duo exiſtimandi ſunt morbi, alter ipſius venæ affectus, alter obſtructio meatus. Quippe venę affectus obſtat quo minus ſanguis vtilis generetur: obſtructio verò ipſius per corpus digeſtionem impedit. Ex his omnibus locis, qui cum ſupra citatis bene conueniunt, facilè eſt colligere, venas de Galeni ſententia ſanguinis opifices eſſe, eámque vim inſitam habere, quę non à iecore per tunicarum ſuarum raritatem influat, ſed proprij temperamenti cōditionem ſequatur. Nam ſiquis ſolam ἀνάδοσιν venarum peculiare munus eſſe, interpretari velit (quum tamen Galenus αἱμάτωσιν luculenter exprimat) abſurdus omninò cenſebitur, vt qui non videat hoc figurę & conformationi, non temperamento, deberi. Nam inſtar canalium venę excauatę, & ceu riuuli per totum corpus diſperſæ, humorē quaquauerſum diſtribuunt: ſed interim ab innatâ facultate (quę elementorum proportionē & miſcellā ſequitur) illum coquunt, elaborant, mutātque in ſan-

Cap. 7.

guinem. Id etiam Galenus voluiſſe videtur, dum
Lib. 4. de vſu par. cap. 10. inquit: Venis (quum eas natura diſtributionis organa feciſſet) facultatem ſanguinis generatri
„ cem indidit, ne dum per eas fertur, tempus ipſi
„ alimento fruſtra periret. Scio equidẽ Galenum ipſum non admittere venas αἱματώσεως gratia fabrefactas eſſe, quaſi illarum hæc eſſet propria: ſed ijs abuti Naturam (vt omnibus ferè ſolet) ad varios vſus. Nam diſtributioni tantùm peculiariter inſeruire has exiſtimauit: quod ex ſequen
Ibidem. „ tibus verbis apertè colligere licet. Coquitur (in-
„ quit) adhuc alimentum & in ipſo per inteſtina
„ trãſitu, vt in venis etiam omnibus ſanguis, quũ
„ tamen neque inteſtinorum quoduis coquendi
„ alimenti, neque venæ ſanguinis gignendi gra-
„ tia extiterint: ſed natura quidẽ organorum quo que in melius abutitur, &c. Hinc manifeſtum eſt, quàm varium de venarum facultatibus ſermonem habeat Galenus: cui tamen id perſuaſum eſſe ſcimus, carnem hepatis ſolam αἱματώσεως vim inſitam & naturalem obtinere, vt libris de vſu part. docet. Poſt quam enim reliquas iocinoris particulas ſanguinis efficiẽdi propriam
Lib. 4. cap. 12. cauſam non continere monſtrauit, Reſtat ergo
„ (inquit) id quod eſt veluti caro hepatis (quod
„ ſanè eſt & propria ſubſtantia viſceris) eſſe pri-
„ mum ſanguinis gignendi organum. Et paulò
„ poſt: Caro hepatis, quæ eſt proprium ipſius cor
„ pus, primum gignendi ſanguinis eſt organum.
Lib. 3. cap. 13. Et lib. de fac. natur. Corpus iocinoris appello, primum ac maximè ipſam propriam eius carnem

nem: poſt hanc etiam ſingula quæ ſunt in ipſo „
vaſa. His & pleriſque alijs locis quid ſenſerit i- „
pſe luculenter explicat, παρέγχυμα καὶ τὴν σάρκα
conceptis verbis exprimens. Nam ſi duntaxat
ἥπατος dictionem proferret, nondum conſtaret illum ſententiæ noſtrę refragari, quandoquidem eius verba ſic poſſent interprętari: Hepatis vox ſignificat integrum viſcus ex multis conflatum partibus, venis ſcilicet, arterijs, neruis, meatibus bilioſis, carne peculiari, & omnia iſta inuoluente membranâ. Ex his præcipuæ ſunt venæ, quibus totius actio accepta refertur quemadmodum in quouis inſtrumento vna eſt ſimilaris particula primariæ functionis opifex: aliæ huic vſum & vtilitatem pręſtant, actionem iuuant aut meliorem efficiunt, vel partem vniuerſam conſeruant. Quòd ſi eſt, quum à digniori fieri ſoleat nuncupatio, nil mirum ſi hepatis appellatione infinitum eius partis venarum numerum intelligamus. Porrò venas huius inſtrumenti ſanguifici propriæ actionis authores eſſe, nobis ſtatim demonſtrabitur, vbi Galeni & aliorum qui eius ſententiæ ſuffragantur, rationes quibus parenchymati pręcipuum operis adſcribere contendunt, euerterimus. Aiunt ei tribuendam eſſe vim pręcipuam, cuius in aliquo organo amplior quàm reliquorum moles eſt: παρέγχυμα verò hepatis venas quantitate ſuperare. Verùm vt concedam paulò vel etiam multò maiorem eſſe carnis hepaticæ quàm venarum ſuarum portionem, non ideò

tamen concludas, illi digniorem gradum debe-ri, quum occuli princeps particula minima sit, humor chryſtallinus, vnicum viſionis inſtrumẽ-tum. Et neruus muſculum valdè craſſum, per-reptans, organi pars omninò parua, pręcipua tamen eſt. Galenus ſubtiliore argumento ſen-tentiam confirmabat, demonſtrans quomodo oporteat in compoſitis corporis partibus, qui-bus aliqua actio commiſſa eſt, ſcrutari per ana-tomen eiuſmodi particulam, cui nuſquã in cor pore alia ſit ſimilis: eámque totius inſtrumenti proprię actionis authorem eſſe putare: ex qui-bus tandem infert, iecoris παρέγχυμα eiuſmo-di haberi. Sed huic ratiocinationi ita reſpõdeo: Muſculorum caro muſculis propria eſt, nec vſ-quam in alijs inſtrumentis inueniri poteſt ea-dem, quamuis omnia ſui generis carne prędita ſint. (Alia enim eſt cordis, alia hepatis, alia ſple-nis, alia renum: & exanguibus quoque ſua eſt caro, glandulis, cerebro, ventriculo, inteſtinis & vtero, quę omnia nobis alimento ſunt.) Nam muſculoſę carni motus volontarij pręcipuam vim aſſignabis, propterea quod aliud inſtrumẽ-tum nullum ſimilem particulam habet: quem-admodum hepatis parenchymati αἱματώσιν at-tribuunt eo quòd propria huius viſceris pars eſſe videtur? Nonne ad neruum actionis moto-rię ſumma deferẽda eſt, vt Galenus ipſe docuit? Atqui neruos in alijs partibus iſtis omninò ſi-miles reperimus: carnem qualis eſt muſculoſa, non alibi. Quamobrem falſa & inanis Galeni demon

Lib. 4. de vſu part. Cap. 12. & lib. 6. de plac. Hip. & Plat.

Lib. de motu muſcu.

demonſtratio,ac ijs quę ſenſus comprobat manifeſtè diſſentit. Quantò melius eſſet aſſerere, iecur nil aliud ſignificare quàm infinitam venarum ſobolem,cui rubra molliſque circumfunditur ſubſtantia (quam ex ea occaſione παρέγχυμα vocant) nuper concreto ſanguini ſimilima:vt muſculus neruo & ligamento in minutiſſimas fibras diſciſſo præcipuè conſtat, quibus ad firmitatem & integumentum caro adnaſcitur. His aſtipulari videtur Ariſtot.dum ſcribit,omnium viſcerum communem vſum eſſe venarum gratia:videlicet,quo venę,vtpote penſiles, ſuſtineri, & copula viſcerũ ſtabiliri ad corpus poſſint. Attamen ſiquis malit proprium iocinoris corpus,propriámque ſubſtantiam παρέγχυμα illud cum Galeno vocare, quia in alio nullo viſcere ſimilem inuenias,non refragabor,dummodo cum eodem authore minimè velit primum gignendi ſanguinis organũ, & venarum principium,illi tribuere. Nam qua ratione id defendere poſſis, quum parenchyma ex venis quę ipſi intexuntur,potiùs quàm venas ex parenchymate originem duxiſſe,primæ animalis conformationis obſeruatio doceat? Galenus hominis procreationem deſcribens oſtendit, venam ex vmbilico prouenientem primò ad cutem bifariam ſcindi,atque alteram eius portionem hepatis futuri ſede occupata in quamplurimos diuidi ſurculos, quibus tandem παρέγχυμα (propriam iecoris ſubſtantiam ille vocat) circum circa adnaſcitur, ita vt ramulorum

Lib.3. de part. animal. cap.7.

Lib.4. de vſu part. cap.12.

Lib. de fœtus form.

interſtitia, perindè ac ſtoebe, impleat & obturet. Præter Galeni authoritatẽ, & a multis factã obſeruationem, id etiam ratio docet. nam ſubiectas particulas eſſe priùs oportet, quàm aliæ ſuperponantur: quia illæ ſint veluti fulcra & totius ſtructuræ fundamentum. At (dices) vna vice & ſimul omnes vnius membri particulæ naſci poſſunt? Negamus id hepatis formationi conuenire, quia ſanguinem ex vtero allici oportet, vt ex eo caro gignatur. Sanguinẽ verò ſuppeditare, venarũ functio eſt, quæ cum humoris plurimum hauſerint, per tunicarum ſuarum raritatem & anaſtomoſes effluere ſinunt: is vndique ſparſus vaſis agglutinatur veluti cõcreſcens. Ipſæ autem venæ, cum reliquis exanguibus & albis partibus, primum omnium ex ſemine finguntur. Deinde Natura ſenſim carne eas implet capacitates, quæ inanes inter ſpermaticas fibras interciderant. Igitur cum tempore & cõformationis ordine hepatis carne priores ſint venæ, vt quę illi generandæ materiam ſuggerant: quis iam affirmare audet, venarũ exordium pendere à parenchymate, & non iſtud ab illis enaſci? Ex ſupradictis ſanè liquet, αἱμάτωσιν priuſquam hepar carne veſtitum ſit, in animalium corporibus exerceri. Nam ex ſanguine ubertimo, puro, & valde elaborato, caloriſque vi incraſſato, nõ frigore coacto (vt quidam volunt) hepatis caro producitur. At talem materiam non trahit ἔμβρυον: ſed magis rudem & pituiteam, quę tandem in laudatiſſimum ſanguinem euadit,

Fetus pituitoſum, non elaboratiſſimũ ſanguinem attrahit.

dit, venarum adhuc excarnium facultate attractum humorem coquente ac perficiente: aliâs nunquam fieret παρέγχυμα. Quod si velis fœtum ex maternis fontibus sanguinem iam perfectum & operi conuenientissimum haurire: idem toto gestationis tempore accidere credes. Quòd si fateare, tandiu otiosum ac planè inutile hepar esse significabis, quandiu vtero fœtus includitur, quum nil sit quod agat. Præstat ergo dicere, venas iecoris præcipuas & primogenitas partes, statim initio ἀμυδρῶς incumbere: mox sanguine quem ipsa elaborarint superinducto & concreto, suum opus agere multò perfectiùs. Sed quî fieri possit, vt exangues & albæ humorem suis tunicis colore dissimilem gignant, & quibus rationibus persuasus parenchymati hoc munus detraham, tempestiuum est nunc demum explicare. Hucusque varias Galeni authoritates protulimus, quarum numero plures nostræ fauent opinioni, pauciores ab eadem dissentiunt. Superest locus vnus ex lib. de Hip. & Plat. decretis, omnium qui nobis cõtradicunt ex preiudicata quadam opinione prępotens: in cuius euersione non parum erit insudãdum. Ast hoc sublato scrupulo, nobis victoriâ potitis receptui canere licebit. Iam igitur ad rem aggrediamur.

Si verum est Aristotelis decretum, quod mille argumentis & experientijs cõfirmari potest, omnis actio contagione perficitur, & ea potissimum quam immutationem siue alterationem

appellant. Magnæ ſiquidem efficaciæ eſt, ſubie-
ctum corpus in aliam naturam tranſmutare.
Proinde neceſſe eſt, vt totis viribus, & quam
proximè, res agitetur verſetúrque. Hác ob rem
ventriculus cibos concoquendos non ſolum
ſua cauitate excipit, verùm etiam vndiquaque
tangit amplectitúrque, & cauet ne quid inter
hos & proprias tunicas medij vacui interiaceat.
Cùm enim toto ambitu illos attingit, faciliùs
multò quàm ſi eminus ageret, χύλωσιν perficit.
Eodem modo & cordis ſinus dexter ſanguini
quem ex vena caua haurit, ſuo cõtactu vitalem
calorem impartitur: qui quum poſt ea interme-
dij ſepti auguſtias penetrat, accuratiſſimè elabo
ratus & extenuatus in ſiniſtram cauitatem per-
uenit, & forma iam mutata ſpiritus vitalis ſan-
guiniſque arterioſi nomen adipiſcitur. Omnes
præterea noſtri corporis partes, cum vt ſeſe nu-
triant alimentum in propriam ſubſtantiam con
uertere ſtudét, id non prius exequuntur, quàm
roris inſtar diſſeminatus humor, & lentore ſuo
veluti agglutinatus, appoſitè ſingulis membri
particulis adhæreat. Sic quatuor illæ mundi na
turæ ſimplices, dum paribus quodammodo vi-
rib. confluunt, in exiguas portiones ſe diſtra-
hunt, eoque ordine ſe componunt, vt quæque
tandem alterius diuerſique generis cuipiam co
hæreſcat: alioqui mutuæ actiones & paſſiones
tam accuratè non fierent, quàm eſt neceſſe, pro
1. Fen. 1. corporum generationibus. Auicenna id felici-
" ter & ingenioſè exprimit, inquiens: Oportet e-
lemen

lementorum partes & ſubſtantias ad tantam re „
digi paruitatem, vt cuiuſque earum plurimum „
contangat plurimum alterius: ſcilicet quum mi „
nutiſſima eſt diuiſio, minimum quoduis aliud
omni ex parte attingit: ſi craſſiores ſunt partes,
in aliquot tantum ſuperficiebus mutuus erit
contactus. Hæc cùm ita ſint, in ſanguinis pro-
creatione ea inſtrumenta meritò primas tenere
dicemus, quæ ſola materiam verſant, agitant, in
portiunculas dirimunt, atque ſuo amplexu vn-
dique premunt. Eiuſmodi ſunt venæ iecoris
propè infinitos ramos ſpargentes, & αἱματώσεως
officinam ſua numeroſitate conſtituentes vt
mox docebimus. Ergo hepatis carni ſanguinis
gignendi præcipuum munus haud demandan-
dum eſt, quum ab eâ vaſis occluſâ materies nuſ
quam attingatur, pro foribus ipſa ſtet, & venis
tantum ſit operimentum. Nam qui intùs conco
quitur humor, ſuis optimè iunctis canalibus, ab
vna in alteram tranſfluit venam, rubrum paren
chyma non tangit, eâ portione excepta quæ il-
lius nutrimentum futurum naturali carnis vi ex
trahitur. Cùm itaque venis incluſus ſanguis for
metur, nec niſi probè formatus illinc exeat ad
partium nutritionem: præterea quum ab ijs vn
diquaque complectatur, immutatio verò con-
tactum expoſtulet, ſanguinem ſola venarum o-
pera fiere veriſimile eſt. Si dicas, parenchymatis
verè & propriè id munus eſſe, & vaſa ſolùm in-
tercedere vt materiam illi contineant, non im-
mutent, atque trans venarum tunicas fundi vim

quæ

quæ humorem ſanguinis formâ donet: fautorẽ habebis & Galenum ipſum, & primæ claſſis ana tomiæ profeſſores, qui hepatis venarum tunicas ob id longè rariores eſſe, quàm earum quæ per vniuerſum corpus diſtribuuntur, aſſerunt: ne ſua craſſitie parẽchymatis (quod iecoris ſubſtantiam vocant) facultatem retundant. Nam hepatis carnem proprium ipſius corpus, & primarium ſanguificationis ὄργανον eſſe, venas autem per eam diſperſas ſinus loco cenceri, dicunt. Vt enim ſanguis diutiùs in iecore moram traheret (inquiunt) ac perfectiorem elaborationem pateretur, vtque totus ad iecoris ſubſtantiam appropinquaret, non vnum ventrem illi (velut lagenam quandam) rerum opifex indidit, ſed venas illas omnes infinita ramorum ſerie, & in arctiſſimos ductus digeſſit. Ego verò contra: ſi venæ chylo duntaxat in iecur deferendo inſtitutæ ſunt, nonne meliùs fuiſſet naturam hepatis carni amplam cauitatem conceſſiſſe, vt materiam circum circa amplexata perfectiùs elaboraret, cùm omnis actio per contagionem meliùs multò fiat, vt ante mõſtrauimus? Aut cur cerebrum & cor (vt de ventriculo nil dicam) ampliſſimos habuere ſinus? In craſſo amplóque viſcere non deerat ſpatij fingendi commoditas: id verò cum primis neceſſe videbatur, ſiquidem παρέγχυμα prçcipuum ſanguinis conficiendi futurum erat inſtrumentum. Dices, minoris eſt negotij αἱμάτωσις quàm χύλωσις: vnde hæc cauo membro fieri, vt materia circumplecteretur, & perfectè cõ

tactu

tactu immutaretur, debuit: illa poterat alio exerceri modo. Sed quare hae posteriores (vt vocant) alterationes, quę scilicet in corde & cerebro fiunt ventriculis indiguerunt, quum tamen faciliores multò sint? Nam quò rudior est materia, eò difficilius elaboratur. cibi verò primum à ventriculi natura multùm absunt: chylus minori opera in sanguinem vertitur, hic promptius adhuc vitalis spiritus fit, & ab isto animalis gignitur promptissimè. Ea igitur ratione hepatis carni iusta cauitas negari non debebat, si αἱματώσεως (rei nec prorsus facilis, nec prorsus difficilis) curam haberet. Quod ad venarum tunicæ raritatem attinet, sciendum non alia ratione factam, quàm vt faciliùs crassior sanguinis pars ad παρέγχυμα (quod tali gaudet ac fruitur) penetraret. Sed tantę venarum mollitiei, quam rarior textura comitatur, potissima occasio nunc nũc in mentem venit, dum memoria repeto quę doctè admodum Galenus de corporum & partiũ molliorum natura, ad faciliorem mutationem nutritionémque conferente, demonstrauit. Nempè, quod valdè est molle, nec trahendi, nec retinendi, nec expellendi, sed solo coquendi robore pollet: maximè verò si calidum etiam id fuerit. Proinde puerorum corpora optimè, & quantum ad auctionem quoque satis est, nutriri, humidę caliditatis ratione probat. Venę igitur quò molliores & calidiores sunt, eò concoctioni & nutritioni magis idoneæ censetur, cuiusmodi videntur in hepatis viscere distributæ.

Lib.3.de sympl. cau. cap.3.

At

At quia eadem occaſione fiunt ad trahendum ineptiores, oſtiolorum propè infinitorum ſuctione accidit, vt nihil illas pręterire valeat, trahentium numero facultatis imbecillitatem ſupplente. Ob id ſiquidem vena porta in tot meſaraïcas diuidenda fuit. Et quum molliores minus diu materiam retinere queant, factâ in minimos vſque ramulos extremâ diuiſione, retentricis facultatis defectus ritè compenſatur. Nam dum per mille anguſtias & angiportus trãſiturus eſt humor, in his moram diutius neceſſariò trahit. Si parum expulſione valeant, quid refert, quum ad ſanguinis benè concocti expurgationem, hinc veſicula bilem exugat, illinc melancholiam ſplen trahat, reliquum verò (oneri tũc futurum, quum ſe & παρέγχυμα nutrierint venę) cauâ exhauritur. Erat igitur venarum hepatis officio à natura ſatisfactum, ſi in coctione & (vt vocant) alteratione tantùm excellerent. Ad id verò ſola mollities requiritur, quę illarum tunicis conceſſa videtur. Et ne facilè ruptioni ob tantam laxitatem forent obnoxiæ, conuenientiſſimo ſuæ naturę integumento munitæ ſunt, quod perindè ac ſtoebe (vt loquitur Galenus) intermedia ſpatia replet & obturat. Idem venarũ calorem fouet & ſua denſitate conſeruat, nec non proprij calidi vſum concedit. Nam pręter mollitiem, caliditas multa erat venis neceſſaria, vt promptè & exactè humorem concoquerent. Tertiam huius ſtructurę occaſionem docet anatome, ſcilicet venas pręter tunicam peculiarem,

Lib de fœt. form.

aliam

aliá ſubinde aſciſcere, vt quoties longo tramite ducútur, & alicubi ſuſpenduntur, aut duriori corpori (veluti oſſi) incumbunt, cúmq; extra viſcus aliquod aut muſculi corpus eminẽt. Tunc enim ſemper ex cõterminis mẽbranis alia tenuis quædam tunica venis obuoluitur, tutioris ductus & ad vicinas partes firmioris nexus gratia. viſceribus autem inſertæ & in illis propagatę, eã tunica non egent, quòd abunde in illis formẽtur. Ea verò tunica foret impedimento, quo minus promptè ſanguis ex venis ſudaret. Ob id in nulla corporis parte, venę tenuiorem quam in hepate ſuam peculiarem tunicam habuere. Per vniuerſum corpus diſperſę duriores & denſiores quoque ſunt, propterea quòd media via ſanguinem tranſcolare & elabi per rariorem texturam, noxium fuiſſet. Sed nec erat quo veſtirentur vbique: vt taceam plus humorum deductioni, quàm immutationi, eas inſeruire. Ergo venarum opus eſt αἱμάτωσις, non παρεγχύματος, quod illis ad tutelam & firmitatem (vt caro muſculis, propter neruorum & ligamentorum minutiſſimas fibras, conceſſa) ſuper imponitur: ſimul & caloris augendi gratiâ. Hic enim facultatum naturalium princeps inſtrumentum, & actionum autor cenſetur. Cùm verò pręcipuam αἱματώσεως cauſam inueſtigamus, quęrimúſque an venis, an potius παρεγχύματι ea ſit tribuenda, nil aliud quàm organum, cuius temperie facultas innatum calorem ad opus dirigens exercetur, querimus. Porrò, ſi παρέγχυμα ſanguini efficiendo

ficiendo plusquam venas incumbere putes, ob id quia tali fomite destitutę non coquerent: eo dem nomine & ventriculum iure χυλώσεως priuabis, quũ male sit futura illius actio (quinimo vix aggredienda quidem) si hepatis superiacentis, omenti, lienis venę cauę, arterię magnę, &c. caloribus veluti focis, destituatur. Quid? num his pręcipuè χύλωσις tribuenda venit, sine quib⁹ actio perfici non potest? Minimè profecto. nam quędam sunt ἐν τοῖς ὀργάνοις ad actionem melius perficiendam, alia sine quibus non fieret: neutra tamen præcipui agentis merentur appellationem. Sed quomodo sanguinem venę generabunt, exangues quum sint & spermaticę, naturaque frigidiores? Non aliter quàm stomachus chylum exchylus facit, exanguis vena sanguiné gignere potest. Et vt ventriculus temperamento (quod materię conditionem insequitur) frigidior esse putatur, nihilo minus tamen omnium difficillimę ciborum elaborationi destinatus est: sic ventriculo frigidiores venæ sanguinem ex χυλῷ perficere possunt. Hæc enim à temperiei quadam proprietate, non caloris intẽsiore gradu dependent. alioqui ignis chylum & sanguinem ex carnibus, ouis, & quouis cibo omnium præstantissimè efficeret. At si vel centum annis eo decoquantur, assentur, vel elixentur, nunquam talem formam accipient. Innatus verò cuique animalium particulæ calor, vt singulis suum dispensauit natura, quantuscunque is fuerit, effectis probat atque prodit quas vires obtineat.

Eam proprietatem, non temperiei, sed ei proportionis quæ est inter tẽperiem & formam (quæ temperie vt instrumẽto vtitur) ascribit Niphus in lib. 1. de ortu.

neat. Quòd si placet etiam caloris intensionem ad operis efficaciam plurimum conferre, assere re (dummodo fatearis naturam, cui omnium facultates priusquam nobis cognitæ fuerunt, omnibus quod sat erat tribuisse) non reluctabor: quippè qui sciam vétriculum magis quàm venas calere, tum peculiari temperaturâ, tum vicinorum fomentis. Nam tunicis ventriculi te nuiores sunt venarum tunicæ: his verò superpositum ad integri visceris conformationem παρέγχυμα, calorem adauget: arteriæ ramulus vnicus hanc massam perreptat, quum alijs in locis rarò à vena discedat arteria comes, fouendi caloris gratia. At ventriculo nihil horum deest, imò nec iecur ipsum quo maiori ex parte obtegitur: lien altera ex regione accumbit, omentum fundo adhęret, vena omniũ maxima κοίλη & arteriæ ἀόρτης truncus amplissimus eidem stomacho substernitur: super ora eius tangit διάφραγμα. Prętet hæc omnia, vétriculus carnosior crassiórquę multò quàm vena quęuis apparet. Atque proculdubio necesse fuit hunc validisso calore muniri, quòd multiformia primus excipiat alimenta. Non enim calore solùm & consistentia multum diuersa, sed omnibus sæpe conditionibus ἑτερογένεα, & nõnunquã mutationi pertinaciter diu obsistentia, dura, crassa, in magna etiam quantitate illi sunt atterenda, cóminuenda, & summè lęuiganda, vt in cremorem omninò æqualẽ redigantur, ísque totus albeat, & nullis non qualitatibus ὁμογενὴς (quantù sen-

g sus,

ſus diſcernere poteſt)euadat.Eam materiã tanto labore in ſtomacho præparatam & factã ſimilarem,rurſus in inteſtinis perfectiorem redditam, iecoris venæ ſuſcipiunt, atque faciliori negotio in ſanguinem vertunt.(Operoſior nãque & inſignior eſt à ventriculo facta alteratio, ſi actioné ipſam ſpectes:ſin perfectius opus, minorem ea quæ in iecore & venis abſoluitur,eſſe dixeris cũ Galeno.)Quamobrem parciore caliditate has contentas eſſe oportuit, atque fuit abundè illarum vſui ſatisfactũ,dum carnis maximam mollem circũpoſuit Natura, vt eius tepore venarum inſitus calor egregiè foueretur, & nonnihil augeſceret. Nam à parenchymate vim quandam αἱματώσεως in venas transfundi quid erat neceſſe,quum proprio temperamento,& carne illa natiuo calori fauente,id præſtãtiſſimè fieret:dummodo in exiguas portiones conficiendus humor diſtraheretur? Hoc enim fuit perquàm neceſſarium,vt venarum debilior forſitan in coquendo vis, induſtrio ramorum in varias frondes diſcrimine iuuaretur:quũ materia quæ ſimul tota immutari nequit, partita id facilè patiatur.Sic Ariſtoteles,mare in partes corriuatum breui tempore putreſcere ſcribit, quod tamen ei vniuerſo non accidit.Propterea tali artificio non ſolum in hepatis compoſitione vſa eſt Natura,verum etiam in alijs pleríſque partibus, vbi maiore opus erat elaboratione. Nam arteriarum καρωτικῶν rami plexum χοροειδῆ, & rete illud admirandum(ſi quod ſit) conſtituentes

Lib.3.de fac.nat. cap.7.

Lib.4.meteor.cap.1.

ſtituentes,idcirco in portiones quàm plurimas & minimas diſtribuuntur, vt per moram longiorem in tranſitu, materia minutiſſimè comminuta facilius immutari poſſit. Vbi verò multiplicem diuiſionem facere non licuit. Natura varios anfractus & gyros inſtar capreoli aut hederæ,excogitauit,vt humor longiori tempore concoqueretur. Id accidit (vt anatome docet) τοῖς ἐπιδιδύμοις, quos ſeminis formandi,nõ pręparandi tantùm,officinam eſſe, firmiſſimis demonſtrationibus pro Ariſtotele probantem,ſæpe audiui GVL. RONDELETIVM præceptorem,ingenio,doctrinâ,& experimentis celeberrimum,& de Medicina quàm optimè meritum:qui mihi ſingulari obſeruantia perpetuò colendus eſt,amicorum integerrimus. Cęterùm ſi aliâs vnquam,id pręcipuè in vena porta fuit obſeruandum, vt hæc in varias diuiſiones fiſſa,veluti radices numeroſas inteſtinis diſtribueret, non modò quo exactè chyli meliores partes hauriret(quod multò accuratiùs fit pluribus oſtiolis excipientibus, quum ſi hos effugiat materia,in illos incidere poſſit) ſed etiam vt in ea fieri ſanguis, rudior ſaltem, inciperet. Nam priuſquam hepatis corpus attingat, minus perfectionis habet:illic verò,iam alibi pręparatus,exquiſitam ſanguinis formam induit, per anguſtos & multiplices ramulos ſenſim in venæ cauæ truncum penetrans. Ei tamen comes adhuc relinquitur multa crudior pituita, aquea planè & tenuitate fluxilis, quæ in venis

maioribus per multum otium, eius sero ad renes delegato, concoquitur. Ob quod dicebat Galenus. Pituita euacuari non debet, sed in corpore remanere. Inchoari verò αἱμάτωσιν à mesaraïcis, hoc satis confirmat argumétum, quòd non solum vena porta cruore plena sit, verum etiam ramulorum extrema, qua parte intestinis adhærent, suffusa rubro colore, & sanguine turgentia videantur. Vnde colligas, perperam à nõnullis Lacteam vocari venam portam, quòd succus quem hæc ab intestinis iecori defert, lacteus sit. Atque maximè miror. VESALIVM id annotasse, non repræhendisse, quum albicantem portam aut mesaraïcas nemo vnquan viderit: sed hoc fauebat suæ opinioni, in quam mox animaduertam. Nam vix mesarei venas chylus attigit prius quàm sanguis fiat, tanta illis est gignendi sanguinis vis & promptitudo. Dicet aliquis, posse mesaraïcas rubicundiores spectari, etsi non gignant sanguinem: quia materiarum continuitate facilè fit purpurei coloris particeps chylus. Nam cùm hepar sanguine plenum & turgens, nouus humor attingit, hic illius colore statim inficitur, præsertim albus, qui ad omnes colores indifferens, multus paucissimo rubro facilè tingitur. sic vniuersam perfundens materiam, sanguinis falsam speciem ad mesaraïcas vsque præbet. Qui hoc proponit, mihi respondeat: cur si per continuitatem solum id accidit, etiam χυλὸς in intestinis reliquus, & fæces ipsæ non rubent? Nam priùs colorem non mutat,

Lib. 2. de facult. natur. cap. vlt.

mutat, quàm venas ſubierit humor: illas verò paululum duntaxat ingreſſus mox rubet, vel in tra duplicem inteſtinorum membranam, & in ipſo orificio quo chylus exugitur. Chylū verò inteſtinis contentum nuſquam videas rubicun diorem, ne ea quidem in parte quæ illinit inter nam ſuperficiem, in quam venarum anaſtomo ſes deſinunt. Id autem potiſſimum ſpectari deberet in inferioribus inteſtinis, quum permeatis ſuperioribus in plus quàm centum oſtiolis materia eum contactum pertulerit. Sola igitur venarum opera fit ſanguinis ſpecies illa, & verè generatio: non ex ſola contagione falſus & diſſimulatus color eſt. Neque verò putandum, venis tantùm hepatis atque meſaraicis ex multiformi diuiſione ἁιματώσεως facultatem ineſſe, alijs omnibus negari: nam (quod priùs quoque annotauimus) per vniuerſum corpus diſtributæ crudiorem pituitam coquunt. Ea Galeni ſen tentia eſt, qui mille in locis demóſtrat, pituitam dulcem vel inſipidam (ἄποιον Græci dicunt) ſanguini permixtam relinqui, vt venæ quæ trans hepar ſunt, in eâ elaboranda ſeſe exerceant. Scilicet quod hepatis venarum abſolutam concoctionem effugere poteſt, id paulatim à cęteris, quæ nunquam à coctione ceſſant, perficitur. Illæ quod erat magis laborioſum aggreſſę ſunt, & ſuperarunt: hæ tandem extremam (vt aiunt) manum ſanguinis portioni diminutè coctæ, ad hibent. Vnde fit, vt ex toto corporis habitu immodicè refrigerato, hydropes oriantur: quam

primam generandi huius morbi causam, ex sanguificationis defectu prouenientem, recenset Galenus lib. 2. de facult nat. Proinde non solum ἀναδόσεως & sanguinis deferendi, sed etiam perfectiùs elaborandi instrumenta, venæ dici merentur: eo tamẽ discrimine, vt maiores plus delationi inseruiãt, minores melius humorem transmutant: tenuissimæ, quales sunt hepatis, omniũ optimè sanguinẽ progignant, cũ gracilitatis occasione, tum superpositæ carnis fauore haud contemnendo. Quę hactenus demonstrata nobis sunt, non modò verisimilia, sed & necessaria quoque videri poterunt. Vnus restat nodus in quẽ omnes offendent, ac festinabunt rogare, quî fiat vt candidæ venæ sanguinem, rubrum efficiant, quũ singulæ nostri corporis partes immutationi coctioníque incombẽtes, non prius fine potiantur quàm materiam & substãtiâ & accidentibus sibi similem reddiderint. Siquidã omnis alterationis (vt in scholis dicimus) finis est assimilatio: quo argumẽto Galenus Aristotelis placitum de venarum à corde exortu oppugnans vtitur, dum inquit: Nonnulli ipsas venarum tunicas sanguinis esse creatrices arbitrantur: quàm verè, non video. Nam si ipsas exinaniueris, nihil prorsus à membraneâ aut nerucâ natura distare conspicies. Isti igitur meritò damnandi sunt, qui venarum tunicis secundũ naturã ipsarum sanguinis creandi munus deferunt: non secus ac si quis à neruis, aut membranis, aut ossib⁹, aut cartilaginibus, aut adipe, aut deni-

Cap. 8.

Lib. 6. de plac. Hip. & Plat.

denique ab exangui corpore ſanguinem con- „
tendat generari. Neque enim rubrum tunicæ „
humorem,ſed candidum & viſcoſum procrea-
re conſueuerunt, ex quo nimirum & ipſæ pro-
creatæ ſunt,& augẽtur,& aluntur. ANDREAS
Veſalius,cum in alijs, tum præcipuè in ea me- *Lib.3.cap. 1.*
dicinæ parte quæ anatomen docet exercita-
tiſſimus & valde ingenioſus,omnibus diſſectio
nis proceribus confeſſum eſſe teſtatur, Naturã
venis quandam ſanguificationis vin indidiſſe:
quod ipſe profiteri non audet. Quin potiusGa *Lib.5.cap. 7.*
leno contradicens, meſaraicas rudẽ ſanguinis
formam chylo cõferre,modo iecori ſimillimo
præparare,& in ipſo deductu concoquere,ne- *Lib.3.cap. 2.*
gat.Nullam enim(inquit) ſanguificationis vim
membraneo & coriaceo venæ corpori aſſigna „
re poſſum:& ſi quæ eſſet,illa profecto album pa „
raret ſanguinem. Atque hoc Galeni placitum, „
non ſemel ab ipſo repetitum, altiùs refellerem, „
niſi lib.de Hipp.& Plat.decretis ſententiam mu „
taſſet,&c.Ego nec Galenum nec Veſſaliũ rectè „
dixiſſe puto,ſed vtrunque cõtradicendi potius
ſtudio,quàm re ſatis examinata,opinionem le-
uiſſimo argumento munitam pronuntiaſſe. Id
enim meritò leuiſſimum omnibus videri de-
bet, quod ſolum colorem deſiderari ſigni-
ficat, quum is de ſubſtantiæ ratione (quam in
generatione primùm expẽdimus)nõ habeatur.
Formam quidem illum ſequi agnoſco & reci-
pio: ſed eius ſolius abſentiam (audax dictum)
ſanguinis appellationem delere, non fateor.

Verùm vtrique ſeorſum reſpondendum, atque demonſtrandũ nobis eſt, hunc ſenſui apparentibus & millies viſis parum attētè mētem adhibuiſſe, illũ proprijs placitis (quod in alijs multis eidem accidere ſolet) palam cōtradicere. Et vt à Galeno exordiar: venis meſaraïcis quādam ſanguinis gignēdi vim ineſſe lib. de vſu part. docet: ne quis verò inſitam, naturalemque, & ex proprio temperamento manantē (quod tamen ſui immemor plærunque dixit, vt antè monſtrauimus) intelligat, ab hepatis propria ſubſtantia, quam παρέγχυμα eſſe putat, illam influere admonet. Porrò, eandem venis omnibus communicari, ſi pituitā dulcem concoquunt, (vt aliàs ſcripſit) eſt veriſimile: vt primum αἱματώσεως ὄργανον hepatis caro dicatur, ab hac verò ſecundum omne venarum genus. Cæterùm, quum ſic ratiocinatur: venarum tunicas ſanguinis opifices eſſe non poſſe, quia ſanguinem album efficerent, αἱμάτωσιν ex propria venarum temperie, & certa materiæ natura, non accidere, arguit: aſt non refragatur, venas ſanguinem procreare, ad eas influente vi ſanguifica, quam hepatis carni, nō cordi propriam eſſe contendit. Et quidem hactenus Galeni ſenſis benè conuenit interpretatio, niſi mauis tantum autorem inconſtantiæ & vanitatis inſimulare. Iam ſic ago: Venæ à parenchymate, veluti quadam irradiatione, per tunicarum ſuarum raritatem (nam hæc ſubaudienda ſunt) influentem vim ſanguinis gignendi modo hepatis ſimillimo, vt Galenus loquitur,

tur, accipiunt. Si eius ſola communicatione facta, venæ ſanguinem efficere, & ruborem quoque ſubiectæ materiæ inducere poſſunt, quomodo abſurdum eſſe putabis candidas partes alterius coloris humorem per concoctionem producere? Id ſi fateare, cur nõ recipies eadem corpora purpureum colorem inducere poſſe, ſi natiuam & ex propria temperaturâ ſanguinis efficiendi vim haberent? Hepatis carni tantùm αἱμάτωσιν inſitam eſſe vultis, & materiam quæ ſanguis fit contactu ipſo rubere, quia rubet παρέγχυμα, innuitis. At χυλὸς in meſaraïcas tractus eadem illa δυνάμει (ſed influente, vt putant) ſanguis euadit, priuſquam iecoris carnem attingat. An non abſurdum eſt, à parenchymate etiã vim illam ruborem inducendi manare, & ad meſaraïcas vſque extendi, concedere? Nihil ſanè magis eorum placitis repugnat, qui contagione ipſa immutatis rebus nouã dari qualitatem aſſerunt. Ergò, ſi poſſunt excarnes τȣ μεσερίȣ venæ parenchymatis ἐνέργειαν ſentire, & eius factæ participes rubedine chylum tingere: venarum albedo quid obſtat, quo minus (ſi αἱμάτωσιν inſitam habeant) rubrum producant ſanguinem, quaſi recens natam formam ea qualitas neceſſario comitetur? Galeni profectò nulla eſſe videtur ratio, ſi aliquibus venis αἱμάτωσιν concedat, etiam influente ab hepatis carne vi. Nunc Veſalius, qui nec inſitam, nec aliunde manantem facultatem venis attribuit, quæſo reſpondeat: vnde fit vt nondum hepar ingreſſa materia, ſan-

guinem & colore & consistentiâ (nisi fortè dilu tior est) emantiatur, si venæ portæ id non præstant? Cur (inquam) ad extrema vsque ostiola mesaraïcæ omnes rubent? Si dicat, sanguinis hepatici & chyli commercio istud accidere: argumento à nobis prius allato, quo reliquam materiam in intestinis eodem colore infici debere contendimus, satisfaciat. Nonne id est sensibus contradicere, venam portã eiusque ramos sanguine plenos videre, & intestinis contentũ adhuc succum albere, cui alius rubens continuus est: non tamen fateri venas sanguinem, seu natiua, seu mutuatitia emendicatave facultate gignere, sed tantùm ex cõtactu rubrum colorem accidere chylo? Sit igitur venis sanguinis efficiendi potestas, quæ non modo rei substantiam mutet, sed & colorem inducat alium ab eo quo ipsæ notantur. Et ne id durius pronuntiatum videatur, quanquam abunde probatum esse existimem, placet corollarij vice aliam huius euentus causam dicere, omnium euidentissimam. Ea sumitur ex materiei certa preparatione, cuius ratione fit vt ab eodẽ agente diuersi effectus in rerum naturâ proueniant. Id varijs exemplis cõfirmare possumus: Sol etenim lintea candida facit, hominem verò nigriorem. Et caro quæ ad ignem nostrum assatur, primùm ex alba flauescit, mox auriginoso colore inficitur, deinde rubet, & tandem nigricat si longiori coctione aduratur. Idẽ in liquidis nõnunquàm apparet, qui variè colores ex coctura mutant, quos nec ignis
nec

nec vasorum illa continentium proprios esse dicere possis. Quamobrem absurdum non est affirmare, venas colorem quem ipsæ non habent, materiæ cuipiam pro eius dispositione inducere, dum coctionem suo calore & innata facultate moliuntur. Siquidem alimenta ventriculo primum excepta, qualiacunque antea fuerint, candorem accipiunt dum χυλὸς fit. Hunc autem venæ suscipientes & innato suo calore (qui à priore non est genere dissimilis) coquentes, purpureum reddunt. Si calor idem, sed intensior, factum iam sanguinem vltra modum calefaciat, exsiccet, aduratque in vasis ijsdem, gignetur flaua bilis. Hæc si assetur, nigra cholera (Greci τὴν μέλαιναν χολὴν vocant) euadet. Ea fuit antiquiorum sententia, qui Galeno teste demonstrarũt, alimento in venis ab innato calore alterato à mediocri quidem fieri sanguinen, reliquos verò succos ab eodem immodico. Hi verò sunt bilis pallida, vitellina, flaua, ruffa, rubra, prassina, & æruginosa, vnà cum atræ bilis varijs speciebus. Vnde quęso tot colorum differentias vnus accipit humor, nil aliud quàm caloris eiusdem speciei varios gradus vel in eodem vase, expertus? Nam in ijs excrementis qualitates huiusmodi à natiuo calore gigni, fatetur Galenus. Atqui venę solum albę sunt: neque est vlla pars in nostris corporibus tam flaua quàm ipsa bilis, à qua suum possit hæc colorem accipere. Eius vesiculam non nisi à contenta materia flauere putant: naturâ exanguem membraneã & sper-

Lib. 2. de facult. nat. cap. 8.

maticam

maticam venarum modo albeſcere dicunt. Sed neque prorſus nigrum eſt aliquod viſcus quod ſimili colore humores inficiat: quin potius melancholia adurentis caloris opera talis euadit, vel albo vaſe incluſa. Itaque non amplius dubitandum eſt, quî poſſint venę candidiores ſanguinem rubrum ſua elaboratione conficere, quum id manifeſtiſſimè accidat ex ipſius materię diſpoſitione, quę varios colores viciſſim accipere per varias tranſmutationes, nata eſt: vt videlicet initio alba, deinde rubra, mox flaua, poſtremò nigra fiat. Atque id non ſolùm calore præter naturam adaucto, ſed etiam mediocriter ſe habente, euenire, naturalia ſplenis & cyſtis felleæ excrementa in perfectè ſano aceruari ſolita, docent. Quod in coloribus eſt demonſtratum, ſaporum quoque mutatio quodammodo explicat: materiæ (inquam) diſpoſitæ & diuerſa patientis naturam, tam variorum euentuū cauſam eſſe. Nam ſi lac decoquas, primùm fit dulcius: ſi modum excedas ſalſum euadit, mox fit amarum. Et mel longiore cocturâ amarorē con trahit. Porrò, hæ qualitates non ab igne, aut à vaſis quibus talia incoquuntur, proueniunt: ſed vnicam materiæ quæ id patitur, aptitudinem ſequuntur. Idem ſine coctura in muſto apparet, quod horatim de ſeipſo colorem mutat: vnde licet diuerſi coloris vina ex eodem parare. Alba ſiquidem erunt, ſi mox initio quàm recentiſſimum de lacu muſtum haurias. Ex longiore mora, obſcurius fieri incipit: poſtea flauet, deinde

per

per multiplices colorum gradus rubet, postremò ad nigredinem vergit, vt si multos dies vindemiam in cupa ebullire sinas, non atrum sanguinem modò, sed scriptorium ferè attramentum repræsentet. Hęc si vera sunt, quis non recipiet humorem varias transmutationes passum, diuersos colores, qui vasorum proprij non sint, vltrò suscipere posse?

His omnibus ad amussim examinatis, atque summotis qui infestabant scrupulis, nunc demũ concludamus, sanguinem propriâ & naturali venarum facultate (quam excellentiorem & integerrimam in hepate conseruat παρέγχυμα) fieri: rubrúmque colorem accidere, quod ea qualitas formam eiusmodi in dispositâ materiâ consequatur. Antiquorum sententias hoc modo tueri & explicare animi gratia iuuat, NICOLAE iucundissime. Qua ratione persuasi ista prodiderint, quia temporis iniuria, & nostro maximo malo eorum libri perierunt, nescimus. At causas nostro ingenio inuentas sic reddere placet. Tu de his iudica, & Vale.



AQVARVM saluberrimam esse pluuialem, & omnium aliarum vitia coctione non emendari, Ad celeberrimum Legum interpretem Do. Io. Papon, *Forensis Galliæ Suppræfectum dignissimum:*

PARADOXVM V.



VVM nudius-terti° post varios sermones incidissemus in mentionem huius soli Montisbrisonij aquarum, ornatissime Præses, naturâ esse illaudatas, & deteroires etiam per æstatem fieri, Iunio potissimum, Iulio, & Augusto mensibus, ad monuisti: sed te illarum vitium coctione emendare. Ad hæc ego respondi nō salubriores imò contrà peiores ea arte reddi, quæ æstiuum tempus inimicum experiuntur. Nam æstus nihil aliud noxæ aquis inferre potest, nisi quòd crassiores sicciorésque efficit, dum portiones quasque tenuissimas absumit & dissipat. Coctura verò suauiorem & delicatissimam, quæ semel deperdita est, substantiam aquæ non restituit: quin potius ignis, multò quam Sol vehemētius dissoluens, quicquid superest leuioris & syncerioris naturæ in vaporem fundit & colliquat: vt

ex

ex craſſiori craſſiſſima tandem fiat aqua. Huic noſtræ demonſtrationi tu (acutiſſimi ingenij acerrimique iudicij vir) ſtatim facilè acquieuiſti, etſi præter communem & vulgatam medicorũ opinionem dictum videretur. Nam paſſim audias, pro ægrotantium potu aquam, vel laudatiſſimam, coqui iubentes. Hi rerum differentias diſtinguere, & earũ cauſas inueſtigare neſciunt, vt hac enarratione perlecta, qua fuſiùs explico paradoxum, intelliges. Sermonis elegantiam hîc deſiderabis: at boni conſules, vbi non elaboratam, ſed raptim ſcriptam ratiocinationem eſſe intelliges. Cùm hæc perlegeris, & verborum ſenſum annotaris, nos ad incudem maiori otio reuocabimus, & perficiemus.

Aquarum quæ bibuntur quinque ſunt omninò differentiæ: pluuialis, fontana, fluuiatilis, puteana, & ſtagnans. Poſtrema omnibus mala cenſetur, aliæ vtiles eſſe poſſunt ſi bonitatis ſuæ notas expleant: quas quidem trium ſenſuũ iudicio proponit Galenus, vbi abſtinendũ ſua- *Lib.1.de*
det ab ijs quę turbidæ viſui apparent, quæ malè *ſanit.tuen.*
olentes olfactum lædunt, & quæ ſalſæ guſtui mi *& lib.1.de*
nus placent: denique in quibus qualitas aliqua *facul.ſimp.*
guſtu annotari poteſt, vt aſtrictio, acerbitas, aci *cap.5.*
ditas, acrimonia, amaritudo, nitroſitas, vel etiã dulcedo. Attamẽ iucundam & potabilẽ aquam volentes ſignificare, plerunque dulcem appellant. Et Dioſcor. aquam dulcedine commendás, *Lib.5. cap.*
ait: ὡς δὲ ἐπιτοπολὺ ἄριςόν ἐςι τό καθαρὸν ϗ γλυκὺ, *18.*
ſuo quidem ille ritu dulce vocitans quodcunq;

potu

potu amabile eſt. Nam laudabilis aqua ſapore dulcis non eſt, perinde ac mel, ſaccharum, aut lac: ſed nullius qualitatis earum quæ nomine ſunt definitæ, particeps. Atque hinc dulcis, id eſt ſuauis noncupationé meruiſſe videtur. Eſt enim vitium non fœtidæ modò, verum omninò quicquam reſipientis, iucundum ſit illud licet gratúmque, vt ait Plinius. Eadem pura, lympida, & clara, non lactea, ſed nullius coloris cenſebitur, & veluti exquiſitè colata fruſtillorum in natantium expers. Id circò laudatiſſimam eſſe dicunt ἄποιον, quia (vt cōijcio) eius qualitates cum alijs communes non ſunt, & conceptis verbis ſignificari nequeunt. Nam quas viſui, olfactui, & guſtatui offert, nulla colorum, odorum, aut ſaporum differentię appellatione declarari poſſunt. Sic cucurbitam, & plęraque huiuſmodi communi vocabulo Gręci ἄποια, id eſt qualitatis expertia vocant (teſte Galeno) clarioris doctrinæ gratiâ, quæ nullum euidentem ſaporem habent: niſi quis dicat (ait) aliquem etiam eſſe qui neque acris, neque acerbus, neq; amarus, neque aliud quicquam eiuſmodi manifeſtè repreſentet, veluti nec ipſa aqua. Plinius aquæ nullam eſſe qualitatem debere, eleganter ſignificat, dum inquit:

Lib.31. cap.3.

Lib.2. de facul. alim. cap. de cucu

" Aquam ſalubrem aëri quàm ſimillimam eſſe o-
" portet, quippe ſyncerus aër nec viſui, nec olfa-
" ctui, nec guſtatui vllas qualitates offert. Porrò his tribus notis trium ſenſuum iudicio probandis, quartam adijciunt omnium ſanè pręſtantiſſimam, quæ ad ſenſum quoque referri videtur,

tactum

tactum videlicet, qui de leuitate & grauitate so lus dijudicat. Est autem leuitas ex præcipuis aquæ dotibus vna, quę alia parte quàm ventriculo & hypochōdrijs percipi nequit. Nam quum in alimentis id leue dicatur, quod non premit aut grauat, quæ celeriter pręcordia permeat aqua, nec tarda aut pigra suspendit hypochondria, leuissima dici meretur: neque est quod salubriorem postules, quum talis sit longè saluberrima. Nō enim satis est vt visui, gustui, & olfactui, exactè probetur, cùm ij sensus notas quidem bonitatis percipiant, non tamem vltimam censuram adhibeant, quin ab ijs ad alium iure prouocari non possit. Nam si quę pura lympidáque est, & visui probatur aqua, nec potu insuauis sentitur, nihilosecius tamen circa præcordia hę reat (inquit Galenus) hæc talis aqua vitio nō caret. *Lib.1.de sanit.tu.* Quamobrem tres illi priores sensus veluti πρόδρομοι nobis erunt, quibus primò occurrens si ingrata videatur, non erit vsui: quum ijs displicens, hypochondrijs quoque grauis futura sit. At nō contrà semper euenit, vt quæ ponderosa sentitur, suę prauitatis indicia prioribus illis sensibus exhibeat: quú ἄποιος videri possit, quæ tamem leuissima non apparebit. Itaque aliæ notæ non nisi vt hanc, quæ potissima est, inferant expetuntur: quum si nullius qualitatis aliunde cōtractę particeps fuerit aqua, eam tenuis substantię esse cōijciamus. Alterius enim rei permixtione qualitas insignis consequitur: illud verò crassiorē, & ex crassitie grauem necessariò efficit a-

quam. Grauis autem indicia ſunt, pondus, vexatio, & inflatio in ventriculo & hypochondrijs, quod non ſolum moleſtum, ſed etiam nocentiſſimum eſt. Siquidem potus ad cibi particulas in ventriculo permiſſendas, & faciliorem exitum, ac in iecur venáſque delationem, aſſumitur. At talia pręſtare nequit grauis craſſiórq; materia. Ob id tantoperè commendant aquę leuitatem atquè tenuitatem. Sed quomodo viſum, olfactum, & guſtatum latere poteſt aquæ vitium, quod ſolo hypochondriorũ ſenſu percipiatur? Quia vbi terra ſimplex ſinceriórve eſt, nullam qualitatẽ prę ſe fert, non aliter quàm aqua. Ob id ſe ſolo pondere prodit, nec niſi tandem longáque obſeruatione aquę permiſta deprę-

Lib.1.de ſan. tuend. henditur. Hinc rectè monet Galenus, tutiſſimum eſſe experientia ipſa de aqua alijs ſenſibus probata, iudicium fieri. alioqui nonnunquàm proba cenſebitur, quę tamen grauabit

Lib. 1. rei ruſt. tit.4. hypochondria. Et Palladius non ſatis habet à colore, ſapore, & odore probari aquas, nec à loco vnde erumpant: quia ſolet (inquit) his omnibus ad ſpeciem cuſtoditis, occultiorem noxam ſeruare natura. Itaque nos hortatur ipſam quoq; ex incolarum ſalubritate noſcere. Tectior verò illi noxa eſt, quam facit grauitas. Cæterùm grauitatis eius probatio, non ad lancis pondus eſt, ſed (vt ſæpè repetitum eſt) ex ſenſu hypochondriorum. Hoc enim certiſſimum, & rationali medico dignum eſt iudicium: illud parum artis habet. Quòd ſi prius quam potetur,

tetur, aliorum ſenſuum iudicio parum fidens, leuitatis aquæ ſignum vel argumentum cupis habere, (quod ædepol longè ſatius eſt, quàm ſuo malo potus dubij qualitatem experiri) ligneum κύλινδρον parari iube. Hic in varias aquas, vt ciſternæ, fontis, fluuij, putei, aliámve immiſſus, per leuiorem citiùs deſcendet. Nam quę leuior, etiam tenuior eſt, atque hanc faciliùs aliud corpus permeat. Grauiorem efficit craſſitudo, vt marinam: quæ eo nomine pondera maxima ſuſtinet: & lacus Paleſtinæ (quem alij mare mortuum, alij ſtagnum Aſphaltites, ſeu bituminoſum appellant) alij Sodomenum, à circumiacentibus ſtagnum montibus, quos Sodoma vocant, vt ait Galenus ob aquæ grauitatem inſtar luti omnia fert, nihilque ſubmergi patitur, non ſi hominem ligatis manibus pedibuſque in illum conieceris, vt ex Ariſtotele docet Galenus. Idem teſtatur Plinius, & præterea refert in Armeniæ maioris Arethuſa nihil mergi poſſe. Item: in Aphrice lacu Apuſcidamo omnia fluitare, & in Siciliæ fonte Pythia, & in Medorũ lacu puteóque Saturni. Cylindro itaque leuitatem extenuitate (nam hæc ſeſe mutuò conſequuntur) facilè deprehendes. Atque hæc artificioſa magis eſt aquarum probatio, quàm quæ bilancis pondere æſtimatur. Alia eſt diuini Hippocratis, ingenioſa valde & ſecretior, quæ docet leuiſſimam eſſe quam citius calor & frigus afficiunt. Leuiorẽ enim appellat, vt Galen⁹ interpretatur, quæ ventrẽ nõ grauat, &

Lib. 4. ſimpl. cap. 20.

Lib. 4. de ſimil. medic. cap. 20.

Lib. 2. cap. 103.

Lib. 5. cap. 16.

Lib. 6. ca. 27.

Lib. 31. ca. 2.

Aph. 26. lib. 5.

citò permeat. Nam ſi pondere leuiorem aquam dignoſcere vellet Hippocrates (inquit) promptum ipſi fuiſſet ad proprium eorum quæ ponderantur iudicium rem deducere, eiuſque per lancem ac pondus inquiſitionem facere. At ſic nihil magnum tantus autor doceret. Præterea, id quodam circuitu inueſtigaret, quod erat facilè ſtatim inuenire. His verbis Galenus explicatè innuit, quam leuitatē ſignificarint antiquiores, dum aquam leuiſſimam commendant. Nempè ſubſtantiæ tenuitatem, quæ non grauatè cōtrarias qualitates viciſſim admittat. Nam quò tenuior fuerit aqua, eò pati promptior: eſt verò tenuis, quæ minimum limi terreſtris habet. Non igitur pondere leuem dijudicat Hippocrates, ait Galenus, ſed quæ celeriter caleſcat, & rurſus è veſtigio refrigeretur. Huiuſmodi ſignum neque in lutoſis, neque malè olentibus, aut quippiam medicamentoſum guſtui imprimentibus cōuenire poteſt, nec vitiatis ex aëris corrupti miſtione, aut alio malo ipſis ingenito ab ignota cauſa prouenieñte, ſed in eâ tantum quæ omnibus hiſce qualitatibus caret. Nam ilicò tenuiū eſt partium facilis concoctu & diſtributu, atq; præcordia ſubitò tranſit: nec modo igni externo admota breui caleſit, ſed & caliditati natiuę appropinquās, immutari facilè poteſt. Vt enim cibus laudatur qui haud difficulter à ventriculo ſuperatur, ſic & aqua. Hinc rectè proponit Galenus, alterum indicium ſuperiori adſimile, ab oleribus, aut leguminibus, aut fructibus, aut carnibus, aut

Lib. 1. de facul. ſimp. cap. 18.
Lib. de pti ſana.
Comm. 4. lib. 6. epid. aph. 10.

Cō. 4. lib. 6. epid. aph. 10.

radici

radicibus aquæ incoctis: ſcilicet quod in optima celerrimè, in vitioſa tardiſſimè omnia elixētur. Hos ſequutus Aëtius rem paucis exprimit: Optimam (inquit) experimur aquam celerrimè calefieri & frigefieri, faciliméque carnes & reliqua omnia coquere: propterea & cibos in ventre benè conficere. Nam hoc fateri neceſſe eſt, abſque aqua concoqui nutrimentum non poſſe, ſicut omninò ſine aqua nil commodè elixatur. Sed cur leuitatis aquæ probationem ad ſtaterā pleriq; hodie putent reijciendā, quia non eſt de Hippocratis aut Galeni ſententia, nondū bene conſtat. Nā quæ ſic leuis apparet, quomodo alias leuitatis notas non exibet, quum aërea magis eſſe videatur; quæ quouis modo leuior reperitur? Nonne leuitas ſubſtantiæ tenuitatem arguit, hæc verò alteratu facillima eſt? Id ſanè reijci nō poteſt, aquam lancis examine leuiorem; etiam tenuiorem & immutationi magis obnoxiam deprehēdi. Verùm quia nimis vulgaris eſt, nihilque artis habet ea probatio, medicis contemnitur. Malunt enim ex eo quod facilè immutetur, aut ex affectu hypocondriorum (quæ obſcuriora τεκμήρια ſunt) leuem aut grauem aquā definire, vt ingenioſiores vulgo habeantur & ſuſpiciantur. Huic dubio etiam reſpondet Ægineta, dum inquit: Nonnulli pondere aquam examinant, leuem preſtare credentes. Hoc igitur ſi aliis notis accedit; commendatur: verùm ſola hæc bonæ aquæ nota, non ſufficit. Et Plinius: Quidam iudicant ſtaterâ de ſalubritate, fru

Tetr.1. ſer. 3. cap. 175.

Lib. 1. cap. 50.

Lib. 31. cap. 3.

" ſtráte diligentia, quádo perrarũ eſt vt leuior ſit
" aliqua, nullo penè momento ponderis aquis in
" ter ſe diſtantibus. Certior ſubtilitas, inter pares
" meliorem eſſe quæ calefiat refrigereturque ce-
Lib.2.cap. 17. lerrimè. Sic etiam Celſus de optimæ aquę natu
ra ſcribens, ait: Leuis pondere apparet, & ex his
" quę pondere pares ſunt, eò melior quęque eſt,
" quò celerius & calefit & frigeſcit, quóque cele-
" riùs ex ea legumina percoquuntur.

Ex antedictis colligere poſſumus, aquam di ci optimam quæ nullius acquiſitæ qualitatis eſt particeps, in quam Cylindrus promptè deſcen dit, quę etiam pōdere leuis apparet, mox calefit moxq; frigeſcit, in qua nihil nō facillimè coquitur, quę hypochōdrijs minimè grauis ſentitur, cuius deniq; potores egregiè colorati ſunt. *Lib.1. cap. 50.* Paulus Ægineta, Galenũ & Hippocratem imitatus, eam frugi eſſe putat, quę æſtiuo tempore frigidior, brumali verò calidior eſt. *Lib. 8. de archit. ca.1.* Vitruuius aquæ probitatem experitur, ſi in vas corinthium, aut alterius generis, quod erit ex ære bono, ſparſa, maculam non fecerit. Optimam quoque eſſe dicit, ſi in aheno deferuefacta, & poſtea requieta & defuſa fuerit, neque in eius aheni fundo arena neq; limus inuenietur. *Lib. 9. rei ruſt. tit. 10.* Palladius eadem refert, dum nouã aquã probare docet. Sunt qui putent aquæ bonitatem ſignificare circa fontē aut puteum frequentem adiantũ eſſe: vulgo capillum Veneris appellãt. Iſtud multum quidem humoris, loco ſubeſſe demōſtrat, ſed aquæ præ ſtantiam non arguit, quũ & circa vitioſam luxu riet, perindè ac tenuis iuncus, arundo, hedera,

vitex, alnus, ſalix erratica ranunculus, & aliæ ſitientes plantæ.

Putealis frigida eſt, terreſtris, excretu difficilis & vix pertranſiens, inquit Aëtius. Sic Auicēna improbam eſſe dicit putеariam, quòd terroſa plurimum ſit, vt quæ in arcto contineatur occluſa. Ineſſe verò & putreſcentis materiæ quippiam neceſſe eſt, illic Solis radio minus pertingēte, nec prorſum perflatu illos vapores corruptioni obuios detergēte. Proinde vt profundus maximè puteus quiſq; eſt, ita frigidā in primis aquam reddit, & grauē, quippè cui minimè extimus permiſceatur aër. Hinc damnatur vulgi opinio, quæ puteos altitudine commendat. Nā quum fontana vituperetur quæ Solē aduerſum habet, quî ea probabitur quā Sol nunquā videre poteſt? Hanc autē duriorē eſſe probāt legumina, quæ fontanâ aut fluuiali optimè coquuntur & tenereſcunt, puteanâ vix tandem molleſcere poſſunt. Id verò protulimus inter aquæ vitioſæ indicia, quod carnes, legumina, & aliæ res non benè eâ decoquantur: vnde colligimus eſſe craſſiſſimam, & immutatu per quam difficilem.

Lib.3. cap. 165.

Fen.2. primi, doct.2. cap.16.

Fluuialis inter fontanā & putealem mediū tenere meretur: quāuis dicat Aëtius fluuialē & è ſtagnis omnem vituperari, prçter Niloticā: Nam
" vix conficitur (inquit) exſiccat, & ſiticuloſa eſt,
" prçſertim quç morboſas regiones aliquas irri-
" gauit. Reliquis tamen fluuijs præſtant, qui à fon
" tibus perpetuis fluunt, nec alij fluuio permiſcen
" tur. Ea verba ſic mihi videntur interprætanda,

Tetr.1. ſerm.3. cap. 165.

quasi dicere velit, fluuiatilem aquã idcirco fontana deteriorem esse, quia crassior & astringẽs magis est. Nam quum fluminis vnda longè latéque pateat, à Solis calore multùm afficitur: quia fit tenuioris substantiæ continua dissipatio: atq; eo maior, quo flumen placidius est. A rapidis enim multo minus quàm à stantibus aquis vapores exhauriuntur. His duobus nominibus salsum & amarũ fit mare, quia cùm sit amplissimũ, & quiescat, dulciorẽ (quæ & tenuior, & leuior, & superior est) portionem ex eo solis caliditas rapit. Proinde melior esse putatur fluuiorum aqua suæ adhuc vicina scaturigini, & quæ (vt vult Aetius) alteri fluuio nondum cõmixta est. Hinc enim coniecturâ assequimur, non esse magnam eius latitudinem, sed angustiorem alueum: quũ ex aliquot tantum fontibus flumen constituentibus aqua sit, minimè longum à primo exordio dimensa spatium. Vnde nec licuit Soli eam insigniter afficere, nisi quantum est satis ad cruditatis elaborationem. Auicenna tamen (qui fluuialem semper bonitate proficere, dum a fonte disclusa abit longiùs, existimat) quatuor ex causis Nilo incomparabilem bonitatis vim scribit attributam, quarum primam statuit à cursus lõgitudine, secundam ascribit regionis nitori ac præstantiæ, per quam fit aquarum delapsus, tertiam putat quod à meridie in septentrionem deferantur: sic enim attenuari amplius: postremò & immensam suffragari fluminis molem. Aristoteles verò, posteaquam Nilum fœcundissimum

Fen. 2. prin. doct. 2. cap. 16.

&

& alendi facultate insignẽ esse prædicauit, moderatæ Solis decoctioni illud acceptum refert. Ergo, dummodo potiorem substantiam ex cursus longitudine fluuius non amittat, salubrior semper magis ac magis fieri assolet. Porrò, amnes quidem limosi sunt & turbulenti, quorum tamen aquam salubriter bibunt incolæ, per linteum pannúmve transmissam: aut vbi per moram terreæ partes in situlis subsederint, vt postea dicemus. Plinius signum dat: Si amnis limosus (inquit) anguillis scateat, salubritatis indicium habetur: alioqui vitium est. *Lib.31. cap.3.*

Stagnorum aquę limosę sunt & graues. Nam quietis ratione veluti mortuæ computrescunt, quod etiam nouerat Ouidius, qui ait:

Et vitium captant, ni moueantur, aquæ.

Tetri præterea odoris sunt, tenacem, olidam, lentámque fæcem habent, situlæ lapidosamquãdam residẽtiam impingunt, hirudines nutriũt, & alia quædam vitiosa animalia. Hæc prorsus reijcienda est. Vtiles sunt omnes quę profluũt: nam cursu percussúque ipso extenuãtur atque proficiunt, vt loquitur Plinius. Lacustres, quia perpetuæ sunt, minus malè habentur quàm ex palude vel stagno, quod temporalem duntaxat aquam hyeme colligi, & æstate siccari solitam habet. *Lib.31. cap.3.*

Cœlestis seu pluuialis omnium leuissima cẽsetur, & facilè transmutatur, vt inquit Aëtius, Valturius tamen Plinium sequutus, eos halluci nari putat, qui imbrium aquam maximè pro- *Tetr.1. ser. 3 cap.105. Lib. de re milit.*

bāt,ob id ipſum quòd leuiſſima ſit, vt quæ ſubire potuerit,ac pendere in aëre. Hac enim ratione (inquiunt) niues & glacies, quas conſtat imbribus eſſe leuiores, in aquam ſolutæ præferri debent, quæ tamen (& meritò) repudiantur. Sed huic argumēto ſatisfacit Paulus Ægin. dum inquit: Glacialis niualiſque omnium vitioſiſſima habetur, quod aquarum congelatione omnes tenuiſſimę partes exprimantur. Niualē adhuc peiorem glaciali cenſet Hippocrates, vt quæ λιθίασιν, στραγγουρίαν, & renales dolores inferat. Cauſam inuenit Ariſtoteles, quam ſic fermè Gellius explicat: Niualis aqua frugibus ſanè & arboribus fœcunda eſt, ſed hominibus potu nimio inſalubris, tabémque & morbos ſenſim atque in diem longam viſceribus inſeminat. Namque ſolidius latiúſque concreta eſt ea quam κρύσταλλον Græci appellant, quoniam quum aqua frigore aëris duratur & coit, neceſſum eſt fieri vaporationem, & quandam quaſi auram tenuiſſimam exprimi ex ea & emanare. Id autē in ea leuiſſimū eſt quod euaporatur: manet autē quod eſt grauius & ſordidius & inſalubrius, atq; id pulſu aëris verberatum in modum colorémque ſpumæ candidæ oritur. Sed aliquātum quod eſt ſalubrius ex niue difflari atque euaporari, indiciū illud eſt, quod minor fit illo quæ ante fuerat, quam concreſceret. Aqua verò pluuia, teſte Hippocrate, nullo pondere grauis, dulcore abundanti, lympiditate & tenuitate neutiquam vulgari cenſetur. Inquit enim: Τῶν ὑδάτων κουφότατα

Glacies dicitur etiam grando, lib. 1. meteor. cap. 12.

Lib. 1. cap. 50.

Lib. de aëre, aq. & locis.

Lib. 19. cap. 5.

Nix ſata auget, quia poros terræ occludit.

Lib. de aere, aquis, & locis.

τὰ ὄμβρια, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα καὶ λεπ-
τότατα: eo quòd à Sole tenuissimum trahitur &
leuissimum. Ea ratione Vitruuius quoque plu- *Lib.8.cap.*
uiam laudat his verbis: Quę ex imbribus aqua *9.*
colligitur, salubriores habet virtutes, eo quod »
eligitur ex omnibus fontibus leuissimis subtili- »
búsque raritatibus, deinde per aëris exercitatio- »
nem percolata tempestatibus liquescendo per- »
uenit ad terram. Auerrhoïs super eo cantico, *Tract.2.*
Aqua pluuialis purior cæteras pręcellit, sic fer- *part.1.can-*
mè prodit: Aqua pluuia optima est, ac fontanis *tica.* »
fluuialibúsve excellentior longè. Et rei rusticæ »
periti, cœlestem aquam ad bibendum omnibus
anteferri volunt. Galenum miror, qui hanc o- *Lib. 4. de*
mninò reijcit, tũ in ἀπομέλιτος confectione, tum *santuend.*
in vsu familiari. Sed quomodo reliquis prę́sta- *Lib.1. cap.*
re valet, cùm omnium facillimè putrescat? Huic *Lib.1. cap.*
dubio sic respondet Ægineta: Nemo (inquit) ci- *50.*
tiùs putrescibilem aquam deterrimam esse iudi- »
cet, quum alterationis mutationísve procliui- »
tas virtuti magis quàm vitio ascribẽda sit. Quã- »
obrem quæ inculpatę aquæ indicijs prædita fa- »
cilè putrescit, censenda est saluberrima. Quæ e- »
nim facilè cõcoquũtur, vt Galenus ait, facilè itẽ *Lib.1.de a-*
alterantur, ac corropuntur: contra, quę conco- *lim.facult.*
ctu sunt difficilia, non facilè quoque tum alte- »
rantur, tum corrumpuntur. Plinius in cisterna- *Lib.31.*
rũm aqua motum desiderare videtur, dum ait: *cap.3.*
Stagnantes pigrásque meritò damnant medici: »
eóque miror cisternarum ab aliquibus maximè »
probari. Cui hoc responsum volumus: Alię ad- »
huc crudæ & nihil à propria natura immutatæ, »

agitatione redduntur meliores. At pluuialis iam ſatis elaborata, fracta, & commota, ſolâ quiete in nittido & puro loco optimè conſeruatur. Omnium verò laudatiſſimam, dulciſſimam, tenuiſſimamque cœleſtem eſſe, ex ſignis etiam prædictis obſeruare licet. In hanc ſiquidem ocyùs multò quàm in aliam quamuis Cylindrus demergitur: ad ſtateræ normam leuior eſt, promptiſſimè calefit atque refrigeratur: ὑποχόνδρια non grauat, ſed ſtatim permeat: nullam præ ſe fert inſignem qualitatem in colore, odore, vel ſapore: quod non alio quàm D. RONDELETII hydropotæ (cuius integerrimum acerrimumque iudicium in omnibus admiror) teſtimonio confirmare placet. Hic verò, non ſalubritatis tantùm, ſed & ſuauitatis nomine pluuialem aquam cęteris præfert, & me pręferre docuit. Verùm obſeruandum eſt, vt ciſterna munda ſynceraque excipiatur & aſſeruetur: neque ſordes, aut vitii genus aliquod cõtrahat ex tegulis quas eluit, vel à canalibus per quos illi tranſitus eſt. Fictiles tubos laudamus, vt ſalubriores & vtiliores: plumbeis fiſtulis aquæ noxiæ redduntur. nam cerufa plumbo creatur attrito, quæ corporibus nocet humanis, vt Palladius admonet. Hippocrates ab aqua procelloſa ſeu nymboſa abſtinendum ſuadet: laudat verò ab æthere excretam cum tonitru, aut (quę omnium pręſtantiſſima cēſetur) temporariam. Hanc Gręci ὡραῖον ὕδωρ. vocãt. vt fructus ὡραίους qui matureſcere ſolent eo anni tempore in cu

Lib. 9. rei ruſt. tit. 11.
Lib. 6. epid com. 4. aph. 19.

ius

ius medio Caniculam exoriri contingit. Nam ὥρα id appellatur,& dierum eſt XL. vt metipſe Galenus docet. Plutarchus ex pluuijs aquis eas rigando aptiores cenſet, quę tonitru & fulmine aëre concuſſo impluant, quas etiam à re(opinor) ἀστραπαίας vocant,& κεραυνίας. Paulus etiam βροντίαιας. Nam aſtrape eſt ventorum vinubium attritarum vel ruptarum inflammatio: κεραυνὸν verò dici fulmen, ſciunt omnes. Igitur ęſtate media (inquit Galenus) quę per imbres effunditur temporaria, vt congruo tempore prouenniens, optima erit aqua. Nam eius tempeſtatis calore attenuati vapores in halitus inuiſibiles diſſipantur,& clam nobis in aërem ſupra terrã ſubuolant: deinde propter aliquam ad frigidũ mutationem, ac ventis inter ſe reflantibus, denſato aëre prętenuatos halitus iterum craſſeſcere, & in aquam ſenſibilem redire contingit. Tunc imbrem illum temporarium dicimus eſſe, qui extenuata ac prius ab aëris calore elaborata eſt aqua, omniũ optima ſumméque nitida. Nam quæ Ioue tonante decuſſa ab Hipp. commendari videtur, vitio non caret. Siquidem natiuam frigiditatem nunquam recuperat, ſed tepida, velut ex empyreumate, manet: quódque minimè eſt negligendum, pediculorum prouentum facit. Illæ ſunt aquæ pluuialis ſuo tempore collectæ, atque loco mundo exceptæ & repoſitæ dotes: quibus dotatâ non eſt animantium generi conuenientior potus. Imò neque ſtirpibus gratum eſſe poteſt acceptum ex terra alimen

Lib.2.de fac.alim. & com.4. lib.6.epid.

Com.4.lib. 6.epide.

alimentum, quod cœleſtis humoris permixtionem non patiatur, vt mox docebimus. Quæ res euidentiſſimè arguunt, in hac diuinioris naturæ aliquid latitare, & vegetantium vitæ neceſſarium quippiam haberi. Plinius Naturalis hiſtoriæ conditor egregius, in piſcium explicanda natura, inquit: Dein modicis imbribus gaudent, aluntúrque: quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen ſine imbre adoleſcunt. Et aliâs: vbicunque piſces in eadem aqua aſſidui, ſi non appluat, exanimantur. Corroborant quæ Latinus author prodit, ſummi philoſophi verba hæc: Piſcium genus maxima ex parte annis pluuijs εὐθηνεῖ, id eſt benè viuit. Ita enim nō modò plus cibi nanciſcitur, verùm etiam omninò pluuio humore iuuatur, vt ea quæ terrâ gignuntur. Holera enim quamuis rigentur, tamen non tantum proficiunt quantum imbre: quod ipſum & harundinibus lacu prognatis euenit. Nihil enim ferè accreſcunt, niſi aquæ pluuiatiles accedant. Diceres humorem in vapores ſolutum inſita leuitate ſurſum ferri, vt ab aſtris & cœlo viuificam vim mutuatus, mox cunctis vitam impartiatur. Quod pluuijs ampliùs quàm fluentibus aquis, arbores ac ſemina nec-non piſces adoleſcant, Laitus apud Plutarchum inde fieri putabat, quòd plagæ vi terram diducat pluuia, meatúſque ſibi ad radices ſubeundas paret. Sed hoc neutiquam videtur verum, nam cur ſtirpes in ſtagnis exortæ augmentum non capiunt, nec

Lib. 8. hiſt. ani.

fruti

fruticant, cum pluuias ſuo tempore non admiſere? Veriùs forſan cenſebitur quod ait Ariſtoteles, recentem & nouam videri aquam pluuiam: ἕωλον δὲ καὶ παλαιὸν τὸ λιμναῖον, hoc eſt ſtagneam veterem & olim datam, computreſcentémque. An & hoc probabiliùs eſt quàm veriùs? nam τὰ πηγαῖα καὶ ποτάμια νάματα, πρόσφατα μὲν ἐστι καὶ νεογενῆ. id eſt, fontani fluuiatiléſque fluxus recentes ſunt & noui. ex quo Heracletus dixit, ποταμοῖς γὰρ τοῖς αὐτοῖς δὶς οὐκ ἂν ἐμβαίης, hoc eſt, in eundem fluuium non vtique bis ingredereris: alia quippe ſubindè influit aqua. Attamen ij alunt pluuijs deterius. Nunquid ergo (inquit Plutarch.) quia leuior quæ ex aëre aqua deſcendit? prætolli quippe non queat, niſi mirè ſit leuis. Proinde flatu remixta, aëríſque leuitate referta demigrat momento, inſinuaturque in ſtirpes: διὸ καὶ πομφόλυγας ποιεῖ τῇ ἀναμίξει τοῦ ἀέρος. id eſt, ideoque bullas excitat aëre promixto. Bonitati huius aquæ aſtipulari etiamnum Ranæ videntur, cùm vocem præ lætitia exhilarant, pluuiæ ſuauitatem expectantes. Ingruentium quippe aquarum certius præſagium exhibent ranæ præter ſolitum vocales: quod Aratus, Plinius, Virgilius quoque prodidêre. Quid quod fluuiorum omnium aqua potu ſuauior & ſalubrior multò eſt hyeme quàm æſtate? Imò verò & peſtilens alioqui paluſtris humor miteſcit hyeme: quo nomine cœleſtis aqua maximè ſalubris intelligitur, inquit Collumella, quod etiam venenati liquoris eluat perniciem. Meliores enim ſunt

Lib. I. rei ruſt. cap. 5.

ſunt per hyemem aquæ, nõ ſolum quia Sol, qui ſuauiorem leuiorémque portionem abſumere ſolet, abeſt: ſed etiam quia pluit frequentius. Æſtate fiunt craſſiores, aſperiores, minuſque iucundæ. Hinc Plinius: Omnis aqua hyeme dulcior, æſtate minus autumno, minimè, minuſque per ſiccitates. Id experti teſtantur Romani, qui vulgo Tyberinam bibunt: & Pariſienſes ex Sequana potum haurientes, ij præſertim qui pontes inhabitant. Toloſates non aliam quàm ex Garumna (rapidiſſimo fluuio) guſtant. Monsbriſonij fluuialem vnicam habent Vizeſiã. Aſt ij omnes populi longè meliorem ſuorum fluminum aquam experiuntur ante maximos æſtus. Erit igitur, vt hactenus ſat eſſe demonſtratum puto, in aquarum genere illo quintuplici pluuialis omnium laudatiſſima, primaſque tenebit, quum omnes prorſus bonitatis notas luculentiſſimè expleat. Hanc fontana ſequitur, dignitate ſecunda: cui fluuialis ſuccedit, tertium probitatis locum ſortita. Putealis certè minus quàm prædictæ, laudis meretur: præſtantior tamẽ eſt lacuſtri, & hæc ſtagnãtem excellit. Nam omniũ deterrima, & minimè potabilis eſt paludis aqua Sic Corn. Celſus: leuiſſima pluuialis eſt, inquit, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo, poſt hæc ex niue aut glacie, grauior his ex lacu, grauiſſima ex palude.

Lib. 31. cap. 4.

Lib. 2. cap. 17.

Aquæ laudabilis, quam potabilẽ, dulcem, & ἄποιον nullo diſcrimine vocant, ex authoribus probatiſſimis ratione & experimento rem confirman-

firmantibus, notas, atque adeò dotes ipſas, huc vſque perſequuti ſumus. Ea præ cæteris eſt nobis cõmendata, quæ cœli cõmuni quodam fauore omnibus paſſim hominibus largiri ſolet. Deus enim (vt eſt in Euangelio) tam ſuper malos, quàm ſuper bonos, pluere facit. Qui verò hanc in potu negligit aquam, deteriorem quærit. Ea contenti eſſe poſſumus atque debemus, & in recipienda ſeruandaque ſyncera ac nitida, omnem curam adhibere longè melius eſſet, quàm noſtræ ſanitatis diſpendio aliarum cæco teneri deſiderio, & probitatis quadam ſpecie, qua vulgo decipimur: aut in alijs quas parum ſalubres eſſe ſuſpicamur, corrigendis, omne ſtudium collocare. Ciſternæ paruo ſumptu, minori ſaltem quàm profundiores putei, ædificari poſſunt, atque ita conſtrui, vt minimo negotio à ſordibus & ſedimento abſtergantur. In his non ſolùm aquam, ſed etiam vinum diu ſeruari incorruptum, à multis audiui. Ipſe vidi ciſternam vinariam in ruſticana D. RONDELETII, præceptoris mei amantiſſimi, domo. Publicæ ſunt Venetijs, quæ vulgo aquam ſuppeditent, infinitæ, multò plures priuatæ. Albenatij Viuarienſium publicæ deſunt, ſed ferè omnes domi ciſternam habent. Atque ij pluuialem tantùm bibunt, & ſaluberrimè degunt. Sic qui vnam ex fortunatis inſulis inhabitant, ob id pluuialiam vocatam, quod illic aqua non niſi ex imbribus reperiatur, vt Plinius ſcribit. Verùm, quia ciſternæ vbique non reperiuntur, ſed duntaxat (quæ

Matth.5.

Lib.6.cap. 32

eſt aquæ pluuialis præſtantiæ ignorantia) vbi fontium & puteorum copia non datur: præterea, quum annis ſicciortibus & per diuturnos æſtus ſqualidos ex hauſtæ ciſternæ aquam non ſuppeditent: aut qui recens parandam curauit, ante aliquot menſes laudabilem aquam habere nequit, donec ſcilicet inducta cruſta optimè exiccata fuerit, & aliquoties madefacta deterſáque ſaporem depoſuerit: aliam quoque bibere coguntur, qui pluuialem optimam eſſe ſibi perſuaſere. Nos igitur qui ſaluberrimæ notas omnes perſtrinximus, operæpretium facturos putamus, ſi quomodo ex prauis etiam meliores aquas faciamus, & naturę vitia emẽdari poſſint docuerimus, vt ſalubrior ſit puteana, aquam frequenter hauriri iubemus, quòd ex perturbatione, agitatione, & quadam attritione melior euadat. Vnde fit vt publica ſæpius ſit priuata longè ſalubrior: quia hauſtu crebro magis exer-
Lib.31. cap.3. cetur, quod maximè probabilem reddit, vt Plinius docet. Proinde ij non ſapiunt qui grauatè vicinis ſui putei vſum concedunt. Nam in monachorum Cœnobijs, ferè ſemper totius vrbis quam inhabitant prę̨ſtãtiſſima reperitur aqua, ob id quia facilè communem (vt ſunt erga omnes plurimum officioſi) omnibus relinquunt ancillæ verò inde lubentiùs, quàm ex publicis locis, aquam petunt. Detectos puteos eſſe præſtat, vt cœleſtem aquam dum pluit, excipiant. Eâ enim aliarum omnium vitia corrigi, & venenati etiam liquoris perniciem elui, paulò ante

ante docuimus. Adde quòd dum Sol nequit
profundiorem aquam attingere, ſaltem circun
fuſum aërem ſic afficit, vt ab eo nonnihil probi-
tatis illa ſuſcipiat. Porro aqua omnis ſalubrior
fit, & in colorem vini mutatur, in qua intabue-
rit amaranthus (noſtri paſſeuelutum appellant,
quod nunquam marceſcens flos immortali co
lore etiam villutum purpureú vincat) vel elixa-
ta fuerit radix oxalidis. Atque nos ea arte fe-
brientibus valde moroſis, qui vinum bibere af-
fectant, ſolemus imponere. Sunt & ciborum
nonnulli qui omnium in vniuerſum aquarum
vitia emendant, vt admonet Paulus Ægine. *Lib. 1. cap.*
dum inquit: Alij cicerum decoctionem præbi- 50
bunt, aut eadem quoque cicera edunt: alij cau- »
calidem ſimiliter cum piſciculo quodam eli- »
xam: item, feniculum: reliqui betam & cucur- »
bitam ſale conſperſam cum vino dilutiore præ- »
ſumunt. Plinius tritum pulegium inſpergi, *Lib. 20.*
cùm aquæ inſalubres bibendæ ſunt, docuit. *cap. 14.*
Porrò ſigillatim alijs atque alijs aquarum noxis »
aduerſantur quæ refert Aëtius, his verbis: Ni- *Lib. 3. cap.*
troſam emendant cibi hebetantes ac vinum: *165.*
craſſam, ſecantes & attenuantes, vt alium: alum- »
nioſam, vinum tenuiſſimum, omnia vrinam »
cientia, & quæ excretionem impellunt. Quæ »
nimia frigiditate nocent, à cibo ſumi debent, »
non tamen ſubitò ac vna vice, Paulus ait: ſic e- »
nim faciliùs obtunditur illarum vitium. Sed »
longè ſalubrius foret ante potationem aquæ

noxiam qualitatem emendare, quàm tum demum in ventriculo ſuſpectæ vitioſæque naturæ mederi. Illud fit(vt prædiximus)aliarum rerum permiſtione, idque per macerationem aut cocturam: præterea calefactione, refrigeratione, tranſcolatione, elixatione, diſtillatione, & alijs modis de quibus poſt hac nobis erit ſermo. Non enim ſunt audiendi, qui ſola coctione aquarum omnium correctionem fieri putant: quorum tamen ſententiæ videtur ſuffragari
" Plinius, dum inquit: Aquæ vitioſæ reme-
" dium, ad dimidias partes coquere. Hunc enim modum omnibus ex æquo non poſſe quadrare, is ſibi ſtatim perſuadebit, qui tam longa elixatione aquam fieri ſalſam obſeruauerit. Nam omne decoctum, quandiu coquitur, ſalſius ſemper euadit: poſt autem amarum, vt docet Galenus: & vel ipſa aqua optima (in-
" quit) diutiùs cocta ſalſam qualitatem tandem aſſumit. Hinc videas ius carnium modicè ſalſum, ſi paulò diutiùs decoquatur, vt aquæ portio multa in vaporem abeat, ſalſiſſimum euadere. Ob id fontanam elixatione ad meliorem naturam permutari (quæ deterior eſt naturâ) dicebat Galenus, hæc cautè & prudenter ſubiungens: Niſi longiùs decocta, ſalſa reddatur. Nam ſalſedo fit, cùm tenuiores aquæ portiones cocturâ pereunt, & craſſiores quæque aduruntur: quo modo etiam mare ſalſum euadit, Solis calore in halitum ſoluente quicquid

Lib.3.de facul.alim.

Com.4.lib. 6.epidem.

quid erat tenuiſſimum atque dulciſſimum. Plutarchus in cauſarum naturæ libro ſcribit, Maris aquas hyemali ſydere minus ſentiri amaras guſtantibus. Euentus autem omnibus conſpicui, ſic fermè rationem pergit promere: Maris illam aſperitatem omninò interſitæ dulcedinis habere quippiam, vtpotè numeroſis illuc deuolutis fluminibus. Cæterùm quod dulce eſt, cui genuina inſit leuitas, ac proinde fluitans ſupernatet, corripit è veſtigio hauritque Solaris poteſtas, dum æſtiuis horis latius vim propagat funditque: quod hyeme nequit, flacceſcente ſyderis vi, quia longiùs abſcedit. Proinde minus minuſque ſurrigi quippiam ex mari poteſt. Hinc conſequens illud eſt, vt dulcedine ſubſiſtente vniuerſa, quicquid amari virulentique eſt, remittatur, ac dilutius factum dulceſcat quadantenus. Quod eatenus verum fatemur, vt & cognitum experimentis ſciamus, etiam potui accommodas aquas æſtate labi in deterius: quod latè graſſans Solis potentia optimum quidque maximè decoquat inde & protollat. Eſt verò id tenuiùs, leuiúſque, & (vt iam dicebamus) ſupernatans. Nam authore Plinio, aquæ dulces mari inuehuntur, leuiores haud dubié. Quædam verò & dulces inter ſe ſupermeant alias: vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus. Sic quò dulcior eſt a- *Lib. 2. cap. 103.*

quæ portio, eò superior esse contendit, insita leuitate atque tenuitate: valens. Ea ratione fit, vt mare superius & salsius & calidius sit quàm inferius, inquit Aristoteles: puteis quoque potu idoneis pars superna salsior est quàm ima: quanquam è contrario esse deberet, quia grauius salsum est. Verũ id accidit propterea quod Sol & aër partẽ humorum leuissimã assiduè detrahunt: dulcissimum autem quod leuissimum est, potissimumque de propioribus locis hauriũnt, &c. Ergo minùs iucundam facit aquam, decoquens caliditas. Et sicuti in animantium corporibus, potabili humore ingresso ad nutriendum, amara salsaque redditur quæ in vesicam corriuarit superfluitas, quia natiuus calor potabile trahit, vt in pulpas & reliquam corporis substantiam vertat: sic & in aqua, præsertim maris, contingere solet. Nam quum sit tota pariter dulcis, quod eius potabile est, per euaporationes à calore Solari secernitur. Vnde miror quid sibi velint, qui omnem indifferenter aquã pro ægrotantium potu decoqui iubent: quum ex ea præparatione non nisi crassiorem minusque dulcem efficiant, quæ incocta melior apparebat. Nam cur ægrotis (quibus conuenit) salubrior non est, qua sani hydropotæ saluberrimè vti videntur? Num sanis tenuior, leuiórque, ægrotis verò crassior & grauior magis competit? Si in morbo aliquo suspecta est frigiditas, eam calefactione obtundere non dissuadeo: at bullien-

Probl. 30. lib. 23.

aqua cruda melior cocta

liendam eſſe vix admitto. Siquidem quam Galenus coctione corrigit, ei vitium ineſſe apertè ſignificat. Sed quibus aquis, & quanam ratione ad emendationem elixatio proſit, iam diſcutiamus. Tribus vitioſarum aquarum generibus hanc conferre obſeruamus. Primum eſt paluſtris, limoſæ, lutulentæ, graueolentis, & alia mala qualitate inſignis: cuiuſmodi aquam decoqui iubet Galenus. Quia quum refrixerit, putorem quem ex putredine plerunque habet, abiicit: omniſque pars terrea facilè ſubſidet, quæ cum tota priuſquàm incaluiſſet minutatim confuſa fuerat. Et quæcunque ex diuerſæ naturæ materijs conſtant, per minutas particulas mixtione conflata hæc poſt calefactionem refrigeſcentia facilè diſſoluũtur. Etenim calor ſeiungit ἑτερογενῆ, authore Ariſtot. & quum ea quæ ſunt naturæ diuerſæ diſtrahit, in vnum colligit ὁμογενῆ. Hæc pars in vaporem diſſoluitur, illa in ſpumam cogitur, alia vaſis lateribus hæret, aut fundo ſubſidet. Verùm iſta magis frigeſcente liquore ſecernuntur: ſtatim enim ab elixatione, prius quàm refrigeretur & quieſcat, confuſæ adhuc permixtæque ſunt particulæ, craſſiores quoque fluitant elatæ ſublimiùs. Motu verò prorſus ſedato, & humore per moram ſufficientem refrigerato, graues ac terreæ portiones ingenito pondere fundum petunt, leues & aqueæ ſuperfluitant. Sic purior fit aqua, abſtractis videlicet rebus diuerſis quæ ſui permixtione limoſam, fœtidam, & malè ſapi-

Com. 4. lib. 6. epidem.

Lib. 2. de gene. & corr.

1

dam efficiebant. Cæterùm, paluſtrem & graueolentem aquam coctione redditam meliorem puriorémque, non poſſumus ita ab omni noxia qualitate abſoluere, quin adhuc ſuſpecta nobis ſit eius conditio. Propterea tutum nõ eſt, ea mera vti, ſed vino etiam poſt coctionem temperari debet, vt Ægineta ſuadet. Aëtius non ſolum præ coquendam in fictilibus vaſis docet, ſed & poſt refrigerationem ſpontaneam, rurſus calefactam bibi debere hortatur. Nam hoc modo faciliùs deſcendit, & quoquouerſum permeat ὑποχόνδρια, dum inſidens calor illam penetrare facit. Attamẽ quum nullum animal potus amet calidos, nec ij naturales ſint, vt loquitur Plinius, ſat erit non frigidam eſſe, cùm vel tepida vomitum nauſeámve excitet. Atque ſic Galeni quoque verba mihi interpretanda videntur, dum inquit: Ab ea quæ grauis hypochondrijs ſentitur, abſtinendum cenſeo, vtique cum prorſus frigida eſt & cruda: cæterum à calefacta non deterreo. Prius enim vult eam decoqui aduerſus cruditatem, & coctam non potari tam frigidam, quàm fieret ſi ſuo genio liberè reſtitueretur. Nam talis etiam noceret, cum ſuſpitione nondum prorſus careat, quę manet frigidior. Alterum genus aquarum quod emendat elixatio, eſt earum quę nec ſapore, nec odore diſplicẽt, ſed oculis ſeſe offerũt gratiſſimæ: quãuis in ſtomacho diu cõmorari, aut percellere, aut inflare, aut degrauare hypochondria percipiamus. Eiuſmodi aquam, ſi non

Lib.1.cap. 50.
Lib 3.cap. 165.
Lib.28. cap.4.
Lib.1.de ſanit.tuen.
11.

non coquendam, ſaltem calefaciendam eſſe Galenus præcipit. Huic cognatæ ſunt quæ ex aëris corrupti miſtione vitium habent, aut aliud quippiam ipſi aquæ ingenitum ab ignota cauſa proueniens. Id enim optimè caloris & ignis vi fugatur atque conſumitur. Poſtremum eſt crudarũ: Nam quemadmodum multa olera, ſegetes, fructus, & animalium carnem prælixantes, idonea eſui præparamus, quum tamen alijs quibuſdã crudis veſcamur ſalubriter: eadem ratione & aquas nonnullas in meliorem naturam coctione permutamus, quæ crudę nocere poſſent. Huiuſmodi ſunt indomitæ à veteribus nominatæ (vt teſtatur Galenus) perinde ac ipſa legumina quæ difficulter vixque elixantur. Tales eſſe vidẽtur quæ auerſum Solem habent, non fluentes ad ortum: & quas Solis radij nunquam attingunt, puteanæ. Craſſiores quippe, frigidiores, inelaboratæ, & proinde crudæ ſunt, vereque indomitæ: ac niſi arte noſtra extenuentur, rareſcant, incaleſcant, & veluti fermentum accipiãt, perpetuò malæ ſunt, graues hypochondrijs, flatulentæ, pigræ & frigiditate nocentes. Earũ correctio fit attritione multa, vehementi & crebra agitatione, quadam contuſionis aut comminutionis ſpecie, vt dum fuſtibus aliquandiu ceduntur. Id facere ſolent, qui puteanam crudiorem eſſe veriti, equis potandam exhibent. Aliàs farinam aut furfur immiſcent, quæ natiua caliditate aquæ cruditatem emendant, & velut concoquunt. Alij poſtquam inelaboratam biberunt,

Lib.1.de ſanit.tuen.

III.

equos ad curſum concitant,vt aqua citiùs caleat in ſtomacho,& caloris ope extenuetur. Pro hominum potu etiam conuenit plurimum percuſſa fractáque vnda, vt ex vno vaſe in aliud ſæpe & ex alto transfuſa. Huic panis ſiliginei fruſta commodè immittuntur, non eius quem ſecale acidiorem & frigidiorem facit, niſi fortè bilioſis. Porrò aduerſus aquæ cruditatem, omnium præſtantiſſimum eſt quod per cocturam fit remedium. Nam ignis operâ craſſities extenuatur, grauitas minuitur, & aquæ durities illa molleſcit. Duras autem grauéſque haud ineptè vocitant crudas, ab effectu videlicet: quippe ventriculum infeſtant, & ponderis ſenſum inuehunt, inquit Galenus. Has verò noxas abolet ignis caliditas, quę facit vt dum aqua feruet & agitatur, ſubiens aër in eam recipiatur, nec aliter permiſceatur quàm ſi ab alto decideret, aut alio modo turbaretur. Hinc leuior, & eò tenuior euadit, quò magis aërea: quum vniuerſa percepto calore dirimitur, ſecatur, & bullis vndiquaque naſcentibus diſcinditur. Perit quidem extenuatæ iam aquæ nonnulla portio, quæ in vaporem ſoluitur: at quod ſupereſt, id omninò meliorem naturam ſortitum eſt. nam ab igne depoſita & refrigerata, illatam partium tenuitatem conſeruat. Cæterùm, quæ optimæ aquæ notas explet, & ſatis à radijs Solaribus, aut ſoli quod vertit tepore eſt elaborata, quæ nec vitioſam vllá qualitatem habet, nec hypochondrijs ſentitur grauis, hanc qua ſani ſaluberrimè vtuntur, pro ægrotis

Com.4.lib 6. Epid. aph. 10.

grotis

grotis coqui iubere, quid aliud (quęso) eſt quàm deteriorem efficere? Nam quum attenuatione nulla, nullóque calore indigeat, quid aliud per elixationem continget, quàm tenuiſſimæ, leuiſſimæ, dulciſſimæ, atque adeò præſtantiſſimæ portionis in vapores abeuntis iactura? Dices, magis magíſque extenuari aquam, dum ipſa decoquitur. Aſt id in craſſa & cruda fieri admitto, nō tamen perpetuò. nam ſi quæ ſummum ſuæ tenuitatis gradum coctione acquiſiuit, amplius efferueat, certum eſt illam craſſiorem iam euadere quum portiones ſubtiliſſimæ vſque & vſque pereant. Proinde, quæ inſitam leuitatem & tenuitatem ſufficientem ſortitæ ſunt, ab elixatione vitij plus quàm virtutis accipiunt. Non tamen vitupero aquam, vel laudatiſſimam, per hyemen nonnihil decoquere, vt frigus obtundatur, quod plæriſque naturis noxium eſſe ſolet. Videndum quoque eſt, vt ex frigoris vi contracta craſſities aquæ diſſoluatur. Nam (vt Plutarchus rectè in libro phyſiologico annotat) clepſydrę tardiùs multò hyemali tempore profluunt, quàm æſtiuis horis: quoniam ex ambientis & obſidentis frigiditatis violentia, grauior corpulentiórque fit aqua. Vnde obſeruatum quoque prudentioribus, in fluminibus nauigia ſydere eodem tardiùs commeare. Quòd verò craſſeſcens aqua tarditatem inferat, illud item mirum indicio fuerit, quod πλείονα γόμον φέρει τὰ ποτάμια πλοῖα τοῦ χειμῶνος, id eſt, plus deuehant oneris hyeme nauigia per fluuium commeantia.

tia. Densior enim aqua obsistit renititúrque am plius. Ergo cùm seipsa crassior euadit, densata & velut coarctata frigoribus, tunc salubriter coqui potest, vt ipsa liquesquat, fundatur, & rarescat. Quę verò per nimios ęstus fiunt deteriores, crassioresque, velut Montisbrisoniæ, & omnes aliæ fluuiatiles, nec non fontanæ quarum alueus latissimus caloris Soli valde patet: hæ nequeunt elixatione corrigi. Nam, vnde vitium habent, nisi ex absumpto leui tenuique humore? Quid? cocturáne potest rem dissipatam aquę restituere? Quin potiùs, quo maior est ignis quàm Solis efficacia: contra accidet: vt quod sydus non potuit, reliquum omne dulcius subtiliúsque ignis exhauriat. Sic fiet crassior vnda, & quantò plus attenuare voles, eò amplius exhalabit aquæ subtilitas, quum extenuatæ portiunculæ tandem etiam dissolutæ euanescant. Igitur eæ omnes emendationem quæ coctione fit refugiunt, quæ ab elaboratione natura vel arte facta, vlteriùs calent: quum semel absumpta portio tenuis atque iucundior, nunquam reponatur. At quæ citra absolutam elaborationem subsistunt, illæ dictam præparationem possunt admittere. Sic ex corporis nostri humoribus, crudior pituita concoctione melior fit, & temperatissimus sanguis euadit: quæ scilicet mediocritatis & elaborationis terminum nondum attigerat. Qui verò medium id in quo perfectio est, præteriere succi, nequeunt in naturalem statum vnquam redire, vt salubres fiāt, sed prorsus inutiles,

tiles,& verè excrementa vidētur. Quamobrem vt huic ſermoni finem aliquādo imponamus, cruda,indomita,& rudior aqua,nō aliter quàm duriores cibi,coctione ſalubrior & ad potationem ſuauior redditur. Quæ verò caloris exſiccantis vi peior euaſit,eodem corrigi non poteſt: nec magis coctione emendatur,quàm marina, ſalſa,vel nitroſa,quibus ex ſimili ferè occaſione ſua vitia innaſcuntur. Vnicum(opinor)remediū eſt,eiuſmodi aquas bibere coactis,vt Monsbriſonio populo,per alambicum(στάζυδρον id elegantiùs vocari putat meus Eupiſtius) diſtillare. Eo ſiquidem artificio portiones tenuiſſimæ extrahuntur , móxque in aquam denſantur , quæ ſcilicet perirent per decoctionem. Atque ſalubriores quidem ſic fient,leues & tenues:ſed vereor ne ingrato nidore olfactui & guſtui quoq; diſpliceant.Eadem præparatio crudis,craſſis,& limoſis conuenire poteſt: ſed alijs etiam modis ſuauiores fiunt.Crudæ ſiquidem coctione,vt diximus, craſſæ verò & limoſæ , tū coctione tum colatura emendantur.

Limoſam,ſalſam,& bituminoſam excolatione purgari ſcribit Ægineta: optimè verò tranſcolari per arenam dulcis,id eſt inſipidi ſoli. Ea ratione fit vt in maris littore ſemper aqua dulcis inueniatur effoſſa terra, quod docet Alexād. Aphrod. & ante illum Ariſt. Etenim per terræ (quæ non niſi in ſuperficie ſalſa eſt) anguſtias tranſcolata marina , ex aduſtione contractam ſalſuginem , amarorem craſſitiemque amittit, &

Lib.1. cap. 50.

Probl. 19. lib.23. Probl 53. lib.1 & 125.lib.2.

& terræ nouas qualitates accipit. Hinc nautæ dulcis arenæ dolia semiplena semper habent, vt cum ex alto mari petenda est aqua, hanc per dulce sabulum colatam potabilem reddant. In mari autem confusam esse dulcem cum salsa (nam tota omninò nequit à Sole deüri) atque hanc illa multò crassiorem esse, prædicta abundè demonstrant, quum dulcior pars reconditos minimósque meatus seu poros strenuissimè permeet, quos altera subire non valet. Eorũ quæ testa operiuntur; (inquit Aristoteles) nonnulla immota aluntur humore dulci & potulento, qui per spissa transmittitur, cum tenuior ipse mari concocto eliciatur, quemadmodum & primæ naturæ ortu instituuntur. Dulcem autem contineri humorem in mari, atque ita trãsmitti & transcolari, constat eo experiméto quo si ex cera vas tenui latere finxeris, idque annexa linea in mare demittas inane die ac nocte vna, dulcis humoris copiam intra se colliget. Vnde hoc? Dulcis aquæ pars alijs confusa, omnium tenuissima & lympidissima, sola vasis poros penetrare potuit. His artibus ex marina & salsa dulcem efficimus.

Lib. 8. de hist. anim. cap. 2.

Bituminosa non aliter quam salsa præparanda vel expurganda videtur. Nitrosæ eadem ratione corrigi debent, vt etiam aluminosæ, sulphureæ, & quæcunque aliæ sunt medicam vim aliquam præ se ferentes, vel calidæ spontè nascentes, & αὐτοφυεῖς vt loquitur Galenus. Id auté conijcio, ex eo quod plerunque in sua scaturigine

Lib. 1. de facult. medic. cap. 18.

gine laudabilis eſt aqua, quæ quia paulò vlterius ſolum mala qualitate infectum ſubit (vt cũ per mineras illi eſt trãſitus) eiuſmodi fit, & calida ἐνεργείᾳ euadit. Non enim ex minera ipſe fons oritur, quum ſiccior & calidior ſit locus, quàm vt inde liquor poſſit erumpere. Cùm igitur minimè inſita, ſed acquiſita ea ſit qualitas, quomodo per dulcem arenã colatis aquis non peribit? Id ſanè videtur rationi conueniẽs, vt quam in ſe confuſam: ex minera acceptam ſubſtantiam deuehit aqua, hæc perinde ac maris ſalſugo facilè abſtrahatur. Neque eſt quod meram nudámque qualitatem ex minera aquã contraxiſſe putes: nam ſi hanc bullias, ſulphur, nitrum, ſal, alumen, aut aliud mineralium ſuper natans ſpuma erit. Sed vt ſimplicem eſſe qualitatem donemus, cur non eam quoque deponet tranſcolata, quam per tranſcolationem potuit accipere?

Quæ ſola craſſitie vituperantur, vt quod lutoſæ ſint, limoſæ, aut alia ratione turbulentæ, nulla mala qualitate præditæ: omnium facillmè priſtinæ dignitati reſtituuntur. Quippè vitium id ex argilloſa terra accidere ſolet, à qua nihil noxæ contrahunt aquæ, præter craſſitudinem. Non enim ſapore ingrata eſt, ſed ſubſtantia per mixta diſplicet. Tales ſunt fluuiorum Tyberis, Sequanæ, Araris, quorum incolæ ſinunt multas horas aquam quieſcere in vaſis fictilibus, vt quę materia turbidam facit, paulatim ſubſideat. Qui ea ſtatim egent, panno denſiſſimo tranſcolant:

ſic

ſic enim fit vt protinùs lympidiſſimam parent. Galenus annotat Alexandriæ,& in Ægypto,tur bulentas aquas per quædam teſtacea & rara va ſa percolari:aut ſi ea deſint,per linteolum.

Lib.6.epi. com.10. ſect.4.

Superſunt duæ in aquis qualitates, quarum caſtigationi intentum etiam oportet eſſe medicum,quod interdum nocere videâtur. Eæ ſunt calor,& frigus.Vtrunq; vitio vertitur: hoc quia crudæ & (vt loquitur Galenus) indomitæ indicium eſt:ille quòd ſitim non benè extinguat, Verùm multi ſunt affectus quibus calidior prodeſt, frigida nocet,& contra : proinde ne quid huic tractatui deſit, earum qualitatum,vbi nocere videbuntur, correctio qualis conueniat nobis definiendum eſt. Frigida ſi ex cruditate eſt,modis ſuperius explicatis emendabitur.Sin optima alioqui & elaboratiſſima fuerit, exiguo ignis vel Solis calore frigus id damnoſum abijcietur. Calorem verò varijs artibus abi gere ab aqua ſolemus. Vt tactu gelida ſit,etiam arte contingit,inquit Plinius,ſi in altum expreſſa,aut è ſublimi deiecta, verberatu corripiat aëra.Etenim omnium aquarum natura eſt commotione agitatúque frigeſcere. Mare autem modo afficitur diuerſo:ſiquidem vndabundum incaleſcit.In illis quippe ἐπεισόδιος ἐστι καὶ ἀλλοτρία ἡ θερμότης, id eſt: aduentitia & peregrina habetur caliditas:propterea illã motus facilè digerit. At eandem ingenitam domeſticámque mari amplius excitant venti, & alimenta ſubijciunt. Caloris inſiti argumentum eſt, τὸ μὴ πήγνυσθαι

Lib.31. cap.3.

1\. (margin, beside "ra.Etenim")

καίπερ

καίπερ οὖσαν γεώδη καὶ βαρεῖαν, id eſt: quod mare non coeat, quamuis terreſtre & graue. Sed ad refrigerandi modos redeamus. Calefacta prius maximè refrigeratur, idque ſubtiliſſimo inuento. Nam quum per calfactionem ſeipſa tenuior euadat aqua, aëremque ebullitione recipiat, tādem faciliùs ad frigidum mutatur: propterea quod tenuis ſubſtātia citiùs alteratur (vt dicunt medici) quàm craſſa. Aphrodiſeus rationē dat, cur aqua feruida in puteum demiſſa euadat frigidiſſima, inquiens: Frigor putei calori pugnās, aquæ demiſſæ, faciléque præ ſua frigidiſſima copia ſuperans, calorem vniuerſum expellit, magnaque cum vi permeat aquam, atque ita vehementer eam refrigerat. Hinc fit vt ignibus attenuata factaque ſolutior, cōcreſcat celeriùs multò: quandoquidem meatibus longè amplioribus penetrare vehemētiùs frigiditas poteſt. Vt exactè refrigeretur aqua, calefacta in teſtaceo vaſe vitreato reponitur. Id occidente ſole in feneſtris vento aduerſis ſublime ſuſpenditur, vt ibi per totam noctem refrigeſcat. Ante Solis ortum vas humi depoſitum frigidâ aquâ circunfunditur. Idem aliâs circundant frigidis lactucę aut vitium folijs, & aliarum id genus, vt ea quā ſub nocturno aëre acquiſiuit, diu perduret frigiditas. Cæterùm, vas aliqua ex parte inane eſſe meliùs fuerit, ſi operiri velis: nam aër inter operculum & aquam contentus, prius reſtrigerabitur, deinde attactu aquam refrigerabit. Vt enim aqua faciliùs quàm terrena corpora calet,

[Margin: II. Ariſt. lib. 1. meteor. cap. 12.]

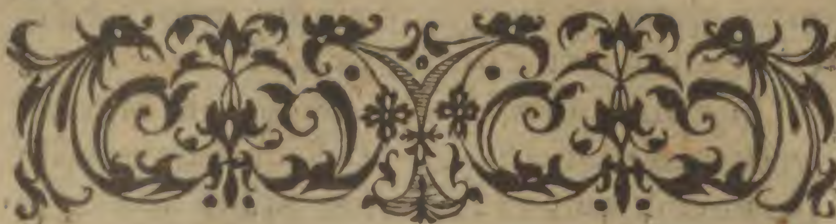
[Margin: Probl. 56. lib. 1.]

& ocyùs quoque refrigeratur, quia illis tenuior eſt: pari ratione & aër quàm aqua promptius afficitur. Alij vas in domorum ſubterraneis locis atque ſpeluncis frigidum aërem includentibus reponunt. Alia quoque ratione refrigeratio ac
III. quiritur: vt ſi fluuio rapidè labenti imponatur,
IIII. aut puteo: idque bifariam. Nam vel ipſam pu-
V. tei aquam vas attingit, vel in medio tantùm ſu-
VI. per aquam ſuſpenditur. Hoc quàm illo modo magis frigeſit aqua. Nam & puteana deprompta, ſi in eodem puteo pernoctet, frigidior erit: cuius euetus cauſam inueſtigat Plutarchus, ſed
Sympoſ. lib 6. Probl. 4 non ſatis explicat. Id fortè accidit, quia noctu aër frigidior per ἀντιπερίστασιν tepidiorem putei aquam reddit: eóque fit vt iam deprompta
VII. minus ſit tepida. Niue circumpoſita aut glacie, quibus hæc in promptu ſunt (vt Romanis, qui ad magnatum delitias adhuc hodie in ſubterraneis locis palea inuolutam niuem & glaciem per maximos æſtus ſeruant, vt audio) vas eximiè refrigeratur. Neronis principis inuentũ eſt, in-
Lib. 31. cap. 3. quit Plinius, decoquere aquam, vitróq; demiſſam in niues refrigerare: ita voluptas frigoris contingit, ſine vitijs niuis. Nõ mirum quod ait
VIII. Plutarchus, glareas plumbique laminas in aquã
IX. iniectas, eam frigidiorem efficere. ſed mirum eſt
Sympoſ. dec. 6. probl 5. illud, nitrum (quod ſanè calidum apparet) frigidiſſimam reddere. Ad principum delitias, qui æſtiuo tempore frigidius bibere appetunt, halinitri libram in maluuio aquâ pleno diſſoluunt. In id lagenas vitreas, ſtamneas, vel argenteas,

aqua

aqua plenas immergũt, & assiduè mouẽt. Ea ratione potus iucũdior, nec in salubris paratur.

Iam mihi absoluisse videor de aquarum delectu tractationem, quantũ ad sanitatis tutelam pertinet: & quibus artibus ex prauis meliores ac potabiles efficiamus. Pluuiam reliquis omnibus præstare docuimus. Deteriores verò nõ omnes elixatione (vt vulgò existimant) corrigi posse mõstrauimus: quæ duo nobis explicanda fuerant proposita.



SERVM Lactis seniori febre quartana & pruritu infestissimo laboranti, omnium maximè conferre: idque frigidum non esse, quamuis refrigeret, contra idiotarum medicorum sententiam: Ad egregium D. LVDO. PAPON. *Monsbrisonium.*

PARADOXVM VI.



QVI supra vulgum aliquid nouisse expetit, LVDOVICE amicissime, eum non natura modò, verum etiam primis doctrinæ rudimētis multùm cęteris præstare oportet: & cùm iam adoleuerit, veritatis insano quodam amore (velut afflatum) teneri: tum sine vlla diei noctísve intermissione properare ac contendere ea quæ à clarissimis veterum tradita sunt discere, eadémque vbi didicerit iudicare, multóque tempore explorare quæ rebus sensui patentibus consentiant, & quæ rursus iisdem dissentiant: ac sic illa quidem suscipere, hæc respuere. Eique vni rei in tota vita, spretis aliis omnibus quæ vulgo studiosè spectata sunt, sedulam operam nauare. Hoc Galeni nostri cōsilium est, quo admonet priscorum vel maximi nominis autoritatem, nec contemnen-

Lib.3.de fac.nat. cap.10.

nendam, nec ſine ratione temerè nobis ſuſcipiendam eſſe, ne præiudicata opinione ſemel perſuaſi, vnà cum illis aberremus. Iis enim qui » diſcere volunt, inquit Cicero, obeſt plerunque eorum autoritas, qui ſe docere profitentur: quia deſinunt ſuum iudicium adhibere: id ha- » bent ratum quod ab eo quem probant, iudica » tum vident. Sed quid ſi, non modò ratione con » ijciam, ſed & ſenſibus experiar, aliter rem ſe habere quàm ab antiquioribus traditum ſit: num potior adhuc erit illorum ſententia? Poteſtne, aut debet aliquid autoritatis præ ſe ferre vetuſtas, vt mentibus noſtris imponat? Num maior eſt temporis præteriti, quàm præſentis, excellẽtia, & in ſentiendo veritas? Non opinor, quum nihil ad ἀγχίνοιαν, hoc eſt concipiendæ ſpeciei intelligibilis dexteritatem, faciat temporum diſcrimen: aut ſi facit, & antiquiorum dignitas maior eſſe videtur, id nos, qui hodie ſumus, & poſteriores, vnicè commendabit. Nam tempus (ita fabulari liceat) doctius perpetuò & prudentius quoque ex progreſſu continuo fit: vt ſeneſcens iudicio ſit acriore, ſolidiore, & maturiore. Sic me loqui patiare, humaniſſime LVDOVICE, apud eos qui abſolutè ad tempus priſcorũ excellentiam referunt. Iam hic mihi reſpondeant: Nonne omnium primo ſeculo, dum homines diſcere incipiebãt, indoctum planè tempus erat, vt infans & veluti naſcens ſcientia? Nam ſucceſſiuis annis, alijs atque alijs ſubinde naſcentibus viris ingenio diligentiaque claris,

Lib. 1. de nat. deorũ.

vario disciplinarum genere tempus instructum esse cœpit, vt tandem Hippocratis, Platonis, Aristotelis, & Galeni tempora doctrinæ suæ ἀκμὴν, seu vigorem, sint consequuta. Eam ætatem constans siue consistens ordine sequitur, in qua sensuum firmitas maior, iudiciique splendor & bonitas esse videtur. Ergo si in proposita analogia insistere velis, dicendum est tempus hodiernum meritò doctissimum, & omni artium genere ornatissimum, iudicij ingeniique plus quàm anteactas ætates habere. Siquidem verum est omnia ætate perfici, omnésque scientias tandem per additionem absolui: vt nemo vnius artis inuentor & autor eius perfectionem attingere possit. Hinc necessitas scribendi commentaria, vel teste Galeno, vt posteriores nostris semper aliquid superaddentes, facilè doctiores nobis aliquando euadant. Proinde, si temporis ratio in doctrinæ & iudicij comparatione momenti quid habet, cur nos præteritis hominibus non dicunt longè digniores, eo seculo natos quo ætatis suæ consistentiam metiri possumus, quódque nunc doctius esse conijcimus à multis viris eruditum, quàm dum doceri inciperet? Non enim recipio quod ex Argyropylo docet Acciaiolus in Ethica Aristotelis, ob id antiquos veritatem aliquam sciuisse, quòd fuerint rerum primordijs & naturæ propinquiores. Verisimilius esse puto quod alij dicunt, absolutè ipsam antiquitatem commendantes. At nos præteritis verè anti

Com.1.lib. 1.aphor.

Lib.1. cap. 8.

antiquiores ſumus, antiquiore tempore geniti. Illorum enim ſeculum, mundo initium conſtituentibus, noſtro multò recentius fuiſſe cõſtat: nam hoc iſtud ex longo progreſſu iam inueterauit. Quamobrem ſi antiquitatem, non ex hominum ætate particulatim (cum & iuuenes plęrique doctrina præſtantes interierint) ſed temporis partium varietate nuncupemus, nos Hippocrate atque Galeno ſumus antiquiores: Et ſi quid maioris autoritatis antiquitati eſt tribuẽdum, quod ipſius temporis maturitas ad ingenium & eruditionem faciat: nos prouectiore tempore nati, & meliùs ſapimus, & præteritis etiam hoc nomine digniores eſſe videmur. Sed valeant qui præſens iandudũ elapſo ſeculo longè præſtantius parui faciunt: quique prioribus tum medicis tum Philoſophis, ſolius antiquitatis ergo, plus autoritatis quàm nobis attribuunt. Debemus quidem plurimùm illorum diligentiæ & humanitati, quòd nos ſcriptorum ſuorum opera iuuerint, effecerintque vt quod ipſi multis annis, & improbo labore didicerũt nos paucis & facilè concipere valeamus. Nam reliquum vitæ noſtræ curriculum in addendis nouis, aut melioribus excogitandis, inſumere licet. Illis verò penitus eſſe addictos, & iuraſſe in verba magiſtrorum, tam ineptum mihi videtur, quàm quod maximé. In eo errore permultos hodie verſari video, qui miſerè ſocordes, ignaui, & puſillanimes nõ audent, vel neſciunt, ab autorũ ſententiis diſcedere, quamuis non-

nullæ hactenus pro verissimis habitæ sensuum iudicio repugnare videantur. Quibus si hoc de monstres, & vt fateantur optimis rationibus cõpellas, nunquam tamẽ veritati acquiescent: sed velut cæcutientes, aut præiudicata opinione illaqueati, veteri sentẽtiæ mordicùs adhærebũt. Alij sunt quorum mens à crassissima ignorantiæ caligine occupata, nihil videt, nihil distinguit. & quia tandem ex longo vsu in prouecta ætate doctiores vulgo esse creduntur, præ arrogantia indelebile vitium contrahunt. Nam neque discere aliquid de nouo student, neque veterum scripta, vt eorum placita intelligãt, euoluunt: interim tamen obtrectatores & garruli non cessant ijs maledicere, qui optimè instituti & solida imbuti doctrinâ supra vulgum sapiũt, & quorum splendorem caligantes sciolorum oculi non patiuntur. Eorum temeritatem ferre nequeo, LVDOVICE iucundissime, non tamen contumelijs in hos publicè ago: sed vt mitẽ probúmque virum, sapientiæ & veritatis studiosum decet, scripto quod illi ignorant edoceo, vt sibi aliter persuadeãt quàm prius crediderint: prudẽtiores verò & doctiores, in quorum manus cõmentatio fortè inciderit, iudicẽt quanto sit difficilior inani reprænhensione iusta imitatio. Eadẽ occasione motus hæc ad te nunc mitto, quod heri ex te resciuerim, male audire IOVBERTI sententiã de sero lactis propinando homini ferè septuagenario, quum id frigidius esse videatur, quàm vt seni cõuenire possit. Illud

Illud mirari vulgus indoctum, nihil minor ipſe, cùm in aliarum multarum rerum naturâ plurimum hallucinetur. Sin medicinam profitetur huius in me calumniæ autor, is ex hominum cœtu protinùs explodendus cenſebitur, vt qui in facillimis hebes deliret. Nam ſi in domeſtico rum, vſuque frequentiſſimorum dicendis qualitatibus aberret, quomodo ei fidendum iudicabis peregrinis & minus conſuetis medicaminibus vtenti? Sed culpandus eſt nemo mihi, cùm autoris incerti fama ſit. Hoc contentus eſſe debeo, vt tu qui me id non temerè, ſed aliqua ratione adductum conſuluiſſe defendis, ad manū prompta habeas argumenta, quibus detrectantium calumnijs (pro ea quæ inter nos interceſſit amicitiâ, & quam de me iandudum concepiſti opinione) reſpondere poſſis. Rem, vt ſe habet, tibi primum narrabo: mox firmis demonſtrationibus oſtendam, quàm malè conſilium noſtrum accipiant & interpretentur, qui ſibi quidem nimis, pro aliorum verò exiſtimatione parum omnino, & mihi nil protſus, ſapere videntur.

RECIVS Patronus me ad ſe nuper vocauit, vt de morbi curatione conſuleret. Is iam à multis menſibus quartanâ laborat cum pruritu infeſtiſſimo, & vniuerſum corpus occupante minuta ſcabie, quam fouet ſudor valde copioſus, non modò in acceſſionum febris ſolutionibus, verum etiam noctibus ferè ſingulis, erumpens. De ætate roganti reſpondit (ſi benè memini) ſe

k 5 annos

annos plus minus ſexaginta quinque natum eſſe. Hunc robuſto & bene habito corpore fuiſſe, nec ſolitū purgantibus pharmacis vti (vel morbis vrgentibus) intellexi: atque in ea conſenuiſſe opinione, vt medicos quidem veneraretur, ſed medicamenta omnia deſpiceret ac reſpueret. Ex notis temperaturæ, & victus præcedentis ratione cognita, facilè conieci melancholiæ naturalis, aut ex bile aduſta genitæ, reliquias in cutē excretas tantum pruritum facere, permixtas ſalſis pituiteis humoribus, quorum ad putredinem refertur origo. Horum vtroque plena eſt huius ſenectus nondum decrepita, & maximèblioſa, cui victus nulla vnquàm lege fuit obſeruatus. Porrò excremēta omnia ex putredine vel aduſtione calida eſſe, tum ratio, tum experimentum, & morborum inde genitorum natura, ſatis docent. Melancholicum verò humorem per febres quartanas aduri, atq; hinc maiorem cōcipere acrimoniam, & poſtremò velut in cinerem redigi, medicorum omnium conſenſus recipit. A dulci verò & inſipida, vel etiam acida materia, pruritum & vellicationem fieri, non eſt qui admittat: cum ſolius bilis, vel vſtorum, vel ſeroſorum humorum, vel pituitæ ſalſæ acrimonia eos dolores committat, qui ad arroſionem & vlcerationem proximè accedunt. Ergo non frigidi, ſed calidi affectus in hoc ſene apparent: nec iam dubium eſſe poteſt, febris & pruritus naturâ id arguente, quin acerrimis & caliditate pungentibus humoribus ſcateat corpus vniuerſum.

ſum. Eorum verò ſubtiliores, dilutioreſque por tiones, in ſudorem ſolutæ tam natiui quam acquiſiti caloris vi, effluunt: craſſiores verò cutim vix penetrantes cuticulæ longè denſiori (in ſene autem denſiſſima, vt aridiſſima quoque & rugoſa) tenaciter inhęrentes, ſcabiem gignunt. Neque vero abſurdum videri debet in hoc valde acres contineri humores, quamuis ſenior exiſtat. Nam tales ex facta per ætatem conſiſtentem aduſtione ſupereſſe poſſunt, largior copia ex febris quartanæ præſentis ſæuitiâ, atque pituitæ ſalſæ (quæ ex putrefactione vel bilis miſtione fit) cõditione colligitur. Hæc dum cogito, refrigerationis indicatio mihi in mẽtem venit (quia contrariorum contraria ſunt remedia) vt cruciatum ex pruritu maximum, ſi non prorſus tollerem, ſaltem mitigarem, & febris malitiam in ſene reprimerem. Ea verò omnium potiſſima viſa eſt refrigerandi forma, quæ per cauſæ morbi ablationem fit, quantum ſcilicet ad id valere poſſunt mitiora medicamenta. Ab ijs enim abſtinendum putaui, quæ ſuaptæ natura, ſeu ab inſito temperamento refrigerant, quamuis talia vſui eſſe poſſe non repugnem. Nam quandiu multo exceſſu ſupra temperiem ætati conueniẽtem aucta manet qualiditas, minimè verendum eſt ne calor natiuus (in ſene quidem exiguus) frigidorum vſu minuatur: quippe cum mediocritatem excedentes caloris extranei gradus obtundendi prius occurrant, quam innatum vis medicamenti aggrediatur. Quapropter, vbi febris

bris & pruritus adſunt, leuiter refrigerantia innatæ caliditati nocere nequeunt: iuuant autem quam plurimum, quod humoris acrimoniam frangant; caloriſque exceſſu repreſſo hunc in priſtinam ſymmetriam reducant. Verum ea túc præſcribere conſilium non fuit, ſed quæ per aluum expurgarent ſalſos, acres, aduſtoſque humores, & ſerum plurimum (ſudoris infeſtiſſimi materiam) ad vrinæ vaſa retraherent: qua ratione fieri poſſe putabam vt alui fluxus homini ſuſpectus, vel non ſine cauſa moleſtus, auerteretur. Id poſtremò curandum erat, à moribus & conſuetudine ſumpta indicatione, vt (quandoquidem omnis generis medicamenta illum odiſſe ſciebam) ijs quæ medicamenta eſſe non videntur, vterer. Hæc diu animo voluenti, deniq; viſum eſt perſuadere vt lactis ſerum, cui per noctem eſſet infuſa fumaria, quotidie mane potaret: vnam aut alteram hebdomadam experiretur, ac diligenter obſeruaret quid ex illius vſu accideret. Id ſatis eſſe ſperabam, & apprimè etiã conuenire ſeni, pro humorum ſalſorum aduſtorúmque leui (citra vim ſcilicet, aut turbulentam agitationem) purgatione; quandoquidem ſenile corpus multo langore tractum, amplius diuexandum non erat. Tantum morbum, adeò leui & miti remedio, vix vnquam ceſſurum noueram quidem: at ſeni afflicto, id à me contendenti, ſolamen refrigerijque nonnihil moliendum eſſe putaui, quo ſaltem minus graues moleſtias atque dolores, mitigata morbi occaſione, in po-

ſterum ſentiret. Aliqua ex parte ſuorum malorum fomitem extingui poſſe prædictorum vſu homini facilè perſuaſi. Lactis ſerum lubentiſſimè ſumpturum ſe dixit, quo etiam per annos triginta ſingulis Maij mẽſibus aliâs ſe vſum eſſe ſignificauit: quod cùm reſciuiſſem, magis ſententiam confirmaui, docens à conſuetis vel deterioribus minimè offendi naturam. His inter nos conſtitutis, diſcedo. Poſt tres aut quatuor dies ægrotum reuiſo, vt quo modo ex vſu ſeri haberet intelligerem. Audio nullam de ſero lactis mentionem fieri. Interroganti multa, velut indignabundus ad omnia reſpondet. Neſciebã quid hoc ſibi vellet, donec accepi me iam publicam ſuſtinere accuſationem, quòd ſeni frigidiſſimam rem (vt vulgo prædicant) præſcripſiſſem. His auditis, facilè conijcio homini ſuſpectum fuiſſe remedium, ab aliquo rerum facultatis imperito damnatum. Proinde vt me à calumnia, & tam inepto de mea opinione iudicio abſoluam atque vindicem, paucis demonſtrare decreui, me non inconſultò aut perperam, ſed alios de re ſibi prorſus incognita, ſententiam protuliſſe.

Aph. 49. & 50. li. 2.

Id mihi primum concedi poſtulo, quod Medici pro axiomate habent, & omnibus confeſſum videtur, contrarijs contraria curari. Nam quum talia ſeſe mutuo afficere nata ſint, penes id quod valentius eſt remanere ſolet victoria. Ob id refrigerantibus calidi morbi cedunt, & frigidi calefacientibus: quos fecit repletio hu-

morum

morumque copia, ſoluit inanitio, & contrà. Porrò, morbos hic nobis propoſitos caloris effectus eſſe, & ab humoribus corruptis pendere, facillimum eſt aſſequi. Nam febris à feruendo dicta videtur, non aliter quàm ἀπὸ τοῦ πυρὸς, πυρετός. Hippocrates nonnunquam πῦρ abſolutè vocat, quòd ignis & incendij more corpus diſcruciet. Caloris ignei indicia ſumuntur ex pulſu concitatiore, ſitique immẽſa, præter id quod tactu facilè dignoſcitur. Eo verò acrior eſt caliditas, quò in ſicciore denſioreque materia eſt. Nam accenſorum lapidum, aut ferri, vehemen tior ſentitur, quam aquæ feruentis calor. Sic melancholia vel vſta vel putreſcens, maiorem excitat feruorem, quam alius quiuis humor: in ſenili verò corpore, quia id ætatis decurſu exiccatum & durius euaſit, longè mordaciſſimum. Hinc fit vt eiuſdem magnitudinis quartana, in puero minùs acutum, quàm in ſene, calorem præter naturam efficiat: quia puerorum mollis, laxa, & humida ſubſtantia eſt. Ergo febrilis calor in hoc viro ſanè acerrimus nullo miraculo ſentitur, quia in materia ſicciore conflagrat. Incendium verò non priùs ceſſat, quàm humor in cineres (vt medici loquuntur) fuerit redactus. In cineribus autem, ſiue craſſamento ex materia vſtionem paſſa relicto, aliquid ἐμπυρεύματος reſtare ſolet: atque humoris qui acceſſiones fecit reliquiæ, excrementa fuliginoſa, acria mordaciáque euadunt. Hæc dum ab interioribus ad cutem expellũtur, & pituitæ (quâ ſenum

corpo

corpora referta ſunt) permiſcentur, hanc ex vſtione iam antea ſalſam, acriorem efficiunt magiſque arrodentem. Inde pruritus valdè moleſtus fit, quando in ſudorem copioſum deſinit febris, & diebus quibus intermittere ſolet. Hinc ſcabies nocentiſſima pullulat, minuta & aridior, ex terrei ac fæculenti humoris vſtione, cuius partes craſſiores dum cuticulam (Græci ἐπιδέρμιδα vocant) ob denſitatem penetrare non poſſunt, in illam ſæuiunt. Hæc ſi vera ſunt, quis iam non videt calidos humores omnium malorum quæ iſte patitur, occaſionem eſſe? Atqui (dices) corpora ſenum frigida ſunt. Quid tum? Si febrem, quæ calidiſſima paſſio eſt, ſuſtinere videantur, cur non etiam calidos quoſuis morbos, ex calidis humoribus ortos, experientur? Temperamentum non ex humorum prædominio debet nuncupari, vt vulgares medici cum indocta plebe in vſu habent, qui temperiem ſeu complexionem dicũt ſanguineam, pituitoſam, melancholicam, cholericam. Non enim tẽperamenti nomina hæc eſſe debent, ſed humorum redundantiæ, quæ non ſemper confinibus ſibi temperamentis reſpondet. Siquidem frigidi & humidi quidam, bilis plurimùm & ſæpe vomunt, vt teſtatur Galenus: calidi & ſicci pituitam. Sed nonne delirum eſt ab ijs humoribus qui præter naturam ſunt, temperiem denominare, quum hi frequenter ciborum naturam, & anteactæ vitæ conditionem, potius quàm propriam corporis conſtitutionem, ſequãtur? Hoc qui

Lib. 2. de temperam. & cap. 74. artis medic.

qui ignorant, & hebetes non vident rerum diſcrimina, quique turpiter omnia confundunt, ſi quem audiant ſenes bilioſos, vel cuiuſuis generis humorum acrium plenos, dicentem, ſtupent: quia certum eſt ſenile corpus non modò ſiccius, verum etiam frigidius eſſe: putant verò illi excrementa frigida & humida tantùm, qualis eſt pituita, in ſenum corporibus aceruari: neſcientes aliam ſolidis partibus (quarum propriè eſt temperamentum) aliam excrementis ineſſe naturam. Sed redeundum nobis eſt vnde digreſſi ſumus. Quum perpetuò effectus cauſis reſpondeant, ex dictis rationibus euidentiſſimè eſt demõſtratum, ni fallor, nobis propoſitum ſenem calidis affectibus laborare, & calidis plenum eſſe humoribus. Cõſulo vtatur lactis ſero, in quo maduerit fumaria. Quid hîc repræhendunt? Si bene coniecto, ſerum frigidius eſſe, quàm vt ſeni conueuire poſſit, arguunt: eo quòd idem iuuenibus, ad compeſcendam hepatis calidam intemperiem, propinari vident. Hinc ſerum valdè refrigerare colligunt, quia iuniorum calorẽ etiam feruеſcentem remittere valet. Cùm verò ſenes tanto refrigerio quanto iuuenes non indigeant, illud minus conſultò ſenibus concedi arbitrantur. Ea eſt (opinor) eorum ratiocinatio: ſed quàm falſa & fallax iam videant, móxque reſipiant. Si multum refrigerat lactis ſerum, id in morbis calidioribus quancunque naturam occupent, optimè conueniet: cùm nõ temperiem emendare, ſed potius morbum (qui affectus eſt
præter-

preter naturam)prorſus deſtruere conabimur. Aſt ſenis huius quartana,quæ in humore craſſo maximum incendium facit,acriorem quàm in alia quauis ætate caloré excitat,vt ſuperius exẽplo de lapide & ferro accenſis monſtrauimus. Porrò materiæ febrem committentis cineres acerrimi ſunt,qui pituitæ ex aduſtione ſalſę permixti,longè magis arrodentem faciunt. In hoc præterea biliosi humoris non exigua quantitas ex ætate præcedente relicta eſt,vt coniecturâ aſſequor. Adde quòd in ipſo paroxyſmo,dum febris hominem vehementiùs exercet,& ſitis infeſtat,à vino (quod incendium maius facit) nõ abſtinet. His omnibus in vnum coactis,& ſedulò examinatis,quis iam audebit negare propoſitum ægrotum calidiſſimis affectibus infeſtatum,nõ alijs quàm refrigerantibus egere? Nunquid ſeri lactis frigiditas huic ſuſpecta eſſe debet,ſi iuueni duntaxat bilioſo,necdum morbo calido laboranti,benè conuenit? Quis adeò ſtupidus eſt vt non aſſequatur,ſenis iſtius affectum longè calidiorem eſſe,quàm calida hepatis intemperatura,etiam in iuuene admodum bilioſo,citrà morbum? Quòd ſi ad hanc lactis ſerum rectè præſcribitur,cur non ſeni calido morbo, à calidiſſimis humoribus nato,laboranti etiam concedetur? Frigida non prius in natiuum calorem(quem ſenibus languidum eſſe fateor)agunt,quàm omnes gradus quibus vi morbi ſuã temperiem exceſſit, debellarint. Dum id ope medicamenti nos eſſe aſſequutos coniicimus,

iam ſanitati reſtituto homine, ſerum lactis ſubtrahimus. Nec ſolum in ſenioribus illud obſeruandum putamus, ſed & in iuuenibus quos refrigerare ſtudium eſt. Nam quum ſatis refrigeratum eſſe nouimus, hoc eſt exceſſum à medio (in quo debitus cuique ætati calor conſiſtit) omninò ſuperatum, & nos in ſymmetriam conuenientem perueniſſe, tunc ab vſu refrigerantium ceſſationem indicimus. Ea verò in calidis affectibus nunquam nocere poſſunt, quandiu ſupereſt exceſſus à natiuo calore oppugnãdus. Cùm hoc ſiquidem primum dimicatur: eo ſuperato ſi perſeuerent frigefacientia, tandem natiuum calorem offendunt. Ergo ſi per iſtius ſenis morbos, exceſſus caloris eſt maximus, & eò maior quò ætati minus conuenit: quis, niſi ſtupidus, frigidorum vſum reformidet? Id ratum & firmum eſt, quod omnibus ætatibus, naturis temperaturis, & conditionibus hominum quadrat, contraria cõtrariorum eſſe remedia. Quid ad hæc reſpondere valeant, ignoro, cùm tam euidentes ſint rationes, vt me ſanè pudeat adeò leuia tractare argumenta. Deſinant igitur mirari ſenum affectus calidos, refrigerantibus indigere. Quòd ſi prædictas demonſtrationes aliquis, ſtipes veriùs quam homo, non intelligat, faxo vt ſtatim à ſuis calumnijs abſtineat, vbi ſignificaro vulgares medicos de lactis ſeri qualitatibus malè ſentire. Sed prius ex eorum quoque opinione conſilium à nobis datum, defendere placet.

Si huius ſenis affectus refrigerantia poſtulát, vt ſuperius abundè monſtratũ eſt,& ſerum lactis de vulgi ſententia refrigerat, quomodo non bene propoſitæ rei conueniet? Reſpondebis, frigida quidem vſui eſſe poſſe: at ætatis ratione habita, ſenibus (quia ſunt plus iuſto frigidi) alia minus refrigerantia quàm ſerum lactis conferre. Facillimum quidem eſt iſtam obiectionem ſoluere: vt ſi dicamus, vulgo ſuſpectam ſeri frigiditatem fumaria infuſa corrigi. Fumariam verò ſeu fumum terræ (Græci κάπνον vocant, eo quòd ſuccus eius oculis inditus, veluti fumus pungit & lachrymas mouet) calidam eſſe ratio ab experimento ducta comprobat. Acris enim & amara guſtui ſentitur, atque adeò (ni fallor: ſcio enim de hoc diuerſas haberi opiniones) ſecundum caliditatis gradum attingit. Quid iam illi calumniabuntur? Suſpecta ſeri frigiditas calidâ herba emendatur. Sed ſi oſtenderimus lactis ſerum minimè ex ſeſe & propria natura refrigerare, quid amplius effutire poterũt? An non pudore ſuffuſi latebras quærent, vt cũ ſua ignorantia ipſi ſepeliantur? Satis ſupérque docuiſſe videmur, propoſitos nobis morbos refrigerantibus egere. Id vſu ſeri cõmodè fieri, etiam monſtrauimus. Iam ſi probem lactis ſerũ non refrigerare, ſed euidenter calidum eſſe, & calfacere, quia ratione dicẽt ſeniores ab eo abſtinere debere, propter ætatis naturam ſcilicet, quũ id iunioribus & bilioſis benefacere putent? Atqui ſerum eſſe calidũ, non modò probatiſſi-

Lib.3. de fac.alim.
Lib.4. simpl.med. cap.17.

morum autorũ testimonio, verum etiam ratione & experientia, docebo. Galenus calidam & acrem qualitatẽ lacti ex sero inesse dixit: in explicandis facultatibus alimentorum (cuius sententiæ immemor, serum lactis frigidum & humidum esse, alio in loco pronuntiat) pinguem verò & mediocriter calidã à butyro. Reliquum omne frigidum esse, ac succi crassi, demonstrat. Nam quod lac quodcũque aluum subducat, id seri acrimonia, non humiditas facit. Etenim serosa lactis portio ventrem mouet, crassósque succos attenuat. Proinde (inquit) lac quod serũ habet plurimum, etiã si semper eo vtare, nil penitus adferet periculi. Igitur seri caliditas obscura non est, quã testantur acrimonia, & deiiciendi facultas. Nã purgantia omnia calidiora quàm frigidiora sunt, vt experientia monstrat. Præterea, digerendi & abstergẽdi vim habet, vt idem Galenus admonet. Has verò facultates, in alijs quam calidis medicamentis, inuenire nõ licet. Serum autem digerere & abstergere, id confirmat, quòd ecchymomatis, id est sugillatis & hyposphagmatis prosit. Quũ itaque lactis serum his qualitatibus præditum sit, quis frigidum, vel adeò refrigerans vt morbis etiam ex calore genitis non conueniat, dicere audebit? An narcoticum & stupefaciens esse putant, quale non nisi ad extremos dolores Medici prudentes vsurpare solent? Nequeo satis mirari eorum impudentiam, qui serum, frigiditatis ratione suspectum habent, quum id à tali cõditione prorsus & ex

dia-

diametro diſtet. Neque enim frigidũ vocari poteſt, quod vim purgandi obtinet, neque ſi eiuſmodi eſſet, morbis calidis & ex humorum acrimonia natis, noceret: quin potius morbi materiam euacuans, omnium maximè conferre videretur. Quãobrem nõ poſſunt, quomodocunque reſpondeat, ignorantiæ & temeritatis crimen effugere. Sed tã ineptos homines amplius perſequi nolo. Sat eſt noſtram ſententiam ab eorum reprehenſione (ne dicam calumniâ) vindicaſſe, atque euidentiſſimis rationibus demonſtraſſe, lactis ſerum ex fumariæ infuſione, ſeni quartanâ, pruritu, ſcabie, & largo nimis ſudore laborãti non eſſe reijciendũ: imò verò plurimũ conferre, vt quod effectus planè morbo contrarios edat. Id quomodo præſtet, nõdum apertè docui, duntaxat admonui, quũ adferrem morbi curãdi indicationes. Dicã igitur & clariùs explicabo, qua ratione fiat vt ſerum lactis, ſuapte natura calefaciens, morbis à calore ortum habentibus, conuenire poſſit, quum tamen ſemper contrarijs contraria ſint obiicienda.

Caſus hic ſignificat deſultum ab vna quapiam cauſa in alterius cauſæ effectum. Quũ ergo aliquid per accidens à quoque fieri ſtatuimus, tacite ſignificamus nos interrupto ordine cauſarum ſeriem recenſere.

Eorum quæ calefacere dicuntur, alia ex ſeſe & propriâ naturâ id agunt, vt piper, ſinapi, caſtorium: alia per accidens, hoc eſt aſcititia qualitate, vt aqua calefacta. Hæc enim calorem ex propria temperie non habet, ſed illi accidens eſt, quod ab igne accepit. Id tamen alijs cõmunicare poteſt, & primo ſtatim occurſu calefacere. Per accidẽs quoque fieri aliquid dicimus, cùm alio caſu interueniente, non immediatè, euenit

Eo loquẽdi modo frigida calefacere, & calida refrigerare, aſſerimus. Nam ſi aqua frigidiſſima corpus affatim perfundas, primo quidem attactu (quod eſt per ſe efficere) cutem & ſubiectas partes refrigerabit: at paulò poſt vniuerſo calore in vnum ſeſe colligente, maior fit eius ad exteriora impetus. Hinc vehemẽtior quàm prius caliditas percipitur, cuius euidens teſtis rubor eſt. Sic calorẽ adauget aquę frigidioris perfuſio: verũ per accidens, & alterius interceſſione, id cõtingit. Nam ex ſe nihil niſi refrigerare poteſt: ſed dum natiuum calorẽ recolligit, qui ſubito cõtrarij ſui appulſu aufugerat, facit vt vegetior alacriórq; (nimirũ viribus adauctis ex collectione) magno impetu in partẽ aqua refrigeratã irruat, nec modo frigus inimicũ diſſipet, verum etiã inſigniter calefaciat. Propterea ſuadet Hip-

Aph. 21. *lib.* 5. pocrates, iuuenẽ bene carnoſũ tetano (qui morbus eſt frigidus) laborantẽ, æſtate mediâ, largâ frigidæ perfuſione madefacere. Id enim calorẽ reuocat, inquit: calor verò hæc ſoluit. Idem in phlegmone, arthritide calida, & ſimilib. experimur: nã frigidorum nimio vſu calor, & inde dolor augetur, quia talia cutim cõſtipant, & acriũ vaporũ perſpirationẽ impediunt: vnde fit, ſed per accidẽs incendiũ maius. Contra, refrigerare videntur calida, nõ ex ſe vel propria natura, ſed dũ quod calefaciebat euacuant. Sic calidos tumores nonnunquã perſanat calidorũ fotus: quia parte affecta rareſcente, in halitũ facilè diſſoluũtur & diſcutiuntur eadẽ operâ extenuati

humo-

humores.His eductis, calor qui præter naturã ex humorũ copia partem infestabat,etiam cessat.Simili modo καθαρκτικὰ seu purgantia medicamenta,quæ bilé,& alios quosuis humores calidos deturbant,refrigerare dicuntur,quia materiã corpus calefacienté educunt. Ea propter rha-barbarum,aloen,scãmoneam, & calidissima quæque pharmaca, refrigerare asserimus, quòd bilioso atque adeò æstuanti corpori propinata,vehemétis caloris occasione semotâ,refrigerium inducant.Nõ aliter,opinor, serũ lactis hepar refrigerare dixerũt antiquiores,quia biliosa excrementa à calidiore hepate cõtinuò genita expurgat,humorésque adustos & serosos excernit.Proinde sanguinẽ mundiorẽ reddere creditur,pręsertim caprinum, idque ex lacte caprarum nigrarum & iuuenum. Ergo lactis serum minimè frigidũ esse recipimus, sed tamen refrigerare posse fatemur,quum scilicet acres humores per aluum extrahat. Hac enim ratione caloré præter naturam excitatum delet. Quòd si more vulgi serũ frigefacere putes, nempe ex propria natura seu temperie,quemadmodum solet aqua frigus ex sese inducere:& absurdam &indoctã fouebis sentétiam,eorum opinioni ad similem, qui illud senioribus non esse propinandum censent. Hęc sunt quæ pro mea defensione ad te scribẽda putaui, LVDOVICE humanissime,vt argumenta suggerã quę illis obijcias,qui non cessant benè dicta malè interpræitari.Hi si Medicinã profitentur, Medici-

næ maximam faciunt iniuriã, quę vel penã mereatur: alijs ignoscendum puto. Sed vt præter calumniarum propulsiones, etiam nostrum habeas explicatum consilium, quod tibi & amicis aliquando vsui esse possit, lubet indicationes, & (vt vocant) intentiones nostras exponere.

Lactis caprini serum ex fumariæ infuso per noctẽ, quotidie mane in crepusculo potãdum, Regio patrono præscripsimus, vt acres, mordaces, pũgẽtes, salsi, nitrosi, amari, & adusti humores, ex bilis, pituitę ac melãcholię serosis excremẽtis procreati, cum par aluũ, tũ per vrinas expurgentur: id quod citra vim, aut tormina ventris, futurum scimus. Nam quamuis serum acre dicamus, ad alias lactis partes facta comparatione, non tamen pungit aut vellicat per euacuationes, sed potius humorũ mordacẽ qualitatẽ extinguit. Hinc Dioscor. Datur quibus sine acrimonia volumus deiectionẽ moliri (inquit) vt melancholicis, comitialibus, lepris, elephantijs, & erumpentibus toto corpore papulis. Autor quoq; est Galenus, serũ lactis intestinorũ acrimoniam citra mordacitatem abluere, & abstergere, dum vlcera acri sanie infestata eluit. Ergo verendum non est vt colicum dolorem excitet, siue is ex humorum acrimonia, siue ex flatibus aut pituita pendeat: quippè quum expurget, detergat, & sine morsu quoque aluũ subducat. Id ignorasse videtur, qui eius vsum colico dolori obnoxio nobis proposito homini suspectũ, temerè

Lib.2.cap. 72.

Lib.10. simpl.

merè diſſuaſit. Neque verò medicamenti huius vehementia eſt formidanda, quum benignè admodum, & citra violentiam, humores ſibi familiares educat. Vnde & ſenibus maximè conuenit, & debilibus cibos auerſantibus, & ijs qui imbecillum ſtomachum habentes purgatione indigent, vt ſcribit Aëtius: cuius conſilium eſt, pueris, mulieribus, & ſenibus citra omne periculum exhiberi, & in caniculæ æſtibus intrepidè dari, quamquam tunc temporis alia medicamenta ſuſpecta ſint. Minimum enim calidum eſt, eorum comparatione quæ non citra vim humores eliciunt. At fortiori ſero, id eſt non ſimplici, ſed quopiam medicato admixto, vti quis poteſt (idem Aëtius inquit) ad corpora & vitia vehementioribus medicamentis egentia, præſertim ad vitiatos ſub cute humores, &c. Atque ea ratione nos ſero lactis caprini fumariæ qualitates adiungendas putauimus, vt ad humorum acrium expurgationem citra vim aut impetum, magis valeret. Nam quum fumaria (autore Dioſcoride) bilioſam vrinam multam prouocet, ſeu bilem per vrinam trahat, vt loquitur Plin. fit vt alui fluxum ſuperfluum imminentem retineat. ſiquidem humoris portione plurimâ ad vias vrinæ deriuatâ, ſiccior aluus eſt. Vnde Hippocra. Mictio noctu multa facta (inquit) paruam ſignificat deiectionem. Non eſt igitur verendus ex ſeri lactis vſu alui fluor immodicus, quem Patrono regio ſuſpectum fuiſſe cognoui. Sed neque ventriculi læſio vlla verenda

Tetr.1. ſer. 2.

Aph. 83. lib. 4.

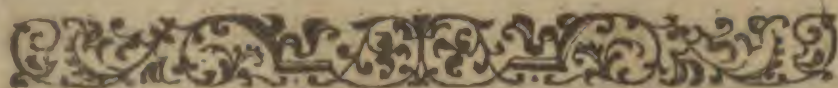
eſt, quum fumaria præter amaram qualitatem, etiam nonnihil acerbæ obtineat: quibus nominibus ad ſtomachum egregiè roborandum (μετὰ τȣ̃ καὶ γαστέρα λαπάσσειν, vt loquitur Galenus: hoc eſt ſimul ventrem vi abſterſoria lubricum efficiendo) plurimum valet: præterea, iocinoris obſtructiones & imbecillitates ſanat. Dices: lactis ſerum calidum eſſe, dictis priùs argumentis perſuaſus, admitto. Cur ergo febricitanti præſcribitur, quum febri refrigerantia debeantur? Calefacit equidem propinatum, velis nolis: at ex purgatione quam efficit, longè plus commodi aſſequimur, quàm negligendus calor mali adferat. Ea ratione fumariam ſero lactis multò calidiorem, febricitantibus omnibus etiam decoctam confidenter exhibẽdam ſuadet Aëtius. Iam nullos video prauos affectus huic ſeni imminere, qui ſanæ mentis medicum ab vſu lactis ſeri vnà cum fumaria dehortari poſſint. nulli ſunt præſentes, quibus id non benè conueniat. Nam ſudoris copioſiſſimi & frequentiſſimi materiam per vrinas expurgabit, humorem craſſiuſculum & fæces per aluum deijciet, ad acribus & vſtis humoribus corpus liberabit. Hæc ſenſim fient, neque ventriculi robur deijcietur, neque erit alui fluor immodicus, neque tormina excitabuntur. Sed non parum intereſt quantũ ſingulis diebus, & quandiu ſumendum ſit: quæ præſentis medici docti & prudentis iudicio relinquuntur.

Lib.10. de facul. ſimp. medic.

Tetr.1. ſerm.1.

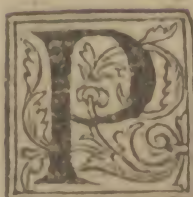
Hactenus explicaui (iucundiſſime LVDOVICE)

VICE) quibus rationibus impulſus ego medica mentum facillimum, tum ſenili ætati conueniē-tiſſimum, contra vulgi opinionem præſcripſe-rim, ex lactis ſero cum fumaria. Tu iam mirari deſine, & vt cæteri ſententiam mutent his argu mentis, tanquā fuſtibus, coge. Multò plura ad-ferre potuiſſem, ni me eorum qui medici ex pro feſſo non ſunt captui voluiſſem accommodare, vt hęc ab omnibus literatis viris intelligerentur atque iudicarentur. Ignoſcant ſi quid arrogan-tius dictum legerint, idque bile mota ſcriptum putent: vel potiùs cogi-tent, pro famâ, non aliter quàm pro aris & focis, dimicandum eſſe. Va-le.



CLARISS. VIRO, D.

LAVR. IOVBERTO, INSIGNI Philoſopho, & Medico experientiſſ. Enim. Boneſidius. S. D.



Ridie quod propoſueras enuntiatum, vir humaniſſime & doctiſſime, tum vnà eſſemus in bibliotheca tua, Adipẽ frigore non concreſcere, me mirum in modum torſit toto hoc antelucano tempore. Quid enim magis humanam excedere videtur fidem? Perinde eſt ac ſi quis butyrum frigoris ope non coaleſcere coagularíve aſſerat. Primùm, calidum & frigidum qualitates actiuæ ſunt, & è diametro oppoſitæ. quod eſt ſine probatione, ipſis ſenſibus apertiſſimum. Contraria autem nemo neget, in effectus abire contrarios ſibi ac repugnantes. niſi κατὰ συμβεβηκὸς aliud res ipſa donet: veluti cum propoſitas qualitates deſiccare euenit. Calidi eſt ἑτερογενέα ſeparare ac diſſoluere, ὁμογένεα congregando: per accidens rareſacere, attenuare, digerere, fundere, laxare. Exempla in metallicis officinis, & in medicatione paſſim ſunt obuia. Rarefactio eſt cum partes expanduntur, & quaſi ex priore loco diſcedunt. Liquefa

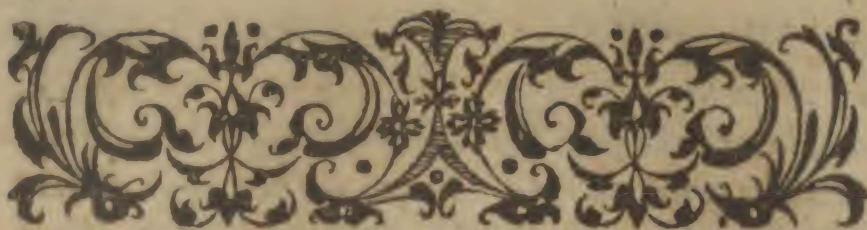
quefactio est solutio coagulatorum. Frigoris ergo vis est propria, congregare ὁμογένεα τε καὶ ἑτερογένεα, atque adstringere. Quod & ipsum sat est perspicuũ in aqua gelu concreta. Atqui adipem igni admotum liquescere ac dissolui cernimus, non aliter quam Simethæ cera apud Theocritum εἰδυλ. β.

Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω,
Ὡς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.

Et apud Vergil. ægl. 8.

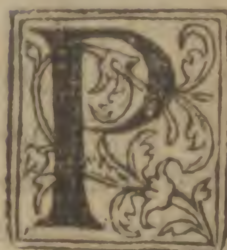
Hæc vt cera liquescit
Vno eodémque igni.

Igitur frigore concrescat adeps, & vt verè dicam progignatur, est necesse. Præterea, corporibus quibus est frigidior natura, copiosus, calidioribus verò paucus innascitur adeps. Quinimo solet æstibus immodicis, laboribus, & inedijs profundi ac dissipari. Ideò autem in ventre inferiore cumulatius ac durius increscit, quòd maiori seiunctus est interuallo à fonte, quem vocant, caloris. Quamobrem non mihi persuadere possum, adipem, seuum, & cætera huius naturæ, aliunde quàm frigoris vi prouenire. Bene vale.



ADIPEM, qui igneo calore diſſoluitur, in corporibus animalium frigore non concreſſere: Ad doctiſſ. & omni doctrinæ & linguæ genere abſolutiſſ. iuuenem D. ENIMVNDVM BONEFIDIVM, iuris prudentiæ profeſſorem clariſſimum.

PARADOXVM VII.



PARADOXVM tibi meritò viſum eſt enunciatum quod nudiuſtertius pronõtiabam, ENIMVNDE, quum id ſenſibus & experimento refragari exiſtimes. Scio & medicorum noſtrorum vulgo inauditam eſſe hanc opinionem, & Galeni placitis repugnare, neque facilè ijs perſuaderi poſſe qui præceptorum ſuorum autoritati magis quàm rationi fauent. Aſt tibi ingenij ſplendore & iudicij integritate pollenti, variaque in lectione exercitatiſſimo, ex Phyſices & Medicinæ theorematis hoc ſtatim demonſtrauero: nec aliunde argumẽta petam, quàm ex ſolis rerum euentibus certâ obſeruatione probatis, vt intelligas me nulli ſenſuum fidem abrogare. Butyrum frigore non coaleſcere affirmantem, inſanire fortè putabis, donec ſaltem videris id componi dum baculo multum

tum diúque exagitatum incaluerit. Eo etenim modo cogitur, & in maſſam concreſcit quicquid eſt butyroſæ craſſitiei, & à ſero ſecernitur: vt ſolitũ eſt caliditati τὰ ἑτερογενῆ (quod tute rectè annotaſti) ſeparare. Ob id hyemis tẽpore butyrum ad ignem percutitur, quia non ſatis ex ſolo motu caleret. Quòd ſi factum iam butyrum ignis Soliſve calore diſſolui (vt accidit) videatur, id à frigore coagmentatum fuiſſe non protinus infert. Neque enim tunc locus eſſe debet illi phyſico axiomati, quod temere in nos plærique iactant, quicquid funditur calore, concretum anteà fuiſſe frigore: quam propoſitioné ſic interpretari decreuimus, vt quod nunc pro validiſſimo telo habent aduerſarij, mox omnium innocentiſſimum iudicetur. Frigidis corporibus nullam gigni adipem, vt nec calidioribus quoque minino negotio (vbi primùm optimè iacta fuerint fundamenta) confirmabo. Deinceps monſtrabo quî fiat vt per æſtus maximos, & per improbos labores, emacientur, non craſſiora euadant, corpora, etſi pinguedinis cauſam efficientem calori conceſſerim. Poſtremò, cur in ventre inferiore cumulatior & durior proueniat adeps, & quare minor eius portio ad Cor gignatur, ediſſeram. Hæc ferè ſunt dubiorum quæ mihi ſcripſiſti capita, Enimunde ingenioſiſſime: tuum animum hi ſcrupuli torquent, nec cedunt (prius quàm euellantur) noſtræ opinioni locum. Igitur, ne te probationum mearum quibus rem perſuadeo auidiſſimum,

ſimum, amplius diſtineam, accipe ſatis fuſam & explicatam enarrationem : tuóque nomine ſuſceptum laborem æqui & boni cõſule. Erit hoc munuſculum contractæ inter nos amicitiæ, & iucundæ familiaritatis, ſi gratum fuerit, σύμβολον.

PINGVEDINIS appellatione id in vniuerſum ſignificamus, quod inſtar craſſioris olei in animalibus concretum apparet, & vi caloris ignei diſſolutũ liqueſcit. Eius variæ ſunt ſpecies, formâ & conſiſtentiâ prorſus differẽtes, idque non in diuerſis tantùm, ſed & in ijſdem corporibus. Varia quoque nomina his impoſita tũ à Græcis, tum à Latinis autoribus, qui rerũ eſſentias accuratè diſtinxere, accepimus. Græca ſunt πιμελὴ, στέαρ, ἀλοιφὴ, λίπος, λιπαρότης, κνίσσα: ſed hoc poſtremum, nidorẽ qui à re pingui deüſta ſentitur, potius denotat. Illis reſpõdent apud Latinos pinguedo, pingue ſeu pingnitudo adeps, ſeuum vel ſebũ, axungia, ſagina, vnguẽ, vnctio, & alia quædã. Pinguedo generis nomen eſſe videtur, quid τῇ πιμελῇ reſpondet. Vtrumq; tamen ſpeciatim vſurpari ſolet pro humidiore pingui, oleo longa vetuſtate incraſſato adſimili. Ea fuit Galeni ſententia, dum inquit Πιμελὴ ὑγρόν τι χρῆμα ἐστι παραπλήσιον ἐλαίῳ διὰ μακρὰν παλαιότητα πεπαχυμμένῳ. Interpretes ferè vbique pinguedinem vertunt. Colligitur plurima in valde humidis animalibus quæ craſſa & obeſa euadunt, in ſuibus præcipuè. Sic enim idem Galenus: Ὗς μὲν οὖν (inquit) εὐτροφῶν πιμελὴν πλείστην ἔχει, διὰ τὴν

Lib. 3. de facul. alim.

Lib. II. de facult. medicam.

φυσικὴν

φυσικὴν τῆς κράσεως ὑγρότητα. Adipis verò & ſeui natura ſiccior denſiórque eſt, vt ϛέατος Græcorum, quod animantibus totam naturam terreſtriorem habẽtibus prouenire dicunt. Quippe Galeni hæc ſunt: τοῖς γεωδεϛέραν ἔχουσιν τὴν ὅλην φύσιν ζώοις, τὸ ϛέαρ γίνεται. Et paulò poſt. *Ibidem.* Βόες δὲ καὶ αἶγες, ὅσα τε ἄλλα κερασφόρα, διὰ τὴν ξηρότητα τὸ ϛέαρ πλεῖϛον γεννᾷ. Verùm hoc diſcrimen non eſſe mordicùs retinendum, ijs qui rerum eſſentias, non verba, curant, ſequentia docent: Σὺ δ' εἰ βούλει, τὴν ἐλαιώδη καὶ λιπαρὰν οὐσίαν ἅπασαν ἐν τοῖς ζώοις κάλει ϛέαρ, ὥσπερ οἱ πλεῖϛοι τῶν ἰατρῶν. ἔξεϛι δὲ σοι καὶ πιμελὴν ὀνομάζειν ἅπαν τοῦτο τὸ γένος. Theodorus Gaza apud Ariſtotelem ϛέαρ ſeuum vertere ſolet, πιμελὴν verò adipem. Seui autem & adipis hanc differentiam facit Ariſtoteles, vt *Lib.2.de* quorum ſanguis corpulentior & craſſior eſt, ea *part.animal.cap.5.* ſeuum potius quàm adipem habere dicantur. Id enim terrenum eſt: proinde ſanguinis fibroſi modo cogitur, tum ipſum, tum illius decoctum. Cornigera verò, non vtrinque dentata, ſunt quæ ſeuum habent. Adeps non cogitur, nec ſiccitate frangitur, quia minus terrenâ eſt naturâ. Plinius illum ſequutus, eandem diſtin- *Lib.11.* ctionem ponit inquiens: Cornigera vna parte *cap 37.* dentata, & quæ in pedibus, talos habent, ſeuo pingueſcunt: biſſulca ſciſsíſve in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Hæc nominum varietas toto propè genere diſiungit pinguis materiæ ſpecies: cui ſi addas ſanguinis & loci in quem inciderit naturam, horum certè differé-

tia illius magnam diſſimilitudinem ſuſcitabit. Cæterùm, diſtinctioris doctrinæ gratia lubet ſic pingue omne difinire: Seuum eſt terrenum ſiccum,& non modò concreſcens, verùm etiã friabile, ſtatim atque refrixit: cornigeris animalibus proprium eſt, ijſque ventri inferiori, circa renes potiſſimum, adnaſcitur. Id optimis candelis materiam præbet,quia durius eſt, nec facilè liquatur:parum enim aquæ,multum terræ continet,vt docet Ariſtoteles. Adeps peculiari nomine dicitur, qui in minus ſiccis, non tamen humidiſſimis corporibus,gignitur ad epigaſtrium & circa renes:in cornigeris verò animalibus,quicunque circa muſculos & cutem crurum partiúmque inferiorum concreuit ſiccior duriórque. Porrò Græci autores id diſcrimen non annotarunt. Nam vno στέατος nomine,quod nos ſeuum & adipem vocamus,exprimunt.ſed(vt prædixi)facilitatis ergo mihi liceat hoc comminiſci, atque ſeuum id vnum dicere quod eſt friabile & ſicciſſimum,ex terrena portione copioſiſſima: adipem verò aëreum magis durum minus,quódque tardius concreſcit,medium ſcilicet pinguedinis propriè dictæ(quàm πιμελῆς dictione intelligo) humidioribus animalibus conuenientiſſimæ,& ſeui. Pinguedo enim aquoſa & mollior apparet, nullo modo friabilis nec ſolida.Sus animalium ferè omniũ humidiſſimus, pinguedinem multam colligit. Homini etiam pinguedo veriùs eſt quàm ſeuum aut adeps. Præterea, ſiccioribus quoque ani-

Lib 2 de part.animal.cap. 5.

animantibus ſua eſt pinguedo circa venas & arterias, in partibus quæ ſub pectore conditæ ſunt, in muſculorum finibus, & carnis pulpa. Sic Plinius in fine carnis, id eſt ad cutem, gigni adipem vult: pingue verò inter carnem & cutẽ, ſucco liquidum. Ab eodem didicimus, Græcos ſuillum adipem vocaſſe Axungiam. Nos hanc dictionem pro liquidiore pingui vſurpamus: pinguedinem verò generis nomen facimus, cuius tres hactenus ſpecies recenſuimus, ſeuum, adipem, atque axungiam. Medulla his quarto loco annumeranda venit. Nam cùm id pingue eſſe in animalium corporibus definiatur, quod ignis calore fundi poteſt, pinguedinis appellationem meretur oſſium medulla, quam Græci μυελὸν abſolutè vocant. Huius generis non eſt quæ vertebris incluſa ſpinalis & dorſalis vocari ſolet, à Barbaris nucha, Græcis μυελὸς νωτιαῖος καὶ ῥαχίτης nuncupatur: Galeno etiam διαυχένιος ψωΐτης. Neque cerebri ſubſtantia, quam plęrique medullam vocitant, pinguedinis ſpecies eſt: quia non liquefit. At quæ oſſibus continetur medulla, aliorum more pinguium fit ex ſanguinis oleoſa aëreáque portione in oſſium cauernas influente, & tandem concreta. Nam vt reliqua pinguis genera, diſtinctam ſedem habet. Eſſe verò hanc pinguedinis ſpeciem, autor eſt Ariſtoteles. Dictum confirmat ex eo quod medulla ſit adipoſa in ijs animalibus quæ adipem gignunt, & ſimilis ſeuo in ijs quæ ſeuum. Hinc rectè infert, medullarum alias ſeuoſas,

Lib.11. cap 37. *Lib.28. cap.9.*

Lib.2.de part.animal.cap.6.

*Lib.*11. *cap.*37. alias pingues & adiposas esse. Plinius idem sentit, inquiens: Medulla ex eodem (adipum genere videlicet) videtur esse, in iuuenta rubens, in senecta albescens. Est autem pinguis ijs quibus adeps, seuosa cornigeris. Hactenus pinguedinis varias nūcupationes, atq; adeò distincta genera recēsuimus. De eius natura & cōditione dicturo supersunt explicanda, materies, causa efficiens, & quæ finalis dicitur. Nam quæ sit forma, quantum ad præsens institutum pertinet, ex supradictis sat explicatum videtur.

*Lib.*3.*de hist.animal.cap.*16. Aristoteles pinguedinis omnis materiam esse sanguinem denotat his verbis: Caro vertitur in pingue, quoties pabuli copia suppetit. Quasi diceret, quum eadem sit carnis & adipis materia, si ea fuerit abundātior, quod carnem solum gignebat, in adipem conuertitur. Id verò est sanguis, quo sane multo opus est vt ambobus sufficiat. Quippe natura priùs est de carne sollicita, quia magis necessaria: adeps post modum fit ex benigno superfluo. Sic ex carne pinguedo fieri videtur, quum eadem sit vtriusque materia, & in adipem nōnunquam abeat, vbi quæ carni dicata fuerat, plurimùm abundarit. Idem Aristoteles alio in loco rem explicatiùs significat, in hanc sententiam: "Nullum ex "ijs quæ sanguine carent, vel adipem habet, vel seuum: quandoquidem sanguis deest. Qualis verò sanguis ad pinguedinis generationem conferat, varijs in locis monstrauit, docens purum, elaboratum, & absolutè concoctum esse debe-

debere. Inquit enim: præpinguia omnia sanguinem, quamuis purum, tamen paucum habent: & quò plus pinguedinis, eò minus possident sanguinis. Pingue enim omne exangue est. Obesa item sanguinem habent imputidum. Et alibi: Quantum relinquitur puri sanguinis (transcolatione facta in renibus) facilè concoqui potest: finis autem probæ concoctionis sanguineæ, adeps & seuum est. Cęterùm, Galenus & medici omnes confitentur, ex portione sanguinis oleosa; fluxili & pingui fieri pinguedinem. Hinc illud libro de temperamentis: Quod oleosum in sanguine est, fluxiléque & pingue, vbi in frigidum venit locum, cogitur. Rursus ibidem: Quicquid in sanguine pingue, leue, tenuéque est; id in frigidioribus corporibus seruatur: vbi in frigidas particulas incidit, in ijs concrescit. Ergo eadem est materia bilis flauę, & adipis, quod etiam dixit Galenus: vtrunque enim fit ex sanguinis parte pinguiore & tenuissima. Aristoteles spermatis & pinguedinis materiem proximam eandem constituit, atque docet minus fœcundos esse qui multam aceruant pinguedinem, & egregiè saginati sunt: quia sanguinis pars elaboratissima & aërea, semini gignendo conuenientissima in adipem conuertitur. Eius verba sunt: Hominum nonnulli, vbi per habitum corporis bonum carnuleti aut pinguiores euaserint, minus semen emittunt, minúsque rem veneream

Lib.3. de hist. animal. cap. 19.

Lib.3. de hist. animal. cap. 9.

Lib.2. de temp.

Lib.2. de differ. febr. cap. 12.

Lib.1. de generat. animal. cap. 18

" expetunt. Et paulò poſt. Viri etiam mulieréſ-
" que pingues, minùs fœcundæ eſſe quàm non
" pingues, videntur: quoniam in vegetioribus
" excrementum concoctum tranſit in pingue.
" Nam & pinguedo excrementum eſt bonitate
Lib.1. de generat. animal. cap. 19. ſubſtantiæ ſalubre. Et alio in loco: Pinguia minus ſeminis habent quàm macilenta; cuius rei cauſa eſt, quòd & pinguedo excrementum vt ſemen & ſanguis cócoctus eſt, quanquam non
" eodem modo quo ſemen. Itaque ratione opti-
" ma fit, vt cùm materia ſuperuacua conſumpta
Lib.11. cap.37. in pinguedinem ſit deficiat genitura. Plinius his aſſentitur, dum inquit: Steriliora cuncta pin-
" guia & in maribus & in fœminis. Id confirmat experientia, cùm animalia quæ ſaginari volumus caſtrentur, quia eadem eſt ſeminis & adipis materia. Quæ igitur in adipem conuertitur, res frigida non eſt, vt multi exiſtimát: quum ex eadem nunc bilis, nunc ſperma fiat, quę nemo ſanæ mentis frigida eſſe dixerit. Verùm, neque adeps ipſe frigidus eſt, ſed inſignis caloris particeps: quod varijs argumétis & autoritatibus probare licet. Hoc habet Ariſtoteles: Pin-
Lib.2 de generat. animal. cap. 2. gue nec terræ eſt, nec aquæ, ſed ſpiritus: ex quo fit vt per ſumma aqueę fluitet. Et paulòpoſt: Spiritus autem, aër calidus eſt. Rurſus alio in loco:
Lib.2. de part. animal. cap.5. Pingue inter humida cómune ignis & aëris eſt.
Probl.23. lib.10. In problematis, ſuem calidiſſimũ eſſe pronunciat, & parti eius corporis calenti pilos adhærere: quippe quum pingue tale eſſe neceſſe ſit. Vn

de ve

de verò accidat pinguedini calor, explicat his verbis. Vt in combustis siccis, velut cinere, aliquid ignis relinquitur: sic in cõbustis humidis nonnihil caloris qui effecerit, relinquitur. quo fit vt pingue leue sit, & humoribus superfluitet. Adipẽ omnem calidũ esse naturâ, Galenus millies dixit, probauítque experimento, quòd eo in medicamentis reserantibus, attenuantibus, discutientibus, maturãtibus, & alijs multis quæ calidorũ ope fiunt, vtamur. Quid quod flãmam promptè concipit adeps, symbolo quodam inter hunc & ignẽ, vt est verisimile? Propterea etiam partibus nostri corporis circunfusa calorẽ suauissimè fouet. Galenus quoque ἐπιπλόȣ vsum docens, idem explicauit, inquiens: Quod quidem pinguedo res calida sit, cognoscit & ipse sensus vtentium ea velut oleo. Indicat non minùs & hoc, facilis eius in flãmam conuersio, tanquã ad flãmæ naturã proximè accedat. Nullum enim frigidũ promptè cõburitur. Et paulò post: Quod autẽ calefaciendi gratiâ factum sit ἐπίπλοον, euidenter est discere in illis in quibus vulneratũ habentibus ἐπιγάστριον, excidit omentũ per vulnus, deinde liuidũ factũ ad necessitatem ablationis læsæ partis impellit medicos, &c. Igitur calida est pinguedo, idq; insigniter, quum ex multũ calida materia gignatur: siquidem verũ est quod scribit Galenus, eorũ quę in corporibus nostris cõtinentur, sanguinẽ calidissimũ esse. Respondebis, apud eundem alio in

Lib 2. de part animal. cap. 9.

Lib. 4. de vsu part.

Lib. 1. de tempe.

Lib. 2. de temp.

loco bilem omnium calidiſſimã dici:aſt eo argu mento nõ euertes propoſitionẽ quã aſſero, ex materia omniũ maximè calida fieri pinguedinẽ,quũ(vt ſupra docuimus)adipis & bilis flauæ materies haud ſit diſſimilis.Imò verò ſanguine calidiorẽ eſſe adipẽ,probãt effectus:ſiquidem è corpore ſeiunctus adeps, ſpecimen omne caliditatis præbet,in corpore verò fouet calorẽ.At ſanguis,vbi primùm venis excidit,celerrimè(vt aqueus eſt)refrigeratur, & ne ſcintillã quidem caliditatis repræſentat,cõſtringit enim exſiccat & frigus inducit,cum eo pro medicamento vti mur. Quãdiu autẽ in viuẽtis corporis venis eſt ab alio cõceſſus ſanguini calor,arteriarum viciniâ,& ſpiritus vitalis continuò influentis operâ,conſeruatur.Atque tunc calidior ſanè quam adeps percipitur, quia nullæ adipi inſeruiunt arteriæ caloris fomites: ipſe tamen ſibi inſitam caliditatem pertinaciſſimè retinens, etiandum è corpore extractus calidior ſentitur. Igitur ex calido genita, non parum calida eſt pinguedo. Idem comprobat efficientis adipem cauſę natu ra & conditio: vt de hac interim aliquid dicamus,& ſenſim eò deſcendat oratio, quò nobis tandem peruenire propoſuimus: nempe ad eã concluſionem quæ docet vi caloris,non frigoris, cogi pinguedinem. Nam ex re calida, caloris ope fit, & ipſa calida eſt,caloríſque fouendi gratia animalibus conceſſà.Porrò de cau ſa pinguedinem generante hoc ſcire conuenit,

Ariſto-

Ariſtoteli calidam eſſe, & talem quæ ſuæ caliditatis veſtigia in re à ſe facta relinquat. Id docet eorum exemplo quæ vruntur, & ἐμπύρευμα relinquunt. Et ſanè veriſimile eſt, ex eo quod adipem facit, qualitatem in rem genitam inſculpi: nam etiam ſanguis tunc cùm fit ſuum calorem accipit, non ex ſeſe habet. Ad hæc, quæcunque calida ſunt, à calido, non à frigido proceſſiſſe videntur: vt omnia efficientis ſuæ cauſæ naturam redolent. Vnde maximè miror Galenum dixiſſe, calidam eſſe adipem, tamen à frigore ortum ducere. Ex ſanguine puriſſimo & elaboratiſſimo fieri pinguedinē non ſolum ſæpius dixit Ariſtoteles, ſed & eius generationis modum elegantiſſimè explicauit. Vult autem ipſam concoctione abſolui, vt dum inquit: Finis probæ cō coctionis ſanguinæ adeps eſt, & ſeuum. Et alio in loco: Sanguinis per ſe concoctio, ſeuum & adeps eſt. Rurſus: vtrunque eorum ſanguis eſt per bonitatem enutriendi. Et alibi: Fit per concoctionem ex ſanie ſanguis, ex ſanguine adeps. Item Humor prætenuis tandem concoctus, pingue effici ſolet. Atqui concoctionem nunquam frigore perfici, norunt omnes. id opus eſt caloris innati. Igitur pinguedinis efficiens cauſa non erit frigida, vt vulgus medicorum hactenus recapit. Hoc rationibus multis, Ariſtotelis verum dogma confirmantibus, oſtendere licet. Primùm, à frigido nihil præter cruditatem in corporibus animalium fieri, medici omnes vno ore fatentur, qui ſingulas actiones calori

Lib. 4. de vſu part.

Lib. 3. de part. anim. cap. 9.

Lib. 2. de part. anim. cap. 6.

Lib. 2. de part. anim. cap. 5.

Lib. 3. de hiſt. anim. cap. 19.

Probl. 3. lib. 10.

natiuo acceptas referri volunt. Vnde fit, vt seniores, & quicunque alij temperamento frigidi sunt (seu naturâ, seu ex accidēti tales fuerint) non adipem, sed pituitam multam cōācéruēt. Nam quum improbè concoquant, macilenti tenuésque euadunt: nec adipem generāt, quòd ea sit concocti sanguinis perfectio quædam, vt ex Aristotele docuimus. Præterea, cerebri menynges nullus circūfundit adeps, vt rarus quoque est circa membranas quæ ossa conuestiunt: & in vniuersum siccissima quæquæ & frigidissima loca pinguedinis expertia sunt. Quid quod tanta non est in viuenti corpore frigiditas, quæ possit materias congelare, vt illi loquūtur? Nam calor totum occupat, & vndequaque permeat, vt nulla sit, vel densissima pars, quæ laboret eius inopia. Quid osse frigidius est? at quandiu viuūt animalia, eorum ossa tangentibus tepida sentiuntur, ídque natiui caloris per ea diffusi operâ, nec non calidarum partium viciniâ & adhæsione. Nulla enim pars est tactui frigida, dum in viuis est animal, licet exanguis & ex natiuo temperamento frigida vocetur. Propterea cautè admodum Galenus ἀναιμάτων κρᾶσιν examinans, ad materiam & compositionem, potiùs quàm ad tactus iudicium, mentem adhibet. Ergo cùm nihil sit in animalium corporibus secundum naturam actu frigidum, quî non verentur contendere pinguedinem frigore concreuisse, & à frigidâ causâ produci? Dicunt frigidis & exanguibus membranis, non calidioribus particulis, adnasci

Lib.1.de temp.

adnaſci pinguedinem. Eam quidem fateor nulli vſquam parti adhærere, niſi ad ipſius membranam. Nam & quæ inter muſculorum pulpas offenditur, earum pelliculis affuſa videtur, non carnis ſyncerae ſubſtantiam occupat. Aſt eo argumento nō concludunt adipem frigore cogi, nedum gigni. Siquidem ventriculus, quamuis exanguis membraneúſque, & propriâ temperie frigidior (vt eius generis omnia) videatur, ciborum tamen vel maximè durorum concoctionem ipſe perficit, quod non niſi caloris munere fieri poteſt. Num dicemus à frigore cōcoqui alimēta, propterea quod neruoſus & frigidior eſt ſtomachus? Nō opinor, quū is à viciniſpartib⁹, hepate, liene, omentóq; ſuperiacētibus, ſubſtratis verò arteria magna, & vena caua, tā benè foueatur, vt calore multū polleat, ingeſtamq; materiā axacte cōficiat. Magis mirū eſt quod veſica vrinaria, ſanè vētriculo frigidior, lapides gignat duriſſimos. Id enim nō efficit qua valet frigiditate: neque calculus conglaciatus dici debet: imò verò eximij & penè adurentis caloris, pituitam adaſſantis, & in calculum indurantis, opus eſſe videtur. Tam magnum verò calorem opinor ex partium veſicę proximarum vicinia ſuſcitari. Eadem ratione aſſerimus, membranas omnes, quamuis exangues, non frigidas, ſed calidas eſſe viuentibus, nimirum calore hinc inde mutuato. Sic calidis pinguedinem adnaſci obſeruamus. Frigidioribus enim tunicis, quæ oſſa integunt Græcis (περιόςτα dicuntur) adipem non innaſci,

Paradoxo. 7. dec. 2. cōtrariā huic propoſitionem defendo: nempè ſpermatica mēbra ſanguineis eſſe calidiora.

Hic communē ſcholæ ſententiam retinere placuit.

naſci, paulò ante docuimus. Calidiores ſunt muſculorum & viſcerum χιτῶνες, vtpote à ſubiectis partibus calefacti, atque ijs copioſa accreſcit pinguitudo. Igitur non eſt frigiditati tribuenda adipis generatio, ex eo quod circa membranas natura frigidas accumuletur. Adde quod membris ſeu partibus calidiſſimis adnaſcitur, vt in ventre inferiori, (ἐπιγάστριον propriè vocāt) vbi plurimus eſt calor ad ciborum confectionē. Ea enim regio eſt veluti corporis totius culina. Plures venas & arterias quàm omentum nulla pars habet. Nam totum eſt ijs ad retis formam (vnde vulgo reticuli nomen) intertextum. Sunt verò arteriæ & venæ, ſi tangas, multum calidæ, à materia quam continent. Atqui in epiploo pinguedinē non auerſantur, quinimo ea obruuntur, ſi valde obeſum fuerit animal. (nam totū eſt adipoſum pingueſcentibus, & ſeboſis ſebale, vt ſcripſit Ariſtoteles.) etſi cæcutiens Galenus dicat, circa venas & arterias pinguedinem non concreſcere. Porrò, etiam iecur, quod eidem Galeno ſecundum cor cenſetur pars calidiſſima, plærunque multa pinguedine obductum eſt: imò in quibuſdam animalibus totum eſt adipeum, vt inter aquatilia cartilagineis, quorum iocinoribus colliquatis oleum facimus, inquit Ariſtoteles. Renibus paulò minor quam hepati calor eſſe videtur, quum arenulas & lapillos gignere poſſint, quod eſt vehementis caloris opificium. At verò circa renes potiſſimum adeps colligitur. Renes etenim (vt ſcribit Ariſtoteles

Lib.3.de hiſto.anim. cap.17.
Lib.1.de tempe.
Lib.3.de hiſto.anim. cap.17.
Ibidem.

ſtoteles) ex viſceribus maximè pingueſcunt, & »
quæ animalia ſebo pingueſcunt, magis quàm »
quæ adipe, in renibus opimandis luxuriant, ac »
omnium precipuè oues. Et alio in loco: Pingue *Lib.3.de*
plenius renes ambit quàm reliqua viſcera. Id ſa *part.anim.*
tis confirmat experientià, quum benè ſaginatis *cap.19.*
pecudibus renes toti pinguedine integantur. Sed quid ſi cor ipſum, partem omnium calidiſſimam & caloris fontem, adipe non carere mõſtrauero? Cor, preter περικάρδιον, tunicam habet peculiarem, illi membranæ prorſus correſpondentem, quæ muſculorum ventribus pertinaciter obnaſcitur. Huic (præſertim in hominibus) ad baſin, durioris adipis copia accreſcit. aliquãdo & per reliquam Cordis ſuperficiem ad mucronem vſque, ſecundum venarum & arteriarum digreſſum, vt inſpectio docet. At id neutiquam accideret, ſi adeps frigore naſceretur. Dicunt naturæ prouidentiâ factum, vt cordi pinguedo accreſceret, quò nimia eius exſiccatio prohiberetur. Verùm hoc videtur ridiculum: nam aduerſus proprias leges Natura nihil aggreditur aut tentat. Preterea, quacunque occaſione id fiat, parum noſtra intereſt, modo ex re ipſa colligamus, Naturâ opifice adipem gigni in partibus corporis calidioribus: quod ſanè arguit, non eſſe frigori referendum acceptum. Eadem ratione improbandi videntur, qui manum extremam & pedem quoque naturæ prouidentia non habere pinguedinem aſſerunt, quamuis frigidiores ſint partes: quod
earum

earum actionibus nocitura esset crassitudo. Nã quid Naturæ prudentiam absolutè proponere opus est, cùm euidenter repugnent adipis generationi talium membrorum temperies & compositio? Quod enim frigidiora sint, ob id macilenta magis euadunt. Et quia non grandiora vasa, quæ multum sanguinis habent, sed venulæ tantum ad illas perueniunt, non plus alimenti suggeritur quàm quod illis debetur ex necessitate. Nam quæ in medijs sunt spatijs, quia humoris copia fruuntur, benigni quoque superflui plurimum colligere possunt. Hoc modo Naturæ prouidentiam contemplari atque admirari decet, quod partes quibus nocuisset crassities ita formauerit, vt pinguedini coaceruandę forent ineptissimæ. Porrò (inquies) vulgo graciles apparent qui valdè calido sunt temperamento, & (vt Galenus scribit) venas habent conspicuas, multique sanguinis capaces. Huic dubio facilè est respondere, desumpta ex physices principijs propositione, quæ docet agentis ad patiens requiri certam proportionem, in qua est aptitudo. Atqui pinguedinis causa efficiens, agentis nomen obtinet, & materia patientis. Illa calor est natiuus, vt cœpimus probare: hæc verò sanguis tenuior, pinguis, & halituosus. Iã sic arguere licet: Languidior corporis calor, quia deest humoris cõuenientis copia, nullum creat adipẽ: quod senũ exemplo cõfirmauimus. Si nimius calor est, omnem, pinguedinis materiã, tenuẽ. aëreã, oleosam, & suauem ipse depascitur, Tẽperatus

Lib. 2. de temp.

tus calor materiā nō absumit,&pingui gignēdo sufficiens est. Hoc demōstrat labor, cùm vix crassescant ij qui se improbo labore nimium torquent, etsi multo, eoque dulci, sanguine abundent. Nam acris est eorum caliditas. Proinde quum otium nanciscuntur, facilè pinguescunt. Ea ratione visum est Aristoteli, ventrem (non alia membra) exercitatione extenuari, quia venter pinguis admodum esse solet: exercitiū verò adipis materiam dissipat. Carnem verò nulla tenus minuit exercitatio, imò potius auget: quia labor concalefacit, ex calore autem qui adipem liquat, caro nihil patitur. Neque enim tam tenuis substātiæ est atque pinguedo, quam vel dudum genitam destruere potest excitata à labore vehementi caliditas. Quantò facilius nouam fieri non sinet? Ergo, quemadmodum æstuantē ventriculū ructus non excitare dicimus, quia quos gignit flatus & attollit, eosdem mox dissipat: sic ingens & acrior caliditas adipis quidem materiam trahit & præparat, sed confestim etiam absumit. Contrà, otio torpentes obesi euadunt nō ædepol quòd eo vitæ instituto frigidum corpus reddatur, sed quòd à suæ temperiei modo non recedat calor innatus, quem voraciorem efficit labor. Atque ita dum suppetit materia, multa fit pinguedo. Hinc fit vt mulieres & monachi magna ex parte otiosi, calorem habeant mitem & iucundum: & dummodo lautè epulentur, ventre prominentes ac crassissimi fiunt. In multo enim & non illaudato sanguine, plurimum est illius

Probl.3. lib.5.

Probl.4.

illius benigni & elaborati ſuperflui, quod ad adipis & ſpermatis generationem indifferens eſt. Id verò non abſorbet,ſed perficit temperatiſſimus calor,quique nullo vehementi corporis motu exardeſcit.Cæterùm,non ratione frigiditatis, ſed magis calore moderato per quietem aceruari pinguedinem, hinc diſcas licet, quod naturâ graciles, bilioſi, &calidiſſimi, aliquando ceſſantes à laboribus pingueſcant. Hi nõ frigidi,ſed potiùs temperati cenſeri debent, cùm ſui caloris feruorem & acrimoniã depoſuerint.Præterea, humidiores euadũt: & materia quam labor exhaurire ſolebat, in adipis generationem ſeruatur. Ea fuit Galeni ſententia, qui aſſerit, naturâ calidioribus otioſam & delicatã vitam expertis,temperiem ad humidius cõuerti,vnde fit pinguedo. Non enim dicit reddi frigidiores,ſed tantum humidos,quod eſt notatu digniſſimum. His conuenit etiam,quod in partibus noſtri corporis obſeruamus,nimirum eas quæ magis exercentur,(vt brachia,manus,crura,pedes)minùs pingues eſſe: ventrem verò inferiorem(etſi multò prædictis calidior eſt)multùm impinguari. Id illi accidit ex quiete, & copioſi alimenti abundantia, vt rectè monuit Ariſtoteles,inquiens: Plurima pars animalium ventre pingueſcit,& præcipuè quę parum ſe moueant. Et alio in loco:Motus pinguedini contrarius eſt:liquat enim pinguedinem & abſumit.Rurſus:Quibus venter calidus eſt, quiete immotionéque pingueſcunt. Et in problematis:

Lib.2.de temp.

Lib.3 de hiſto.anim. ca.17.

Lib.3.de hiſt. anim. calp.9.

tis: Venter celerrimè opimatur, & pingue aliquid ſemper obtinet, niſi morbo laboret: quòd cibo ex vicino poſitus eſt. Et paulò poſt: Sedile ventrem opimat, reliquum verò extenuat. motiones autem perfrictionéſque ventrem extenuāt, reliquum corpus augent. Et alio in loco: Venter opimus admodum eſſe ſolet, quia cibo propinquus eſt: dūq́ue cætera membra ex ventre hauriunt, venter ipſe ſibi ſæpius ingerit. Præterea, venter non laborat: flexibus enim hic nullis contorquetur. Ex his manifeſtum eſſe arbitror, quietem nihil aliud quàm caloris qualitatem poſſe moderari, multumq́ue materiei gignendæ pinguedinis aptæ, aſſeruare. Nam & ſues (quos animalium omnium calidiſſimos eſſe ſcribit Ariſtoteles) ferè tantum ob inertiam pinguedinis molem quàm maximam congerunt. Igitur moderatus adeps, corporis abſolutè frigidi, quodque medij temperamenti terminos præteriit, nota nō eſt, ſed potius temperati & benè habiti. Ideoque pingues moribus ſunt magis compoſiti, hilares, & humaniores, vitaq́ue ſalubriore fruuntur, & ad omnes actiones dexterè ſe habent. Contrà, qui ſunt ex caliditate & ſiccitate graciles, magna ex parte deteriores habentur, animi affectibus malis obnoxij, niſi hos philoſophia emendet. Immodicè craſſos parum diu viuere dixit Hippocrates, ſcilicet quia ſpiritus & ſanguinis vaſa, nimia mole ſuperpoſita comprimuntur, vt ſuo loco dicemus. Moderatè pingues omnium diutiſſimè vi-

Probl. 14. lib. 5.

Lib. 5. Probl. 5.

Probl. 23. lib. 10.

Aph. 44. lib. 2.

Probl. 7.

tam trahũt, quia ſunt omnium humidiſſimi (iucunda & vtili humiditate) atque moderatè calidi. Vitã enim in calido & humido philoſophi omnes præcipuè conſiſtere dixerunt. Galenus hanc ferè quæſtionem tractat, & priſcorum de hac re ſententias proponit, inquiens: In ſanis & bene nutritis corporibus, multa prouenit pinguitudo, quæ ne inſanus quidẽ frigida dixerit. Talia enim fieri robuſtâ naturâ, quàm omnes philſophi naturales calidam rem eſſe fatentur. Et paulò poſt: Nõnulli circa particularia exempla, vniuerſali inter ſeſe ratione contendunt, partim pinguem in nobis ſuccũ prouenire nõ poſſe, niſi probè à natura cibi conficiantur, aſſerentes: partim in cibis quidem contineri confitentes, à noſtro tamen calore conſumi velut à flamma oleum, & vbi infirmior eſt redditus, in corpore aceruari. Hæc ſunt quæ Galenus ex aliorum ſententia profert, noſtræ opinioni feliciter conuenientia. Alia his prorſus contraria etiam narrat, quibus ad calcem noſtræ enarrationis reſpõdebimus. Doctrinæ ordo requirit, vt iam doceamus, qua ratione pinguedo membraneis & exãguibus particulis ſemper adnaſcatur, & quis ſit illius gignendæ modus. Nam ex larga humiditate, atque adeò ſanguinis laudatiſſimi copia ſuppetente, à valido (nõ tamen vrente & abſumente, ſed qui tantùm extrahat & cogat materiã) calore, fieri pinguedinem, quod erat propoſitum, abundè monſtrauimus.

Lib.2.de ſimpl. medic.cap.20.

Galenus adipis formationem ſuo modo factam

Lib.2. de temp.

ctam, his verbis describit: Quicquid in sangui- ,,
ne pingue, leue, & tenue est, id in calidioribus ,,
corporibus alimentum quoddam calido fit: in ,,
frigidioribus seruatur, quumque id venæ extra ,,
se transmiserint, vbi in frigidas particulas inci- ,,
dit (quod genus membranæ sunt) in ijs concre- ,,
scit. In partibus verò natura calidioribus, cuius ,,
modi sunt carnosæ, à calore ipso absumitur ac ,,
digeritur: nisi sicubi frigiditati temperamenti ,,
etiam vita indulgentior accedens, ipsis carno- ,,
sis particulis adipis aliquid allinat, &c. Ab ,,
hac Galeni opinione (cui vulgus medicorum assentitur) non tam libenter discedo, quàm miror ipsum & in veterum scriptis examinandis diligentissimè, & in veri indagatione exercitatissimũ, Aristotelis philosophorũ omniũ principis, de adipis generatione sententiam neglexisse. Nam si non placebat opinio, attamen disputatione indigna minimè censenda fuit, quæ tantum autorem haberet. Eam nos studiosè examinandam, non refellendam censemus. Galeno verò arguenda fuit, vt suam firmiùs stabiliret. Membranarum solam densitatem, non frigiditatem, causatur Aristoteles, dum adipis procreationem explicat. Inquit enim de omento verba faciens: Propter membranæ densitatem, quod sanguinei alimenti transmissum colatumque est, id pingue esse necesse est. *Lib.3.de part. animal.cap.3.* Tenuissimum ,,
enim hoc est, & calore loci istius concoctum, ,,
pro carnosa & sanguinea coagmentatione, in ,,
seuum & adipem euadere necesse est. Digna ,,

tanto ἐν τῇ φυσικῇ imperatore oratio: qua docet euidentissimè, sanguinis portionem tenuissimã & aëreã, leuémque & oleosam (quibus epithetis ipsemet Galenus adipis materiem donat) in vaporem sublatam vi caloris modici, per carnẽ transfundi atque colari. Hác enim, quia rarior est, facilè permeat: neque à motu cessat, donec pars offendatur, quæ sui densitate vapori sanguineo penetrationem deneget. Talis est membranosa particula, qua nihil compactius densiúsve in corporibus reperias, vel autore Galeno, vbi τοῦ ἐπιπλόου compositionem describit. Nullam siquidem esse in animali partem epiploo densiorem simul & leuiorem, affirmat. Ad membranas igitur tandem coërcitus & quiescens vapor is oleosus ac pinguior, retinetur. Hunc calor multus comitatur, qüia duo calores in vnum conueniunt: quorum alter est materiæ ex sanguine detractæ insitus, alter verò influens, cui præcipuum opus debetur. Membranis occurrens sufficienter calida materies, comprimitur, quod nulla ex parte diffluere possit. Nam hinc obsistit membranæ firma densitas, quæ calorem per ἀντιπερίστασιν ingeminat: illinc vaporis continuo excitati copia vrget, trudit, & impellit. Collectam compressámque materiam, calor ille validior concoquens densat amplius (vt in crassando fieri omnem concoctionem volunt) firmat, immotam & compactam reddit. Ea tunc albescit, ex partium naturâ quibus adhæret atque adnascitur, non quia

Lib. 4. de vsu part.

quia eſt aërea, vt quidam putarunt. Huiuſmodi cenſeo eſſe philoſophi veriſſimè explicatam opinionem de adipis gignendi modo. Ego verò adipem nuncupo ſubſtantiam tenuiſſimã & candidam, vel fuluam, in ſeſe coactam vj caloris idque nullo fibrarum propriarum ſubſtentaculo, quibus eget caro. Ob id nunquam præ ſiccitate in tantam cogitur duritiem, vt aliquando non poſſit vi caloris ignei diſſolutus fluere. Huius etenim ſubſtantia calidiorũ & tenuium elementorum portionem plurimam habet: carnis verò moles maxima ex parte aquâ & terrâ conſtituitur. Porrò, eo modo genitam pinguedinem, glaciatum humorem dicere, non minus falſum eſt quàm ineptum. Ex antiquioribus medicis, quorum methodos in inueniendis medicamentorum facultatibus Galenus examinat, nonnulli oleum ipſum congelari negabant, ſed duntaxat veluti conſiſtere & incraſſari dicebant, quia craſſum & viſcoſum eſt, non quia frigidum. Eius verba græca apponam, vt exactiùs incraſſationis & cõgelationis differentia obſeruetur. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ πήγνυσθαι ταχὺ τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐδόκει τοῖς ψυχρὸν ἀποφαίνουσιν αὐτὸ, τὸ μὴ σφοδρῶς πήγνυσθαι καθάπερ τὸ ὕδωρ, ἀντιπροτείνουσιν οἱ θερμὸν ὑπάρχειν αὐτὸ φάσκοντες. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ πῆξιν εἶναι τὸ γινόμενον ἐπ' αὐτοῦ φασὶν, ἂν ἀκριβῶς ἐξετάζωμεν. ἀλλ' οἷον σύστασίν τινα καὶ πάχυνσιν. καὶ γίγνεσθαι τοῦτο λέγουσιν, ὅτι παχὺ καὶ γλίσχρον ἐστίν, οὐχ ὅτι ψυχρόν. Hoc eſt: Ad celerem olei congelationẽ, quod viſum eſt ijs qui frigidum illud ſtatuunt,

Lib.2.de ſimpl. medic.cap.20.

Quid interſit inter τὸ παχύνεσθαι καὶ πήγνυσθαι, vide Ariſtote. lib.de mixt. aff.

" alij calidum esse professi contra opponunt, non
" validè congelari instar aquæ. Neque verò con-
" gelationem esse quod oleo accidit fatentur, si
" quis exactè rem examinet: sed veluti coagmen-
" tum & crassitudinem. Atque id fieri dicunt,
" quia crassum est & viscosum, non quia frigidũ.
Ego huic opinioni facilè assentior: quin & audentius multò, pinguedinem (oleo sanè crassiorem) non congelari, sed duntaxat concrescere affirmo: eamque fieri concretionem intelligo, quæ propriè dicatur conglutinatio. Coagmentatur enim & cogitur circa membranas, quumque multa elaboratione facta crassescit amplius, eam consistentiam acquirit, quę multis in locis ad carnis soliditatem proximè accedat. Caro tamen propriè & perpetuò fit ex terrea magis portione sanguinis: vnde accidit vt nullo igne possit liquescere. Dum igitur sanguinis vapor oleagineus (qui adipis materia est proxima) per carnis rariorem substãtiam transfusus, à carne ipsa non absumitur, sed ad partes longè densissimas tandem sistitur, atque ibi concoquitur, pinguedo fit. Eam fuisse Aristotelis sententiam, facilè est intelligere, quum de seuo & adipe loquutus, dicat: Vtrunque sanguis
" concoctus est per bonitatem enutriendi: consi
" stitque ex eo quòd in pulpa quidem animalis
" non assumatur, sed concoctionis alimentique
" bonitate præditum est. Cæterùm, non tantum leuitatis, tenuitatis, & aëreæ conditionis, sed etiam crassitudinis, atque lentoris participem esse

Lib. 2. de part. animal cap. 5.

eſſe debere pinguedinis materiam, hinc facilè coniicias, quod ſi iſta deeſſent, nulla membranarum denſitate coërceretur. Tenues enim ſpiritus atque exhallationes, quaquauerſum permeant corpus, vt totum eſt ἔσπνουν καὶ ἔκπνουν, quod dicere ſolebat Hippocrates. Hinc fit vt fumi & vapores conſpicui ſint, dum quis plus iuſto fuerit exercitatus. Nihil dico de ſudoribus, qui tamen longè craſſiores quàm fuligo, ad cutem vſque & vlterius penetrant. Sola verò membranarum denſitate, non etiam frigore cogi & velut coagulari pinguedinem, ſatis ſuperque monſtratum eſt, quum tunicas omnium corporis partium maximè denſas eſſe, Galeni autoritate confirmauerimus: & in viuentibus membranea exãguiaque nuſquam calore deſtitui. Quod exemplo ventriculi cibos difficillimos coquentis, & veſicæ pituitam in lapillos indurantis, demonſtrauimus. Aſt ſaxo vt mox lubentius in noſtram omnes deſcendant opinionem, vbi quæ pauca ſuperſunt addidero.

Denſitatem cauſam eſſe qua deficiente non fieret pinguedo, id abundè teſtatur, quod ad cutem ſoleat copioſior acumulari: ſcilicet quæ portio ſui tenuitate rariores alias tunicas præteriit, hîc tandem effugere non poteſt, quin à ſpiſſiore cute retineatur. Idcircò animalia quæ corium habent denſiſſimum, vt ex terreſtribus ſues, & ex aquatilibus delphini, plu-

rimum adipis gignũt. Per hyemen quoque omnia magis pinguescunt, nõ alia ratione, quàm quia fit maior cutis densatio à circunstante frigore, quod illã cogit & cõstipat, neque sinit vel portiunculã eius suauissimi & oleaginei vaporis ex quo gignitur adeps, effluere. Adde quod brumæ tempore animalium corpora alimẽtari humiditate abundant, ex copia ciborum, quam requirit maior appetẽtia, & calor multus (somni lõgioris fauore, vt de Hippocratis sentẽtia Galenus docet) cõficit. Neque est quod aliquis efficientẽ pinguedinis causam frigidã esse hinc probet, quia per hyemẽ (vt diximus) accrescit. Nam internæ partes eò magis calent, quò amplius obsessa est frigore cutis, modo id viscera adire nequeat. Siquidẽ per ἀντιπερίστασιν calor ex sese augmentationem accipit, dum aliquid ei perpetuò effluenti opponitur. Proinde rectè Hippocrates hyeme natura calidissimos ventres esse dixit, quo argumento iis satisfit, qui (vt refert Galenus) adipem frigidum esse contendebant, eo quòd inter gentes vbi frigus superat, pingues proueniunt homines, vbi vero calor, graciles. Porrò earum quæ sola densitate, non etiam frigore, membranas ad pinguedinis generationem conuenire probant, potissima ratio est, quam superius explicaui, quum demonstrarem in animalibus quandiu viuunt nullam particulam frigidam esse. Quòd si addidero, spermaticas partes cæteris calidiores esse suapte

Aph. 15. lib. 1.

Aph. 15. lib. 1.

Lib. 2 de simpl. medic. cap. 20.

Pag. 190.

apte

apte natura (vt aliquando probare institui) iam non erit quod membranarũ frigiditatem pinguedinis causam esse quis dicat. Densitas verò calori coniuncta, minimè inepta est ad faciẽdam concretionem, vt aliquis fortè putaret. Nã feruentiaquæ superpositum operculum, vaporem cogit, & in aquam per concretionem trãsmutat, non solum quandiu frigidius est, sed & abunde calefactum, atque iam adurens. Vnde colligas, non tam frigore, quàm corporis oppositi soliditate vapores firmari & concrescere. Idem monstrat alambicum: nam licet capitellũ euadat calidissimum, non tamen cessant in aquam verti vapores, dum vlterius ferri nequeunt, & aceruati inspissatique crassescunt. Fateor quidem frigidum operculum hehementius repercutere: & hoc multum efficere ad fluidi corporis concretionẽ: (propterea sæpius frigidâ irrorãt distillatoriorũ vasorum verticẽ, vt melius fumi coagmententur) ast nego præcipuũ in eo opere censeri debere. Densi etenim propriè est densare, frigidi autem ex sese refrigerare, per accidens verò etiam inspissare, quum dissipationẽ fieri prohibeat. Desinant igitur pinguedinis generationem ad membranarum frigiditatem absurde referre, quum neque frigido sit opus ad illius concretionem, neque membranæ frigeãt: adeps verò calidissimis quibusque partibus adnascatur, circa earum tunicas. Præterea, calidus ipse est, primùm ex calida materia, deinde etiam ab efficiente calido. quo fit vt caliditatis insig-

nes notas, vel corpore extractus, proferat. Corpori verò adhuc hærens, manifestè calefacit. Id iam demonstrare propero, vt declarem procreatæ in animalibus pinguedinis vsum: quæ est finalis causæ explicatio.

Naturam nihil, ne pilum quidem, frustra facere, ab omnibus philosophantibus receptum audimus. Nec non rem eandem varijs inseruire ministerijs: & quod materiæ necessitate producitur, id in meliorem vsum statim à natura conuerti. Hæc omnia adeò perspicuè monstrat corporum dissectio (ἀνατομὴν vocant) vt nil nisi mirari, & summis laudibus naturæ prouidentiam extollere, nobis relinquatur. Adipem ex benigno alimenti superfluo genitum, calori natiuo multum opitulari, docet Aristoteles, cùm inquit: Pingue omne calidum est calor autem côcoquit. renes his de causis pingui operiuntur. Et alibi. Natura omento abutitur ad cibi meliorem concoctionem, vt facilius celeriúsque cibus concoquatur. Calor enim vim habet concoquendi: pingue autem calidum est, & omentum pingue est. Eadem fuit Galeni opinio de Omento, quod naturam ventriculo & intestinis tetendisse refert, vt illorum calorem suauissimè foueret. Calefacit verò pinguedo (ni fallor) duplici nomine: primo, qua ratione calidus est naturâ: secundo, qua viscosus & crassus frigori penetrabili meatus occludens. Sic narrat Galenus, aliquos olei caliditatem probare ex eo quod inunctos à frigore tueatur, vel quia inna-

Lib. 3. de part. anim. cap 9.

Lib. 4. de part. anim. cap 3.

Lib. 4. de vsu part.

Lib. 2. de simpl. medic. cap 20.

to calore calefacit, vel quia lentore & craſſitudine inſtar veſtimenti atque munimēti frigus arcet. His vulgus aſſentitur, quum pinguedinem optimam veſtem aduerſus frigora vocat. Ex dictis concludere licet, omnibus ritè examinatis, adipem frigidum non eſſe, nec à frigore in animalium corporibus concreſcere. Eius materia eſt, ſanguinis pars tenuior calidiórque: efficiens cauſa, natiuus calor præpotens: finis cui dicatur, eſt membrorum calefactio. Porrò, ipſum calidum eſſe, nemo inficiabitur, quum & facilè accendatur, & inſità leuitate aquæ ſupernatet, atque omnibus probationum modis aëreum igneúmque ſeſe exhibeat. Sed quî reſpōdebimus vrgenti illi argumento quod ex phyſicis adferunt: quicquid ſoluitur calore, frigore concretum fuerat? Nemo neſcit pinguedinem ad Solem & ignem colliquari. quomodo hanc non congelarat frigiditas? Dubium hoc, cum plæriſque alijs quæ ex noſtra enarratione ſuboriri poſſunt, præſtat ſeorſim per quædam ἀπορήματα accuratiùs explicare. Nam ſimul veram opinionem docere, & varijs obiectionibus reſpondere, confuſæ doctrinæ opus eſſe videtur. Iam igitur quod ſupereſt per quęſtiones diſcutere aggrediamur.

ΑΠΟΡΗΜΑΤΑ.

Quomodo non fit adeps frigoris vi, quum igneo calore ſoluatur, ſi vera eſt omnium maximè 1.

ximè trita vulgataque propoſitio hæc, Quæcunque à calido ſoluuntur, frigore concreue:ant? An multa videmus igne liqueſcere, quæ nefas eſt dicere congelata fuiſſe, aut ex frigiditate aliquando coaluiſſe. Exemplo eſſe poſſunt metalla, aurum, argentum, æs, plumbum, & cætera quæ vehemens calor diſſoluit, ea verò ſiccitate atque craſſitie, potius quàm frigore, prius fuerant indurata. Ob id etiam non niſi acerrimo igni horum nonnulla cedunt. & ſanè eorum cōſiſtentia longè denſior eſt, quàm quæ frigus cōcreſcere facit. Sed neque omnia frigore concreſcere, quæ prius liquida fuerunt, ſal indicat. Ex calido. enim & ſicco (vt docet Ariſto.) id cogitur, ſoluitur autem frigido humidoque. Igitur, quum concreta omnia, frigore concreta non ſint, multa ſoluere poteſt caliditas, quæ frigus minimè concreuerat. Id quidem lubenter admitto, quod & veriſimile eſſe videtur, quicquid frigore coaleſcit, à calore (vt ſuo contrario) fundi. Nam & cryſtallum caloris impatiens eſt eadē ratione, ſi Plinio credimus, dum inquit: Cryſtallum fit gelu vehementiore concreto. Non alíubi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent: glaciemque eſſe certum eſt, vnde & nomen Græci dedere. Et paulò poſt: Cœleſti humore paruaque niue id fieri neceſſe eſt: ideo caloris impatiens, niſi in frigido potu abdicatur. Si hoc non placet reſponſum, aliud in promptu eſt, eiuſmodi. Prædictum axioma in ijs verū eſſe recipimus, quæ natura liquida ſunt, aut aliquan

Id magis eſt veriſimile, quàm quod ex aliorum ſententia ſcribit Galenus, lib. 9. ſimpl. cap. 2. talia nō terræ, ſed aquæ plus continere.

Lib. 4. meteor.

Li. 37. cap.

quan

quando fuſa fuere, nunc fluere ceſſant. Aſt in noſtris corporibus nunquam hoc ſecundum naturam paſſa eſt pinguedo: neque proxima eius materia liquor dici poteſt. Remotior quidem adipis materies eſt ſanguis fluens & liquidior:im̃ediata verò, ſanguinei vapores, craſſi, oleoſi & pingues. Hi tenues ſunt & aërei, impropriè liquidi, ſi à liquore nomen deductum eſſe putes:nam aëris & aquæ mediam naturam obtinent. Cæterùm ex ijs cõponi adipem, non congelatis aut concretis frigore (ſed multa & denſa coagmentatione in ſpiſſatis, à calore materiã amplius cõcoquente & incraſſante, in anguſtijs quæ ſunt ad membranas) ſuperius abũdè monſtrauimus. Itaque non eſt quod in nos citatum axioma torqueant. Dictas rationes plærique non admittent, niſi tertiam quoque adferamus, qua in noſtræ ſententiæ fauorem, illorum propoſitioné interpretari videbimur: vnde agnoſcant ſe perperam in nos tali argumento arguere. Vt igitur rem acu (quod aiunt) attingam, nos id iandudum Galenus admonuit, in diſciplinis poſitiua pro comparatiuis vſurpari: quod etiam vulgaris loquendi conſuetudo recepit. Siquidem magnum, paruum, album, & nigrum id dicimus, non ſolum quod exquiſitè tale apparet, ſed & quod alio eiuſdem ſpeciei maius, minus, candidius, aut nigrius eſt. Exempli gratia, dicimus granum hoc milij magnum eſſe, montem illum paruum, qui tamen milij grano comparatus longè maximus exiſtit: At

Lib.2.de dignoſc. pulſ.& lib. 1.de tempe.

monti

montibus alijs collatus minimus eſt, vt milium inter ſui generis grana maximum. Sic calidum ſæpe vocamus, quod minus caloris quàm frigoris habet, verùm altero calidius eſt: & contra frigidum eſſe dicimus, quod abſolutè non eſt huiuſmodi Nam virum fœminâ in vniuerſum calidiorem eſſe conſtat: nihilominus tamen illum nonnunquam frigidum, hanc calidam eſſe pronontiamus. Eodem modo (opinor) dicere licebit, quum natiuus calor (qui adipis verè efficiẽs cauſa eſt) temperatus ſit, igneo calori qui adipẽ euidenter liquat & diſſoluit, comparatus, frigiditas eſſe videtur. Siquidem igneus calor acerrimus eſt, exceſſumque obtinet: natiua autem animalium caliditas mitis eſt, temperata, mollis, & cùm igneo calori confertur adeò remiſſa, vt nulla appareat. Proinde rationi conſonum eſt, pinguedinem ab igneo feruore, vt à ſuæ cauſæ contrario, diſſolui: nam mediocris ad excellentem comparatus, contrarij naturam ſapit: & inſitus animalium calor, ignis collatione frigus eſt. Si igitur eo genere loquendi vtare, veriſſimũ erit quod calore diſſoluitur (cuiuſmodi eſt adeps) id priùs frigore coâgmentatum fuiſſe. At ſi iuſtâ, & non fucatâ ratiocinatione vti velis, ſermonis veritas in re eadem comprobanda venit: ſcilicet frigore concreuiſſe adipem in corporibus animalium, etiam ad innatum calorem ſpectantes fatebimur, ſi in eodem, & ab eodem ſecundum naturæ modum ſe habente, aliquando diſſolui videatur. Atqui caliditatum quæ in-

uicem

uicem contrariæ ſunt (cum alia naturalis, alia præter naturam eſſe dicatur) hæc adipem fundit, illa generat. Dices: labor exercitiúmve pinguedinem abſumit, quod alia ratione non fit, quàm calore natiuo illum diſſoluente. Et rurſus: per febres ardentiſſimas adipoſa excrementa deiicj videmus, quod ædepol non fieret (inquies) niſi animantium calori fundendi adipis vis adeſſet. His ſic reſpondeo: Motus omnis vehementior inſigniter calefacit: pingue verò cõcalefactum diſſoluitur. diſſoluti pars tenuior exhalat, craſſior membris calefactis trahentibúſq; alimẽtum ſuppeditat. quod etiam per inediam fieri aſſolet. Per hanc ſiquidem corpus ad ſui nutritionem collecto adipe abutitur. Verùm tantus ille calor, qui per labores adauctus videtur, non is eſt qui adipem fecerat. Proinde valdè laborioſi ac induſtrij homines magna ex parte graciles ſunt. Ergo abſurdum non eſt, quod alius (nempe mitis ac temperatus) calor fecit, id ab adaucto per exercitia, deſtrui. Hic tamen adhuc ſecundum naturam videri poteſt, etſi mediocritatis inſitæ gradum excedat, & cõtrarij ſpeciem ſortiatur. Cæterùm, qui nimia defatigatione acrior ſicciorque euaſit calor, is multò euidentius quàm prædictus, natiuo aduerſarius eſt. Sed omnium maximè iam factus igneus, quem febris eſſentiam continere Galenus putat. Febrem enim definit, calore natiuo in igneum conuerſo. Eius verba ſunt πυρετȣ γένεσις, ἐκτροπὴ τῆς ἐμφύτȣ θερμασίας ἐπὶ τὸ πυρῶδες ἐςιν.

Lib.1.de vict.acut. comm.18.

ἐστιν. Hippocrates verò πῦρ absolutè, τὸν μέγαν πυρετὸν ὀνομάζειν εἴωθε. Itaque, si calor eousque præterijt mediocritatis suæ præscriptos fines, vt prorsùs contrarias omnes actiones edat, quis non dicet à diuersis caloribus adipem fieri, atque dissolui? Igitur, absolutè loquentes affirmabimus, pinguedinem ab insito calore gigni, nũquam ab eodem liquari. Frigore verò aliquando concretum fuisse, impropriè loquenti donabimus, vt integrum sit ex physicis citatum axioma: tunc autem frigoris nomine intelligemus, innatum calorem mitissimum, qui igneo, acri, & adurenti collatus, verè frigus esse videtur.

II. Cur non multa pinguedo Cordi adnascitur si hanc gignit caliditas? An quia vehementior calor adipis materiam absorbet ac dissipat. Pericardio siquidem nonnihil accrescit pinguedinis, quia densior est tunica, & in exterioribus iam mitior calor est.

III. Cur pueri viris obesiores non sunt, quum (vt scribit Hippocrates) multùm habeant calidi innati, & humidissimi quoque sint: quæ duo ad pinguedinis generationem præcipua nobis dicuntur? An quia nondum satis densæ sunt puerilium corporum mẽbranæ, nec vapores quaquauersum effluentes benè retinere valent. Rarum etenim & minimè compactum est puerorũ corpus. Vnde fit vt maximum propriæ substantiæ fluorem patiantur. An sistitur quidem benigna alimentorum superfluitas, sed tota in corpo-

Aph.14. lib.1.

corporis auctionem absumitur. Idcirco enim cumprimum adolescere desierint, incrassari ac corpulentiores fieri incipiunt, deinde pinguescunt. Adeps siquidem (vt rectè docuit Aristoteles) omninò res propria naturæ non est, sed aduentitium. *Lib.15. probl.14.*

IIII. Quare mulieres in vniuersum viris pinguiores euadunt? Num quia frigidiores, vt scribit Galenus? minimè, sed quia humidiores. Muliebris enim calor mitis ac temperatus, ad pinguedinis generationem sufficiens est, imò verò propriè qualis in eo opere requiritur. Humiditatis autem copiam, tum ex natiua temperie, tum ex victu pleniore & otio (nã plurimum domi versantur) habent. Eadẽ ratione sues fiunt pinguissimi, dum pabuli vbertas conceditur: nam & naturâ humidissimi sunt, & innertes nihil aut parum laborant. Porrò quæ hyeme delitescunt animalia, non raro pinguescere, videntur. Id verò fit, quia somnus valdè humectat: per desidiã autem nihil absumitur: quibus accedit, ab ambiente frigore facta constipatio, quæ impedit effluuium. *Lib.2.de temp.*

V. Sed quare obesi magis quàm reliqui sunt steriles, tum viri, tum fœminæ? Num quia frigidi? minimè, sed potius quia parum seminis coaceruant, qui multum pinguedinis habent. Nã spermatis & adipis eandem esse materiam, suprà ostendimus: atque hinc fit vt salaciores, veneríque nimium indulgentes, exucci & graciles videantur. Idem probat castratio, quã in animali-

bus quæ volumus impinguari, moliuntur: dum enim testes è venis haurire desinunt pinguem (tenuē scilicet aëreamque) materiā, tota in adipem cōuertitur, atque sic corpus optimè saginatum euadit. Ex frequētiore enim cōcubitu, non solum benigna superfluitas absumitur, verum etiam eius quod alendis partibus apprimè necessariū esset, bona portio perit. Sterilitatis causa hęc vtrique sexui cōmunis est. aliæ sunt quæ viros peculiariter steriles reddunt, aliæ quæ fœminas concipere prohibent. In viris quidem aqualiculi moles eminentior penē reddit breuiorē, quique nō possit ad vteri recessus semen eiaculari. In mulieribus verò omentū crassius, (vesicā inter & vterū descendens) conceptionis spem adimit, autore Hippocrate, qui ait: Quæcunque immodicè crassæ concipere nequeunt ijs ἐπίπλοον vteri os comprimit, & priusquā extenuentur nō concipiunt. Eius rei exemplū alio in loco profert, de Scytharum vxoribus, quibus vteri os præ pinguedine cōcluditur, vt nequeat semen suscipere. Nimia pinguedo mulierū fœcūditati obest, alia quoq; ratione, scilicet quòd multus sanguis in ea gignenda absumatur, nec sufficiat reliquus alendo cōceptui. Natura enim materno corpori nutriendo intenta, parū habet superflui quod menstruas purgationes faciat, aut quod fœtū aliquando educare possit. Idcircò Hippocrates Scythicas mulieres parum fœcundas esse dicebat, propterea quod Lunares purgationes eis non eueniant, quemadmodum

Aph. 46. lib. 5.

Lib. de aëre aqu. & region.

dum est necesse, sed minùs & intempestiué. Idem tertiam quoque rationem adfert, huiusmodi: Lubricos præ nimia humiditate vteros (quia scilicet multa pinguedine peruncti sunt) genitale semen nō retinere. Sunt enim (inquit) ociosæ & pingues, ventrésque earum frigidi & molles. Huius rei ancillæ eius gentis indicium exhibent: nam hæ viris misceri plurimùm gaudent, in vteróque conceptum continent, propter corporis frequens exercitiū carnísque gra cilitatem. Prædictis rationibus hanc possumus addere, quod mulieribus adiposis vsq; adeò car nosus, & pinguis vterus esse possit, vt iustum spacium in locellis fœtui continendo non relinquatur, tunc enim præ loci angustia steriles euadunt. Præterea, venter prominentior non aliter mulieribus quàm viris, coïtum facilem impedire potest. Vnde Aëtius, ex pręfatis causis aliquot recitās, inquit: Hoc velut maximum negligēdum non est, vt nec vir nec mulier pinguem habitum acquirant. Tales enim inepti sunt ad pueros gignendos: nam neque pudenda inter se adaptare possunt, & viri parum seminis emittūt, & mulieribus mēses pauci ferūtur, quū maxima alimenti pars in pinguedinē transeat, &c. Tot igitur rationibus accidit & viris & mulieribus sterilitas, ex pinguiore consti tutione, quarum nulla frigiditatē rectè arguit. *Tetr. 4. serm. 4. cap. 26.*

VI. Quomodo vitiosa esse potest obesitas, si calor tēperatus cū humiditatis copia pinguedinē generāt, hæc autem præcipuè vitā determinēt?

An ſanguinis quoque & carnis abundantia maior, ſanitati nocet, & periculo non vacat. Omne ſiquidem nimium, naturæ eſt inimicum. Ideóque athletarum corpulentia nulli non damnatur, autore Galeno: Hippocrates vero eorum *Aph.3. lib.1.* ὀυεξίαν minuendam eſſe ſuadet, vt in tuto verſentur. Porrò, adipea moles magis quàm carnoſa vituperanda eſt, quia (præter id quod multũ ſanguinis ad alios vſus valdè neceſſarij, in faciẽda pinguedine conſumitur) pinguedo multa inutilis atque moleſta eſt. Mediocrem laudamus, quod indumenti modo calorem foueat: at nimia grauat, ingratáque eſt. Mediocris præterea formoſiores reddit, corporiſque membra rectè format, dum inania ſpatia replet & infarcit, cutem extendit, lucidiorémque facit. Cõtra, nimius omnẽ articulorum gratiã, & membrorum formam ac delineationes obſcurat delétque. Scytharum craſſitudinis damnoſæ ac inutilis meminit Hippocrates, monuitque plurimos ex iis humeros, brachia, manuumque iuncturas, pectora, coxas & lumbos exurere, vt effluente ſuperflua humiditate corpora validiora fiant, & magis reddantur articulorum vſu potentia. *Lib. de differ. morb. cap. 9.* Et Galenus, Nicomacho Smyrneo ad tantam molẽ corpus increuiſſe ait, vt loco moueri non poſſet. Eum verò aiunt ab Æſculapio curatum fuiſſe. Fabuloſum eſſe puto quod narrat Plinius, *Lib. 11. cap. 37.* L. Apronij conſularis viri filio detractos adipes, leuatúmque corpus immobili onere. Eam opinionem ſuſtinere quidam ſuperio-

rioribus annis mihi videbatur, qui aſſerebat vi ſum hominem cui præciſſa tranſuerſim epigaſtrij & ventris prominuli cute, abdomen à multo adipe repurgatum fuerat. Neque id recipi debere exiſtimo, quod inter pinguedinis vitia referunt, ſues quoſdam dormientes à muribus ad carnem vſque arrodi: nam vt fatear nullo ſenſu præditam eſſe pinguedinem, quæ tamen vniuerſum corpus ambit cutis primo contactu nocentia percipit.

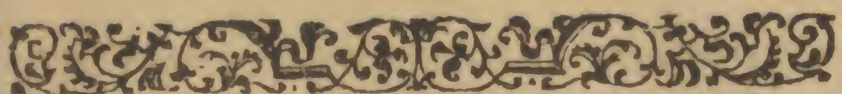
Potéſtne aliquis à pinguedine ſuffocari, vt vulgus credere videtur? Plinius quidem præpinguia celeriùs ſeneſcere dixit. Hippocrates verò naturâ admodum craſſos, citiùs interire quàm graciles, ſcripſit. Ratio eſt, quia pinguedo muſculis adnaſcẽs inter venas & arterias, cum multa eſt, adeò arctè conſtringit ſpiritus & ſanguinis vaſa, vt libera difflatio plurimum impediatur. Occupatis verò meatibus tranſpirationi dicatis, inſitus calor obruitur ac veluti ſtrangulatur. Præterea, circumpoſita pinguedo vaſorum capacitatem diminuit, vnde fit vt paucior calidæ materiæ ſubſtantia in iis contineatur. Licet etiam dicere, ex nimia pinguedinis humiditate natiuum calorem obtundi, ac tandem extingui poſſe. Nam & Galeno & Ariſtoteli pinguedo eſt humidiſſima. Hanc verò ratiocinationẽ (ne quis ineptam putet) ex Ariſtotelis verbis colligo, dum inquit: Oues renibus vndique pingui obductis intereunt, quod vbertate pabuli fit vt in Scicilia agro Leontino fieri conſtat. Et alibi: »

VII. *Lib.11. cap.37.* *Aph.44. lib.2.*

Lib.3. de hiſtor. animal. cap 9.

Lib.3.de part. animal.cap.9. Causa cur hoc solis aut maximè ouibus accidat quod iis quæ adipe pinguescere solent, pingue humidum est. Itaque non æquè flatus interclu-
" si dolorem faciunt, quod causa siderationis est,
" &c. His argumẽtis facilè (opinor) persuademus
" pinguedinem non modo immaturam senectutem adferre, cùm fuerit copiosissimè accumulata, & enormi quantitate per vniuersum corporis habitum sparsa, verumetiã repentinæ mortis occasionem quibusdam esse, posse.

HIERO



HIERONYMVS CHAMBON, IOANNI RESINO Bibliopolæ fidelissimo, S.

QVVM intellexissem futurum propediem, vt D. IOVBERTI *τῶν παραδόξων πρώτην δεκάδα de integro rursus τύποις mandes, multo emendatiorem, & recognitam: operæprecium me facturum credidi, si de eo ad te scriberem, quod illius operis autori gloriosum sit futurum, τυπογράφῳ summam adferat diligentiæ commendationem, βιβλιοκαπήλῳ sit quæstuosum, nobis verò ad veritatis cognitionẽ aspirantibus, maximum addat ad reliqua inuestiganda momentum. Id verò est (quod ego summis præcibus à te exoratum velim) nempe vt primæ illius δέκαδος septimo παραδόξῳ adiungas, quæ ab eo ipso autore περὶ προνοίας, non minus piè quàm doctè ac eleganter, memoriæ sunt prodita. Ille enim quum superioribus annis inter profitendum nobis explicuisset, quæ de naturæ prouidentia sentiret, túncque ea excepissent qui ex vniuerso auditorio maiore donati erant eruditione, & ad illius excipiendas præclaras sententias dexteritate erant magis expeditæ: confici tandem vt ex quibusque ea*

colligerem, quæ quàm maximè conformia deprehendi iis quæ ex docentis ore ipse audiuissem. Hanc autem ipsam περὶ προνοίας tractationem, quum mecum diutius perpendissem, tandem percepi geminam vtilitatem ex ipsa perceptum iri posse. Nam præter quàm quod synceram de diuina Prouidentia doctrinam complexa sit, quídque de ea quæstione piè sentiendum sit, proponat: eadem est etiam veluti appendix septimi, illius παραδόξου, adeò vt absque illa vix quid sibi hoc velit, assequi vllus facilè queat. Quum enim in eo de Cordis pinguedine disputetur, eiusdémque causa quæ sit statuenda illic edisserat autor: ei profectò euertenda fuit eorũ opinio, qui in lãguido otio marcescentes, de ipsa rogati, nihil quod respondeant amplius inuestigare sustinent, quàm quod Prouidentia id factum fuisse existiment. Cuius sententiæ absurditas nullo ἐλέγχῳ magis perspicua fit, quàm iis quæ hac tractatione explicantur. Quòd quum ipse vidissem, D. IOVBERTVM *(vt sum ei valde familiaris) adii, atque diu multúmque egi cum eodẽ, ne deinceps pateretur se merita laude, cæteros verò synceræ veritatis amantes tanta commoditate frustrari: quin potius gloriosæ à se conscriptæ materiæ auctarium hoc adiungeret. Illum tamen nulla ratione potui in meam sententiam trahere: nescio quæ fuerit renuëndi occasio. Quamobrem in animum induxi meum, Bonefidii illius exemplo qui primam Decadem olim inscio eodem autore inuulgandam curauit, aliquid esse audendum. Quúmque iuuandæ communis vtilitatis*

tis

tis ſtudium tuum habeam perſpectum, non potui de te non bene ſperare. Itaque tractationis illius exemplar ad te clam mitto: obnixè rogans, ne tantilli aut laboris, aut diſpendii metus te deterreat, ab ea benemerendi de quàm plurimis occaſione, quæ tibi meo conatu hac in parte oblata eſt.

Vale. Monſpelii idibus Maii 1565.

***



DE NATVRÆ PROVIDENTIA, QVÆ SIT, & quomodo explicanda veniat, tum Medicis, tum Philosophis: ex prælectionibus D. LAVR. IOVBERTI, *enarratio.*



ATVRAM passim Galenus vocat prudētem, prouidam, sagacem, iustam, & artificiosam: imò verò optimam & summam artem, quòd etsi nulla ratione prædita sit, per illam tamen summus rerum opifex mirum artificium ostendat. Sic enim cuncta in Natura disposuit, vt singula ratione quadam vti videantur. Sed quia Naturę nomen ex rerum ignorantia impositum (vt re-
Lib.3.cap. 29. ctè dixit Lactantius Firmianus) ambiguum est, id a nobis explicationem requirit: vt deinceps monstremus, quid Naturę artificium, sapientia, iustitia, prudentia, & (cui præcipue insistere volumus) prouidentia dicatur. Naturam duplicem constituunt recentiores Philosophi, primam scilicet atque secundam. Et primam quidem esse volunt, quam Aristoteles primum motorem appellat: Plato, Deum mundi opificem. Secun-
Lib.2. physs.cap. 1. dam verò dicunt, quam Aristoteles definit, initium motus & quietis in eo subiecto cui inhæ-

ret,

ret, primò & per ſe. Hanc idem primam Naturam vocitat in metaphyſicis, ſcribens: Subſtan- *Lib.5.ca.4.*
tia eorum quæ principium in ſeipſis habent vt »
ipſa ſint, ἡ πρώτη φύσις, καὶ κυρίως λεγομένη ἐστίν. Ean »
dem Plato mundi animam nuncupat, quod ſit vis quædam rebus omnibus communis & inſita. Ea ſiquidem corporibus à priore illa Natura creatis coniuncta & annexa manet, & ceu internum quoddam principium motionis eorũ relinquitur. Eſt enim duplex principium rerum omnium, vti duplex Natura: nempè id à quo ſingula ſic fiunt vt ab eo longè ſemota ſint, ipſumque à ſe factis rebus non admiſcetur. quod Naturam primam, primumque motorem, & Deum mũdi opificem ſupra nominauimus. Atque huiuſmodi Principium verè primum & præcipuum ſtatuitur. Alterum ab illo proficiſcitur, & rebus quas facit immixtum manet, eſtq; priore illo multo minus commune. Porrò ſecunda hæc Natura, principij nomen ex eo meretur, quod ſit interna cauſa corporibus cunctis inſita, quæ non modo pars eorum eſt, ſed etiam illorum eſſentiam conſeruandi vim habet. Atque huiuſce principij ratione corpora omnia dicuntur res naturales. Conſtat verò duabus primis partibus, materia (inquam) & forma ſimul connexis, quæ communi appellatione Natura vocantur, ab Ariſtotele, quia ſubſtantiam corporum, veluti partes, primò componunt, eique dant motionis & ſtabilitatis initium. Nam ſi partes quibus componi videntur

inſpicias,

inſpicias, eorum initia quodammodo ſunt materia & forma. At ſi principium, omnium primum atque præcipuum quæras, vnus eſt Deus qui cuncta creauit. Hoc enim principium in res compoſitas non cadit, ſed præcedit omnem cõpoſitionem, planeque ſimplex & per ſe eſt. Quia verò Cauſa & Initium pro eodem ſumi ſolent, nimirum pro eo à quo primum aliquid fit, vt cum Ariſtoteles dicit Naturam eſſe principium & cauſam: ſcire licet à nonnullis etiam diſtingui: vt initium propriè ſit communis & prima cuiuſque rei origo: cauſa verò, particularis & propria rei iam effectę ratio. Ariſtoteles, vt iſta ſignificet, diuerſa ab hac loquutione vtitur, Illud enim τὸ κινοῦν μὴ κινόμενον, hoc verò τὸ κινόμενον & κινοῦν vocitat. Niphus interpres aliud dependẽs, aliud independens, principium appellat. Neque verò Hippocrates noſter aliud, quanquam alijs verbis, ſignificare voluit, dum primum illud principium his verbis notat: οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται. ἅπαντα γὰρ πάθη θεῖα. Alibi vero alterum expreſſiſſe videtur, ſcribens: φύσιν πάντες θεοὶ διεκόσμησαν. Quibus verbis, ſignificat, ordinem connexionemque cauſarum cum effectis, in mundo à Deo ſapientiſſimo conſtitutum. Eſt igitur ſolus Deus rerum efficiendarum & verum & vnicum principium: materia verò & forma earundem συναίτιαι, id eſt cauſæ adiuuantes, quatenus rei eſſentiam complent. Cæterum Plato materiam principium alterum facit, Deoque adiungit: quaſi Deus ſine materia nihil efficere poſſit.

Lib. 8. phyſ.

In lib. 1. de ortu.

Lib. de aere.

Lib. 1. de rat. vict.

poſſit. At nos piè credimus, rerum omnium cõmune ſubiectum vnà cum mũdo eſſe creatum: vt quod Phyſicis tritiſſimum eſt ἀξίωμα, ex nihilo nihil fieri poſſe, in viribus humanis, non diuinis, ijſque tantum principijs quæ Dependentia paulò ante noncupauimus, locum habeat. Itaque ſi mundi primam conſtitutionem ſpectes, aliud eius principiũ quàm Deum minime offendes, qui nullo ſubiecto præexiſtente omnia primum fecit, denuóque efficere poteſt. Ad rerum verò iam creatarum frequentes effectiones, commodè illa adhibentur principia quæ docet Ariſtoteles: non prima quidem & præcipua, ſed à primo præcipuoque inſtituta, atque ita diſpoſita, vt per hæc veluti cauſas, res naturales deinceps conſiſterent. Prima ergo Natura vnicum eſt illud rerum omnium principium, & prima omnium cauſa, æterna, infinita, immobilis, incorporea, libera, omnipotens, ac propria vi cuncta efficiens, vt mox docebitur. Plato Deũ mundi opificem vocat: Ariſtoteles primum motorem, & τὸ κινοῦν μὴ κινόμενον Secunda verò Natura eſt, tum materia ab illa priore creata, tum forma rebus annexa: qui ſunt effectus in generatione cuiuſque rei ab opifice ſummo producti.

Explicatis Naturæ ſignificationibus huic noſtro inſtituto conuenientibus, iam tempus eſt inueſtigandi vtri Naturæ prouidentia ineſſe dicatur. Sed prius quid Prouidentiæ nomine ſignificetur, explicandum venit. Πρόνοια, id eſt pro

uidentia,

uidentia, fere cum Prudentia coincidit. Hoc tamen discriminis esse volunt, vt illa de rebus diuinis, hæc de humanis magis propriè dicatur. Est autem prouidentia secundum commune significatum, idem quod sollicitudo ac diligentia, vt Galenus ipse docet. vnde prouidere, est curam alicuius rei gerere, & præparare vtilia. Quo in significatu olim apud Philosophos trita & vulgata fuit quæstio, vt idem refert, An mūdus prouidentia gubernetur. quam nos hoc loco explicandam suscepimus, non sane vt eam esse doceamus (quippe de hac dubitare impium est) sed qualis sit, & quomodo accipienda. Primum ergo sumamus quidnam ex vsitata locutione Prouidentia fieri dicatur: nempe quicquid ex præmeditatione, consultò, & cum deliberatione peragitur. vt si quis alium volens occiderit, dum multò ante cogitasset quo pacto id posset exequi. Contra, fortuitò factum dicūt, vbi nihil tale cogitanti, ac præter expectationē aliquid contingit. Atque ea est communis significatio Prouidentiæ apud bonos autores, quæ oppositam habet fortunam vel casum. Iam ergo videamus qua ratione dicatur Natura cunctis rebus prouidere: quænam sit ea Natura, & vtrum Fortunæ locus vllus concedi possit. Epicurei nullam esse Prouidentiam existimarunt. Stoici verò, seriem causarum necessariò connexarum. Fatum appellantes, Fato omnia subijci voluere. Academici solam Naturæ vim efficiendi necessariam, Fatum nominarunt: quod à

Com. in lib. 1. prog. initio.

Platone

Platone definitur, Dei ratio ſtabilis in efficiendo, præſcriptúſque ab eo rebus ordo. Huius autem in Fato explicando diuerſitatis, cauſam eſſe putamus, quod Deus ab antiquis (vt nec à noſtratibus) vno modo cognitus non fuerit: atq; pro varia poteſtatum illius multitudine, variè cognominatus. Eius nos monet Ariſtoteles, cùm de Deo loquens ait: εἷς δὲ ὢν, πολυώνυμός ἐστι κατονομαζόμενος τοῖς πάθεσι πᾶσι. Quum igitur Stoici omnia fato ſubiecta dicerent. Deum animo concipiebant: qui (vt Ariſtoteles eodem loco docet) ἡ εἱμαρμένη fuit appellatus, διὰ τὸ εἴρειν τε καὶ χωρεῖν ἀκωλύτως. Quod autem Plato de Fato protulit, in eo perinde fecit ac qui diſtinctius de re loqui volens, ab efficiente modum quem tenet in efficiendo deſcribit. Ea verò Fati definitio nihil aliud eſt, quàm τῆς οὐσίας Naturæ explicatio, vt ex ſuperioribus conſtare poteſt: à qua Fatum differt ſola τοῦ ἀκωλύτως ποιεῖν conſideratione. quod etſi in Natura quoque ſit, quia non attenditur, de ipſa aliud concipere videntur homines. Eſt igitur Platoni Fatum, cauſa quędam communis, nó cuiuſque rei propria, quod leges Naturæ vniuerſæ præſcribat, non rebus ſingulis, quæ inſtitutum ſuum ſequuntur. Ob id Fatum Dei prouidentiæ, qua cuncta inſtituit & moderatur, minimè obſiſtere dicit. Qua in re nobiſcum plane conſentit, quod in Dei voluntate vim illam neceſſariam conſtituat quaſi Fatum. At nos Prouidentiam dicere malumus, quæ eſt infinita diuinæ mentis potentia, qua

Lib. de mũdo. circa finem.

cuncta

cuncta fiunt, conseruantur, & administrantur.

Cæterum, Prouidentiam quæ in rerum Natura obseruatur, à prima illa omnium causa proficisci, non à secundaria quæ corporum istorum pars est, quæque & mente rationéve, & prudentia caret, is demum assequetur, qui mirum in singulis rebus artificium fuerit contemplatus. Nam quis corporibus animalium, etiam vulgarium, & quæ imperfecta vocantur, diligentius introspectis, nõ admiretur opificem? Quis cum Hippocrate iustissimam Naturam esse nõ exclamabit, videns singulis partibus suam figuram situmque decenter attributum, mutuam inter se partium ἀντίθεσιν, vt dextræ sinistris mira conuenientia respondeant? Neque verò in solis instrumentis quæ gemina sunt, opificis Naturæ iustitiam contemplari licet, verum & in ijs quæ etsi bipartita compage constant, vnica tamen esse videntur: vt cerebrum, nasus, lingua, pulmo, torax vterus. Horum enim dextræ partes sinistris per quàm similes sunt magnitudine, crassitudine, colore, vasorum numero, & distributione, omni denique constitutione. Prę ter iustitiam, quæ admirabilem facit Naturam, est etiam vis qua pollet maxima, quum fines ad quos structura corporis est constituta, omnes perfectè assequatur, obseruatis ad amussim omnium partium decente figura, iusto numero ac magnitudine, situ conuenienti, & vnione: quo nomine Artificiosa quoque Natura solet nuncupari, & ipsamet Ars: quia in omnibus quę instituit

ſtituit perfectionem maiore ex parte cõſequitur. Ars enim rarò fine ſuo fruſtratur. Quod verò in pauciſſimis contingit, Fortunæ opus vocitant: de qua poſtremo à nobis agetur, quando num rectè à Galeno irrationalis & iners appelletur, examinabimus. Hippocrates Naturã animalium eruditam eſſe, quãuis nõdum aliquid didicerit, obſeruans, præterea quæ ſupra retulimus, in corporum cõſtructione planè admirãda, noſtræ creationis autorem ſuſpicit quidem, ſed dũ quænam ſit eius ſubſtantia neſcit, vulgari cõſuetóque modo, qui à rerum ignoratione profectus eſt (vt ex Lactantio prædiximus) Naturã appellat. Idem facit Galenus, & quicunque illius temporibus claruerũt medici. Ea verò Natura eſt, omnium prima præcipuáque, & per ſe efficiẽs cauſa: Deus (inquam) opt. max. à quo cũcta procedunt, quique omnia verbo ſuo primũ creauit, & genita perpetuo fouet, tuetur, ac moderatur. Secũda enim Natura, quum ſit nullius rationis ac mentis particeps, quî poſſet ex ſeſe tã perfectũ & abſolutũ opus producere, quàm eſt mundus: præſertim quum ipſis corporibus immixta, nõ ſeparata & libera (vt artificem eſſe oportet) maneat? Prima autẽ illa Natura res efficiẽdas primò & per ſe mouet, quumque extra res omnes eſſe dicatur, ſingularũ eſſẽtias materiæ mundanæ partibus ſic adhibet, vt etiam vera cauſa formalis haberi poſſit. Non enim ſolum eſſe omnibus donat, ſed & conſeruationi præfecta eſt. Porrò vt potentiam quam ha-

bet ſummam ipſis operibus declaret, duorum generum inſtrumentis vti conſueuit. Horum alia ſunt naturalia, ex ordine præſcripto Naturæ ſcilicet, & cauſis diſpoſitis. Alia ſupra Naturam quæ ex non aſſuetis mediis ſumuntur: vnde vocata Miracula prodeunt. Quum enim Deus, Naturâ quam ipſe creauit multò ſuperior (vt artifex longè proprium opus excellit) cauſis omnibus à ſe inſtitutis præſit, tum eas immutare, tum earũ effectus impedire, facilè poteſt. quinimo alias cauſas, nouóſque effectus producere, & recẽtem materiam (ſi velit) creare, omnia denique opera immutare. Ipſe etenim, qui omnium prima & ſumma cauſa eſt, in mera libertate atque potentia perpetuò manet, vt inferioribus cauſis minimè aſtrictus iis dominetur, ac pro voluntate imperet. Neque verò putandum eſt, illum generatim ſolum, atque in vniuerſum mundo proſpexiſſe, aut tantum iuſſiſſe vt hoc vel illud fieret. Quinetiam omnia ſigillatim per quem, quibus inſtrumentis, quo tempore, quo loco, & quomodo perficerẽtur prouidit: atque ita præparauit quæcunque ad ſuorum operum abſolutionem requiruntur, vt nihil iam niſi ex illius præſcripto contingere poſſit. Neque rurſus credendum eſt, omnia iam olim à Deo ſic eſſe inſtituta, nunc verò negligi, & omnia propenſitati Naturę permitti. Nam quem Naturæ ordinẽ atque περίοδον initio præſcripſit, eundem perpetuo moderatur & dirigit, facitque vt effectus quicunque ex aſſignatis cauſis oriantur (niſi quid longè admirabilius aliquando molia-

tur) quod ex Platone confirmat Ariſtoteles, inquiens: καθάπερ ὁ γεννᾶιος Πλάτων φησὶν, ὁ μὲν δὴ θεὸς ἀρχήν τε καὶ τὴν τελευτὴν, καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων. Ex his patere arbitror, ſoli Deo prouidentiam deberi, quum is ſit qui à ſe producta regit & conſeruat, qua pollet ſumma prudentia, ſapientia, & bonitate. Natura verò ſecũda, illius prioris veluti effectus, Prouidentiæ teſtimonium præbet locupletiſſimum, vt quæ ex illius inſtituto abſolutiſſima conſpiciatur: admirandum planè opus. Nam quum neque rationis particeps, neque prudens ſit, prudentia tamen & ratione maxima vti videtur: quia is rerũ eſt ordo, is partium Mundi conſenſus, vt ratione quadam omnia quis putet agere. Quod vel maxime ex corporis animalium membris intelligi poteſt, quæ licet plantarum more, & ſibi tãtum ſingula viuant, ratione tamen agere dicas: tanta eſt eorum omnium συμπάθεια, tanta (vt videtur) aliorum ſollicitudo, vt omnia ratione vti putes. Non tamen id ex partium voluntate, aut iudicio (quibus omnino carent) ſed opificis inſtitutione dependet: qui ſingulis eam Naturam conſtituit, quæ cuique maximè conueniret, fecitque vt omnium ſimul cõcentus & ἁρμονία eſſet mirabilis.

Libro de mundo, ſub finem.

Cæterùm, vt Dei opt. prouidentiam nuſquam non admirari atque extollere decet, ſic qua ratione, quóve modo cunctis rebus prouiderit (quãtum mens humana aſſequitur) inquirere, prorſus neceſſarium mihi videtur, ei qui

maiore cum diligentia rerum causas inuestigare sibi proponit: atque inde Philosophi, id est sapientiæ studiosi, nomen mereri desiderat. Philosophiæ siquidē finis esse debet, diuinarū rerum contemplatio, & summi opificis collaudatio: quod est gratissimū Deo sacrificiū. Quis autem quæ nescit magnifacere potest? Quid verò est scire, aliud quàm rei causam habere cognitā? vt verissimè dictū sit à Poëta:

Lib.2. Georg. *Fœlix qui potuit rerum cognoscere causas.*

Is enim solus Dei opera propius contemplans, philosophatur, inque maximā venit admirationem, dum prudentissimi opificis Prouidētiam obseruat, eāque nō vniuersalē modò, vel in maximis duntaxat rebus, sed etiā particularem, & in minimis ac vilissimis deprehendit. Nam pilorum quoque maximā curam illū habuisse appa-*Lib.11.de vsu part. cap.14.* ret, vt Galenus rectè explicat, vbi docet qua ratione Deus prouiderit, vt palpebrarū pili æqualem magnitudinem seruarent. Nempe his durū corpus, instar cartilaginis cuiusdā, subiecit. Ast impius ille non agnoscit Dei summā & absolutam potestatem, qua præter institutū Naturę ordinem, etiam ex nihilo cuncta producere valet, & ex lapidibus repente (si velit) homines efficiat. Proinde immerito in Mosen diuinū Prophetam, contumeliosus inuehitur, qui passim Deum esse omnipotētem prædicat, vt nos etiā Christiana religio docet. Nō enim solum quod melius est in ipsis opificijs eligit, & materiæ delectū habet, vt sentit Galenus, sed rerū omnium

cau

as inuertere, & ex nulla, vel quæ nobis inepta iudicetur, materia, quodcunq; velit producere poteſt. Id verò Galenũ latuit, quoniam Platonis opinione perſuaſus, exiſtimauit Deũ comitem habere materiã: eaque duo rerum omnium eſſe principia nec alterum ſine altero quicquã efficere. Equidem duo quum ſint inſtrumentorũ genera quibus in producendis effectibus omnium rerum autor vti conſueuit, vt ſup. docuimus, ſupernaturalia vocata minimè apprehenderunt Philoſophi & Medici antiquiores, qui verum Deum ignorarunt. Naturalia verò vſque adeò diligenter perſcrutati ſunt, vt inde ſummum opificem (quiſquis ille foret: θεὸν enim ἀγνωστὸν hymnis ſuis extollebant) ſumma prouidentia in ſingulis rebus agere nouerint. Nos autẽ, quibus miſericors Dominus ſeſe multo manifeſtiorem reddidit, ad ea ſtupentes quę miracula eſſe cõſtat, rerum naturaliũ proximas cauſas inquiramus, vt longè maxima nobis detur occaſio mirandorũ Dei opt. beneficiorum, quę quanto quis exactius nouit, eo magis ſummã illius bonitatem magnifacere poteſt. Neque nobis, vt plęriſq;, ſit ſatis dum alicuius rei cauſa ignoratur, quæ tamen inueſtigando ſciri queat, id Naturæ prouidentia factum eſſe, reſpõdere: quin potius qua ratione prouiderit diligenter excutiamus. Quid enim ab inerudita plebe differt, qui dubio propoſito nihil aliud quàm Naturæ prouidentiam reſpondere nouit, nec quo modo ea prouiderit declarat? Nonne cuilibet

 èvul

è vulgo tali ratione Philoſophum eſſe licebit? Nam ſi quæras, qui fit vt Cordi pinguedo non adnaſcatur, & cur pili dum ad iuſtam magnitudinem peruenerint non vltra promitti trahiq; poſſunt, tametſi materia ad radicem ſuppetat, vt proponit Fernelius: cuiuis promptum eſt dicere, Naturæ prouidētia factum. At cedo huius effectus proximas cauſas à Natura ei rei prouidente inſtitutas: aut miraculum eſſe fateare, ſupraque naturam. An non etiam Naturæ proui dētia nutritur animal? Iam doce quibus inſtrumentis, quibúſve modis iſtud efficiat. quod eſt Naturæ prouidentiam explicare, & eius operûm cauſas proximas aſſequi. Pinguedo circa manum extremam & pedem non coaceruatur, quum tamē frigidiores ſint partes. Qua ratione, obſecro? Prouidentia Naturæ, inquies. Ita enim factum oportuit, quod earum functionibus nocitura eſſet craſſitudo. Sed quibus modis aut rationibus prouidit? hoc enim ſcire deſidero, hoc à me quæritur. Nam cuncta Naturæ prouidentia fieri omnibus iam conſtat. Nempe prædictarum partiū temperiem & ſtructuram ita parauit, vt adipi accumulandæ forent ineptæ. Frigidiores enim fecit, & exiguis vaſis donauit. Frigiditas verò gracilitatem habet comitem: exigua vaſa nō plus alimenti ſuppeditant, quàm illis debeatur ad nutritionis neceſſitatē. Quæ verò partes in medijs ſunt ſpatiis, quia humoris largiore copia fruuntur, ex laudabili ſuper-

Lib. 2. phyſiolog. cap. 2.

ſuperfluo pinguedinem plurimá colligere poſ-ſunt, vt etiam venter. Atque huiuſmodi ratiocinatione Dei vel Naturæ prouidentiam explicamus, & miramur quàm artificioſè & eleganter proximas cauſas ita diſpoſuerit, vt quos præſcripſit effectus, ij neceſſariò conſequantur.

Supereſt vt de Fortuna aliquid dicamus, num ſit in rebus humanis ſtatuenda, & an Naturæ prouidentiæ ex diametro aduerſetur. Si Lactantio & Ciceroni credimus, ſtultitia & error, & cæcitas, & ignoratio rerum atque cauſarum Fortunæ nomen induxit. Per ſe enim nihil eſt Fortuna, inquit, ille fingitur autem peruerſa quædam poteſtas virtuti repugnans. Ob id Iuuenalis ſententiam approbat, qui ait:

Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia: ſed nos
Te facimus Fortuna deam, cœlóque locamus.

Ariſtoteles verò Fortunam & Caſum agnoſcere videtur, vt cauſas accidentarias. Et Fortunam quidem eſſe vult, cauſam per accidens in iis quæ per electionem alicuius gratia fiunt. Sed quia indefiniti cauſa eſſe dicitur, & homini occulta, nihil à Fortuna proficiſci, mox ſubiungit. *Li. 2. phyſ. cap. 5.*
Rectius veterum nonnulli, quorum opinio- »
nem ipſe recenſet his verbis: οἷς δοκεῖ εἶναι μὲν »
αἰτία ἡ τύχη, ἄδηλος δ᾽ ἀνθρωπίνη διανοίᾳ, ὡς θεῖον »
τι οὖσα καὶ δαιμωνοιώτερον. id eſt. Quibus »
ipſa Fortuna videtur eſſe cauſa, obſcura ta- »

" men humanæ menti, quod ſit diuinum aliquid
" & admirabilius. Aſt idem planè ſenſiſſe Ariſto-
telem, is facile eſſequetur, qui illius ſcripta accu
Cap.5. ratiùs examinabit. Quum enim ex propria ſen
" tentia loquitur, ait: καὶ τὸ φάναι εἶναι τι παράλογον
" τὴν τύχην ὀρθῶς. hoc eſt: Rectè etiam dici, Fortu-
" nam eſſe aliquid prętер rationem. Quę quidem verba oſcitanter lecta, plæriſque occaſionem dederunt tam ineptè balbutiendi de fortuna. Cùm enim vident ipſam ab Ariſtotele dictam fuiſſe τι παράλογον, ſtatim in eam rapiuntur ſententiam, vt putent illum voluiſſe ſtatuere, Fortunam eſſe neſcio quid quod nec ordinem, nec rationem (id eſt, æquum & bonum) habeat, quodque iura & fas abrumpat omne. Ex qua
In epigr. ſententia Virgilius Fortunam atrocem vocat in iure ſibi vindicando. In tam abſurdam verò de Ariſtotele cogitationem, eos immerſit vocabuli [rationis] ὁμωνυμία. Illud enim in compoſitione [τοῦ παράλογον] exiſtimant ſignificare quod alias dicitur vel ius, vel æquum & bonum: non ſatis attendentes quod mox ſubdit Ariſtoteles, ὁ γὰρ λόγος, ἢ τῶν ἀεὶ ὄντων, ἢ τῶν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Quibus verbis datur intelligere, Philoſophum nomine τοῦ παραλόγου, rationē eam cōprehendi duntaxat putaſſe, quæ ſit firma & ſtabilis connexio cauſarum in producĕdis, aut ſemper, aut vt plurimū ſuis effectis, quod in æternis & in Naturę rebus elucet. Quū itaq; Deus opt. max. ordini in rerū Natura à ſe cōſtituto, ſuā voluntatē non

ita

ita alligarit, quin præter eum plæraque effecta reddat, haud mirum ſi quæ à Fortuna, hoc eſt ab ipſius Dei voluntate fiunt, ab Ariſtotele πα-ράλογα dicantur. quod perinde eſt, ac ſi ſcripſiſſet præter ordinem quem in Naturæ rebus & in æternis Deus conſtituit. Idipſum apertius alio *Sub finem*
loco docet, inquiẽs, Deum eſſe οὐράνιόν τε καὶ χθό *lib. de mun do.*
νιον πάσης ἐπώνυμον φύσεώς τε καὶ τύχης. id eſt, cœ- »
leſtem ac terrenum, totius Naturæ atquæ For- »
tunæ cognominem. Sicuti enim Natura eſt Dei ordinaria poteſtas, ita Fortuna eiuſdem voluntas. Vnde fit palam, Galenum veræ philoſophiæ inertem eſſe, quum Fortunam innertem appellat, & irrationalem, aduerſus eos diſputans qui *Lib. 9. de*
hominem fortuitò conformatum eſſe affirma- *plac. Plat.*
bant. Neque illud rectè diſtinguit, Naturam & *& Hipp.*
artem rarò fine ſuo fruſtrari: fortunam verò eundem rarò aſſequi. Nam quum quod Deus vult, non fieri nequeat, Fortuna ad ſuum finem ſemper attingit, neque eo fruſtratur vnquàm, vt & Natura & Ars interdum. Quod verò non ita ſæpe Fortunæ opera, quàm aut Naturæ aut artis à nobis deprehendantur, ideò non contin git quia fine fruſtrata ſit Fortuna, ſed quoniam non ita frequenter ad agendum aggreditur, quam illarum vtraque aut etiam ſi agat, à notitia noſtra minime vſurpatur.

Ex his tandem inferre licet, ac concludere, Fortunam propriè dictam Prouidentiæ diuinæ haud quaquam aduerſari: quin potius illam ma gis ac magis confirmare, ſi quis rei veritatem at

tentius contempletur. Nihil enim temere, ac sine causa quam Deus instituerit, accidere potest, sed omnia ex sumi opificis pręscripto fiunt, qui omnibus prospicit, & quamtumuis minima curat. Cuius sententię dignissimus autor est Christus, dum ait: Nonne duo passerculi assario ve-
Math.10.
" neunt, & vnus ex iis non cadit humi sine patre
" vestro? Vestri verò etiam capilli capitis omnes
" numerati sunt. At quorum euentuum causas nō assequimur, quęque pręter spem ac expectationem contingere solent, ea interim à Fortuna, hoc est mera Dei voluntate, processisse piè fatemur. In qua sententia rectè illud dixerit Lactantius, cæcitatem & ignorationem rerum atque causarum, Fortunę nomen induxisse, vt sup. recensuimus.

VEN



VENTRICVLI CONCOCTIOnem, quæ omnium prima ſtatuitur, citius ac perfectius vigilãtibus, quàm dormientibus abſolui: nec vllam eſſe caloris proprietatem qua Struthiocamelus ferrum cõcoquat, ſed id ex manifeſta cauſa pendere: ad clariſſ. & prudentiſſ. D. IOANNEM CAMVSIVM, Secretioris Regii conſilii Scribam fidiſſ.

PARADOXVM VIII.



MIRABERIS forſitam, vir illuſtriſſ. quod ita familiariter tecum agam, & grauiſſimis negociis occupatiſſimum hoc ſcripto interpellem, pro lixiore quidem ac minus eleganti quàm te deceat. Cui enim ſecretiora Regis noſtri cõſilia, tanquam fidiſſimo, prudentiſſimo, atque diligentiſſimo committuntur, in hoc querimonijs pleniſſimo nec dum ſatis pacato rerum ſtatu, ei quàm parum ſuperſit otij vt literariæ concertationi ſpectatorem aliquando ſe præbeat, facile eſt iudicare. Veruntamen quum nuper de tua ſanitate (vt temperantem virum decet) non obſcurè ſollicitus me conſuleres, præter alios ſermones

mones quos fuſius agitare placuit, rogaſti de cœnæ parcitate quid ſentirem. Quippe varias ferri de Cœnę modo ſententias iandudum nouiſti. Ego meam liberè explicaui, & pro temporis anguſtiâ, non multis quidem, ſed efficacioribus argumentis confirmaui: ſperans deinceps reliqua tibi per otium & attentius legenda proponere. Quòd quum tibi etiam magis arridere conieciſſem, ſtatim domum reuerſus hæc ad te ſcribere cœpi: vt ſucciſiuis horis, & quando licet animo liberius paulò quieſſere, varias quibus nitor rationes examinando aſſequaris. Si mihi cum ocioſo res eſſet, lõgè fuſiſſima diſputatione πρόβλημα iſtud (de quo multi ex neotericis integros libros exaraſſe videntur: at eorum nemo hactenus mihi ſatisfecit) tractaſſem. Sed vereor ne vel laconiſmus iſte meus, Aſiaticam in prolixitate vanitatem ſapiat, tibi non ſolum (vt prædixi) occupatiſſimo, verumetiam eo pręditum ingenio, vt ex pauciſſimis plurima coniectari poſſis. Aliam multò breuiorem adieci diſputationem, qua ratione Struthiocamelus ferrum concoquere valeat: quod omnibus mirum, præcipuis verò philoſophis etiam inexplicabile, cenſetur. Quæ omnia vt æqui & boni conſulas, vir humaniſſime, ſupplex obſecro, meque eo animo hæc inſtituiſſe iudices, quo apud te obſeruantiæ meæ pignus aliquod deponerẽ, & mentis & corporis habita ratione. Siquidem philoſophicis eiuſmodi concertationibus animum tuum præcipuè delectari ſcio. Corporeæ

verò

verò ſanitati quantum emoluméti hoc ſit allaturum, ſi tibi tandem perſuaſeris parciſſimè cœnandum, ipſe cõfido, & vt experiaris maximopere cupio. Sed quibus rationibus iſtud efficiã, explicare aggredior.

VENTRICVLVM tardius ac difficilius cibos noctu & per ſomnum conficere, experientia cum ratione ſatis probat. Quum enim inter prandium & ſequentem cœnam interuenire ſoleant octo duntaxat horæ, ſexdecim verò inter cœnam & ſuccedens prandium, antequam fames ventriculum ſollicitet, indicio eſt hoc quàm illo tempore pigriorem multò eſſe concoctionem. Cur enim, ſi per ſomnum perfectius coquit ventriculus, is breuiori tempore ſuum opus non abſoluit, vt qui ſexta cœnauit, media nocte famelicus exurgat? Qua ratione fit vt à prandio dormire non aſſuẽti, ſi forte dormierint, ad cœnę ſtatutum tempus ſolitò minus eſuriant, quin potius ventriculum ſentiant cibis, quos ſuperare non potuit, adhuc grauari? Contra, vigilantes præter ſolitum magis famelici fiunt, minúſque ferunt inediam. Ob id enim qui oleum & vinum exprimunt, quia plures noctes inſomnes traducere cogũtur, ſingulis duabus vel tribus horis comedunt, idque tam noctu quàm interdiu. Si toties appetũt, toties inaniri ventriculum opportet: ne quis ad conceptam refrigerationẽ iſtud referat. Eſt enim potius calor natiuus, qui ciborum appetentiam intendit, vt docet Galenus. Atque ſic interpre- *Com. aph. 15. lib. 1.*
tandam

Li.6. epid. sect. 4. aph. 20. tandam iudico Hippocratis ſententiam, qua ſtatuit aquam edacem atque vigiliam: quamuis aliter ſentiat Galenus in cõemnto. Sed cur (obſecro) ſi ſomno melius concoquitur, non omnibus ei a prandio indulgere conſulimus, quum omnibus ex æquo ventriculi actio perfectiſſima ſit neceſſaria? Atqui ſomnum meridianum vulgus quoque ſuſpectum habet, non ſolum quia caput replet vaporibus, ſenſuſque ſtupidos reddit, & fluxiones concitat, verum etiam ventriculi concoctionem & tardiorem & deteriorem efficit, vt rectè Celſus admonuërit, longis diebus meridiari potius ante cibum. Quid quod ſomnus prolixior magis coctionem impedire deprehenditur: breuis autem adeò non nocet, vt etiam prodeſſe videatur, ſi quis non cubans, exiguo tempore ſomno prementi acquieſcat? Sic enim ſi qua ineſt capiti & ſenſibus grauitas, euaneſcit. Atqui ſi per ſomnum melius coqueretur, breuiore diuturnior magis conferret. Nam & hoc cenſuit Aegineta, inquiens ſomnum interdiu captum minus conuenire, quia tempus quo dormitur ad abſolutam ciborum concoctionem nõ ſufficit. Verum nocet à prãdio ſomnus (meo quidem iudicio) tum ob antedictas rationes, tum quia interdiu ſpiritus atq; calor ad aërem lucidiorẽ ſponte mouetur, quẽ ſomnus cogit viſcera ſua repetere. Vnde fit vt hinc & inde breui momẽto diſtractus fatigetur, ac corpus ipſum turbet. Ob id æſtate magis quã hyeme, & calidiore ſplendidioreque loco magis

Lib. 1. cap. 97.

gis

gis quàm alio, ſomnus meridianus obeſt. Siquidē lux, & calor externus, calorē natiuū ijs in locis ad ſe magis inuitant. Porrò his apertè cōtradicit Galenus, quum cibos coctu difficiliores in cœna exhibendos admonet: & dum fruſtratæ concoctionis ventriculi cauſas recenſens, inter eas enumerat breuiorem ſomnum quàm vt cibos vincere poſſit. Idem enim ſcripſit, per ſomnum cibos optime concoqui, non ſolum in vētriculo, ſed etiam per vniuerſam corporis molem. Nos verò & experimento & ratione ducti contendimus, neque primam, neque tertiam coctionem per ſomnum rite fieri, ſed tantum ſecundam quæ in venis peragitur. Quum enim ſanguis & ſpiritus eo tempore ad viſcera ſua recurrant, & in cor, arterias, venáſque maiores remeent, quæ illic elaboratione indigent exactius conficiuntur. Atque dum id fit, exteriores partes caloris influentis copia deſtitutæ, minus rectè functiones naturales exercent, quas vigilia & exercitatio cumprimis iuuant. Vnde illud Hippocratis, Labor articulis & carnibus, cibus verò & ſomnus viſceribus confert. Calorem verò ad interiora vergere id docet, quod dormientes pluribus integumentis quàm vigilantes indigeant: nempe vigilans exterius calidior, interius frigidior eſt, dormiens verò contra, vt idem Hippocrates docuit. Ex quibus licet inferre, tertiam coctionem quæ per vniuerſum corporis habitum fit, non exactè perfici ſomno, quum omnis coctio caloris multi præſentia, gaudeat.

Li.7.meth. med.cap.7.
Lib. 3. de cauſ. ſymp. cap.1.
Lib.1. de cauſ. ſymp.
Lib.6.epid ſect.5. aph. 10.
Lib.6.epid ſect.4.aph. 14.

gaudeat. Quæ verò ſunt in venis crudiora, per ſomnum maturantur & abſoluuntur. Proinde ruſtici homines, qui profundius dormiunt, à prauis cibis minus lædi ſolent, vt monet Galenus: quia ſcilicet alimentum quod interdiu laborantibus non ſatis coctum in venas rapitur, deinceps per ſomnum perfectam coctionem recipit. Sic vbi ſanitatis tuendæ pręcepta tradit, ſemicocta ſomno & quiete concoqui, vtiliáque reddi, annotat: & nihil eſſe quod æquè cócocat ea quę cócoqui poſſunt, & malos ſuccos per halitũ digerat, vt ſomnũ, preſertim à balneo. Tardiſſimá verò eſſe ventriculi actioné per ſomnũ, id ſatis confirmare videtur, quod idem in eodem tractatu docet, cauendum ne quid nutrimenti ante balneum aut frictionem puerulo

Lib.1.de fac alim. cap.2.

Lib.4.ſan. tu.

Lib.1.ſan. tu.

" præbeatur. Id fiet (inquit) ſi ad hæc adminiſtran-
" da nutrix poſt longiſſimum ſomnum tempus
" obſeruet. Id enim maxime temporis eſt, in quo
" vel inanem plane ventriculum inuenias, vel cer
" te concoctum ſi quid in eo remanſit, &c. Atqui

puerulis calor eſt plurimus, qui lac breui immutare poſſit. Itaque ſi longiſſimo opus eſt ſomno vt id perficiatur quod vigilanti intra paucas horas abſolui ſolet, quis dicet à ſomno iuuari coctionem vẽtriculi? Haud abſurde factum videbitur, ſi morem apud omnes iam vulgatiſſimũ pro argumento huc adferam: quum aſſuetudinis maxima vis eſſe dicatur, non modo quia Naturæ vicem plęrunque ſuppleat, ſed etiam quid naturæ cuique potiſſimum conueniat tacite demonſtret.

monſtret. Eius opinionis autorem habeo Galenum, ſcribentem. Qui rei cuilibet inſueſcunt, magna ex parte naturæ ſuæ conuenientem conſuetudinem deligũt: propterea quod ab ijs quæ non conueniant ſubinde læſi, ipſa repudiant. Aliqui tamen, vel dulcedine victi, vel præ nimia dementia ſe lædi non ſentientes, in malis conſuetudinibus perſiſtunt. Verum hi pauci, plures qui non perſiſtũt. Et rurſus: vtêris ſimilibus, potiſſimum quando ita fuerint aſſueta. Porrò accidit alterum horum plærunque magis, ceu naturis ipſis ea quæ ſibi ſunt accommoda, ſua ſpõte citraque doctorem eligentibus. Et in curandi ratione docenda: Non eſt quod paruum quiddã, & ad ſpectandum leue ad inuentionẽ remediorum cõſuetudinem exiſtimemus, veluti nec ad ſanitatem tuendam. Nemo enim eſt adeò ſtupidus, vt magnopere ex frigidę potione læſus, hãc in diutinum vſum duxiſſe velit: propterea quod læſus interim, atque ab ea euidenter ægrotans, omninò abſtinebit. Atqui fere omnes, quibus per facultates licet, aſſis potius quam elixis in cœna veſcuntur. Aſſa verò facilius quam elixa coquuntur, vt quæ ſint humore natiuo magis referta, ſi quidem bene parata fuerint. Ab elixis enim melior humiditatis portio in ius abit. Vnde ſi carnẽ perfecte elixes, arida prorſus & exucca euadet. At quæ ſicciora ſunt, ægrius conficiũtur, vt à chylo & humoribus longiſſimè diſtant. Ob id Hippocrates, febricitantibus omnibus victum humidiorem conuenire docet: nõ ſolum

Lib.5.de ſan.tu.

Ibidem.

Lib.9. meth.med. cap.16.

Aph.16. lib.1.

vt ſiccitati quam igneus calor infert (quod minime eſt negligendum) obſiſtat, ſed potiſſimum quia facilius coquitur & alteratur. Humida enim ad chyli & humorum naturam propius accedunt: quæ vero in ſymbolo communicant, facilius tranſmutantur, vt de elementis probat Ariſtoteles. Ex his patere arbitror, primam coctionem quæ ventriculo mandata eſt, ignauiorem multò eſſe dormientibus quàm vigilantibus: vt præter experimentum, rationes vndiquaque conuenientes, & ipſa conſuetudo, maniſeſtiſſime arguunt. Supereſt vt quî id fiat docere aggrediamur. Ariſtoteles vnicam ſomni cauſam, ex euaporatione ad cerebrum conſtituit: quem Galenus reprehendens, ex ſola contractione caloris ad internas partes, natâ ob eiuſdem diſſolutionem, ſomnum cômitti putat. Argenterius verò ad calidum innatum omnem ſomni occaſionem referens, retractionis eius ad viſcera cauſam multiplicem eſſe vult: nẽpe defectum ſubiecti, vel quod repellatur calor, aut ad ſuos fontes reuocetur. Ego verò ſolius quantitatis ratione fieri exiſtimo, vt ſpiritus ille, ſeu calor, aliàs intus latitet, aliàs ſeſe proferat & partibus externis abundãtior inſit. Quippe dum maximâ illius copiâ Cor, & vaſa maiora ei vicina largius abundant, in totum corpus quaquauerſum liberè difunditur: atque tunc vigilia eſt, externique ſenſus functiones ſuas exercẽt. Cùm verò iam maxima portio eius quod viſceribus erat ſuperfluum, per vigiliam fuerit abſum

Lib. 2. de generat. & corr.

Lib. de ſomno & vig. lib. 2 de part. anim & in probl.

Lib. 1. de cauſis ſym. cap. vlt.

Lib. 1 de ſomno & vig. cap. 11.

absumpta reliquum à centro non nisi ægrè recedit: tuncque somnus fit, omnium maxime naturalis, per quem nouus parari solet commeatus. Ergo tum temporis somnus vrget, cùm influens calor paucissimus nequit sensuum organis sufficere, eiusq; minima portio corporis extrema vix pertingit. Neque enim video cur illum aut intro recurrere, aut à visceribus ipsis reuocari dicamus, quũ nec partes nostri corporis, nec facultatum commune instrumentum, ratione valeant. Quin potius fluuij modo (nam & flumini calorem influẽtem, vti etiam ignem, recte cum Aristotele compares) vbi excreuit, inundat: alioqui verò gurgite paruo continetur, nec à fonte suo longius recedit. His ita cõstitutis, non erit difficile (meo quidem iudicio) assequi, vnde accidat vt ventriculus per somnum imbecillius agat. Scilicet, quum in dormientibus calor influẽs Cordis viciniam deserere nesciat, sed venis & arteriis maioribus velut inclusus contineatur, illius fauore destituitur ventriculus, nõ minus quàm extimæ partes. Ast nisi accedat qui perpetuo influit, & per arterias pręcipuè communicatur, insitus calor nihil aut parum admodum valet. Quamobrem vigilãs plus ciborum concoquit sex horis, quàm dormiens horis duodecim. Propterea & matutina vigilia, & exercitio adhuc egemus, prius quàm sit prandendum. Et nisi quis à cœna per aliquot horas vigilet, vt coctio maiore ex parte fiat, eiusque primordia (quod est totius operis difficillimũ)

Lib. de iuuent. & senect.

 probe

probe iaciantur, antequam ſomnus occupet, neque recte coquet ventriculus, neque placida erit dormitio: præſertim ſi multa, coctuque difficilia ingeſta fuerint. Vnde conſtat, cibos peruigilio vinci pręcipue, vt Plinius annotauit. Quod etiam vulgus nouit, à cibo digeſtionē (ſic enim ventriculi coctionem appellat) de ambulatione conciliare ſuadens. Id verò iandiu à medicis ac Philoſophis (quorum talis fuit opinio) acceptū, & velut per manus deinceps traditum, ad hæc vſque tempora obſeruatum, vt alia multa recte conſulta, & iam inde conſueta, putamus. Atque ea eſt prima potiſſimaque ratio, quare ventriculus per ſomnum minus quoquere valeat: caloris influentis parcitas, videlicet. Alteram nuperrimè excogitauimus, quam quod ſpernenda non videatur, hic adiicere placet. Ea eſt de ventriculi vario ſitu in dormientibus ac vigilantibus, cuius quidem ratione fieri poteſt, vt cubantes multò difficilius & tardius coquāt, quàm vel deambulantes, vel ſtantes, aut etiam ſedentes. Quippe lecto proſtrati alio ſitu ventriculum diſpoſitum habent, alio qui recti ſunt. His verò alimenta fundum magis premunt: qua parte quum ſit carnoſior, perfectius concoquere valet. Cubantibus autem cibus latera potius attingit, dextrum aut ſiniſtrum, anterius vel poſterius, pro vario decubitu. Ex quo fit vt ventriculi os ſuperius (στόμαχον ſæpe vocat Galenus) parum abſolute claudatur, magno coctionis incommodo. Dum verò ad ventriculi fundum cibus, vel ipſo

Lib 11. cap. penult.

ipſo pondere inſitaque grauitate, plurimum de uoluitur, ſuperiora exactius cõſtringi poſſunt. Cuius rei probationem ſi quis velit à ſimilibus explorare, id in veſica, vtre, ſacco, aliiſque vaſis, quorũ latera cõſidere queunt, experiatur: nempe ex vario ſitu quũ plena fuerint, os hiare, vel claudi facilius. Iiſdem ſucculſio idem quod noſtris ventriculis ſolet præſtare: nimirũ vt ad fundum tranſmiſſis cõtentis, nullo negocio claudatur orificium. His autem quæ ſenſuali demõſtratione ſatis comprobata eſſe putamus, illud quoque ſuffragatur, quod paulò ante proditum eſt, minus concoctioné ventriculi labefactare ſomnum diurnum qui à non cubante captatur. Sedens enim, vel cubito innixus, ſi ſomno indulgeat, quia rectum habet ventriculum, præſtantius multò conficit alimẽta, quàm ſi eundem inclinatum ſortiretur. Ob id ſiquidem, etſi nõ dormiant, tardius ac deterius coquunt ægri ex cõtinuo decubitu: quia, ſcilicet, iis iacentibus fundum nunquam ſatis premit cibus. Cum-primú verò ſtare, aut deambulare, vel etiam ſedere incipiunt, tum melius appetunt & perfectius concoquere videntur. Porrò ventriculi fundum, quod ſit carnoſior, cæteris partibus eſſe in coquendo efficaciorẽ, mox conſtabit, ex eo quod animalia craſſiore ventriculo donata, vt auium genus, ſolidiſſima quæque ſubigere deprehendantur. Ad id verò explicandum (quod etiam ſumus polliciti) iam aggrediamur.

Calor influens, qui natiuus quoque dici ſolet,

let,ſpiritus nomine plærũq; ſignificatur, quod in mataria prætenui conſiſtat. Eius verò quandam eſſe proprietatem, qua mira coquendi facultas in quibuſdam animalibus exerceatur, iã olim creditum eſt, & à Galeno obiter ſignificatum. Neque id temere pronunciatum eſſe, poſteritas ſibi facile perſuaſit. Qua enim ratione fit, vt fruges aridiſſimas & præduras minutæ aues conficiant, lapillos & ſabulum gallinæ ſubigant ac mutent, coturnices veratrum coquant, & ſturni cicutã, quæ nobis prorſus inuicta ſunt & indomita? Nunquid Struthiocamelus vehemẽtioris caloris opera concoquere ferrũ valet? Atqui leo, qui Struthiocamelo multò calidior cenſetur, id non effecerit, vt reſpondet Aphrodiſeus. Vnde poſſis inferre, non vi & ardore caloris, ſed tota ſubſtantia, ipſóve temperamento, & certa proprietate ventriculi actionem perfici. An genus auium fœlicius coquendi facultatẽ exercet, quia cæteris animantibus longè carnoſiorem ventriculum magna ex parte ſortiatur? Quum enim eo nomine plurimum caloris natiui contineat, ſolidiora quæque ſuperare poteſt. Caloris verò plurimum intelligi volo in eo ſignificatu quo ſcripſit Hippocrates, τὰ αὐξανόμενα τὸ θερμὸν ἔχειν πλεῖστον τὸ ἔμφυτον, nõ caliditatis excellentiorem gradum. Cęterum, nullam eſſe caloris aut ſpiritus proprietatem, ſed eius efficaciam certæ mediocritati aut temperationi deberi præter iam dicta hoc ſatis probat, quod gallinæ ouis alienis, vt anſerum & perdicum, in cuban

Lib.2.de fac.nat.ca.8.

In proœm. ſuorũ prob.

Aph.14. lib.1.

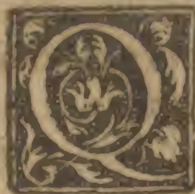
cubantes, anſerinos atque perdicinos pullos ex cludant. Nonne ſi aliqua eſſe debet caloris proprietas, gallina ſuæ tantum ſpeciei ouis incubãdo proficiet? Atqui ſola caloris mediocritas id præſtat, quæ facultates in ouo latitantes, ac velut interceptas mouet & excitat: & quandiu partium corporis formationi incumbunt, ſua pręſentia fouet, ne à frigore externo prępediantur. Idcirco non ſolum alterius ac diuerſæ ſpeciei volucris, ſed etiam furni, aut fimi tepens caliditas (quod in nonnullis regionibus fieri narrant) pullos excludere creditur.

De caloris natiui miraculis, pluribus hoc loco diſſererem, & febrilem quoque ad noxiorũ humorum coctionem valere, eúmque natiuum (non minus quam temperatum) dici debere, contra vulgarem Medicorum ſententiam, oſtéderem: ſed video me βραχυλογίαν initio pollicitã coactum exceciſſe: atque tibi moleſtum fore in artis noſtræ occultiores ſcopulos incidere, cui ſatis eſſe poteſt quæ ad ſalubritatis tutelam faciunt, perfecte aſſequi. Itaque finem dicendi facio, hoc vnum exorans (vir humaniſſime) vt ſi quid vel obſcurius, vel minus probabile dictum offenderis, id per tuum PERRINVM mihi ſignifices. Luculentiorem enim ac fuſiorem meæ ſententiæ explicationem confeſtim habebis. Vale, ô candoris & probitatis exemplar, meque vt cœpiſti ama.



AD reuultionem faciendam, inutilem esse fibrarum rectarum in venis obseruationem: Ad DD. MICHAELEM HEROARDVM, *illustrissimi Principis Condensis, &* GELIBERTVM CASANOVVM, *inuictissimi Regis Galliarum, & sereniss. Principis Nauarræ præstantissimos Chirurgos, apud Monspelienses sua arte clarissimos.*

PARADOXVM IX.



VOD piæ memoriæ ANTONIO CHALMETÆO, de chirurgia optime merito, olim dicaueram paradoxum, iam visum est vobis nuncupare: vt quando satis est difficilis nodus, in eo dissoluendo vterque vestrum manus conferat. Scio tamen singulos id non magno labore exequi posse, vt doctrina & iudicio excellitis. Verũ quos fraternus amor tam arctè coniunxit, putaui etiam in communi negotio occupandos. Neque vero est quod vereamini, vos ANTONII CHALMETÆI manibus iniurios fore, si quod illi fuit oblatum, excipiatis. siquidẽ mors illam prius sustulit (vt coniicio) quam in lucem emitteretur. Alterũ illi relinquo, huic subiiciendum,

dum,vt quanti illum fecerim dum viueret,teſta tum relinquam. Porrò quid hac enarratione perſuadere velim, paucis accipite. Vulgatiſſimum illud eſt,in reuulſione facienda obſeruari debere quandam rectitudinem: quam ad vaſorum fibras omnes referunt. Ego verò eam interpretationem improbandam & explodẽdam cenſeo, nec Hippocratis aut Galeni (qui illud primi docuerunt)ſenſis conuenire: ſed ridiculam prorſus fictionem eſſe contendo: vt qui τὸ καθ' ἴξιν aliò quàm ad villorum ductum referendum exiſtimem.Quibus argumentis rem confirmem,explicabo,atque ita vniuerſam ratiocinationẽ proponam,vt facillimum ſit meas cum aduerſariorum rationibus conferre: atque inde percipere, quàm male antiquiorum bene dicta à multis (alioqui doctrina & ingenio valentibus)interpretentur ac detorqueantur.Sed iam ad inſtitutum aggredior.

EVACVATIONVM triplex genus à Medicis conſtitui ſolet, quorum primum eſt reuulſio retractióve, Græcis vocata ἀντίσπασις. Hæc fluentem aut mox fluxurum humorem ſiſtit,dum aliò reuocat.Hac vti conſueuere morbis incipientibus,vt humor iam motus retineatur,ſaltem cohibeatur,ne in partes quas petit, vehementiore irruat impetu. Nam cùm fluxio ſenſim fit, eam melius ferunt particulæ noſtri corporis omnes: quia paulatim ei aſſueſcunt. Huius quoque remedij vſus eſt, nondum incipientibus malis:ad futurorum ſcilicet, quibus

obnoxij ſunt nonnulli, præcautionem. Euacuationis modus alter Græcis eſt παροχέτευσις, latinis Deriuatio appellatur, fitque dũ humorem in partem iam delapſum euellimus, & mobilem adhuc in vicinum latus traducimus, apperta ea vena quæ in affectam partem inſeritur: per quam ea modò alimentum capeſſit, modò noxium humorem influentem excipit. Quocirca, cum iniecto ſcalpello ea vena præciditur, pars multitudine defeſſa, illac onus ſuum abiicit. Eo remedij genere φλεγμονῶν incrementis medemur, dum fluxio maxima ex parte facta eſt, & humor membrum occupat. Galenus hanc diſtinctionem paucis complectitur, inquiens: Fluentium humorum, retractio: eorum qui iam membrum obſiderunt, deriuatio medela eſt. Tertia & poſtrema euacuationum ſpecies, generis nomen retinet, & abſoluta euacuatio dici conſueuit. Sic autem propriè vocant humoris impacti, & qui nulla arte retrahi vel retrocedere potuit, per ipſummet locum affectum extractionem atque inanitionẽ. Huic locus eſt in morbis inueteratis, & alijs omninò factis qui ad ſuæ durationis ſtatum peruenêre. Tunc ſiquidem ex ipſamet laborante particula fieri debet contentæ & nocentis materiæ eductio. Præter has tres euacuationis formas, ſimplex nulla eſt. Nam qui quartam cõſtituunt, hanc ex duabus primis effingunt, morbíſque dedicant quorum pars facta eſt, pars fit adhuc: quandoquidem fluxum humorem reuocat, reti-

Lib. 2. ad Glau. cap. 2.

retinétque fluentem. Ea vtuntur in affectibus quià sanguinis qualitate vel quantitate agitati fluxione pendent: sed præcipuè quum phlegmone fieri cœpit, vt pleuritis. Nam in omni inflammatione studium vnicum esse debet, monente Galeno, vt celeriter à parte læsa tum reuellamus, tum deriuemus. Id verò per eandem venam sæpe fieri, ex Hippocratis doctrina colligimus, quum iubeat in pleuritide non prius à sanguinis detractione cessare (dum modo vires ferant) quàm is colorem immutet. Hoc autem significat, humorem in loco inflammationem patiente collectum, vacuari: quod sanè deriuationis proprium esse videtur. Porrò simul eadémque opera cum reuulsione fit, dum ex parte quidem opposita, sed non valdè remota, perficitur. hoc enim deriuationi, illud reuulsioni debetur. Verùm, si quis rei veritaté attentiùs examinare velit, illa diuersis temporibus, non eodem momento, fiunt. Nam is prior exit, qui ad partem fluebat sanguis: alius subsequitur, qui partem affectam, vel huic proximam regionem, iam obsidebat quiescens. Id distinctè apparet, quum ob virium imbecillitatem partienda est sanguinis per eandem venam detractio. Quod enim prima vice fit, reuulsio tantum dici meretur: quod reiteratione accidit, est deriuatio. Cæterùm reuulsionis, deriuationis, & peculiariter vocatæ euacuationis modi varij sunt. Siquidem ea fieri possunt phlebotome, cucurbitulis, hirudinibus, frictione, ligaturis, calidis

Lib. de constit. artis.

dis

dis fomentis, veſicatorijs, cauſticis, vlcerationibus, ſetonibus, medicamentis catharticis pituitam & bilem vtranq; vacuantibus, vomitum prouocantibus, vrinas ſudoréſq; cientibus, ac alijs infinitis remediorũ generibus. Aſt ſiue reuulſioné, ſiue deriuationem inſtituas, nullũ eſt eo quod per phlebotomẽ fit (quibus ſaltẽ conuenit) prẹſtantius: idq; duplici nomine, vt Galenus admonet. Primũ quia duo hæc iunctim, id eſt vnius venæ ſectione, cõmodè exequi poſſumus: reuulſioné dico, & deriuationem. Secundò, quia facile eſt quũ volumus huiuſmodi euacuationem ſiſtere, nõ aliter quã ſi in manu poſitas habenas teneremus. Purgationibus verò ſic imperare nõ licet, neq; aſſumpto pharmaco leges dari poſſunt. Sed hæc miſſa faciamus: ad inſtitutum propius accedere nos decet.

Lib. de ſang. miſſ. adu. Eraſiſt.

De reuulſionis natura eſſe volunt, vt ad oppoſita loca fiat retractio: ſiquidem illã definiũt, illabentis humoris tractum in cõtrarium, quo nihil citius fluxionis impetum cohibet. Sunt autem oppoſitæ regiones in omni corpore, ſuperiores inferioribus, internæ externis, dextræ ſiniſtris, & anteriores poſticis, quæ vulgatos medicis diametros per longitudinem, latitudinem, & profunditatem cõſtituunt. In his fibrarum quãdam rectitudinem curiosè magis quã neceſſariò obſeruat, dum in reuulſione facienda non laudant eã quæ tranſuerſim & obliquè
" humorem auertit. Sic Fernelius: Nomine qui-
" dem contraria ſunt, antè ponè, ad dextram ad
lęuam

læuam, ſurſum deorſum, intro foras: cæterùm „
in humorum reuulſione, ne illa quidem con- „
traria ſunt, niſi & fibrarum venarúmque recto- „
curſu collocentur. Pleuritidi dextræ nequaquã „
cõtrarium eſt latus ſiniſtrũ at inflammato cru- „
ri dextro contrarium eſt ſiniſtrũ. Hinc enim cõ „
munis & directa venarum ſocietas, per quam „
ſiniſtrum crus inciſum euocat è dextro: at è dex „
tro latere nulla vena rectis fibris in ſiniſtrum „
concedit. Proinde huius ſecta vena, dextram „
pleuritidem non adimit. Et paulò ante: Aperta „
vena primùm quidem pars vulneri propinqua „
exinanitur: hæc dein è longinquis ſanguinem „
prolicit: quumque id rectarum fibrarum ope „
compleat (illas ſiquidem trahendo natura deſti „
nauit) plus ſanguinis & expeditiùs ab iis parti- „
bus in quas fibræ diriguntur, quàm à cæteris e- „
ripiet, His verbis Fernelius, vulgarem ſcholæ „
ſententiam de villorum tramite obſeruando, à
ſe probatam, elegantiſſimè, vt omnia, expreſſit.
Ab aliis hoc diſſentire videtur, quod non reci-
piat, dextro lateri ſiniſtrum, & cõtrà, per ὀbθυω-
ϱίαν opponi: quin potius Hippocratis autorita-
te citata defendat, in quauis pleuritide ab eo
latere quod dolore affectum eſt, ſanguinẽ mit-
ti debere. Veſalium autem plærique ſequuti,
quoniam ἄζυγος vena tota eſt dextra, vt docet a-
natome (& proinde cum venis brachij dextri
rectitudinem habet) quum pleuritis aliquam
ex nouem coſtis inferioribus (quę omnes ab ἀ-
ζύγῳ ramum habẽt) occupat, interiorem dextri
cubiti

cubiti venam secãdam esse volunt, etiam si dextrum latus non doleat. Sin vnam trium superiorum costarum inflammatio teneat, eiusdem lateris vena tundẽda est: & pro dextra quidem pleuritide, dextra: pro sinistra verò, sinistra aperitur. Hinc colligas de eorum sententia, dextras partes cum sinistris modò habere, modò ea carere, quàm studiosè obseruandam præcipiunt in venis filamentorum εὐθυωρίαν. Nam & in cruribus, si vnum laboret, alterum scarificare iubet Galenus, benè seruata (vt interpretantur) recta villorum serie, quam in vno quidem diametro reperiri asserunt, in duobus verò nunquam. Propterea, per duos simul diametros reuulsionem vnam instituere, ab omnibus vitio vertitur. Per vnicum autem diametrum reuulsio illis nuncupatur, quæ solum à dextris ad sinistra, vel à supernis ad inferna progreditur: vt si brachio dextro laborante, sinistrum scarificetur, aut eiusdem lateris femur. Sin cruris oppositi vena tũdatur, per duplicem diametrum fit transitus, nempe à dextris ad sinistra, in quibus obseruatur latitudo, & à superioribus ad inferiora, quod est longitudinis. Istiusmodi reuulsiones meritò improbant, qui ad opposita quidem, sed tamen κατ' ἴξιν humores retrahendos esse volunt: atque eo nomine significari putant, per binos diametros transeundum non esse. Eius verò oppositionis quæ à dextra in læuam fit, rationem afferũt ex sibi persuaso fibrarũ recto ductu: Galeni

Lib. 13. meth. med. cap. 5.

quo

quoque, viri in medicina ſummi, haud temerè ſpernendam autoritatem proponunt. Aſt de ea quæ in eodē latere à ſupernis ad inferna & contrà, obſeruatur, prȩter iam dictas rationes, plurimis euentibus experientiā confirmatā proferunt. Nam (vt etiā Galenus multis in locis narrat) in ſpōtinis euacuationibus, & à natura fieri ſolitis criſibus, quȩ ab latere partis peculiariter ac primùm affectæ fiūt excretiones, morbos ſoluunt: vt potè ſi patiente iecore ſanguis è dextra nare erúpat, vel doléte ſplene, ex ſiniſtra. Quū enim res ſecus ſe habet, vel nihil omnino confert euacuatio, vel etiam nocet: quia relicta nocente materia, melior & laudabilis, quæque viribus conſeruandis neceſſaria eſt, exhauritur. Medici eo experimento admoniti, naturæ (cuius miniſtri ſunt) opera imitantes, probarunt reuulſiones fieri celeriùs, tutiùs, atque commodiùs, dum certa rectitudo ſeruatur in euacuationibus. Quippè à nocētis humoris copia mox ȩgri ſubleuātur cùm hoc fit, & melius habent. Eſt autem ea rectitudo, vt interpretantur, non qualem deſcribunt Mathematicj, exacta, ſed tantum anatomica, ex villorum ſeu fibrarū (quibus venæ & arteriæ cōſtant) recto tramite & ductu: cuius ratione vaſorum quendam conſenſum ac communionem ſeruari exiſtimant: hanc verò faciliotis attractionis cauſam eſſe dicunt. Atque ſic accipienda putant Galeni verba, dum inquit: Fluentium humorum, retractio: (ſic enim nominat Hippocrates) eorum *Lib.2.ad Glauc. cap.2.*

autem

" autem qui iam membrum obſederunt, deriua-
" tio medela eſt. Vtrumque autem euacuationis
" genus per communes venas fieri præcipit, &c.
Hic communes dici arbitrantur, quæ directam ſocietatem fibrarum rectarum ductu obtinuerunt, quæque perpetuò recti ſtaminis ordine connectuntur.

Hœc ſunt quæ neotericorum medicorum præſtantiſſimi de ſeruanda filamentorum rectitudine in reuulſionibus faciendis, præſertim ad valdè remotos locos, prodiderunt, Hippocratis illud κατ' ἴξιν & Galeni ἰθυωρίαν male (vt opinor) accipientes, dum veterum ſcripta in ſuam ſentētiam detorquere volunt. Eam fibrarum rectitudinem Amatus Luſitanus irridet: ſed dum potiorem quærit rationem, ipſe magis quàm alij ridiculus fit. Nam fatetur quidem per reuulſionem humores extrahi: ſed nullum

Comm.1. ſect.1.lib.6 epidem.

Centur. 1. curat. 51.

" ad id fibrarum vſum eſſe vult. Quia quum ſan-
" guis confuſè in vena puteali, caua dicta, conti-
" neatur (inquit) per canalem quoque predictæ,
" venæ confuſè extrahitur, minimè verò per vil-
" los ac fibras. Et paulò poſt à Briſſoto excogitatam de arboris filamētis ſimilitudinem ridens,
" ait: Si arbor perforata eſſet, in cuius cauitate a-
" qua contineretur, proculdubio parum villi aut
" fibræ agerent, vt magis vna ex parte quàm al-
" tera extraheretur. Deinceps multa ineptè comminiſcitur Luſitanus, ſenſibus etiam imponens, vt inauditam & à ſe inuentam mittendi ſanguinis ab eodem latere in pleuritide, cauſam reddat.

dat. Ego verò fibrarum vtilitatem maximam esse recipio in quauis euacuatione facienda, siue ea sit reuulsio, seu deriuatio: quum venæ sanguinem contineant, non more vasorum anima carentium (vt per illas veluti per lapideos canales, huc & illuc distribuatur, quod in Erasistrato reprehendit Galenus) sed aliorum instrumentorum vita præditorum modo, quæ facultatibus suis naturalibus vtentia, attrahere possunt atque expellere. Triplici enim fibrarum genere venarum tunicæ contextæ sunt, vt docet anatome. Ex his verò rectè faciunt attractionem, obliquę retinent, transuersæ expellũt, idque naturæ quodam instituto. Quæ si vera sunt, non obscurè villorum diuersorum opera confundunt, & rei naturæ contradicunt, qui rectarum fibrarum obseruatione meliorem fieri reuulsionem ob id asserunt, quòd ijs potissimũ accepta referatur actio. Inquiunt enim: Facilior » humoris ad ægram partem confluentis, aut cõ- » fluxuri, reuulsio ac deriuatio fit, perpetuò re- » ctarum fibrarum consensu, atque adeò vena- » rum communitate obseruata: rectis nimirum » fibris trahentibus ac veluti exugentibus, vt loquitur Fuchsius. Siquidem venæ (inquit) ad sanguinis versus impactum ipsis vulnus, & dolorificam ligationem, frictionémque, aut calentem aquam, attractionem suis rectis fibris plurimum auxiliantur, &c. Quasi verò ô Fuchsi, ex cretiones, & quæuis sanguinis eruptiones, expultricis facultatis (quæ trãsuersis tantûm fibris

Lib. de vsu puls.

Com. in cap. 16. lib. de sang. miss.

agit) opera non fierent! Nunquid ad vulneratam, aut ex ligatura dolentem particulam, tractus potius quàm expulſus ſanguis delabitur? Id nobis abſurdiſſimũ videtur: quippe qui perſuaſum habemus, præ dolore humores non attrahi, ſed diffluere, quum partes vicinæ ei quæ læſa eſt velut opem adferre cogitant. Humorem enim ſuum protrudunt: huic neceſſariò ſuccedit alius atque alius, vnde fluxus continuò adaugetur. Vel (quod veriſimilius eſt, ne particulis rationem & intellectũ attribuamus) dolẽtes ipſæ ad rei quæ infeſtat expulſionẽ ſeſe contrahunt: compreſſis elabitur humor, & vel nolentibus effluit. à vicinis autem, quæ ex cõtinuitate etiam dolere poſſunt, continuo ſucceſſu alius illabitur. Id quoquo modo fiat, præter vim expultricem, nullam humoris educendi cauſam inuenies. Atqui ea non rectis, ſed tranſuerſis vtitur fibris, vt omnibus cõfeſſum eſt. Perperam igitur de his ſuam reuulſionem illi extorquere volunt, quæ non niſi excretione abſoluitur. Hæc nondum admittent, opinor, qui dolorem & calorem attrahere poſſe exiſtimant, atque ſanguinis ſalubrem euacuationem (quæ à partibus affectis materiam auertere creditur) rectorum ſtaminum attrahentium operâ fieri contendunt. Sed iam reſpondeant: cùm affecto iecore, dextra naris vtiliter ſanguinem ſtillat, id cuius facultatis eſt opus? Humoris noxij criticè factam expulſionem eſſe fateberis: & quod in dextra regione, in qua viſcus affectum

Hæc opinio explicatur parad. 8. dec. 2.

eſt,

eſt, accidat ea ratione prodeſſe, & ægrũ à morbo leuare. Quid igitur recta filamẽta cauſaris, ſi tranſuerſis debetur excretio: ea verò ſola eſt quæ morbum hîc ſoluit, dum procul, & in partem oppoſitam, materiam extrudit? Nam inde reuulſionis modus à medicis naturæ imitatoribus, inſtitutus videtur, quo eiuſdem lateris tantùm obſeruandam conſenſionem voluere. Dices: à tranſuerſis quidem fibris propriè fit nocentis materiæ expulſio: verùm non alio quàm villorum rectitudine humoris fluxus ad deſtinatam narem dirigitur. Siquidem venæ ab iis partibus in quas rectà fibræ tendunt, expeditiùs multò quàm à cæteris ſanguinem eripiunt: atque, etiam ſi nihil traherent venæ, humores tamen (inquies) ſponte ſua recto fibrarũ curſu defluent. Sed non video qua ratione opinionem iſtã defendas, quũ in venis rectarũ fibrarũ copia ſit hinc & inde, quæ nullo delectu ad vtramuis partẽ humores deuehãt. Nam qui hepate aut liene affecto per nares effluit ſanguis, is venæ cauę trunco amplo continebatur. In eo verò ſunt fibræ per totam longitudinem directæ, atque ſibi cõtiguę toto circuitu: neque vlla eſt villorum rectorũ in dextros & ſiniſtros diuiſio. Quî fiet igitur, vt laudato ſanguini permiſta & prius confuſa materia, ex vena caua in hanc vel illam narem, per fibrarum rectitudinẽ ſcilicet rectà mittatur? Splene laborante, qui è nare ſiniſtra profunditur ſanguis, eò fibrarum rectarũ, quæ in vena caua ſunt, operâ (vt putas)

deducitur. Quid? nonne dextra eiuſdem venæ pars ſiniſtræ ſimiles fibras habet? quid obſtat quo minus earum ductu ad ſuæ regionis & lateris dextri narem ſanguis non deferatur, quũ is in vena confuſus non magis dexter quam ſiniſter videatur? Nam hoc comminiſci: venæ cauæ ſiniſtram internámque ſuperficiem ſolam, non alias venæ particulas, materiam corruptam reliquis humoribus impermixtã attingere, & per eiuſmodi ſemicanalem ad ſui lateris narem percurrere, ſomnio proximum eſſe iudico. Quanto ſatiùs eſt dicere, venâ excretionem moleſtantis humoris moliente, fieri tranſuerſarum fibrarum ope contractionem, qua vaſis pars hæc in proximam ſeſe exonerat. Quum verò ad venæ diuiſionem peruenerit humor, eum potius ramum ſubit qui parti affectæ è regione eſt: quandoquidem ab ea motus impetúſque initiũ cœpit. Quumque id perpetua ſerie ad extremum vſque ramulum continuetur, quędam rectitudo ſeruari videtur. Non aliter ſanè excretionem faciunt venæ, quàm vẽtriculus vomitionẽ. Hanc verò Galenus fieri docet, ſolâ ſtomachi & gulæ exterioris tunicæ fibris trãſuerſis cõtextæ operâ. Si ergo tranſuerſorũ villorũ actione ſanguis ad nares facilè tranſmittitur, qui neceſſe eſt rectos in auxilium vocari: pręſertim quum nulla ſit hic attractio, cui eos natura præfecit? Neminẽ adeò ineptum eſſe arbitror, vt ſanguinẽ illum à naribus ipſis trahi ſuſpicetur. Neque admittẽdum cenſeo, humorẽ in par

Lib 3. de facult. natur. cap. 8.

te

te affecta contentum, & morbũ ipsum proximè efficientem, ad partes adeò remotas atque sunt nares, transferri: quũ potius per ipsammet partem affectã, aut quàm proximã, materia quę continentis causæ appellationẽ sortitur, expurganda veniat. Sunt verò meatus propinquiores excernendis excrementis bellè accõmodati, hepatis quidem simæ regioni vena porta, & gibbę emulgentes venæ à caua trahentes: spleni verò mesarei venæ potissimũ inseruiunt. Proinde nõ est quòd longè dissitã partẽ corruptus sanguis petat, cùm citiùs multò & expeditiùs alio exonerari possit. Adde quòd eiusmodi excretionẽ non patitur, venarũ perplexa & longa distributio à dictis visceribus ad nares vsque præter id quod humoris corruptissimi permixtio, sanguineam massam labefactaret; & in ea confusus, ægrè à natura secerneretur, excernereturque. Qualis igitur sanguis est qui per crisin ad nares ascendit, & cuius vacuationẽ mox salus consequitur? Non sanè qui impactus est, & facit inflãmationẽ, sed alius: nimirum qui ex symptomatica febre continua in venis exardens, & à propria temperie multum mutatus corruptúsque, ebulliendo inflabat atq; distendebat vasa, nõ sine magno totius corporis dolore ac tędio. Nã hinc fit maxima illa inquietudo, & velut cõtusionis sensus. Is (inquam) ille est sanguis, qui dũ tandem morbũ natura superat, naribus sæpe abundè reiicitur. Id verò experientia confirmatũ habetur, crises optimas esse (vt à quibus sta-

tim ægri melius habeant & leuentur) quũ è regione loci affecti fluxerit humor. Vnde Galenus dextra hypochõdria (inquit) ex dextra nare bonam iudicationẽ afferunt, ſiniſtra verò ex ſiniſtra. Huius euentus rationem ex filamentorum recto ordine petunt, qui nõ vident iſta minime per attractionẽ (cui rectæ fibræ inſeruiunt) ſed per excretionem, & tranſuerſorum villorũ ope fieri. Qui prætereà neſciunt, materiam quæ in eiuſdẽ lateris narem peruenit, eã non eſſe quæ in partem inflãmata cõtinebatur. Verùm quàm ſint à veritate alieni, ſuperius abundè mõſtratum eſt. Quænam eſt igitur tam admirandi effectus ratio? quæ à natura delecti ad euacuationẽ loci commoditas? cur id tam religioſè, nec fruſtrà (vt experimenta docent) in criſibus obſeruari videmus? Eius rei cauſam ad rectitudinem quidem refero, ſed non ad eam quæ venarum filamentis à vulgo medicorum tribuitur. Imò quam Hippocrates & Galenus ἴξιος κὴ ἰυθυωρίας dictionibus ſignificarunt, quámque nunc demum explicare aggredior.

Lib. 3. de criſ. cap. vlt.

Corporis partes omnes veluti quadam ſociali amicitia iunctas inuicem cõſentire ac compati, à medicis iandudum receptum eſt ἀξίωμα. Id autem fieri putamus, nõ ſolùm quia rarior textura calori & ſpiritui, ſingularũ actionum opificibus, tranſitum permittit (vnde fit certa naturarum cõmunicatio) verùm etiam quòd forma eadem præſit omnibus, in qua dum ſingulæ partes conueniunt, affinitatem atque cognationem

tionem habere videntur. Porrò diuiſum & bipartitum corpus eſt, non modò vt gemina eſſent membra, & quum vna parte laboramus, altera minimè deeſſet officio: ſed etiã vt vnius loci affectus vniuerſo corpori minus obeſſet. quod ſanè accidit, dum in ſuæ regionis ſuíve lateris partibus ſiſtitur, vt vlterius progredi non poſſit. Hac equidem ratione fit, vt dextra cũ dextris & lęua cum lęuis maiorem quàm cũ oppoſitis συμπάθειαν & conſenſum obtineant. Demonſtratum multoties à nobis eſt, inquit Galenus: hoc quoque ab Hippocrate rectè eſſe dictum: quod neceſſe ſit particulas ſecundum rectitudinem ſitas, plus inuicem frui ac potiri. Ob id ſi phlegmone iecur occupat, dextrum omne corporis meditullium plus mali quàm ſiniſtrum percipit. Quòd ſi ob febrem quæ morbum comitatur, totum corpus condoleat, & dextra pars non magis quàm ſiniſtra (ſedem affectam excipio) ægrotare videatur: in hoc ſenſus penè obrutus cruciatu fallitur: at ratio benè arguit, alteram partem alterâ plus affligi. Sed rarò accidit, vt non facilè dignoſci queat, vnius lateris partes omnes magis quàm alterius affectas eſſe. Ergo, ſi in morbo quem ſupponimus, dextra grauius torquentur, ob conſenſum quem facit vicinia, vt criſis (poſt diuturnum naturæ aduerſus morbi materiam conflictum) naturam ſuperiorem eſſe demonſtret, merito ex dextra regione ſanguis erumpit. Nam eo euentu docemur, corporis

Lib. 14. de vſu part.

totius validum eſſe robur, quando partes quas vi morbi omnium imbecillimas reddi par eſt, noxiá materiam excernere potuerunt. Quid enim? ſi dextra regio magis quàm ſiniſtra morbo grauabatur, nunc verò humoré ſuperatum extrudere valet, iam de morbò triumphans: quis non optimè de ægri ſalute ſperabit? quis non dicet, in aliis validum eſſe robur, quum id afflictis mage particulis non defuerit? Eo certè nomine excretiones per eandem regionem fieri ſolitæ, meliorem criſin denotát, & morbi integram ſolutionem faciunt, vt hactenus obſeruatum eſt. Significant enim facultatem, quæ in peius affecta parte debilior erat, morbi materiam viciſſe, dum in ſuo latere facta eruptione, ſanguinem mali fomitem extrudit. Quòd ſi dolente iecore, naris ſiniſtra αἱμοῤῥαγίαν patiatur, dextri lateris vires languidas nimiumque fractas eſſe coniiciemus, & ne morbo tãdem ſuccumbat æger verebimur. Hoc ſaltem neceſſariò futurum dicemus, vt talis euacuatio nihil ægro proficiat. Id enim portendit, naturam nondum humorem ſuperaſſe, nec breui ſuperaturam, vt quæ inutili excretione magis ac magis debilitetur. Nam ſanguis ex oppoſita nare profluens, neque vt ſignum, neque vt cauſa prodeſt, quum partis eius de cuius vi maior eſt diffidentia (vt ad quam præcipuè morbus ipſe pertineat) robur non indicet: & minus impurum humorem fortè retentricis facultatis errore, euacuet. Præterea, dextri lateris maior eſt

ple

plenitudo quàm ſiniſtri : quia humorum confluxus ad dolétem particulam vndiquaque fieri ſolet : ea vero potius inanienda pars videtur, quæ magis grauata eſt. Quamobrem rectè ſentiunt, qui ab oppoſito latere factam ſanguinis eruptionem improbant, quum non modò inutilis, ſed & damnoſa (quia morbum producit) videatur. At malè iudicant, qui huius effecti occaſionem ad filamentorum ductum referunt, & fibrarum rectarum operâ meliorẽ fieri euacuationem exiſtimant. Nam cur ex nare ſiniſtra factam αἱμοῤῥαγίαν dũ hepar laborat, damnabunt, ſi ſpontanea & facilis eſt, quamuis fibrarum illa rectitudo quam prædicant minus obſeruetur? Nulla proculdubio eſt fibrarum rectarum in facienda euacuatione obſeruationis ratio, quum vel vltrò in eiuſdẽ lateris venis rectitudo ſeſe offerat. Sed neque ea eſt quam veteres (à quibus hoc accepimus) ſeruãdam præceperũt. Attractionis vocabulo medici noſtri abutũtur, dum reuulſionem explicant, eáque ratione perperam de fibris rectis mentionem habẽt. Quòd ſi reuulſionem, vt omnis generis euacuationes, ſola excretrice vi fieri cogitarent, hanc non aliis quàm trãſuerſis filamentis attribuerent. Cæterùm de reuulſionis natura præcipuè eſt, vt ad partem oppoſitam humores euacuans diuertat, quantum rei natura patitur. Nam a ſuperioribus ad inferiora, vel media, & contrà, in eodem latere, omnium commodiſſimè fieri reuulſio ſolet. Item, ab anterioribus ad poſteriora: vt cùm

Aph. 68. lib. 5. dolenti partem capitis posteriorem (de Hippoc. cõsilio) in fronte vena secatur. Ab internis quoque ad externa, & contrà, reuulsio fit, in eodem semper latere. A dextris verò ad sinistra, & contra, non semper fit congrua pro reuulsione oppositio: ea tamen in crurum affectibus locum sortitur, vbi defluxio morbi causa est. Nam quũ à superioribus per venam cauam defluens humor, ad eiusdẽ venæ bifurcationẽ quæ in lumborum regione fit, peruenerit, qui ad dextrum ramum tendere solebat, haud difficulter in sinistrũ illabitur, si à reuulsorio remedio inuitetur. Cogitur enim nouã ingredi viam, pristinæ obliuisci. Alia ratione fieri non video, vt ab hoc latere in aliud humores promptè reuelli queant: scilicet à dextra manu ad sinistram, & contra. Ob *Lib. 13. meth. med. cap. 5.* id cùm Galenus dixit, altero crurum male habẽte reliquum scarificabis: manu laborante, non reliquam, sed crus scarificandum iussit: vt nobis ea obseruetur corporis rectitudo (& inde nata partium consensio) quam ipse eleganter ἐυθυωρίας dictione exprimit, dum Hippocratis illud κατ' ἶξιν, & κατ' ἐυθὺ, interpretatur. Hippocrates enim prior his dictionibus vsus est, quæ significant eiusdem lateris ac è directo, si Galeno credimus. Sic enim passim explicat, nulla de fibrarum ductu mentione facta. vt in sentẽtia quam pauló ante citauimus, vbi inquit: Demonstratũ *Lib. 14. de vsu par. cap. 7.* nobis sæpius est, ab Hippocrate rectè dictum fuisse, quod partes κατ' ἐυθὺ sitæ, necessariò plus inter sese communicant & fruuntur. Et in linguarum

guarum Hippocratis expoſitione, ait ἴξιν ſignificare εὐθυωρίαν ἢ ἄφιξιν. Et alibi: Hippocratem ἴξιν vt plurimum quidem εὐθυωρίαν, id eſt rectũ tramitem, interdum autem & φορὰν id eſt delationẽ, dicere non ignoramus. In libro de fracturis, ἀεὶ τὴν εὐθυωρίαν ὀνομάζει, (inquit) ποτὲ μὲν τὴν κατὰ τὸ μῆκος τοῦ σώματος, ἐστὶ δ᾽ ὅτε τὴν κατὰ τὸ πλάτος. Et paulò poſt: τὴν κατὰ τὸ μῆκος ἴξιν ἀκούειν προσήκει νῦν. Sed quænam rectitudo in faciendis euacuationibus ex Hippocratis ſententia obſeruanda ſit, apertè docuit libro ad Glauconem dum inquit: Si in parte dextra locorum paſſio fuerit, à dextra manu aut crure detraxeris ſanguinem: ſi verò in ſiniſtra, à membris quæ illi è directo ſunt. Τὸ γὰρ κατ᾽ ἴξιν ὑπ᾽ αὐτοῦ λεγόμενον, αὐτὸ τοῦτ᾽ ἐστὶ τὸ κατ᾽ ἰσότητα, id eſt ſecundum rectitudinem, vel è directo. In libello cui titulus eſt de curandi ratione per phlebotomen, euidenter ſententiam noſtrã confirmat, Hippocratis illud κατ᾽ ἴξιν explicans, vt eius verba epilogi vice huc transferri poſſint. Quæcunque ſanguinis eruptiones (inquit) κατ᾽ ἴξιν fiunt, maximam ægrotantibus cõmoditatem afferũt, τὸ δὲ κατ᾽ ἴξιν, ὅτι κατ᾽ εὐθὺ λέγει, πᾶσι ὁμολόγηται, quod ipſe manifeſtè hac voce κατ᾽ ἴξιν ſæpenumero in hoc vtatur ſignificatu. Quæ verò contrà ſanguinem excernunt, nihil iuuare, aut etiam nocere: quòd ſcilicet interdum citra mali leuamen vires exoluant. Neque enim liene magno exiſtente è dextra nare ſanguis erumpens, neque in iecore è ſiniſtra, vllam adfert vtilitatẽ, ſed reuulſio quidem ἐν τοῖς κατ᾽-

εὐθὺ

Lib.1.de vict.acut. com.29.

Lib.3.com. 10.

Comēt.12.

Lib.2.cap. 2.

Cap.15.

" ἐυθὺ ἀντισπωμένοις manifeſtam vtilitatem celeri-
" ter oſtendit: in quibus autem contrà accidit,
" nullam. Dextra igitur nare ſanguinem effundē-
" te, ad dextrum hypochondrium affixa cucurbi-
" tula ſanguinis eruptionem clarè celeriterq; ſi-
" ſtit, perinde atque ad ſiniſtrum, ſanguinem ex-
Cap.16. cernente ſiniſtra. Porrò ſi in eruptionibus ſan-
" guinis quæ κατ᾽ ἐυθεῖαν fiunt, reuulſionis gratia
" ſanguinem mittas, mox cōſpicuam videbis vti-
" litatem: at ſi cōtra venam ſeces, mulium ſeque-
" tur commodum. Sic itaque liene laborante, in-
" ciſio eius venæ quæ ad annularem eſt digitum
" ſiniſtræ manus iuuat, æquè ac ſi internam quæ
" in gibbero eſt ſecueris. Siquidē multùm iuuat
" lienem malè affectum ſanguinis ex ſiniſtra ma-
" nu vacuatio. Et paulò poſt: Quin etiam pleuri-
" ticis ἡ κατ᾽ ἐυθὺ τοῦ πάσχοντος πλευροῦ φλεβοτομία,
" euidentiſſimam ſæpe vtilitatem oſtendit: quæ
" verò ex manu cōtraria, aut omninò obſcuram,
" aut longo poſt tempore. Et deinceps: Tam per-
" ſpicuam aliquando celeriter vtilitatem αἱ κατ᾽-
" ἐυθὺ τῶν πασχόντων μορίων φλεβοτομία afferunt, vt
" & qui laborant, & familiares ipſorum ſæpe nu-
" mero obſtupeſcant. Ex his Galeni verbis mani-
feſtum eſte arbitror, ſe cum autore ſuo Hippo-
crate, nil aliud quàm corporis ipſius rectitudi-
nem in quibuſlibet euacuationibus cōſiderare
non rectas venarum fibras. Horum autoritatē
atque ſententiam, variis naturæ operibus con-
firmatam, ſequuti, reuulſiones perpetuò ab eo-
dem latere inſtituendas eſſe concludimus. Ne-

gligendæ

gligéda non eſt quam ſuperius attigimus rationem, quòd vniuerſæ partes è directo membri laborantis ſitæ, magis quàm illi oppoſitæ, humoris copia grauentur. Nam demus phlegmonem eſſe. Huius ortum præceſſit ſanguinis mala qualitas, vel quantitas ſuperflua, vel ſimul vtrunque. Facta, verò inflammatione, ſanguis ratione doloris vndique ad locum affectum concurrit, & eius lateris particulas grauat. Propterea, ſi dum reuellimus aut deriuamus, pars aliqua humorum copiâ ſubleuanda venit, ea certe eſt hepate laborante dextra, vt pro liene ſiniſtra.

De huius quæſtionis explicatione nihil ſupereſſe video, niſi vt demõſtrem quid venarum communium appellatione Galenus ſignificet. *Lib.2.ad Glau. cap. 2.* Nam qui fibrarum rectitudinem curioſiùs obſeruant, communes venas eſſe dicunt, quæ perpetuo recti aut ob longi filamenti ordine connectuntur, vt loquitur Fuſchius. At nos Galeni ingenio magis dignam interprætationem adferentes, venas communes dici aſſerimus, quæ ſanguinem continent nondum aliqui particulæ nutriendæ determinatum, ſed omnibus (aut pluribus certè) communem. Tales ſunt in brachio, cephalica, baſilica, & media. His opponũtur propriæ & peculiares, quæ vni tantùm particulæ inſeruiunt: vt vena frontis, temporum linguæ, & ſimiles. Illæ vniuerſo corpori euacuando conueniunt: hæ verò à ſolo membro cui inſeruntur, euacuant. Galenus videtur etiam com- *Lib.2.ad Glauc.*

munes

munes venas appellare ὁμόζυγας, id eſt coniuges ſeu copulatas: ſcilicet venarum maxima illa paria, quæ ad brachia & crura perueniunt. Sed iſta præter inſtitutum iam eſſe exiſtimo: ad illud tãdem redeuntes concludamus, in reuulſione facienda communes quidem venas obſeruari debere: at inutilem eſſe fibrarum rectarum obſeruationem. Illud priſcam veritatẽ ſapit, hoc ſpernendum eſt neotericorum figmẽtum. Quod ſi quis ex antiquorum ſcriptis opinionem quam refellimus comprobare velit, rationem ſimul cum autoritate proferat. Autoribus enim non niſi demonſtrantibus aſſentimur.

DE



DE REVVLSIONIS natura non esse, vt ad maximè distātia loca fiat: nec semper quàm longissimè sanguinem inde vbi lædit mitti debere: Ad eundem M. ANT. CHALMETÆVM *Chirurgum præstantiss.*

PARADOXVM X.



GAVDEO te ex Paradoxi mei lectione voluptatem aliquam cepisse, ANTONI amicissime. Aliud iam mitto, quo quæstioni à te mihi propositæ satisfacere videor. Celsum medicum elegātem, & verè Hippocratis interpretem, huius meæ opinionis fautorem habeo: à qua si velis discedam modo rationes à me propositas etiam diluere possis. In physiologiâ, vbi nihil est periculi, audentiùs multò quam in therapeutice paradoxa asserere soleo. Nihilominus tamen, quum ex Aristotelis sententia is verè dubitare dicatur, cui de re quapiam in contrarias partes æquilibres suppetant rationes, mirum videri non debet, si de plærisque theorematis ἐν τῇ θεραπευτικῇ negligentius à veteribus expensis, nonnulla in controuersiam vocem. Quem à me petijsti variorum Paradoxorum elenchum etiam mitto,

to,ſed raptim collectum. Multò plura ſuſtineo, quæ per otium ſcribam. Tu pro ea quæ inter nos ſacra eſt amicitia, æqui boniq́ue omnia cõſule, & Vale.

QVVM reuuulſio fluenti, aut iam fluxuro humori debeatur, atque hunc veluti ſuſpenſum ſiſtere habeat: meritò ad oppoſita perpetuò fieri debet. Deriuatio autem, quia materiam quæ fluxit, ſed nondum impacta eſt, diuertit, & aliò detorquet, ad latera humorem deducit. Hæc vera eſt reuulſionis & deriuationis differentia, quam Galenus ex Hippo. tradit, inquiens: Hippocrates ἀντισπᾶν, hoc eſt reuellere, nos iubet ad contraria, deriuare autem ad latera. quinetiam cùm maximè influit, tum ad diuerſa ἀντισπᾶν. Non ex igitur quod dicant, reuulſionem à deriuatione hoc præcipuè differre, quod illa fiat ad longinqua, hæc verò ad vicina: quum eadem venæ ſectione vtrunque ſimul fieri poſſit. Nam quod iubet Hippocrates, in pleuritide ſanguinem extrahendum eſſe, donec is colorẽ immutet, ex reuulſione & deriuatione mixtã euacuationem denotat. Qui enim ſanguis prior exit, eum qui in partem fluit, repræſentat: poſterior verò, & colore mutatus, iam partem inflammatam attigerat. Sic quum vires ſunt imbecillæ, & partienda eſt phlebotome, per eandem venam reuulſio & deriuatio fiunt. Siquidẽ prima vice reuellere, ſecunda deriuare dicimur. Ergo ſimul eademq́ue operâ, & per eandem regionem, tũ reuulſio, tum deriuatio fieri poſſunt. Atqui deriuatio

Lib.4. meth.med. cap.6.

riuatio nunquam ad diſtantia loca fit, ſemper ad vicina: quum de illius natura ſit vt latera petat. Igitur nec de reuulſionis natura erit, vt perpetuò ad valde remota loca fiat, ſed tantùm ad oppoſita. Adde quod ex propinquis etiam locis reuulſionem faciendam eſſe, primæ claſſis medici volunt, quum citiùs leuari ægrum ſtudemus. Eò enim promptiùs ſentitur cõmoditas, quo magis ex vicina parte reuellimus: dum modo inſignis fiat euacuatio. Nam alioqui verentur, ne plus humoris ad partem affectam, & à qua reuellere cupimus, cõfluat, quam euacuetur. Quòd ſi nondum fiens, ſed tantùm futurus eſt morbus, cui per reuulſionem (vt prę-caueamus) occurrere placeat: in hoc ſanè fateor ex maximè diſtantibus locis euacuandum eſſe. Atque lubens Hippocratis ſententiam amplector, qui ait: Danda eſt opera vt quàm longiſſimè à locis vbi dolor eſt, & ſanguis cogi didicit, venarum inciſiones fiant. Sic enim haud magna repente mutatio fiet, & conſuetudinem ,, mutaueris, ne amplius eo loci ſanguis coëat. ,, Ob id certe ijs qui comitiali morbo ſunt obnoxij, iubemus verno tempore ex cruribus (quæ pars eſt remotiſſima) ſanguinem mitti. Sed & quum fieri incipit defluxio, ſi non multùm proceſſerit, ad diſtantia valde loca reuulſionem facere nihil prohibet: non quidem eius portionis quæ defluxit, ratione, ſed continuò fluentis & potiſſimum fluxuræ adhuc materiæ. Galenus ex Hippocrate hæc docet, inquiẽs: Ab eo didi-

Lib. 2. de nat. hu. Idem lib. 3. de natura oßium.

Lib. 4. meth. med. cap. 6.

" cimus incipientem fluxionem ad contraria tra-
" hendam esse. Et paulò post: Sanguinis detra-
" ctio in principio è longinquo, postea ab ipsis
Lib.13. partibus exulceratis est molienda. Et alibi, qua-
meth.cap.6 lis incipiente phlegmone reuulsio fieri debeat
explicans, innuit ad partes quæ maximè longin
Lib.13. quæ sint, semper auersionem conuenire. Rur-
cap.11. sus: longissimè à tentata fluxione parte auelle-
re, nequaquam ad eam trahere cōuenit. Igitur,
vt fluxio lēta atq; diuturna tutius è distātissimis
reuellitur, ita & quę futura est arcetur: sic enim
in tractū nouæ vię longiorē conuersa, sensim à
pristino citra virium offensionem desciscit.

Hęc sunt quæ nos cū schola medicorū recipimus, ex Græcorū fontibus & Arabū familia, excerpta: quibus non assentitur ex Latinis Celsus haud spernendæ autoritatis medicus. Hic enim eorū rationē qui ad loca valde remota faciendā esse reuulsionē scribunt, ne plus trahatur quàm euacuetur, irridens inquit: Neque i-
Lib.2.cap. 10. gnoro quosdā dicere, quàm longissimè sangui-
" nem inde vbi lædit, esse mittendū. Sic enim a-
" uerti materiæ cursum: at illo modo (scilicet ex
" ipsa parte, aut quàm proxima, misso sanguine,
" quod prius dixerat) in idipsum quod grauat e-
" uocari. Sed idipsum falsum est: proximum enim
" locum primò exhaurit: ex vlterioribus verò ea-
" tenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. Vbi
" is suppressus est, quia non trahitur, ne venit qui-
" dem. Videtur tamen vsus ipse docuisse, si caput
" fractum est, ex brachio sanguinē mittendū esse:

si

ſi quod in humero vitiũ eſt, ex altero brachio. "
Credo, quia ſi quid parũ ceſſerit, opportunio- "
res hę partes iniuriæ ſunt, quã quæ iã malè ha- "
bẽt, &c. Arguta ſanè & ſubtilis valde eſt hęc Cel "
ſi ratiocinatio, qua docere videtur, reuulſionem atq; deriuationẽ ſimul à maximè vicina parte fieri poſſe. Quippe verẽdũ nõ eſt, ne ob id plus ſanguinis ad partẽ deferatur, quã ab illa vacuetur, quũ vbi phlebotome ſiſtitur, ſanguis fluere ceſſet. Sic enim accipiẽda puto Celſi verba: quæ ſi non vera ſunt, certè veriſimilitudinẽ maximã habent. Nã ſit, per hypotheſim, in extrema manu (quã Gręci ἀκρόχειρα propriè vocant) inflãmatio: In morbi initio & augmẽto à ſuperioribus ad partẽ affectam cõtinuè fluet ſanguis. Nõ ne hunc cõmodè auertet fluxũ, in eiuſdem membri cubito venæ ſectio? Ita ſanè videtur. Nã qui ad manũ extremã contendit, atque magno impetu irruit humor, in medio curſu nactus exitũ per vulnus profunditur effluítque, nec ad partem vſque laborantem peruenit. Simul etiam aliquid eius quod iam defluxerat, retrahitur, quum pars extrema valde tumeat, & tantum humoris nequeat continere, quantum illam premit. Deponit itaque in plagam ſatis vicinam eius quod aggrauat portionem. His adde, quòd vulnerato per phlebotomum cubito, præ dolore ſanguis vndique fluit: quia venæ tum ſuperiores tum inferiores contrahuntur, vt quauis re moleſtante fieri ſolet. Hac ratione ſimul fit cum reuulſione deriuatio.

Porrò ſi à parte contraria, vt altero brachio, vel (quod præſtantius eſſet) ab eiuſdem lateris crure ſanguis mitteretur, non protinus, ſed poſt multum tempus fieret humoris fluentis reuulſio. Nam ad manum phlegmone tentatam defluit ſanguis, qui brachij venis, aut ſuperioribus etiam, continebatur. Illum prius minuere, ſi non exhaurire decet, quàm fluxionem ſiſtere poſſis. Atqui eius membri ſanguinem ad partes inferiores ſectâ in poplite venâ detrahere, non eſt breuis temporis opus. Nam id cõſequutione quadam, & ſenſim fit, dum ad locum inanitum humores hinc inde confluunt. Fieri etiam poteſt, vt qui brachio continetur ſanguis, crura verſus non deſcendat: quod in tam remota parte factam euacuationem minimè ſentiat. Hanc citius explent, quæ vicinæ ſunt: neque ad brachium vſque peruenit ſucceſſionis ad id quod vacuatum eſt, neceſſitas. Quamobrem factam in crure ſanguinis iacturam propinquiores partes reſarcient: interim dum maxima humoris copia ad manum ex brachio toto irrumpet. Quòd ſi demonſtres ad inferiora neceſſariò vergere ſanguinem, ſecta in poplite vena: non tamen eò probabis, humorum qui partem affectam petunt, impetum mox retineri. Nonne ſatius foret in medio curſus humori viam facere, qua effluere poſſet, vt non vlterius proficiſceretur? Hoc eſſet veluti intercipere, ni fallor: & quò afflictæ parti propius fieret vulnus, eò melius illabens materia difflueret, quæque iam

locum

locum dolẽtem occupauit, retrocederet. Cùm igitur iam inchoata eſt humoris defluxio, parum iuuat ad valde diſtantia loca reuellere: omnium præſtantiſſimè fit affectæ parti propinqua, ſed tamen ſuperior, ipſa reuulſio. Superiorem verò locum accipio, vnde fluit humor. Eiuſmodi reuulſio omnis, præterquã quod fluxionem ſiſtit, ab affecta quoque parte (vt prædixi) prius putrem & inquinatum ſanguinem, quàm ex reliquo corpore benignum atque ſyncerum detrahit. Neque tum metus vlli ſit nouę fluxionis proritandæ. Quum enim pars laborans magis quàm cæteræ exinanita fuerit, ſi ad penuriam vſque detractum ſit, vix denuò alia humorum fluxione conflictàbitur, niſi fortè nouo peccetur viuendi errore. Diſtantes enim indigentia auidæ, proprium ſanguinem elabi non ſinent: nec pars affecta (niſi dolor aut calor reſtet vehemens) ab illis quicquam eripiet, vt quæ ſit imbecilla, nec multo egens alimento. Cæterùm, in reuulſionibus quæ ad ſiſtendum ſanguinis effluxum & αἱμοῤῥαγίαν fiunt, res aliter ſe habet. Nam ſi manus eſt vulnerata, vt ſanguinis fluxum cohibeamus, non in eodem brachio reuulſoriam phlebotomen aggrediemur, ſed in altero, vel in crure quod è regione eſt. Atque ea methodo influxurum ſanguinem cohibemus. Si enim fieret in eodem membro phlebotomia, quum per vulnus effluat ſanguis, non (vt in phlegmone) retineatur

ſanè plus ad vulneratam partem conflueret, quàm ſi ſpontè vacuaretur. Quippe fluit humor velut exitum ſibi quærens: hunc ſi in parte dolente & primùm affecta reperiat, alium ferè negligit: præſertim cùm anguſtior eſſe ſoleat, & inaſſuetus. His adde quòd dum phlebotomen inſtituimus ad compeſcendam αἱμοῤῥαγίαν, ſanguinis qualitatem vel quantitatem minimè cōſideramus, quaſi hæc nobis indicarent mittendum aliò ſanguinem eſſe. Quippe ſi qualitas mala eſt, ea phlebotome non emendatur. Si quantitas nimia nocet, & cogit effundi ſanguinem, is ſiſtendus non eſt: niſi tamen per ineptam regionem excerneretur. Tunc enim aliò diuertendus eſt fluxus. Cur ergo ſanguis mittitur vulneratis? vt contrario motu coactus, qui ſanguinem ad vulnus fluentem conſequio quodam ſequebatur, aliò vergat aut ſiſtatur. Nam qui paulò remotior eſt, ſimul ad vulneratam partem inuitatur, & ad locum phlebotomen paſſum. Cùm verò in contraria loca allicitur, ſæpe fit vt neutrum petat, ſed in medio veluti pendens animi retineatur. Atqui niſi viciniorem parti vulneratæ, & primò fluentem alter ſequatur, fluxio lege quadam naturæ ceſſat, etiam ſi pateat humori exitus: quia vacuū illa nō patitur. Ea ratione fit, vt in locum diſtantem reuulſione tētatâ, cōmodè ſiſtatur αἱμοῤῥαγία. Quā obrem rectè cōſulunt, qui ad ſiſtendā menſtrui ſanguinis immodicam excretionem, venam in

cubito

cubito ſecandam ſuadent. Nam quum nihil ſit in ipſa parte impactum, ſed tantùm fluat humor, ſoli reuulſioni locus eſt. Quòd ſi vterus inflammatione laboret, à propinquiore loco, vt poplite, eſt reuellendum, quò fiat etiam aliquid deriuationis. Sic fluentem ad partem ſolùm inflammatam humorem, non vt hæmorrhagiam, ſed alia methodo, aliiſque indicationibus propoſitis, impedire decet. Nam (niſi ex contuſione fiat, quæ vulnerum conditionem ſequi debet) phlegmone affectam particulam ſanguis petit, quia is vel qualitate, vel quantitate peccat. Vtrunque vacuandum eſſe indicat, quum niſi morbi occaſionem tollas, nihil proficere videaris. Si ſanguinis copiâ grauatæ, aut acrimonia infeſtatæ partes ſuperiores, ad manum quod diſplicet protrudant (vt ſolẽt robuſtiores in imbecillas ſeſe exonerare) quî talẽ affectum curabis, niſi fluentem & iam influxum humorem exhaurias? Per quam verò regionem cõmodiùs morbi cauſam euacuabis, quàm parato exitu in ea quam naturæ ductu petit? Non aliò faciliùs quàm deorſum, & quò cœpit, deſtuet humor. Hunc ſi vis euacuari, in medio curſus, aut certè ſupra locum affectum, viam apperi. Quum tantum effluxerit, quantum moleſtabat, & ad partem inflãmationem paſſuram defluxiſſet, tunc morbi augmentum, vel etiam generationem ceſſare, eſt veriſimile. Exempli gratia: Ex vnciis tribus ſanguinis, iuſtæ magnitudinis phlegmone oboriretur. Iam

ſi ei fluenti,ad cubitum pateat exitus, quomodo extremam manum petet? Eductis per phlebotomiam ſanguinis tribus vnciis,morbi cauſam ablatam eſſe dicemus. Satius tamen eſt maiorem copiam detrahere, quia exactè ſciri non poteſt noxij humoris quantitas.

Hic aliquis obiiciet:per venam quam phlebotomo aperis, fortè non illabitur ſanguis ad manum. Quomodo illius curſum intercipies? Multi ſunt fluentibus humoribus canales, non vnicus.Proinde omnes veniunt aperiendi, quũ nos is lateat qui fluxionem ſuſtinet. Præterea, ſanguinis fluxus ad partem inflammatam per multas venas accidere poteſt.Huic dubio facile eſt reſpõdere,ei qui nouit corpus vniuerſũ eſſe σύῤῥουν καὶ σύμπνουν,id eſt cõfluxile & cõſpirabile, atque ex toto in totũ aliquid transferri, totum ex toto trahere ac toti impartire, vt ex Hippocratis ſententia docuit Galenus. Quum enim extremæ partes extremis ſuas materias communicent,multò próptiùs vicinæ à vicinis mox accipiunt. Arteriis maioribus inciſis totus ſanguis effunditur,atque per eas exhauritur etiam quem venæ continebant, vt monet Galenus. Quantò faciliùs ocyúſque aperta inſigni aliqua vena,aliæ huic cõiuges,vel eiuſdem rami, non solùm truncus vnde illa venit,ſtatim aſſimilem inanitionem(vel ex ſubita conſequutione) patiuntur! Ergo, vt tandem epilogo diſputationem hanc concludamus, fluentis humoris impetum ſiſtimus, ſuperiorem partem à qua diſcede

Lib.3.de fac.nat. cap.13.& alibi paſſim.

Lib.de vſu pulſ.

diſcedebat inanientes. At non id retrahimus quod loco inflammato propinquius eſt, niſi multa admodum fiat euacuatio, quam nemo ferre poteſt quum à valde diſſita regione fit. Imò neque ea methodo humoris, qui partem dolentem implet, fluxus impeditur. Idcircò longè præſtantiùs eſſet, in medio curſu venæ apertione humori viam parare, vt inde effluat qui nimius eſt, non vlteriùs progrediatur. Tūc quò vicinior parti ſectio fit, eò melius intercipitur, & iam influxus reuocatur: ſicque omninò commoda fiunt ſimul reuulſio & deriuatio Galenus vbi ex profeſſo rem iſtam tractauit, haud diſſimilem noſtræ opinionem ſtatuit. Quippe libro de curatione per phlebotomiā, *Cap.16.* ſanguinem ex axillari vena mittere docet, cum partes quæ infra collum ſunt, ægrotant: vt thorax vniuerſus, & quæ eo cōtinentur. Ex humerali verò, dum facies aut caput male afficiuntur. Quæ iuxta çoxam, veſicam, & vterum ſunt, venis poplitum aut malleolorum inciſis iuuantur. Renes autem ancipites ſunt, vt qui medium locum obtineant. Idem ſcribit in lib. metho. med. *Lib.13. cap.11.* vbi admonet hepate, pectore, pulmone, aut corde affectis, apperiendam eſſe venam axillarem, quæ certe illis vicinior habetur. Renibus verò, & veſica, & pudendo, & vtero ægrotantibus, eas quæ in crure ſunt ſitæ, & potiſſimum quæ circa poplitem ſunt. Quis non apertè videt, Galenum perpetuò venas parti affectæ proxi-

mas, ſecandas eſſe, docere? Equidem ſi viciniores, & æquè inſignes, alicubi apparerent, tales (meo iudicio) incidendas admonuiſſet. Reuulſio igitur ad maximè diſtãtia loca ſemper fieri nõ debet.

1 *Qualita*

1 *Qualitates elementorum nō miſcentur, ſed ſubſtantiæ.*

2 *Summæ elementorum qualitates in compoſitis rebus ſummæ permanent, & non retunduntur per miſtionem.*

3 *Ex ſenſu & dolore male arguit Galenus, animalium corpora ex contrarijs & patibilibus elementis fieri.*

4 *Corruptionis neceſſitas à mutua elementorum contrarietate non dependet.*

5 *Aqua non ab aëre, ſed à ſeipſa congelatur.*

6 *Aqua frigiditatem ſuam nunquam prorſus amittit.*

7 *Homo ad iuſtitiam exactè temperatus, ad pondus exactè temperatus eſt.*

8 *Temperamentum ad pondus magis incidit per ætates in hominem intemperatum, quàm alium.*

9 *Iuuenum ætas, non adoleſcentium, eſt omnium temperatiſſima.*

10 *Spermatica membra ſanguineis calidiora eſſe videntur.* Parad. 7. dec. 2.

11 *Hepatis calida intemperies natiua nunquam prorſus aboletur, quandiu ſanum eſt corpus.*

12 *Cordis calor facilius quàm aliarum partium caliditas extinguitur.*

13 *Fœmina plus ſanguinis habet quàm vir, eo tamen frigidior eſt.* Parad. 10. dec. 2.

14 *Formatrix facultas otioſa non eſt fœtu abſoluto & in lucem edito.* Parad. 7. dec. 2.

15 *Attractio fit ſola ſubſtantiæ ſimilitudine, non* Parad. 8. dec. 2.

dolore,

dolore,calore,fuga vacui,aut ſiccitate.

Parad.8. dec.1. 16 *Digeſtio ſeu concoctio fit melior peruigilio, motu,& interdiu,quàm ſomno,quiete,& noctu.*

Parad.5. dec.2. 17 *Conuerſio ciborum in cremorem,non eſt terminus moræ illorum in ventriculo.*

Ibidem. 18 *Ventriculus verè & ſolidè ac totus nutritur chylo:ſanguine verò duntaxat in illius penuria.*

Ibidem. 19 *Omnibus ſolidis animalis mẽbris è ſemine tam generatio quàm nutritio eſt.*

20 *Omnibus arteriis & venis ineſt vis gignendi ſeminis.*

Parad.4. dec.1. 21 *Venis proprie conuenit* αἱμάτωσις *, non carni hepatis.*

Parad.1. dec.1. 22 *Calida cibaria omnino percocta & mutata, ac in ſanguinem iam verſa, naturalis in animali caloris ſubſtantiam augent,non qualitatem intendunt.*

Parad.6. dec.2. 23 *Veſicula bile,vt ſplen melancholico humore nutritur.*

24 *Fibrarum ſanguinis ortus non eſt in ventriculo.*

25 *Cur pili ſuam aſſequuti longitudinem vlterius non prouehantur,cauſa reddi poteſt,contra Fernelium.*

In.Decla. dec.1. 26 *Ad animi mores facit alitura,hoc eſt ciborum qualitas & modus.*

Parad.2. dec.1. 27 *Rationi conſonum eſt quoſdam* ἀσίτους*, id eſt à cibo abſtinentes,per multos non ſolum dies ,ſed & annos viuere poſſe.*

28 *Arteriæ pulſandi vim inſitam habent.*

29 *Animales facultates loco indiſtinctæ ſunt, per*

totum

totum cerebrum diffuſæ.

30 *Quod frigeamus à paſtu, id non accidit externarum partium calore ad ventriculum (vt melius concoquat) refugiente.* Parad.3. dec.1.

31 *Arteriæ dilatantur per cordis compreſſionem: eædem comprimuntur corde dilatato.*

32 *Venæ, arteriæ, & nerui, propriam retinẽt actionem in inſtrumentis, contra Fuchſium: neque proprium & commune contraria ſunt.*

33 *Chylus optimus puri optimo eſt proportione reſpondet.*

34 *Pus à ſolo calore naturali fit, non etiam ab eo qui præter naturam.*

35 *Dulcis pituita ſecundum naturam non eſt.*

36 *In plenilunio corpus minus abundat pituita, quàm in nouilunio.*

37 *Ex pituita fieri nequit bilis atra immediatè.*

38 *Ex pituita ſalſa, non alia, fieri poteſt bilis atra per aſſationem.*

39 *Bilis flaua in atram non vertitur immediatè.*

40 *Columbæ generant bilem, quamuis fellea veſicula carere videantur.*

41 *Bilis flauæ & adipis eadem eſt materia.* Parad.7. dec.1.

42 *Adeps igneo calore diſſoluitur: tamen in corporibus animalium frigore non concreſcit.* Ibidem.

43 *Medulla oſſium nutrimentum eſt, non excrementum.*

44 *Sanguis menſtruus venenoſus non eſt.* Parad.10. dec.2.

45 *Fœtus pituitoſiorem tantùm ſanguinem ad ſui nutritionem trahit, non elaboratum aut perfectè coctum.* Ibidem.

46 Lac

Ibidem. 46 *Lac non fit ex ſanguine in mammis recrudeſcente, ſed amplius coɛto.*

Idem. 47 *Lac ex ſanguine pituitoſiore fit.*

Parad. 6. dec. 2. 48 *Lotium eſt ſolius veſicæ excrementum, non primæ aut ſecundæ concoɛtionis.*

49 *Puris tranſitum Cor ferre poteſt.*

50 *Ventriculus muſculus eſſe videtur.*

51 *Venæ & arteriæ ſimilares non ſunt.*

52 *Pili non ſunt in radice, quàm in proceſſu, ſubtiliores.*

53 *Pili non ſatis reɛtè à Galeno plantis, aut partibus animalium comparantur.*

54 *Tendo latus in manu non facit ſenſum magis exquiſitum.*

55 *Patella quæ in genu eſt, primis annis cartilaginea apparet.*

56 *Omnes extremè calidæ aut frigidæ regiones elephanticos plures habent.*

57 *Non ſunt elephantici, quos vulgus Caſſotos vocat.*

58 *Lepra confirmata quatuor tempora non habet.*

59 *Elephas ex bile flaua aduſta, nunquam curatur: qui ex melancholia, nonnunquam.*

60 *Subſtantia nunquam morbus dici poteſt, neque morbi cauſa ex ſeipſa.*

61 *Vnitatis ſolutio in neruo facta, non dicitur conuulſio.*

62 *Continui ſolutio ad ſimilarium partium morbos referri non poteſt, vt reɛtè ſentit Argenterius.*

63 Idem

63 *Idem eſt pulſus medij Autumni & medij Veris.*

64 *Morbi Gallici eſſentia prima eſt in ſpiritu naturali.*

65 *Hecticarum febrium calor æqualis non eſt.*

66 *Febres omnes ex bile fiunt.* Parad.3. dec.2.

67 *Stati febrium circuitionis reditus cauſa, ad occultam proprietatem referenda non eſt.*

68 *Humorum certus in eundem locum motus, ex propria humoris natura ſeu forma non pendet.*

69 *Exteris medicamentis facilè careremus, ſi noſtra exactè cognita experiremur.*

70 *Medicamenta ſunt actu & perpetuò, non ſola potentia vel in futuro tempore, qualia dicuntur.* Parad.1. dec.1.

71 *Cathartica medicamina actu vim purgandi habent: eam enim in corpore non aquirunt.* Ibidem.

72 *Nos calidiſſimis quibúſque medicamentis longè calidiores ſumus.* Ibidem.

73 *Serum lactis frigidum non eſt, quamuis refrigeret: & ſeni febre quartana laboranti optimè cõuenit.* Parad.6. dec.1.

74 *Argentum viuum dici poteſt frigidum & epiſpaſticum.*

75 *Purgatio non in ſola vitioſi ſucci abundantia conuenienter, ſuſcipitur.*

76 *Pituita vomitu, bilis ſeceſſu educenda eſt.*

77 *At reuulſionem faciendam inutilis eſt fibrarum rectarum in venis obſeruatio.* Parad.9. dec.1.

78 *De reuulſionis natura non eſt, vt ad maximè diſtantia loca fiat: & quàm longiſſimè ſanguis vbi lædit, mitti non debet.* Parad.10 dec.1.

79 *Graui*

79 *Grauidis mulieribus tutior est phlebotome primis mensibus, & semper medicamento purgante facilior.*

80 *Cur domi contineri debeant, qui purgans medicamentum sumpsere, vulgus medicorum nescit.*

81 *In morbis acutis victus tenuis eo qui paulò plenior, minus est periculosus.*

82 *Tabidis & à morbo chronico valde extenuatis, non sunt concedendæ testudines nemorales, astaci, &c.*

83 *Contusa caro in acutè febricitantium stomacho facilè corrumpitur.*

84 *Rapum, napus, rhaphanus & similia quæ flatulenta dicuntur, flatus non gignunt, sed dissipant.*

Parad. 5. dec. 1.

85 *Aquarum saluberrima est pluuialis.*

Ibidem.

86 *Aquarum omnium vitia coctione non emendantur.*

87 *Vinum album, & austerum, minimè vt vinum calefacit.*

88 *Vinum album, simúlque austerum, & crassum, ac nouum, sensibiliter frigefacit.*

89 *Ab esu fructuum, quos ὡραίους Græci vocant, non magis confert vinum purum, quàm aquam superbibere.*

90 *Arthritis, ex motu intempestiuo & inordinato, sæpius quàm ex multo ocio prouenire solet.*

91 *Carnes aëri serotino, vt teneriores fiant, non exponuntur, sed vt conseruentur diutius incorruptæ.*

Parad. 4. dec. 2.

92 *Febrium omnium materia continens & imme* diata

diata in Corde est, non in aliis visceribus, aut venis, aut habitu corporis.

93 *Febres nullæ, quæ salubres sint, ex putrescentibus humoribus fiunt, sed feruescentibus solum, vel vstionem patientibus.* Parad. 2. dec. 2.

94 *Rigor, horror, & frigus non fiunt materia febrium sensiles partes externas pertranseunte.* Parad. 4. dec. 2.

95 *Febricitantium vrinæ hypostasis, portio eius humoris qui febrem excitauit, non est: neque rectè puri proportione respondere dicitur.* Ibidem.

96 *Venena in certum diem exhiberi non possunt, neque certis occidere temporibus.* Parad. 1. dec. 2.

97 *Medicamenta purgantia humores non attrahunt, sed fugant & expellunt.* Parad. 9. dec. 2.

98 *In paralysi nō impeditur spiritus animalis per neruos delatio.*

99 *Cerebrum ipsum non aliter sentit, quàm occulus videt, auris audit, & palatum cum lingua sapores discernit.*

100 *Facultas vitalis eadem est cum naturali.*

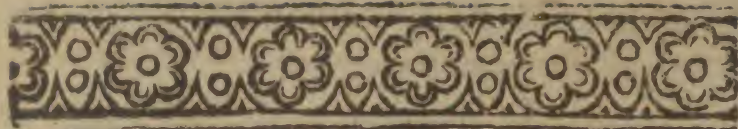
101 *Facultatum essentia ex temperamento non pendet.*

102 *Caro non est verè pars corporis, neque propriè dicitur augeri.*

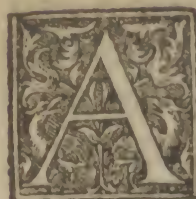
103 *Nulla est caloris proprietas qua Struthiocamelus ferrum concoquat.* Parad. 8. dec. 1.

104 *Nulla sunt medicamenta quæ infixa corporibus propriè extrahere possint.* Parad. 9. dec. 2.

105 *Fluentibus mensibus fœmina concipere non potest.* Parad. 10. dec. 2.

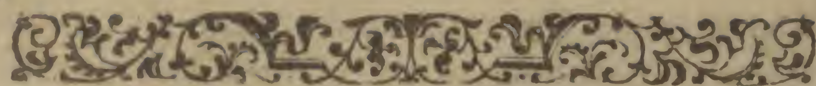


IACOBVS PESNOtius Medicinæ Doctor, fratri ſuo Ludouico Peſnotio, Bibliopolæ fideliſſimo ac diligentiſſimo, S.



AVDIO te Paradoxa aliquot D. LAV. IOVBERTI, ab Enimundo Bonefidio hinc inde carptim collecta, habere, & breui in lucem emiſſurum. Erunt hæc ſanè Philoſophiæ & Medicinæ ſtudioſis omnibus, ni fallor, lõgè gratiſſima cùm autoris ipſius nomine (qui in Riſus cauſarum inueſtigatione, ingenij ſui ſpecimẽ nuper dedit) tum rei nouitate & gratiâ. Cui enim iucundum non erit hactenus pro veriſſimis habitas concluſiones, & veluti ἀξιώματα, ab iſto nunc in dubium reuocari, & validiſſimis argumentis infirmari, videre? Inuentionis quidem & ſolertiæ mirãdæ hæc ſunt, fructus verò minimè ſpernendi: quum iuuenes talibus exercitationibus incumbẽtes, facilè accẽdantur ad veri inquiſitionẽ, qua nihil antiquius Philoſophis eſſe debet.

bet. Atque vt Enimundi inſtitutum tibi confirmare videar, illius imitatione eiuſdem autoris Declamationem (quam magno labore à ſtudio ſo quodam extorſi) ad te mitto. Hanc præter elegantiam & ſententiarum pondus, Paradoxa opinio commendat. Ea eſt quam D. IOVBERTVS ante aliquot annos habuit Monſpellij dũ publicè ac in celeberrima corona doctorali diademate meritiſſimo donaretur. Paradoxis demonſtrationibus hæc benè conueniet, & gratiam quoque dabit. Vale, & cura D. IOVBERTI opera ſedulo excudi, ne ſi Enimundi noſtri audaciam grauiùs ferat, ſit etiam quod de Typographo iuſtiùs conqueratur. Viennæ Allobrogum, Cal. Septemb. 1560.



DECLAMATIO, qua illud Paradoxe interpretatur, NVTRITIONEM VINCERE NATVRAM, *ex Platone.*



NEMINEM vestrum esse arbitror qui ignoret, Viri ornatissimi, perturbationibus (quas Græci πάθη vocant) tantum iuris, vel potius tyrannidis, in miseros mortales à natura tributū esse, vt transuorsum illorum animum huc & illuc paulò momento impellant. Inter eas tamen omnes voluptatem (non eam quæ diuino Philosopho τῶν κακῶν δέλεαρ vocatur, sed quæ ferè laudis atque gloriæ comes est) facilè primas tenere, nō quiuis statim sibi persuadeat, nisi prius aduocata historiarum fide tam mirabiles eius esse effectus didicerit, vt hominibus non modò sermonem, sed & ipsam animam (vbi præsertim sese profert insolentiùs) atque adeo vitam adimat. Quod credo, considerantes maiores nostri, magni & sapientes viri, in hac nostra celebri & gloriosa coronatione, in qua longè amplissimum omnibus incedendi lætitiis argumētum offerri putabant, nos præcipuo leuarunt agendi dicendique labore, cum Doctores patres, βραβευτὰς, παρανύμφους, & oratores nobis adhibuerunt. Verùm ne nos omninò mutos & stipites magis quàm homines ornare viderentur, vt oratiúculam saltem aliquam ex hoc no-

uo

uo ſuggeſtu haberemus, iidem prudenter inſtituerunt. Quibus dum lubens (vt æquum eſt) pareo, & diſputatiunculam non vobis nouam & inauditam, ſed tamen, ni fallor, Reipub. veſtræ perutilem agito, ædeſte quæſo animis omnes qui adeſtis corporibus. Rem enim ſatis alioqui copioſam atque vberem, cum veſtra cauſa tum breuitatis ſtudio ſic leui pede (quod aiunt) præteruolabo, vt multa quæ vel maximè ad eam pertineant, ſim prætermiſſurus. Quòd ſi exactis veſtris iudiciis, aut conceptæ fortaſſis de me opinioni minus ſatisfacio, iſtud partim recens oblatæ voluptati, aut ſubruſticò cuidam noſtro pudori, partim veſtræ omnium tribuite dignitati, quæ ſuo quaſi ſplendore mentis noſtræ ſatis imbecillæ atque obtuſæ, aciem amplius perſtringit.

Admirari ſæpe ſoleo (Viri percellebres) grataque memoria perſequi, priſcos illos ac planè venerandos homines, qui tot præclaris ſuis inuentis atque monumentis nos ſuam poſteritatem, ditarunt. Omnibus tamen exactè ſubductis rationibus, eorum nullis plus à nobis deberi cenſeo, quam illis qui ad hominum vitā non iucundiorem, ſed meliorem efficiēdam, omnia ſua ſtudia, omnéſque ſuas cogitationes dicarūt atque contulerunt. Ex quorum quidem præſtantioribus (vt Epicuri porcos in ſuo luto putreſcere ſinamus) alij Naturam, alij virtutem, alij ſimul vtranque velut optimam vitæ ducem nobis præfecerunt. Ita vt in ſcholis noſtris etiá

hodie quæratur, quod Lollio ſuo inueſtigandum proponit vates Lyricus:

Virtutem doctrina paret, naturáne donet.

Quam tamen litem, diuinus Plato (meo iudicio) cùm alibi diſertè, tum in Timęo diſertiſſimè inſtar ſequeſtris honorarij multò antè his verbis diremerat: Πειρατέον ὅπῃ τις δύναται, καὶ διὰ τροφῆς, καὶ δι' ἐπιτηδευμάτων μαθημάτων τε φυγεῖν μὲν κακίαν, τοὐναντίον δὲ ἑλεῖν ἀρετήν. ὥσπερ γὰρ ἐπιτηδεύματα καὶ μαθήματα κακίης μὲν ἀναιρετικὰ, γεννητικὰ
“ δὲ ἀρετῆς ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ τροφή. Conandum eſt (in-
“ quit) pro viribus vitium fugere, & virtutem ca-
“ peſſere per educationem, ſtudia, & diſciplinas.
“ Vt enim ſtudia & diſciplinæ abolent vitia, vir-
“ tutémq; pariunt, ſic & educatio. Ex quo loco ſatis intuēti cuiuis perſpicuū eſt, nō ſolùm vitæ inſtitutū & doctrinā, ad vitia declinanda, virtutémq; conſequendā, aut (vt ſignificantius eius verbū exprimamus) gignendā requiri, ſed etiā educationē, id eſt corporis cultum, & vitæ quæ cibo & potione fouetur, rationem. In cuius pulcherrimæ ſententiæ explicatione, tota noſtra conſumetur oratio, vt quam ſit vtilis, imo verò neceſſaria efficaciæ alimētorum cognitio, & in delectu faciendo obſeruatio, cum iis qui ex profeſſo adoleſcentes inſtituendos ſuſcipiunt, tum omnibus ex æquo hominibus, ad benè beatéque viuendum, intelligatur. Quotquot enim ſecundum Platonē philoſophi, vel de moribus in vniuerſum, vel de puerorum tantum educatione ſcripſerunt, hanc propoſitionē aut planè

(quod

(quod pace tantorum virorum dictum sit) non intellexerunt, aut cum eam explicari plurimi re ferret, non explicarunt: potiusque imperitum indoctumque vulgus, eam non tam ex Platonis dicto temerè arripuisse, quàm ex familiari communis omnium parentis Naturæ pœnu deprompsisse videtur. Cui enim vernæ non est in ore vulgatum illud, NVTRITIO (nam sic loquũtur) VINCIT NATVRAM? Hinc nõ procul abfuit optimus dicendi magister Quintilianus non philosophorum disertissimus & oratorum acutissimus Plutarchus dum hic suum sapientem & studiosum, ille suum oratorem vnà cum nutricis lacte laudabiles mores haurire vult atque sugere. Sed interim neuter eorum (quod factum oportuit) aut puerum omnino aut nutricem alit. Nisi quis fortè dicat, hoc illis non ignorantia, sed de industria prætermissum fuisse, quod scilicet homines minimè impudẽtes, in Medicorum possessiones inuadere, & in alienam messem (quod aiunt) falcem immittere nollent. Iam verò rem totam paulò altius repetentes, quando ad propositæ quæstionis demonstrationẽ morum animæ & corporis temperiei mutuam consequutionem licet assumere, de anima & eius moribus, de corporis temperie & cognatis ei humoribus, de alimentis deniq; substantiæ nostræ defluxũ subinde resarciẽtibus, quo ad fieri potest breuissimè aut etiã breuius quàm res tanta postulet, dicamus.

Anima pars nostri melior atque præstantior,

(viri auditores) etsi quotidianas & ordinarias in nobis motiones ciet, tamen propter cœlestem suam originem, omnium mortalium tardos & hebetes sensus hactenus omnino effugit: vt ex tanto clarissimorum philosophorum numero vix, ac ne vix quidem, vnus sit inuentus, qui viuas eius lineas nobis tantum adumbrarit. Nisi Platonem velis excipere, qui mehercule in huius, cęterarũque magnarũ rerum sagaci inuestigatione, nõ solum reliquos omnes, sed etiã se ipse quodãmodo superasse videtur. Is tamen cum promiscua aliorũ turba, tria animæ capita, velut Cerbero cuidã, appinxit. Quo quid monstro similius? quid portentosum, quid magis ridiculum esse potest? Sit igitur nobis anima simplex quidẽ & vniformis, quæ tota per totũ corpus diffusa, hanc linguã mouet, hos vibrat oculos, hæc brachia iactat, totam denique terream hãc molem sustinet, agitat, & moderatur. Sed istud tamen variè pro varia totius temperie, próque diuersa humorũ ipsorum natura, copia vel inopia: Hinc infinitæ hominum species, hinc multiplicia ingenia, & (vt ille inquit) quot capita tot sensus. Hinc timiditas, hinc audacia, hinc agilitas, hinc stupor, hinc loquacitas, hinc taciturnitas. Quid plura? hinc vitiorũ & virtutum semina, hinc appetitiones quas ὁρμὰς, & rerum electiones quas προαιρέσεις Græci vocarunt. Nam vt omnes ad hanc vel illã virtutẽ, ad hoc vel illud vitiũ procliuiores nascimur: sic pro aliis atque aliis humorum corporisque

habitus

habitus mutationibus, alij atque alij quodammodo ipſi efficimur. Id nos ſatis docent ætatum ordines atque decurſus, in quibus admirabiles fieri videmus hominum metamorphoſes, humorum naturam neceſſariò (niſi hoc emendet philoſophia) conſequentes, quas his venuſtiſſimis carminibus eleganter depinxit Horatius.

Reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temere, & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto
Gaudet equis, canibúsque, & aprici gramine cāpi.
Cereus in vicium flecti, monitoribus aſper.
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.
Sublimis, cupidusq́; & amata relinquere pernix.
Conuerſis ſtudiis, ætas animúsque virilis
Quærit opes & amicitias, inſeruit honori.
Commiſiſſe cauet quod mox mutare laboret.
Multa ſenem circumueniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inuentis miſer abſtinet, & timet vti.
Vel quod res omnes timidé gelidéque miniſtrat.
Dilator, ſpe longus, iners, auiduſq́; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor caſtigatorq́; minorum. Hęc ille.

Idem fermè ſentiendum eſt de temporum viciſſitudine, & veluti circulo. Scitè enim bonus Hippoc. ἅμα τῇσιν ὥρῃσιν μεταβάλλουσιν αἱ κοιλίαι, καὶ πνεύματα, καὶ χυμοί. Vnà (inquit) cum temporibus mutantur ventres, atque adeò ſpiritus & humores. Nam ſi vnum eundemque hominem

per totũ obſerues annum, hyeme ſanè pigriorem, & ſedatiorem, æſtate diligentiorem & iracundiorem, vere hilariorem & agiliorem, Autumno mœſtiorem atque remiſſiorem videbis. Sed neque longa anni integri aut etiam menſis obſeruatione egemus, cum vnicus dies, vel hora potius, varios ſæpe mores præcipitéſque ad hoc vel illud inconſtantis animi impetus afferat. Id vt probemus, non certæ Mathematicorum demonſtrationes, non fatuæ (fatidicæ volui dicere) cuiuſdam Noſtradami cortinæ ſunt conſulendæ, quandoquidem neminem eſſe arbitror, qui ea quotidie in ſeipſo non experiatur. Quid vero aëris, quid locorum effectiones proferam? Quis tam cæcus, vt non videat diuerſarum regionum incolas, vt linguis omnino, ita moribus eſſe diſſimiles? Quis tam ſtupidus vt non intelligat, eum qui ſolum mutat, mores quoque ſæpe mutare? Neque enim perpetuò verum eſt vſitatũ Græcis prouerbiũ, quod elegantiſſimo verſu Poëta noſter ſic reddidit:

Cœlum, nõ animum mutant, qui trãs mare currũt.

Porrò, cum & ætatibus, & aëri, & locis, ad animi mores vel conſeruandos vel immutandos, tãtam vim eſſe intellexeritis, Auditores, nõ iam nobis dubium aut obſcurum eſt quid de alimentis (quod demonſtrandum ſuſceperamus) ipſi ſentiatis. Nam hęc ad eam rem multò plus momenti adferre, quàm aërem & locum, hoc vno argumento facilè probatur, quòd qui montes incolunt, etſi libero appertóque cœlo

&

& loco fruantur, ob assiduum tamen castanearum, raparum, lactis, casei, leguminum, & aliorum id genus crassorum eduliorum esum, ingenij dexteritate parum valeant: & non nisi lõgo tempore, mutatáque prorsus alimonia, ad ingenium naturámque suam redeant. Quo magis (ita me benè Deus amet) deflenda videtur misellæ nostræ animulæ indigna conditio, quæ quandiu hoc tetro & caliginoso carcere concluditur, impuri corporis contagione, pœdore, & situ veluti obsita, varios (vt iã ante diximus) pro varia humorum specie, excrementorúmq; colluuie, colores & habitus, Prothei cuiusdam aut Chameleontis modo, induit. Ipsa enim diuina suapte natura, sibi seruiens, sibi imperans, si à corpore absoluatur, interim corpori implicita, per eius officiales atque administras partes recipit impressiones: cúmque intellectionis suę primordia à sensibus sit consequuta, qualia illis conferuntur talibus picta, fit interdum alia à seipsa, accidentibus quidem tantùm, non substantia. Nonnunquam tamen vel diuina luce illustrata, vel disciplinis exculta, vel vsu exercitata, demum in se collecta, perinde ac facto globo, hostes suos strenuè depellit. Hæc autem referre debet accepta, aut sanctis Theologorum præceptis, ex sacris Bibliorum oraculis petitis, aut atrocibus legum humanarum minis atque terroribus. Cæterùm, vt præstantius vtiliúsque esse putamus, hostem procul à finibus arcere, quã iam ingressum vbi maximã ferro & igne agris

nostris

noſtris vaſtitatem intulit, magnis demum laboribus ægrè abigere: ita haud dubiè potiore loco nobis ea eſſe debet ſcientia, quæ vitiis (acerrimis animæ hoſtibus) priuſquam inuadant arma ſua aufert, materiamque nocendi omnem præcîdit. Illa autem eſt (Viri ornatiſſimi) illa eſt Medicina, quæ moderato vitæ inſtituto, probáque victus ratione præſcripta temperiem, præcipuum animæ inſtrumentum, optimam corpori procurat, procuratam conciliat, conciliatā fouet atque conſeruat: quæ præterea humores accommodatiſſimum caloris innati pabulum, gignit laudatos, quæ ſpiritus, animæ ipſius aut copulam aut vehiculum, claros, perſpicuos nitidóſque præſtat, quæ ſenſus eiuſdem ſatellites ac internuntios, vegetos, expeditos ac perſpicaces efficit: quæ poſtremò infeſta naturæ excrementa (à quibus non pauca in animam vitia irrepere docuit Plato) arcet, expurgat, & exhaurit. Quod ædepol non latuit optimos quoſque Legiſlatores, non primæ notæ claſſiſque philoſophos, qui huius fortaſſe partis Medicinę non imperiti, vt ſuæ quiſque gentis mores atque naturam optimè nouerat, ita horum vel illorum ciborum vſum prohibuerunt. Inter quos primus meritò nobis occurrit Moſes ille, vir ſanctus, qui populum Iſraëliticum fidei ſuæ à Deo immortali cōmiſſum, quum refractarium eſſe videret, ac petulantiore ceruice Legis æternę iugum ſubinde peruicaciùs excutere, diuinum ſciſcitatus oraculum, illi planè cibis omnibus inter

interdixit,qui ferè frigidos,crassos,viscosos, & tenaces succos(obstinatæ menti conuenientissimos)generant:quales sunt omnes in Leuitico prohibiti: vt sic tãdem rebellis populi naturam ex mutato victu quodammodo mutatam,flexibilẽ, & ad diuina iussa alacrius multò capessenda promptiorem paratiorémq; redderet. quãquam tamẽ piè credimus, ista diuinioris cuiusdam rei fuisse mysteria.Cartaginensium quoq; legibus, pro regionis natura calida, certè prudenter cautum fuit,ne domi mancipium,ne in ciuitate magistratus,ne in castris miles vinũ degustarẽt.Hos Plato imitatus legem tulit,iussitq; vt pueri ante decimum octauum ætatis annum vino prorsus abstinerent,cuius tamen vsum senibus(vtpote contraria natura præditis)& cõcessit & consuluit. Sic etiam Pythagoras,& alij veterum plærique, tantum alimentorum delectum suis imperarunt discipulis,non alio (credo) consilio, nisi vt conuenienti victus ratione eorum animos, quasi in libertatẽ assertos, suauioribus bonarum cogitationum atque disciplinarum epulis pascerent. Nõ desunt,opinor, qui exactam aliquam de ciborum natura, & in hominum immutandis conditionibus efficacia tractationem hîc à me expectẽt. Verùm ista satis quidem nostri instituti,non tamen huius tẽporis aut loci esse videtur: illámque (si placet) ex vberrimis Hippocratis atq; Galeni fontibus haurient. Hic quoque sese aperit latissimus in Medicæ diætæ laudes excurrẽdi campus, quas
&

& multis aliis rationibus, & propositis exẽplis persequi, vt non admodum difficile, ita iucundissimum mihi foret. At vos iamdiu (vt sentio) incompta insulsaque mea oratione eneco, & imprudens iamiam transilio præfixos mihi dicendi limites atque cancellos. Satis igitur vobis sit hoc tempore, Viri humanissimi, nostram qualemcunque opinionem audisse, de notissimo illo vulgi prouerbio. NVTRITIO VINCIT NATVRAM: vel potius de Platonis illa in Timæo præclara sententia, qua non solum disciplinas atque studia, tum ad extirpãda vitia, tum ad virtutem consequendam esse necessaria, sed & ipsam educationẽ, hoc est cibi & potus cum delectu factam administrationẽ, asserit. Ex cuius nominis interpretatione & quæstionis vniuersæ explicatione abundè probatum, saltem indicatum putamus, hominibus præsertim nõ tardis, quàm male hactenus id fuerit vulgo intellectum, & magno interim instituendæ iuuẽtutis malo ignoratum, ad mores permultum facere alituram: quemque demum in republica locum Medicus mereatur, qui nõ corporis solùm morbos, aut imminentes arcet, aut iam infestantes profligat, verùmetiam (quod omnibus votis omnes exoptant) mentem sanam in corpore sano solus mortalium sua industria præstat.

DIXI.



NICOLAVS STILBTHE-rius Lagopagita Ureconſ. ſolicite reconditarum rerum naturalium ſtudioſis. S. D.



VVM vulgus ex veritate pauca, ex opinione multa æſtimet: non abs re homines, qui & ingenii acumine, & naturæ ſplendore cæteris excelluerunt, à multitudinis ſententia frequenter receſſerunt. Nimirum quod exploratum haberent, apud ſobrios & ſanos momēta rationis plus valere quàm imbecillem infirmamq́; vulgi opinionem: inſignémque eſſe temeritatem, falſa aut certè vix dum ſatis cognita, recipere pro veris. Adeo vt creditum ſit, longè ſatius eſſe nihil ſentire, quam praua ſentire. Hoc itaque vt obſeruauit LAVR. IOVBERTVS *Phyſicus, vir ingenij acerrimi & ſimul iudicij integerrimi incorruptiſſimique, ad hæc eo inſtructus penu illíſque artibus, eo denique inſtrumento, quo facilè omni ſqualore purgatam veri faciem, vel ab inferis ipſis eruere poſſet: aſpernata communi (vt loquimur) opinione, nondum à quoquam tractata* παράδοξα *effinxit, propoſuit, & argutè miróque artificio diſcuſſit. Ex quibus, quum non modo eruditionis*

tionis ſolidiſſimæ, verumetiam fœcundiſſimũ ſummi iudicij fructum percipi poſſe, cùm ab omnibus, tum verò præcipuè ab anxijs abſtruſarum rerũ naturalium affectatoribus, colligerem: non dubitaui hoc genus diſputationum, atque adeo diuinum ipſius authoris GENIVM, *vobis Lectoribus beneuolis vehementer cõmendare: tum quod ſuo quodam iure primus partus gratiã beneuolẽti..mque mereatur, tum etiam quod quicquid literis mandatur, non iniuria omnium eruditorum lectioni debeat commendari, ne aut inanis videatur ſuſceptus labor, aut ingenij fœtura atque vigor elanguiſſe, quem bonos doctóſque in omnibus ſemper fœcundiſſimum vberrimúmque optare decet. Valete. Valentiæ, tertio Idus Octobris.*

1560.

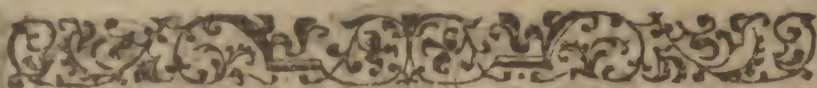


PARADOXORVM LAVR. IOVBERTI DELPHINATIS, APVD MONSpelienſes Medicæ artis profeſſoris,

*

DECAS SECVNDA nunc primum edita.

Paradoxorum capita ſequens pagina indicabit.



INDEX PARADOXORUM Decadis secundæ.

SANGVINEM menſtruum nõ eſſe perniciosum & veneno proximum: fluctibúſque menſibus fœminã concipere non poſſe: & quænam ſit morbillorum ac variolarum origo: Ad illuſtriſſ. D. HENR. STAPEDIVM AGRIPINATEM, apud Lugdunenſes Medicum doctrina & experimento clariſſimum, virúmque integerrimum. Parad. I.

Febres nullas, præſertim ſalubres, ex putreſcentibus humoribus gigni, ſed ferueſcẽtibus ſolum, vel vſtionem patientibus: Ad honeſtiſſimum iuuenem OLIVARIVM CALHARTIVM Medicinæ Baccalaureum perquàm eruditum. Parad II.

Febres quaſuis ex bile potiſſimum excitari, & febrium omnium præcipuã materiam eſſe bilem: Ad eruditiſſimum virum, D. IO. EVSEBIVM Medicinæ doctorem. Parad. III.

Febrium omnium materiam propriã ſeu proximam in Corde contineri, non in aliis viſceribus, aut habitu corporis: & ſede non differre continuas ab intermittentibus. Ad egregium virum D. IVSTINVM MYLIVM Norimbergenſem, Medicinæ doctorem. Par. IIII.

Partes

Partes omnes spermaticas semine nutriri, & chylum ventriculi proprium esse alimentum: Ad egregium virum D. IO. BROHÆVM, Medicinæ studiosum. Parad. V.

Singulas partes nostri corporis humore à se attracto commodè nutriri, vt lienem sanguinis fæce, cystin felleam bile, renes seroso sanguine, & vesicam vrinariam sero: Ad honestos iuuenes ANTONIVM BELLAM, & GASPARVM TAILLADAM Hispanos Medicinæ studiosos. Parad. VI.

Formatricem facultatem toto vitæ curriculo superesse, neque inertem neque ociosam: & partes spermaticas semel deperditas non regigni ob solius materiæ defectum: easdémque cæteris natura calidiores esse: Ad generosum doctúmque iuuenem, D. THOMAM IORDANVM Clausemburgensem Transsiluanum, Medicinæ studiosum. Parad. VII.

Sola substantiæ similitudine attractionem, minime voluntariam, fieri, non dolore, calore, fuga vacui, aut siccitate: Ad illustrissimum Iurecons. D. BENEDICTVM PERRINVM, virum integerrimum. Par. VIII.

Medicamenta cathartica humores è corporibus nostris minimè attrahere, sed potius fugare & expellere: atque ἀντιπαθείᾳ *verius quàm* συμπαθείᾳ *opus suum perficere. Eodem modo & pleraque Alexiteriorum, quæ venena extrahere falsò dicuntur: Nec esse quæ surculos, aliáve corporibus infixa extrahere possint: Ad D. HIERON.*

RON. CHANBONEM medicum, & philosophum perspicaciss. *Par. IX.*

Venena in certum diem exhiberi non posse, neque certis occidere temporibus: Ad clarissimum medicinæ Doctorem, D. PETRVM PERRÆVM, iuniorem. *Par. X.*

SANG.



SANGVINEM MENSTRVVM non esse perniciosum & veneno proximũ: fluentibúsque mensibus fœminam concipere nõ posse: & quænã sit morbillorũ ac variolarũ origo: Ad illustriss. D. HENRICVM STAPEDIVM AGRIPPINATEM. *apud Lugdunenses* Medicum *doctrina & experimento clarissimum, virúmque integerrimum.*

PARADOXVM I.



ELICEM eum esse qui possit rerum cognoscere causas, tam verè quàm eleganter dixit Poëta, clarissime STAPEDI. At quum per ora hominum physices studiosorum ea semper feratur sententia, miror qui fiat vt adeò pauci scrutandorũ Naturæ arcanorum desiderio trahantur. Ferè omnes iis cõtenti quę à præceptoribus suis accepêre, nihil præterea inquirendum esse putant: inuenta esse omnia, nullâque nobis deinceps superesse materiã exercẽdi ingenij: quęcunq; dixerint antiquiores, rata & firma esse habenda, nusquã ab illorũ autoritate (ne latum quidẽ vnguem, vt aiunt) discedendum: tametsi permulta se ignorasse, ac de pluribus addubitasse, scriptis suis nos admoneant iidem autores quos insequuntur. Quasi verò vt sacrosancto Dei Euangelio, in discipli-

nis fide adſtrictos nos eſſe deceat, nefaſque ſit addidiſſe vel detraxiſſe quippiam. Quãto melius ſenſit eloquentiæ parens Cicero (qui tamẽ autoris venerandi loco eſſe poteſt) inquiens: Iis qui diſcere volunt, obeſt plerumque eorum autoritas qui ſe docere profitẽtur. Deſinunt enim ſuum iudiciũ adhibere: id habent ratum quod ab eo quem probant iudicatum vident. Nec verò probare ſoleo id quod de Pythagoricis accepimus, quos ferunt ſiquid affirmarent in diſputando, quum ex iis quæreretur, quare ita eſſet, reſpondere ſolitos, Ipſe dixit. Ipſe autẽ erat Pythagoras. Tantum opinio præiudicata poterat, vt etiam ſine ratione valeret autoritas. Ego ſanè eorum qui philoſophãtur facilè poſtremus, id mihi nondum perſuadere potui, non licere in rerum cauſis explicandis libere noſtrum proferre iudicium: præſertim quum vnius & eiuſdem effectus plures atque diuerſæ occaſiones recenſeri queant, neque omnes omnia norint. Hac ratione motus, & animi gratia, volui nonnulla in Phyſiologia paulò diligentius rimari, quæ vel obiter ſcripta, vel non exactè ſatis interpretata à prioris ſeculi medicis videbantur: necnõ plæraque illis prorſus incognita, aut ſaltem minimè literis mandata, plæraque perperam intellecta, quantum ex illorum ſcriptis poſſumus colligere. In eiuſmodi verò ſtudio nihil aliud mihi proponitur, quàm iucunda exercitatio: præter id quod animo ſatisfaciens, illũ ſuis expleo deſideriis. Adeò lepidũ eſt & voluptatis

Lib 1. de natura deor.

plenum

plenum cõtemplationis ſtudium, vt nihil æquè gratum nobis videatur ac in diſquirendis rerũ cauſis frequens meditatio. Noſtrarum cõmentationum prima fuit, de Riſus natura, cauſis, & effectis: quę cùm mihi ſatis arrideret (vt ſua cuique placent) audentior alias plæraſq; ſum aggreſſus. Quũq; mihi multa diſplicerẽt, quæ pro certis & veriſſimis tanquã ἀξιώματα prius receperã, cœpi enarrationes paradoxas de his cõponere. Eiuſmodi eſt quã de menſtruorũ cõditione iam olim exagitatã cõtrouerſiam, necdũ cõpoſitã, ad te (mi STAPEDI) velut ad arbitrum quendã honorariũ mitto. In ea non vulgarem modo ſententiã reprehẽdi, ſed etiã FERNELII minimè vulgaris medici, ac perſpicaciſſimi philoſophi rationes quibus inſtitutũ cõficit, retundi obſeruabis. Audax factũ, inquies: non tamen pœnitendus labor, quũ ex talibus philoſophantiũ cõtẽtionibus, veritas in ſuã poſſeſſionẽ magis magiſq; aſſeratur. Neque verò nos, id eſt veritatis ſequaces & ſtudioſos, deterrere debet vllius autoritas, vel eorũ ipſorũ imitatione quos reprehendimus. Niſi enim veterũ ſcripta diligẽtius, & (vt dici ſolet) ad amuſſim examinare auſi fuiſſent, nihil præter vulgatas iandudũ concluſiones proferrẽt. Si officio noſtro functi videbimur, ni fallor, ſi iis per quos profecimus, tametſi nõ vſquequaq; rectè ſenſerint, aut quod rectè ſentirent nõ æquè fœliciter explicarint, gratias habeamus immortales. Non autẽ vt ſtulta religione ipſorũ erroribus faueamus, quos ipſi,

ſi cum doctrinæ incremento vitæ auctariũ perſeueraſſet, emẽdaſſent ac correxiſſent, vel certè obliteraſſent. Tantũ verò abeſt vt eorundẽ erroris cõmonefacti, aliáque viã inſiſtentes, ipſis inſultare debeamus, vt etiã in eo ipſos de nobis benè meritos agnoſcere nos oporteat. Hi ſiquidem, vt monet Ariſtoteles, aliquid etiã contulerunt, vel ex eo quod habitũ ingeniumq; noſtrũ excitauere. Nã ſi Timotheus nõ fuiſſet, inquit, non tantã haberemus canẽdi peritiã: & ſi Phrynis non antececiſſet, nõ talis euaſiſſet Timoth. Sic ſi res habet de iis qui de veritate dixerunt. A quibuſdã enim opiniones quaſdã ſuſcepimus: at quidã vt talia ſentirent, cauſa fuêre. Sed quid te in his cõfirmandis retineo, que iudicij æquitas, & doctrinarũ varietas, multaq; rerũ experientia, nõ ſinunt de philoſophorũ etiam vulgarium licẽtia, dubitare? Hęc ſcribẽdi libertas ſcio quàm à te probatiſſimo viro probetur, vel hoc argumento quod parodoxorũ meorũ ante aliquot annos editorũ lectione ſuprà expectationẽ meã ſic delectatus, adeò vt nõ minima ſollicitudine ea denuò excudẽda curaris. Quod ad te nunc mitto, generoſiſſ. STAPEDI (vt in difficillimis quibuſq; morborũ curationibus, & ſeriis valde ſtudiis, noctes atq; dies occupatiſſimo ſit oblectationi, & pauliſper animum relaxet) ſi fortè placebit, obſecro vt in lucẽ prodire ſinas, futurũ meæ in te obſeruãtiæ monumentũ. Habeo quod tuæ autoritati & excellentiæ aptius conueniat: de Peſte commentariolum ſcilicet, tuis

Lib. 2. metaph. cap. 1

tuis auſpiciis (ſi non detrectes) euulgandum. Cui enim hominum potius quàm tibi fortiſſimo illius Herculi, aduerſus tam crudelem tamque indomitam feram, excogitatæ oppugnandi rationes, conſecrandæ veniunt. Sed his alias, deo fauente, locus dabitur. Iam quod inſtituimus, fœliciter aggrediamur.

MENSTRVVM ſanguinem eſſe naturâ malignum, corruptum, ac veneno proximum, permulti magna autoritate viri affirmant. Inter hos Fernelius, nunquam ſatis laudatus Medicus, pręcipuúſque noſtræ ætatis philoſophus, eius ſanguinis perniciem atque vim peſtiferam (vt ille loquitur) recenſet. Quæ ſi vera ſunt, cur mulieres quibus ſupprimitur non ſtatim pereunt, vel grauem aliquam noxam patiuntur? Atqui non paucæ ex conceptu deterius non habent, nec vel tantillum incommodi toto vteri geſtationis tempore ſentiunt: quamuis menſtruus ille ſanguis cohibeatur. Attamen grauidas longè grauius ægrotare, quàm quibus alia de cauſa menſtruum retinetur, par eſſet. Quippe in cæteris, vniuerſo ſanguine in venis maioribus coërcito, prauus ille (ſi quis ſit) benigno ſuauíque permixtus contemperatur adeò, vt eius ferocitate aliquantulum ſaltem remiſſa miteſcat. in grauidis autem, quia (vt volunt) fœtus puriorem ſyncerioremque ſanguinem ſibi attrahit, reliquus effrænis amplius euadit: vt mirum ſit fœminam non ilico, tanquam aſſumpto veneno, interire. Quid quod peiora eſſe opporteret

Lib. 7. phyſiol. cap. 7.

ſymptomata tribus vltimis, quàm primis menſibus: vt pote quum iam plurima illius deleterij ſanguinis quantitas ſit acceruata. Contrarium tamen ſolet accidere, vt prioribus menſibus grauidæ mulieres peius habeant. Sed ne lõgior ſim in huius opinionis refutatione, præſtabit (opinor) veriorem aſſerere, quæ quum ſuis firmata rationibus ſat erit probata, contrariæ abſurditatem (eſt enim rectum ſui index, & obliqui) monſtrabit.

Marem à fœmina, præter quaſdam corporis partes quę ad procreationem & ortum accommodantur, diſtinguit præcipuè temperatura: pro cuius diuerſitate ex eorundem parentum ſeminibus, aliàs virile, aliàs muliebre corpus formatur. Et muliebre quidem, τὸ πάμπαν (vt loquitur Hippocrates) altero frigidius: ad quem exceſſum ferè largior ſequi ſolet humiditas. Vbi enim calor eſt imbecillior, (qui tamem humores corpori nutriendo conuenientes, ex ſumptis alimentis conficere, valeat) quum nec multum abſumere, nec ſuperflua diſcutere poſſit, ſuper eſt vt plurimũ humiditatis coãceruetur. Eſt igitur fœmina ſexus ratione frigidior atque humidior: quod non temere, ſed prudenter à Natura inſtitutum fuit, vt non ipſius duntaxat mulieris corpori alendo ſufficiẽs pararetur alimonia, ſed etiam conceptui aliquando futuro, veluti commeatus in penu reconditus præſto ſemper eſſet. Hac de cauſa dum vterum non geſtat, iamque adulta eſt mulier, quia quantum

ſan

ſanguinis aſſiduè gignit, tantum nequit abſumere, otio atque ſomno plurimum indulgens, crudior eius portio (quam, dum laudatior conceditur, negligũt nutriendæ partes) ſenſim collecta, inque vena caua redundans, poſt modum per venas vteri, omnium corporis partium facilè imbecillimi (vt etiam poſtremo loco formati, vt ὑςέρας appellatio denotat) erumpit. Pituitoſum verò ſanguinem eſſe, qui menſtruis purgationibus materiam dat, non perfectè elaboratum & ſola quãtitate peccantem, vt nonnulli cõtendunt, aut (quod aliis magis placet, quódque plane abſurdum eſſe puto) venenoſum, apertè docuit Ariſtoteles. Siquidem aduerſus eorum opinionem diſputans, qui fœminas viris calidiores eſſe affirmabant, (cuius autor fuit Parmenides, vt idem etiam alibi teſtatur) ait: Si omnis concoctio calore efficitur, mares quàm fœminas eſſe calidiores neceſſe eſt. Ob frigiditatem enim & impotentiam fœmina ſanguine „ abundat quibuſdam ſui corporis locis. Idque „ indicium facit, contra quã aliqui adferunt cau- „ ſam, quum fœminam eſſe mare calidiorem opi „ nentur ob menſtruorum emiſſionem. Sanguis „ enim calidus eſt, & quod plus ſanguinis habet, „ hoc calidius eſt. Putant autem hunc affectum „ moueri abundantia ſanguinis & caloris. Quaſi „ æquè quoduis ſanguis eſſe poſſit, modò humi- „ dum ſit & colore cruentum: nec ita eueniat, vt „ minus ſanguinis & ſincerius fiat, in corpore a- „ limenti melioris & habitus, &c. Quum itaque „

Lib.4 de generat. animal. cap.1.

Lib.2. de part. anim. cap.2.

pitui

pituitosior crudiorq́ue sanguis is sit, quem singulis mensibus, tanquam onus superfluum, minime grauidæ mulieres excernunt, si quando cohibeatur, pondere suo corpus grauat & lassitudinem affert, viscera obstruit, morbum comitialem & capitis dolorem inducit, pituitæ redundantis effectus. Atque si præ nimia copia rumpantur venæ pulmonum, tabes accidere potest. Omitto pedum laxos tumores (οἰδήματος speciem) nauseam & frequentem humoris aquei vomitionem citra conatum, pallidum colorem, lẽtam febrem, aliósque affectus, qui à pituita profecti, etiã in virginibus ex menstruorum suppressione frequentissimi apparẽt. Eiusmodi est, vel optimè valentis mulieris excrementum, statis periodis excernendum: quòd si non effluat, morbi accidunt, quales prædiximus. Atque si plus iustò effundatur, maximo damno est, morbique fiunt, vt recte pronũciauit Hippocrates. *Aph. 57. lib. 5.* Is enim sola quantitate videtur inutilis, quum & alendo & augendo conceptui apprimè conueniat, possitq́ue lactis optimi formam accipere. Est siquidem eius generis pituita, quam Galenus docet non expurgationem mereri, sed in corpore manentem alterari debere: *Lib. 2. de facult. nat. cap. vlt.* nisi tamen in temperamento frigidioribus aliqua sit alterius pituitæ portio, quam omninò crudam & inutilem citato loco idem appellat. Quum itaque iusta Naturæ prouidentia, quam modò explicauimus, factum sit, vt mulier eius humoris plusquam absumere valeat produce

duceret, illius quoque ſalubris excretio ab eadẽ fuit excogitata. Atque eiuſmodi ſanguinem (ſi bene coniicio) vitiatum & ægrotans, vocat Ariſtoteles, quod laboret cruditate, non quod venenatus ab eo iudicetur, vt putat Fernelius. Nam in fine capitis, ἰχῶρ appellat, id eſt ſaniem: quam definit ſanguinem incoctũ, aut quia nõdum concoctus eſt, aut quia in ſerum degenerauit. Poſſem aliam (& forte veriorem) Ariſtotelis verborum interpretationem afferre, de qua mihi nuperrimè cum CHAMBONE meo conuenit, in dictione Græca νενοσηκὸς aliter ſumenda (quam Fernelium ſequutus, vitiatũ & ægrotantem ſanguinem hoc loco verti) niſi mihi impræſentiarum ſat eſſe videretur, aduerſarij argumenta ſimili modo euertere. Eſt enim mihi tam liberum quàm illi, in verborum Ariſtotelis reddendo ſenſu τὴν μετονυμίαν commitere. Porrò quæ intemperiè aliqua laborant mulieres, nec perfectè ſanæ ſunt, aliorum quoque humorum ſuperfluitates colligũt, vt nõnullæ bilioſis, quædã melãcholicis excrementis ſcateant: nõ ſecus ac viri parum temperatis viſceribus præditi, atque praua victus ratione vtẽtes. Hinc ſiquidem pendet omnis prauorum humorum ſcaturigo, bilis vitellinæ, rubræ, viridis ſeu porraceæ, æruginoſę, & atrę. Quę quum prorſus inutilia ſint, natura eorum excretioni ſtudens, quantum po teſt ad inteſtina tranſmittit, vt fæcibus alui permixta reiiciantur: aut certe anum circunſtantes venas reſerans, hęmorrhoidas excitat. In mulie-

Lib.3.de hiſt. anim. cap.19.

ribus

ribus autem, illa eadem crudiori ſanguini confuſa, per vteri vaſa propellere ſolet: niſi conuenientius videatur iis quoque hæmorrhoidas mouere, quod ſane rarius accidit. Paucis enim mulieribus fiunt mariſcæ, aut varices, inquit Ariſtoteles: quia facile vnà cum menſtruo reliqua excrementa reiiciuntur. Quòd ſi retineantur, præter varices atque mariſcas, etiam herpetes, cancri, phagędenę, & alia vlcera maligna, febres quartanæ, *μανία, ἐλεφαντίασις*, & eius generis vitia grauiſſima, non tantum mulieribus, ſed & viris ſuccedere conſpiciuntur. Vt nulla ratione accuſanda ſit menſtrui pernicies, quod ex illius ſuppreſſione tãta mala proueniant, quum ea vtriuſque ſexus communia eſſe cõſtet. Quinimo ſi vera ſunt quæ ex Plinio tranſcripta narrantur, non dubito quin humores per virorum hæmorrhoidas euacuati, plærunque maligniores deprehendantur: quantò ſcilicet acrior vir. calor maiorem iis prauitatem inducere Valet. Cæterum ex antedictis facile eſt colligere, deteriores illos & excremẽtitios humores, tum bilioſos, tum melancholicos, non eſſe Menſtrui propriè dicti materiam: ſed dũtaxat crudiorem ac pituitoſiorem ſanguinem, cui (ſi alia de cauſa impurum fuerit corpus) ſolent varia permiſceri excrementa: quæ, dum vires bene habent, vnà reiiciuntur. Fernelius contra, verum Menſtruum eſſe putat, eam ſaguinis portionem quæ grauidis in pariendi tempus reſeruata foras propulſatur: non quam fœtus per vteri acetabu

Loco præcitato.

Lib. 7. cap. 15.

Lib. 7. phyſiol. cap. 11.

la

la(ſi quæ ſint)vi ſua pro alimento attraxit. Neque aliamᵃquæ in mammas concedit, vt naturæ mutationibus in lac conuerſa, recens nato infanti familiare & conueniens nutrimentum ſuppeditet. Siquidem verum Menſtruum,non molis tantummodo copia,ſed etiam mala qualitate noxium & infeſtum eſſe docet. At ratio qua ſolam ſanguinis redundantiam circuitus minime cauſam eſſe probare nititur, non ſatis concludit.Nam ſua cuique eſt nimietas, vt etiam vaſorũ capacitas in diuerſis diuerſa ſpectatur. Proinde, etſi nonnullis parcius fluunt menſes,quæ ſcilicet exiguum ſanguinis congerere ſolent, nõ tamen inde ſequitur, maiorem ſanguinis copiã circuitus menſium occaſionem non eſſe. Quippe quod alteram nihil aut parum grauat, hæc ſuſtinere non poteſt. Id quod duabus de cauſis potiſſimum accidere putamus,aut quia vaſorũ maior eſt anguſtia,aut vires minus valent. Sic enim ventriculus naturâ anguſtior copioſiora alimenta capere nequit:& imbecilior factus,aſſuetæ quantitatis vix tolerat partem dimidiam. Captio eſt igitur ἀπὸ τοῦ μὴ ἄιτιον ὡς ἄιτιον:quum eadem ſit proportio in capacitate aut viribus vaſorum ex quibus menſtrua manant, quæ inter varias menſtrui fluxus copias. Sed Fernelio ῥητορικῶς agẽti iſta præ exilitate vileſcunt. Quod verò ſubiungit, huius circuitus cauſam, aut in Naturæ conſuetudinem,quæ omnia certis legibus,certíſque periodis exequitur: aut in ſempiternos & immutabiles Lunæ curſus referen-

dam

dam esse, non satis explicat. Imo laborem subterfugiens, quod de specie dictum oportuit, ad generis latissimè patétis naturam refert. Quum enim de proxima huius periodi causa dicere haberet, ad communem longéque remotam confugit. Atqui, tametsi Natura consueuit omnia certis legibus perficere, nisi eadem victus ratio æqualem humorum exuperãtiam faciat, æquali tempore status menstruorum circuitus non erit. Quin talis est eius excretionis lex à Natura instituta, vt quocunque tempore iustò copiosiorem eiusmodi humorem ægrè continent venæ, patefiant quæ circa vterum sunt, & ab earum osculis stillans sanguis dimanet profluatque. Vnde magis confirmatur, solã menstruorum quantitatem purgationi tempus definire. Eadem omninò ratione, eodemque modo, Lunæ cursibus sanguinis ille fluxus moderatur. Quamobrem nonnulli (ait Aristoteles) cauillo sexum fœmineum Lunæ tribuũt, quoniam simul vt illa decrescat & mulier purgetur, moxque repleãtur ambæ, eueniat. Ergo sola quantitate peccat menstruus sanguis proprie dictus, qui sanè multus in venis collectus seruatur, donec excludatur infans. Tunc enim solutis secundinarum vasis quę vtero connectebantur, quo trahi solebat multus etiamnum effunditur. Atque is est materni sanguinis superflui minus iucũda portio, quam fœtus neglexit. Neque enim vel corruptum, vel malignum esse admitto, si alioqui bene sana fuerit mulier. Quibus verò diuersorum

Lib. 7. de hist. anim. cap. 2.

rum excremẽtorum copia coaceruabatur, quæ ſimul cum Menſtruo excerni ſolita erat, omnibus iam cohibitis, mirum non eſt, ſi præter corporis grauitatẽ, nauſeã, & μαλακίαν, fœdumque colorem, etiam lienis tumores atque varices accidant: ſintque ab iis retentis in omne morbi genus procliuiores, quàm quæ vterũ nõ geſtant. Hæc autem Naturã continere, ne ſi viã patefaceret, tum iis vtile fœtus alimentũ ſimul emanaret, quicunq; aſſeuerat, partibus noſtri corporis rationem attribuit. Quanto melius reſpondeas, quia fœtus iucundiores expetit, trahitque vitioſos humores (ſiqui ſint) tantiſper venas cõtinere, dũ puero in lucem edito nihil alliciatur. Venas ſiquidem, ſeu probo, ſeu improbo ſanguine plenas eſſe cõuenit: dumq; melioris portio rapitur, deteriorẽ ſeruare coguntur, donec nullo amplius trahente, præſtantiorem in ſe cõtineant, & pro eo cõcedi ſolito, mox peior duntaxat reiiciatur. Porrò, quum meliorem & iucundiorem dico, Menſtrui propriè vocati portionem intelligi volo, non totius materni ſanguinis partem ſincerrimam & lõgè optimam, quam Fernelius Auenzoari ſubſcribẽs, fœtum ſibi pro alimento attrahere putat. Etenim ſanguinem toto corpore redundantem in tres portiones diſtribuit: quarum primam fœtui alendo aſſignat, vniuerſi ſanguinis materni puriſſimam. Altera eſt eiuſdem generis, ex eáque lac gignitur. Tertia in ipſo partu copioſè profluit, quam ſolã verum Menſtruum appellat Fernelius,

lius, vt præmonuimus. Quæ opinio multis rationibus confutari poteſt. Et primũ, ex eo quod maternum corpus ſanguinis à ſe geniti præſtantiore parte nutriri, ſit veriſimile. Neque enim fœtui, quãtumuis cupide trahẽti, quod ſibi neceſſarium eſt cõcedit: quũ ne corporis quidẽ vnius & eiuſdem partes, aliæ aliis cedãt alimenta, quibus ipſæ indigent, vt Galenus elegantiſſimè demonſtrat. Quanto minus fœtuj, qui pars materni corporis nõ eſt, ſanguinis elaborati ſincerrima quæque portio permittetur? Id certè quo mater facilè carere poteſt, crudiorem (inquam) ſanguinem, attrahi ſinent illius vaſa: niſi perfectè coctus exuperet, quãtus ſcilicet ad nutritionem matris non requiratur. Sed quid eſt neceſſe fœtum emendicare ſanguinem elaboratiſſimũ, quum ſemicrudus ei multo magis cõueniat? Quid enim illius hepar iam conformatum ageret, ſiquidẽ à materno corpore ſuſciperet alimentũ prorſus elaboratum? Iecur attractum ſanguinem primum excipit, & iam in externo fœtus inuolucro (dum multas venas ſeſe in vnũ colligentes permeat) nõnihil alteratum, coquendo perficit, quò demum reliquæ partes cõmodè nutriantur. Hac ratione fit, vt neq; maternum corpus ſuo alimento priuetur, neq; infantis iecur otioſum maneat, quod minimo negocio pluſquã ſemicoctũ ſanguinẽ longè optimum reddit. Poſtremo, lactis atque menſtruorum nõ eſſet germana illa cognatio ab Hippocrate celebrata, ſi quo nutritur infans, materni ſãguinis pars ſincerior foret. Lac etenim ex pi-

Lib. 3 de facult. nat. ca. 13.

Lib. 6. epidem.

tuitoſo ſanguine fit, cũ in mãmis coquitur, nõ recrudeſcit, vt aliqui ſomniarũt. Talis verò prę-ſtat, quoniam ad lactis qualitatẽ magis accedit quàm ruberrimus ſanguis, vt qui leuiore in mã mis alteratione facta, mox lactis formã ſubeat. Id Galenum ſignificaſſe arbitror, dum ait ex ſan guine lac gigni, exiguam in mãmillis mutationem adeptũ. Quid quod, etſi mammæ coctum magis poſtularent, nutricis tamen corpus reliquũ tantam copiã eleboratiſſimi nõ concederet, quia ipſum quoq; tali indiget, vt de materno ſuprà retulimus? Ex his tãdẽ ſequi videmus, nõ à materno corpore abſolutũ: ſed pituitoſiorẽ ſanguinẽ fœtus conueniens alimentũ eſſe, ex quo etiã lac fieri conſueuit. Quinimo ſemen omnium primũ tali ſanguine nutriri atque augeri debere, rationi conſonum eſt. Quum enim ſimilibus omnia gaudeant, nutrianturque, ſemen verò ex rudiore ſanguine fiat (nam vt venarum ſeminis materiã deferentiũ, altera ſemper, & nõnunquam vtraque ab emulgente: ſic quoque arteria ab emulgente ducit originem) ſeroſo, aut ſi mauis pituitoſo ſanguine imprimis delectatur, nutritur, atque augetur: quem etiam præ qualitatũ maiore conuenientia facilius quàm rubicundiorem, in propriam ſubſtãtiam tranſmutare poteſt. Cæterùm, non modo falſa eſt illa ſanguinis redundãtis partitio à Fernelio propoſita, vt iam ſatis probaſſe videmur, ſed etiã (pace tanti viri dixerim) abſurda, quod Naturam prorſus inertem faciat, quam tamen

Lib. 1. de ſanit. tuenda.

alio in loco perperam ratione donauit, vt ante docuimus. Si enim tres eæ portiones in ſuperuacuo mulierum ſanguine continentur,& ſingulis menſibus Naturæ impulſu foras exturbátur: quum de tribus duæ ſint optimi ſanguinis partes, vbi eſt ſecernendi facultas, quæ melioribus ſeruatis, inutilia tantum abiicienda relinquat? Quî fiat vt à partu, eo abſente qui vterum verſus trahebat ſanguinem, plurimus adhuc effundatur, nos ſupra explicuimus. Id autem ſaluberrimum eſſe conſtat, ne multus circa vterum collectus atque retentus ſanguis putreſcat, vel inflāmatione excitata morbum aliquē lætalem procuret. Plures verò dies fluxus ille puerperis continuari ſolet, quod totos nouem menſes aſſuetus ad vterum colligi ſanguis, ſtatim aliò cōuerti neſciat: quamuis hunc mammæ iam accerſere incipiant, ad quas paulatim reflecti aſſueſcit. Quod ſi quandiu vtero geſtauit mulier, prauorum humorum copia fuit congeſta, vt plurimis accidit (vnde μαλακία, καρδιαλγία, & appetentiæ deiectio ſub partum maximè infeſtant, quia collecta illorum quātitas turgere incipit) multo maiore ac diuturniore expurgatione eſt opus. Cui verò, alioqui bene ſanæ, pituitoſi tātum ſanguinis (qui verus eſt Menſtruus) quantitas exuperat, quum ex eodem lac optimum paulò poſt efficere Natura aggrediatur, parcior ſufficit purgatio.

Supereſt vt, quod veterum diuturna obſeruatione animaduerſum narrat Fernelius, mulierem

lierem quæ profluentibus Menſtruis fortè conceperit, fœtum ædere ad ἐλεφαντίασιν propenſum, examinemus. Siquidem huius cauſam ſtatuunt, quod per id temporis fœtus neceſſariò nutritur & increſcit ex menſtruo prorſus vitioſo & corrupto. Ex quo inferri poteſt, menſtruũ ſanguinem non eſſe malignitatis expertem. Quod ad obſeruationem attinet, ſit penes illius autorem fides, quum ne matres quidem ipſæ conceptionis tempus definitè diſtinguere norint. verùm, concipiatur menſtruis fluentibus, non idcircò deterius habebit infans, ſi crudior tantum ſanguis excernitur. Sin natura ſua impurior, pro cacochymiæ conditione valetudinarium infantem reddet, ſiue tunc profluat, ſiue deinceps trahenti melioris inopia concedatur. Aſt fluentibus menſtruis fœminam concipere non poſſe, aut ſi concipiat, fœtum non cogi deteriore illo qui expurgatur ſanguine (dum melior adeſt) veſci, rationes multæ docent. Et primum quod, ſi per venas in vterum deſinentes à quibus ſanguinẽ fœtus accipit, menſtruorum expurgatio fiat, ſeminis ad vteri ſuperficiẽ internam applicatio adhæſióque nulla poterit accidere. Affluens enim ſanguis ſperma deturbat, neque conſiſtere ſinit. Sin per eas tantum venas quæ vteri collum circundant, fieri ſoleat menſtruorum eruptio, vt ipſi conijcimus: conceptum ſemen, eo neglecto qui effluit, per vteri fundi vaſa meliorem ſanguinem (ſi detur) attrahet. Quid enim officiet per aliam regionẽ ma-

Fluẽtibus menſibus fœminam concipere non poſſe.

nans humor, qui nonnullis etiam grauidis toto gestationis tempore emittitur? Est autem verisimilius per vteri ceruicis vasa, quàm per accetabula dicta, menses effluere, quum fundi vteri venæ in non prægnantibus exiguæ & angustæ appareant: multò verò crassiores, quæ ad ceruicem dispositæ sunt. In grauidis autem contrarium accidit, quia menses non erumpunt, sed à fœtu in vterum pertrahuntur. Adde quod matricis os interius conniuere occludique solet: vnde sanguinem aliquãto tempore in eius fundo coaceruari prius oporteret, quàm sua quantitate grauans, aut qualitate displicens, orificiũ id reserari cogat. Quòd si retineretur, non tenuis ac fluxilis stillaret sanguis, vt nunc apparet sed concretus frustulatim reiiceretur: quemadmodũ à partu plærisque omnibus accidit, quãuis vteri os interius paulò ante plurimum se dilatarit. Ea enim est sanguinis conditio, vt extra propria vasa collectus mox corrumpatur, vt in aphorismis dixit Hippocrates. Quæ ratio illud etiam confirmat, fluentibus menstruis fœtum concipi non posse. Quod & si concederemus, non tamen sequeretur, ex eo puerum ἐλεφαντιάσει fore obnoxium, si parẽtes sani extiterint: vt propositis argumentis abundè probatum existimo.

Aph. 20. lib. 6.

Quænam sit morbillorũ & variolarum origo.

Vnicus nobis relinqui videtur scrupulus, quo summoto menstrui sanguinis vera conditio nulli non erit manifestissima. Dubium est eiusmodi. Si menstruæ purgationis nulla est malignitas,

lignitas, nullaque pernicies, vnde variolarum & morbillorũ pendet origo, quam omnes illius impuritati attribuunt, excepto Fernelio. Hic enim à vulgari opinione vltrò diſcedens, nouam quandã prædictorum affectuum occaſionẽ anxiè quæſiuit: quum tamen opinioni quam de menſtrui venenoſitate defendit, illa maximè ſuffragaretur. Nam tametſi ſtatuat, fœtum ſinceriſſima ſanguinis portione nutriri, quũ eandẽ velit fuiſſe prius corruptæ ac malignæ permixtam, non poteſt omnimodam effugiſſe labem, quin ex alterius contagione ſaltem vitium contraxerit. Quid verò magis arguit ſanguinis mẽſtrui prauitatem, quàm quod cæteri affirmant: reliquias illas menſtrui quo fœtus in vtero alebatur, in pueris & infantibus permanentes, Naturæ vi tandem aliquando propulſatas foras proſilire, ac effloreſcere in cute: eamque morbillorum & variolarum, veneno proximam eſſe materiam? Sed quid de hac re ſentiẽdum ſit, paucis explicemus, Rhazis opinionẽ (quæ ſanè veriſſima eſt) ſequuti. Nam Græci autores huiuſmodi affectus neglexiſſe videntur, etſi minimè prætereunda fuit eorum generationis cauſa, curandiq; methodus, quũ nullus ferè hominum ſit, qui iis aliquando nõ laboret, neq; pauci ſuccumbãt. Rhazes peſtilẽtiam appellauit, nõ quod venenatæ qualitatis aliquid ineſſe ſuſpicaretur, ſed quia popularis eſt, & ἐπιδημικὸς. Plærique enim τὴν ἐπιδημίαν & peſtem, pro eodem ſumi, quamquã ineptè, volunt. Fit autẽ cùm ſan

guis efferuescit ac depuratur, nō aliter quàm vinum in doliis ebulliendo defęcari videmus, cuius spumosę sordes à superioribus locis expurgantur, crassiores quæq; latera vel fundum petunt. Eodē planè modo variolę & morbilli accidunt, cùm sanguis ebulliens suam veluti spumam & halitus crassiores ad cutē mandat: crassiora verò sedimina, per alui fluxum (qui hos morbos ferè terminat) reiicit. Febres sunt de synocharum genere, quum nullā intermissionē habētes, circa sanguinem præcipuè versentur. Nullum putredinis indicium (si modo simplices fuerint morbi) cernitur in vrinis. Ex pituitosiore verò sanguine fieri, συμπ]ώματα docent. Nam inchoante morbo somnolenti reddūtur, caput ingrauescit, oculi tumēt & illachrimant: febris est non admodum vehemens. Atqui variolas omniū maximè ex pituitosiore materia esse, testantur papulæ, quas pallidus humor magna ex parte facit. Morbillorum verò materies longè tenuior, maculas tātum inurit. Pueris & infantibus sunt familiares affectus hi, quia sanguinē aliquando defæcari oportet, quo turget eorum corpus. Nā vtero inclusi, dum alimenti largior copia illis suppetit, & natura ad auctionem partium quantū potest festinat, abundantiore sanguine non explentur modo, sed veluti inebriantur: ob id recens exclusi immodicè rubent. Deinceps verò è mammis assiduè pendentes lac plurimum temulenter hauriunt. Ablactati nunquam ferè cessant comedere.

medere. Hinc fit vt multo ſucco abundent, quē aliquando depurari oportet, quò deteriores eius portiones ſeruatis melioribus abijciantur. Deprauatos quoque humores facile plurimos habent collectos, non ſolum ob ingluuien & aſſumendorum ordinem præpoſterum, intem peſtiuáque exercitia (quæ puerulos cruditatibus abundare faciunt) verumetiam quia ſæpius impurum lac ſugunt, vel cum edere incipiunt εὐχύμοις cibariis κακόχυμα prȩferre ſolēt. Quòd ſi præterea mater cum vtero geſtaret non integra ſanitate fuerit, certum eſt infantulo expurgandi illinc contracti excrementi longè ampliſſimam dari occaſionem. Accidit verò per auſtrinam conſtitutionem calidam humidamque, & æſtatem pluuioſam, vt prædicta ſanguinis effer ueſcentia fiat. Aliàs ver, quo tempore humores commoueri ſolent, illi excitandæ eſt conuenientiſſimum. Quod verò nullus fermè denuò affectibus his laboret, cauſam eſſe puto, quia ſemel facta humorum depuratio poteſt ſufficere, vt in vino & aliis ſuccis obſeruamus. Fieri tamen poteſt vt frequentius ferueant, quodque antea nō fuit expurgatum, per alterius generis febres committat ἐξανθήματα. Id enim quotidie obſeruamus ardentibus febribus accidere. Quæ ſi vera ſunt, nemini iam dubium eſt, quin morbillorum & variolarum generatio ex κακοχυμία pendeat, quam infantes in lucem editi ex ingluuie & improba victus ratione, ſæpius quàm ab vtero contraxerunt. Eadem occaſio facit, vt pri-

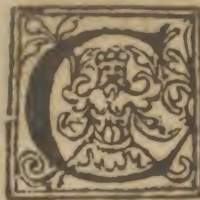
ma ætas prę cæteris ſit morbis eiuſmodi obnoxia, non minus quàm φθειριάσει, id eſt pediculari morbo, ſcabiei, & eius generis affectibus, quos ſola cutis (ab interioribus expulſa recrementa recipiens) ſuſtinet.

Habes illuſtriſſ. & amiciſſ. STAPEDI, noſtrã de Menſtrui natura opinionem. In qua explicanda ſi aduerſus Fernelium paulò ſeuerius egerim, æqui ac boni conſulant quicunque illius ſummam eruditionem nobiſcum admirantur. Neque enim contentionis ſtudio, vel ambitioſa quadam æmulatione accenſus, ſed vnico veritatis indagandæ ſtimulo excitatus, hanc diſputationem inſtitui: eadem plane licentia fretus, qua in præcipuos tum Medicos, tum Philoſophos non temere agit ipſe Fernelius. Hęc te ſcire volui, vt ſi quos forte obtrectatores agnoſcas, præſto ſit pro tuo IOVBERTO ἀπολογία. Vale.



FEBRES NVLLAS, PRÆSERtim salubres, ex putrescentibus humoribus gigni, sed feruescentibus solum, vel vstionem patientibus: ad honestissimum iuuenem D. OLIVARIVM CAILHARTIVM, *Medicinæ Baccalaureum perquàm eruditum.*

PARADOXVM II.



VM TIBI SÆPE multa roganti de febrium materia, sede præcipua, & (quod omnibus occultissimum censetur) circuituum ratione, ex vulgari opinione atque communi scholæ Medicorum concensu, respondeo, longè plures superesse quàm à nobis eximi scrupulos, affirmas. Diceres Lernæam Hydram mihi secari, vno absciffo capite multis subinde renascentibus. Atq; (vt verum fatear) id me semper male habuit, quod ex nostrorum decretis, nec facile, nec certò ad omnia quæ de febribus quæri solent, quis respondere posset. Quamobrem, vt mihi quoque ipsi satisfacerem, vel tuo hortatu, & continua (ne dicam importuna) efflagitatione commotus, febrium naturam inquirere cœpi, alia quàm medicorum vulgus incedens via. Sic soleo,

leo, vt nosti, in quibus aliorum placita mihi displicent, insistere, ac veteribus dirutis fundamentis (quod suspecta parumque firma sint) noua construere. In effectis quidem omnes cõuenimus. Principia tantum, & illorum causas aliter constituimus, ex quibus certior euẽtuum ratio reddi queat. Cæterùm, in hac tractatione (quam præterita hebdomada, quum à lectionibus cessaremus, absolui) multò plura sese obtulerunt παράδοξα, quàm ab initio sperassem. Omnia certè aut verissima, aut maximè probabilia: cuiusmodi est quod tibi nunc mitto, febres nullas salubres rectè dici putridas, quum non putrescentibus, sed potius accensis vel feruentibus humoribus fiant. Galenus nunc putrere, nunc accendi & bulire dicit, quasi nihil aut parum ista differrent: adeò res ipsas cum verbis confundit, quas latissimo discrimine distinctas esse nouimus. Alterum est, ex bile potissimũ febres omnes excitari, quam propositionem ex Hippocrate dudum sustinere decreueram: sed mihi iamiam probabilior visa est, & priorem confirmat. Postremò febrium omnium coniunctam materiam in Corde contineri, nec sede differre continuas ab intermittentibus (vt volunt) deprehendi. Quod etiam Hippocratis doctrinæ admodum consentit: neque à Galeni preceptis dissentire videretur, nisi ipse sibi dissideret. Verùm de his suo loco, & dato longiore otio disputabimus. nunc ad propositum primo loco παράδοξον accedo.

MEDICI

MEDICI febres omnes pro materiæ diuersitate in tres classes diuidunt, ephemerarum videlicet, humoralium, & hecticarum. Humorales verò (vt alias species omittam, quòd de iis agere præsentis instituti non sit.) vel pituitosas, vel biliosas, vel melancholicas esse dicunt: arbitrantes ex pituita seorsim, vel bile alterutra, tanquam materiis, febres omnes fieri, quæ tum continuæ, tum intermittentes vocitantur: nimirum quotidianæ, tertianæ, atque quartanæ. Easdem putridas nuncupare solent, quòd putrentibus (vt volunt) prædictis humoribus fiant. Verùm mihi rem istam sæpius examinanti, nunquam in animum subire potuit, quomodo recte putrere dicantur qui febres (præsertim salubres) committunt succi. Nouissimè autem cogitaui, num communis omnium febrium materia dici possit, humor accensu facilis, qui dum in corde comburitur, acriorem animalis calorem efficit. At priusquam istud afferam, mihi venit exagitanda vulgaris opinio, quæ humores putrere, dum febres humorales fiunt, sustinet. Quod (opinor) facile ac paucis absoluemus, cũ vix probabilis vlla ratio doceat, quî putreant in vasis humores: amplo scilicet spatio, & naturali loco inclusi. Nam si ex venis profluat sanguis, necessariò corrumpitur, etiamsi capacissimo loco excipiatur, vt ventriculo. Putrere verò aut etiam suppurari, non est necesse, vt recte Galenus Hippocratis sententiam interpretatur, qua docet, ἢν ἐς τὴν κοιλίην αἷμα ἐκχυθῇ παρὰ φύσιν, ἀνάγκη *Aph. 20. lib. 6.*

κην

κλῳ ἐκπυηθῆναι. Siquidem illud ἐκπυηθῆναι perperam ſeu improprie dictum eſſe ab Hippocrate, ſcribit Galenus, quòd ea voce vnica ſpecies mutationis ſeu corruptionis ſignificetur, quum hic in vniuerſum de quauis corruptela dici debeat. Quippe certum eſt, ſanguinem non permanere qualis fuerat antea, ſed aut liueſcere, aut nigreſcere, aut in grumos conuerti, aut ſuppurari. Atque tunc maximè putrere aut ſuppurari videtur, cum in anguſtiore loco preſſus conculcatur: id quod per imflammationes accidere, teſtatur experientia. In venis autem optimè incorruptus ſeruatur, non ex loci tepore, vt affirmat Ariſtoteles, quum etiam reliquum corpus omne tepeſcat, ſed ex ingenita quadam vi & familiaritate, quæ profectò efficit vt hæ naturalis & legitimus locus ſint ſanguinis. Porrò ſi totus ſanguis, vt ex quatuor humoribus conſtat, in vaſis non concreſcit, nec putret, multò certè minus ſeorſim quiſque ex dictis humoribus id vnquam patietur. Nam quod ad concretionem attinet, omnium humorum (dempto ſanguine peculiariter dicto) proprium eſt, autore Galeno, non gelaſcere, etſi è venis ſynceri effluant. Quantò minus in vaſis eos putrere eſt veriſimile, vbi vaſtiore loco, ſibique proprio includuntur, ſi neque illinc egreſſi & in anguſtioribus meatibus hærentes, putreſcere ſoleant. Oedema ſiquidem, & herpes, & ſcirrhus, quum ex putris humoribus fiunt (ſi quando fiant) pituita ſcilicet, bile, & ſucco melancholico, ad ſuppurationem

Lib. de atrabile.

tionem

tionem (quæ minor eſt quàm putredo, corruptio) minime tẽdunt, vt phlegmone. Quod etiã Galenus innuiſſe videtur, dum inquit: Decumbentia excrementa in omni inflammatione putreſcunt, non tamẽ ſimiliter omnia, eo quod quædam ſunt pituitoſa, alia melancholica, non nulla bilioſa. Sanguis autem facile putret, forte quia putredinis cauſæ ſunt largior humiditas vna cum calore: quæ duo ſolum in ſanguine ſynceriore deprehenduntur. Vnde fit vt is non difficulter putreat, ſi è venis in anguſtiorem locum excidat. Tunc enim ſupra-modum incaleſcit, & dum vniuerſæ materiæ prohibita eſt tranſpiratio, quę in eius centro ſunt portiones, à ſuperioribus vndique conſtipatæ, ſuffocato calore natiuo putrere incipiunt: reliquæ verò ſenſim ex contactu, & haud diſſimili conditione, idem patiuntur. Propterea ſi humores alij ſanguinem permixtum habeãt (quod ſanè frequentius accidit, quum vix vllus præter naturã tumor ex ſimplici materia conſtet) in aliquam particulam effuſi, preſſi, & conculcati putrent, aliàs nunquam. Non enim admittet ſuppuratio nem oedema, quod ſynceram pituitam habet. Nec herpes, nec eryſipelas, vbi ſimplices erunt humores. Nam quod Hippocrates dixit, ἐπὶ ἐρυσιπέλατι σηπεδὼν ἢ ἐκπύησις, id eſt, ab eryſipelate putredo vel ſuppuratio (ſupl. malum) non niſi valde malignis eryſipelatis ſuperuenire ſolet, vt exponit Galenus. Sic nec ſcirrhus ex mera ſanguinis fæce, aut craſſiore pituita factus, (nam duplicem

Lib. 2. de diff. feb. cap. 15.

Aph. 20. lib. 7.

duplicem eius materiam istam agnoscit Galenus)putredinem, sed potius adustionem patietur: siquidem verum est, ad putredinem efficiendam, præter loci caliditatem, etiam humoris similem qualitatem requiri, vt idem autor sexcēties dixit. Multò certè minus bilis atra (quā vocant) in cancris putrescit, sed verius ardens comburitur, vnde fiunt vlcerati. siquidem minime vlcerantur, quum modestior is humor fuerit. Quum itaque ex propriis vasis egressi, & in angustioribus locis pressi humores nō putreant, pituita & bilis vtraque: non video quî in venis istud patiantur: quum(vt Aristoteles quoq; docet) quod motu cietur ac fluit, minus eo quod quietem agit immotumque manet, putrilagine tangatur. Ad hæc multum minus quam paucū putrescere solet: maiorem verò humoris cuiusuis quantitatem in venis, quàm in particula tumorem patiente, cōtineri, nemo negabit. Quāobrem non temerè, sed probabili saltem aliqua ratione persuasus, in eam descendi opinionem ,vt affirmare audeam, humores in venis per febres non putrescere, sed tantùm aduri. Putredinem verò hic dictam volo, non quamuis humorum corruptionem, sed quæ propriè σηπεδὼν & σῆψις Græcè vocatur, quam Aristoteles definit φθορὰν τῆς ἐν ἑκάστῳ ὑγρῷ οἰκείας καὶ κατὰ φύσιν θερμότητος, ὑπ' ἀλλοτρίας θερμότητος. Par hanc gangrenæ gignuntur ex inflammationibus, cadauera autem aliaque multa fœtorem acquirunt. Aut, si placet(quod minus est malum) putredo

Lib. de tum. pr. nat.

Lib. de mixt. aff. (qui falso inscribitur meteor. lib. 4.) cap. 1.

tredo ſumatur qualis in ſuppurationibus appa
ret corruptio. nam vulgus id quoque putrefa-
ctionem vocare ſolet. Atque in ea ſignificatio-
ne putredinem accepiſſe Galenum in hoc pro- *Lib.1.de*
poſito (ne quis tergiuerſetur) ſequentia verba *diff.feb.*
manifeſtiſſimè docent, σῆψις. i. putredo humo- *cap.7.*
rum quæ fit in vaſis (inquit) ſimilis eſt putredini »
quæ in inflammationibus fit, & abſceſſibus, & »
aliis phymatis. Et paulò poſt: Quot in abſceſſi- *Cap.8.*
bus putredinis differentiæ ſunt, tot in febribus »
ex putredine accenſis τῶν ἐμφερομένων τοῖς οὔροις, »
id eſt eorum quæ in vrinis inuehuntur, formæ »
exiſtunt. Et alibi ſæpius, febricitantium vrinæ »
ὑπόστασιν puri proportione quadam reſponde-
re, prædicat: vnde quis fortè colligat, febres hoc
nomine rectè vocari putridas. At quantum diſ-
criminis ſit inter pus & putredinem, ex multis
Galeni locis cõprobare licet. Et primùm quod
putredinem à calore præter naturam, pus verò
à naturali fieri doceat. Deinde, quod ipſũ quo- *Lib.5.fa-*
que pus temporis proceſſu putreſcere, & arro- *cult.ſimp.*
dendi vim accipere demonſtret. Ex cuius ſen- *cap.6.*
tentia manifeſtiſſimè colligitur, pus mediã ſor- *Com.in*
tiri naturam inter prorſus laudatos humores, *aph.15.lib.*
& putridos. Fernelius tamen (quod ſatis mirari *5.*
nequeo) ſanguinem in muſculos irrumpẽtem,
qui tumorẽ præter naturam phlegmonémque
parit, putreſcere primum, dein ſuppurari anno
tat. Sed ad putredinis propriè dictę ſignificatio
nem redeamus, quam ipſemet Galenus rectè
explicat, dũ accuratè loqui ſtudet. Inquit enim

y Quæ

" Quæ nimiò plus refrigerata sunt, aut excalfa-
" cta, tum exiccata, aut humectata, ea omnia cor-
" rumpuntur. Cæterùm non quicquid corrum-
" pitur, σήπεσθαι.i. putrere dicimus, sed quibus id
" cum fœtore accidit. Et quis (obsecro) rectè dici putabit, paleas & ligna cum aduruntur, vel oleum, aquam, & similia dum elixantur, putrere, licet tandem absumpta corrumpi videantur? Non minus profecto impropriè loquuntur (meo iudicio) qui ἀπὸ τῆς σηπεδόνος, febres aliquas τοὺς ἐπὶ σηπεδόνι, aut ἐπὶ σήψει πυρετοὺς vocãt id est putridas? Qua loquendi forma Galenus cumprimis vtitur, qui (sui immemor) passim putredinem cum adustione confundit, siue febriũ humoralium naturam explicet, siue humorum variam transmutationem. Quinetiam putrefactionis dictione abutitur, ad significandam partium sanguinis distinctionẽ separationémque: vt dum quid ex sanguinis corruptione accidat, explicare nititur. At longè aliud est putrere, aliud in diuersas naturas mutari eius partes. Differunt etiam vt δὶς διὰ πασῶν, putredo & combustio, tum in humoribus, tum in quibuscunque aliis rebus, considerata. Nam fœtor putredinem comitari solet, vt ex Galeno docuimus: fœtorẽ verò prohibet ac prorsus delet assatio. Rursus, hæc in cineres materiã, quã tractat resoluit, absumpto ac euanescente humore qui terrenas portiones commiscens retinebat: illa verò in fœtidam saniem commutat, non in pus vt quidam ait. Pus enim ἥκιστα fœtidum sentitur

Lib.2.de diff.feb. cap.12.

quod

quod suæ bonitatis summum est assequutum. Non igitur rectè vocant putridas febres, quæ suapte natura salubres sunt, quum putredo longè grauissimum indicet malum. Id ne Gordonium quidem latuit, qui proposito dubio, cur in febribus continuis fœtor non est, postquam est ibi continua putrefactio, (vt ille loquitur) respondet: Duplex est putrefactio: quædam per „ viam ebullitionis, & talis nō inducit fœtorem, „ & talis est in febribus. Et est alia, quæ est substā- „ tiæ corruptio: & talis inducit fœtorem. Et ideò „ quando in febribus continuis apparet fœtor, si „ gnum mortis est: quoniam non solum significa „ tur ebullitio, sed substantiæ humidæ corruptio „ & ideo mortale. Hæc Gordonius, qui doctè ma „ gis quàm eleganter humorum febres inducentium affectum expressit. Humores siquidem in venis contenti, ceu aqua, aut alius liquor in vase feruere videntur, per febrium durationem. Calor verò ille ingens, & præter naturam adauctus (quem nonnunquam absolutè πῦρ vocitat Hippocrates) in ipsis iisdem humoribus insidet, quos quandiu suppetit materia depascitur: non aliter quàm ignis, quādiu ligna super sunt, vrit atque viget. Hic aliquis obiiciet: Cur putridas febres vocari non sinimus, quotidianas, tertianas, & quartanas, tum continuas, tum intermittentes, quum tamen sanguis per phlebotomiam detractus, aliquando appareat non solum fœtidus & graueolēs, sed & putridus vsque adeò vt nec sibi cohęrere, nec concrescere

queat, omnibus ſcilicet eius fibris putredine conſumptis, vt putat Fernelius? An ſanguinis alia eſt quàm cæterorũ humorum ratio, vt ſup. quoque monuimus. Sanguis enim facilius multò putreſcit, quod humidus calidusque ſit. Reliqui verò aut calidi & ſicci, aut frigidi ac humidi, aut ſicci frigidioréſque habentur. Vnde nec tumorem præter naturam efficientes aut putreſcunt, aut in pus vertuntur, quod ſanguini tantum accidere obſeruamus. Hic autem in venis putret, non facilè, nec ſæpe læuique de cauſa, ſed in putrida atque peſtilenti cœli conſtitutione. Galenus in eadem ſententia fuiſſe videtur, cùm ait: Præſentis dictionis febrium catalogus, à caliditatis ſumitur differentia, in qua peſtilens febris contineri poteſt, quod putrẽ habeat humorem. Et deinceps: Peſtilens ſola ſignificatur, quæ ex eo ab aliis differt, quod σηπεδονώδην. i. putrilaginoſam habeat caliditatẽ. Porrò tales morbos, in quibus ſcilicet putris eſt ſanguis, lethales eſſe putamus. Ob id quæſtionem propoſitã de febribus ſalubribus intelligendam eſſe voluimus ac ſignificauimus, quas indiferenter cum aliis putridas appellant. Quòd ſi aliquando extractus per venæ ſectionem ſanguis fœteat, putriſque deprehendatur, id non arguit talẽ prius in venis extitiſſe, & fœtentẽ & putridum: nam mox eam labem contraxiſſe potuit. Qui enim multum à naturæ ſuæ bonitate receſſit, facilè corrũpitur è venis egreſſus. Sanguis enim, lac, & ſemen promptè extra propria conceptacula cor-

.28. ſect.1. lib. 6. epidem.

corrumpuntur, vt experientia teſtatum eſt: & eò quidem citius, quo impurior fuerit materia. Si hæc vera ſunt, inquies, febres quaſcunque ſalubres ſolis alterãtibus curare poterimus, quũ ex accenſis tantùm humoribus, non autem putridis, fiant. Nam quid prodeſſet febricitãtibus venam ſecare, & purgans medicamentum exhibere? An febris ſui ratione alterantibus, magis quàm euacuantibus, indiget? Quod enim phlebotomia & medicamentis extrahimus, antecedentis materiæ, non coniunctæ, portio eſt. Sed de hac re in ſequentibus nos fuſiorem diſputationem ſumus habituri. Iam huic ratiocinationi finem imponamus, qua docere propoſitum fuit, febres omnes quotidianas, tertianas, & quartanas impropriè vocari putridas, cum potius humorales ſimpliciter dicẽdæ ſint. Grauius ſiquidem malum eſt putredo, quàm vt his (magna ex parte, & ſuapte natura, ſalubribus) conuenire poſſit.

Quod medicis rationibus iam à nobis conprobatum fuit, idem phyſicis paulò accuratiùs expendatur. Sic enim fiet, vt rei veritas magis eluceſcat. Mutationi quæ ad generationem tendit, ſi deprauatio in parte tantum accidat, non generatio, ſed vel μόλυνσις, vel ἀπεψία erit ea mutatio. Quòd ſi in vniuerſum ea ipſa deprauationem, & omnimodam prohibitionem quominus finem aſſequatur, ſortita fuerit, exiſtet Putredo. Sic generationi contraria ſunt (pro varietate partium ſubiecti quod eã mutationem

ſuſcipit) μόλιωσις, ἀπεψία, καὶ σηπεδών: non quidem terminis: nam hac ἐναντιώσει, contraria eſt generationi corruptio: ſed finis & effectus diſſimilitudine. Quæ quũ ita ſint, quoduis horum trium ſemper habere corruptionem antecedẽtem oportet. Ob id Ariſtoteles, omnem quæ ſecundum naturam ſit corruptionem, eſſe progreſſum ad iſta, potiſſimumque ad putredinem dixit. At quicquid corrũpitur, propriã formam neceſſariò amiſit. Quamobrem ſanguis futurus putridus, quum putreſcere incipit, non iam erit ſanguis: vt pote qui propria forma iam ſit deſtitutus. Altera eſt ratio, quæ vim habet ex ſucceſſione τῶν παθημάτων, quæ quidem ſubiectum putreſcens ſubire oportet. Eorum ordinẽ deſcribere videtur Ariſtoteles, in hæc verba: τὸ σηπόμενον ἅπαν δεῖ ψυχθῆναι πρότερον. Et paulò poſt, σήπεται δὲ οὐδὲν θερμὸν, ἀλλὰ ψυχθέν. Priuſquam igitur ſanguis fiat putris, eũ refrixiſſe decet: ac proinde fuit tempus, quum ſanguis ille ſuo calore deſtitutus, morbum tamen nullum inuehebat. Siquidem ex eorũ ſententia qui vulgarem de febribus opinionem ſequuntur. Febris tunc ſolum exiſtit, quãdo calor alienus propriã ſanguinis temperiem immutauerit. Quod incõmodum nonnulli vt vitent, dicere malunt, putredinem in humoribus πυρετοποιοῖς non eſſe caloris natiui extinctionem, (hic enim τὴν φθορὰν interpretantur) ſed deprauationem. Credo τὴν μόλυνσιν eos innuere velle. Aſt iidem non attendunt, ſe ſua interpretatione vti συνεκδοχῇ longè

Lib de mixt. affect. cap. 1.

Probl. 19. sect. 25.

auda-

audaciori, quàm quis ſit illis conceſſurus. Præterea non video quî κακόχυμον à febriente differre faciant. Cæterùm, quod de putredinis ac puris diſcrimine ſuperius eſt annotatum, id ex rerum natura licet accuratius diſtinguere: vt ea ſit inter hæc differentia, quàm inter μόλυνσιν & τὴν σηπεδόνα eſſe diximus. Si enim ex Naturæ inſtituto perfectam mutationem ſortiretur humor ex quo fit pus, eſſet generatio, nempe nutritio. At quum eius mutationis motus aliqua tantum ex parte aberrarit, ſequuta eſt μόλυνσις, quæ generationis quadamtenus eſt contraria. Si verò mutationis ex qua ſequi debuit generatio, in contrarium omninò tranſlatus fuerit motus, ſequitur putredo, quę eſt generationi vſquequaque contraria. Ex hac tandem accidit σαπρότης vt ἀπὸ τῆς μολύνσεως pus. Quòd ſi motus ille mutationis iam dictæ, diminutus ſolum fuerit, nec quoque transferatur, exiſtet ἀπεψία, quæ generationis alterum cõtrarium eſt. Supereſt vt putredinis cauſas etiã examinemus. Earum præcipuas, ex vulgata medicorum ſententia, ſtatuimus largiorem humiditatem vnà cum calore: στωματίαν verò conculcationem, & conueniẽtis loci mutationem. At ſi quis rerum naturam diligentius expendat, prima & prope vnica putredinis occaſio eſſe videbitur, ἡ τοῦ ἀλλοτρίου ἐπιδεξία. Nam quantò pluribus maioribúſque ἀφορμαῖς fuerit comitata ea ἐπιδεξία, tantò auctior exiſtet putredo. Idcirco ab aëre peſtilenti facili inducitur putrefactio, quum maxi-

ma ſit inter ſpiritus & ſanguinem συνουσία, maximáque ab aëris contagione adſit τῇ ἐπιδεξίᾳ ἀφορμῇ. Hinc enim facilis eſt putredini ingreſſus ab aëre in ſanguinem. Itaque prima ad putrorẽ occaſio, quæ in re putreſcente reperiri poſſit, eſt peregrinæ qualitatis ſuſceptio: eaque ratione deprehẽditur ignis putrere non poſſe, quoniam alieni nihil admittere queat: reliqua omnia elementa poſſunt. Neque verò tantillum ad putredinem facit conculcatio, vel anguſtior loci capacitas: quinimo nec vlla loci mutatio putredini occaſionem affert. A quantitate ſiquidem nulla fit actio . ergo nec refrigeratio, quæ eſt putroris effectrix. Qui fit igitur (inquies) vt à ſuis locis tranſlata plæraque putreſcant? Non locus, ſed ambientis caloris diſſimilitudo ab eo calore qui eſt rei quæ putrere debet, proprius. Hac de cauſa lignorum complurium fruſta ſub aquis minimè putrent, etſi locum naturalẽ mutarint. Vnde hoc, niſi quod humor externus ſit communis naturæ cum eo qui fruſtis ineſt proprius, vt in alno aquarum accolæ? Non eſt ergo ad putrorem occaſio locus, niſi qua ex parte cõtinet corpus ambiens rem putreſcentem, in quo ſit qualitas naturæ diſſimilis, ab ea quæ erat rei putreſcẽtis propria. Ob id enim ſanguis è vaſis in aliam corporis partem elapſus putreſcit, quia eſt caloris diſſimilitudo, tametſi è corpore non exceſſerit. Id quod Ariſtoteles voluit quum diceret, vaſorum teporẽ ſanguinẽ conſeruare. Eſt enim variarũ corporis partiũ varius calor. De cõculcatione verò ita ſentiẽdũ puta-

mus: Eã putrorẽ minime inducere, alioqui ignis in ferro ignito putreſceret. Ipſa autẽ obſtructio, putredinis cauſa quædem ſtatui poteſt. Nam in corpore animantis partium ſanguinis congeſtio efficit, vt calor continuata accretione adauctus, nec ventilatus, nec à fumis liberatus, turgeat incluſus. Spiraculis verò ex diſtentione occluſis, tandem vt extinguatur accidit: quæ vera eſt putredo, aut ſaltem ipſius modus vnus. Superſunt eorum quæ putreſcunt παθήματα. Ex iis præcipuus fœtor eſſe videtur, qui putrentibus omnibus ineſſe ſolet. Non tamen certum eſt putroris indicium, quum etiam non putrefactis cõueniat, vt ſtercoribus. Hæc enim vel perfecte ſanis hominibus fœtent in quibus nulla eſt putredinis ſuſpicio. De ſanguine verò quod aiũt, putridũ nec ſibi cohærere, nec cõcreſcere, omnibus ſcilicet eius fibris putredine conſumptis penitus falſum eſt. Quod hac ratione palam fit. Alteratio quæ putreſcendo fit, primas quaſque rei putris partes abſumit vt quæque ſunt humidiſſimæ. At ſanguinis partes maximè terreæ ſunt fibræ. Ergo priuſquam illæ conſumantur, quicquid fuerat humidum in ſanguine, conſumptum fuiſſe oportuit. Propoſitionis rationem explicauit Ariſtoteles, inquiens: διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ξηρότερα γίνεται τὰ σηπόμενα πάντα, καὶ τέλος γῆ καὶ κόπρος. Solas itaque ex ſanguinis illius partibus, fibras relictas & integras eſſe conuenit, vt quæ terrenæ ſint maximè: non iiſdem abſumptis, humorem eſſe reſiduum.

Lib. de mixt. aff.

y 5 FE-



FEBRES QVASVIS EX BILE potissimum excitari, & febrium omnium præcipuam materiam esse bilem: ad eruditissimum virum D. IOANNEM EVSEBIVM *medicinæ Doctorem.*

PARADOXVM III.



NVPER HINC DISCEDENS, accepto à nobis Doctoratus (vt vocãt) gradu, obnixè rogasti, EVSEBI amicissime, vt paradoxum quo altero bilem febrium omnium esse materiam, tibi conscriberem. Id tunc nõ licuit per otium: neque iam licebat: sed ne tui oblitum esse me suspicareris, ex commentariolis meis hæc raptim transcripsi, vt μνημοσύνου qualiscunque apud te locum haberent, interim dum meliora paro. Hippocratis sententiam in febrium natura docenda, quantum possum tueor: de cuius opinione illud esse nouisti, complures febres ex bile fieri. Ast ego non solum plurimas, sed omnes ex bilioso humore constituo: quod nulla febris ex humore sit, quam bilis non excitet. Alia sunt multa de febribus παράδοξα, quæ vel ex Hippocratis doctrina deprompsi. Ea tibi licebit aliquando videre: nunc isto contentus esse velis,

Lib. 2. de nat. hum.

quod

quod dudum Oliuarij Calhartij (mei nominis ſtudioſiſſimi adoleſcentis) gratia condideram. Is à me habuit paradoxum aliud quo oſtendo, febres non rectè dici putridas, quæ ſunt quotidianæ, tertianæ, vel quartanæ, quum in talibus humores non putreant, ſed tantum vel vrantur, vel bulliant, & efferueſcant. Hoc illud ſequi debet: ſiquidem iam docere inſtituo, quænam materia vſtioni cōuenientior febrili calori ſubiiciatur, hinc ſumpto exordio.

VSTIONI APTA videtur materia ſiccior & terrena, qualis eſt melancholicus humor, craſſiorque pituita, quæ ad illius naturam proximè accedit. Liquidum enim & aqueum phlegma combuſtioni ineptum eſſe arbitror: vbi tamen calor eſt accēſus in alia materia, hoc (ceu liquor in lebete quem flamma circūdat) ebullitionem patitur, verius quàm aſſàtionem. Atque pituita eiuſmodi, minus multò quàm craſſior, terreni craſſaméti relinquit: ſed magis euaporat, quum plurima ſui portione in vaporem diſſoluatur. Ex craſſiore verò materia parum quidem humidæ illius exhalationis, quam propriè ἀτμὸν Græci vocant, ſed cineris atque fuliginis pluſculum gignitur. Is eſt acris mordaxque halitus, cuius ratione febricitantium calor pungēs ac igneus ſentitur: & quem Galenus ἄθαλον καὶ λιγνὺν à Græcis appellari dicit. In craſſis autem humoribus viſcida quædam ſubſtantia eſt, quæ flammam nutrit & retinet cum aduruntur: quod ſanè fit, donec illa penitus abſumpta fuerit. Ideóque *Lib.3.de præſag.ex pulſ.cap. penult.*

que

que cibaria glutinosa & crassa febres committere solent, non modo quia ex iis facti humores stipare atque obstruere possunt, vt scripsit Galenus, sed etiam quod ignem febrilem facile admittant & retineant. Porrò, aërea, pinguis & oleosa materies omnium promptissimè inflã-mari posse, aliósque humores inflammationi idoneos, pro sui portione plus minúsve reddere, videtur. Nam oleum, adeps, atque similia igni cõiecta statim conflagrant: & ligna quò fuerint puriore insito pingui referta, nec alio liquore vllo madefacta, eò citiùs accenduntur. Ast oleosam, pinguem, & aëream substantiam esse, ex qua in animalibus gignitur adeps, cum physicis, tum medicis autoribus probatissimis visum fuisse constat. Adipis verò & flauæ bilis eandem esse meteriam, Galenus innuit, vbi docet tenuissimam simul ac pinguem sanguinis materiam per assationem in pallidam bilẽ conuerti. Quæ si vera sunt, ad febrium generationẽ omnium aptissima res erit, pinguior viscósiorque materia, quæ ad bilis, adipis, & seminis naturam accedat (nam ex eodem tria hæc fieri dicuntur) & bilis omnium febrium communis materia supponetur. Proinde minus absurda censeri debet illorum antiquorum sententia, qui ad febrium generationem sufficere dicebãt (vt refert Galenus) augeri ac exuperare biliosum humorem. Cuius opinionis Hippocratem quoque fuisse, coniicere licet, qui tamen non omnes, sed plurimas à bile fieri tradit. Paucissimas

Lib.1.diff. feb.cap.5.

Lib.2.diff. feb.cap. 9. & lib.2.de fac.nat.ca. 9.

Lib.2.diff. feb.cap.1. Lib.2.de nat.hum. circa finem.

mas verò esse quæ non ex bile proueniant, eáq; vel syncera, vel aliis permista humoribus, perfacile est demonstrare: quum, præter febrem συνεχῆ & diariam si placet, (quæ ex sanguine vel laudatissimo ebullitionem patiente tantum, ac inflammato etiam accidunt) omnes febres ex bile excitari videantur. Et sæuissimæ quidem atque atrocissimæ fiunt ex vitellina, quæ omnium crassissima, acerrima, & ardentissima est: mitiores & minus periculosæ ex flaua, seu ruffa, aut rubra, quæ substantiæ est mediocris: mitissimæ verò ex pallida etiam naturali, quæ tenuis cuiusdam humoris permistione reliquis dilutior est. Preter quas bilis differẽtias, aliam quoque ex flaua bile & pituita vel melancholia conflatam, non iam simplicem, agnoscimus, quam Auicenna perperam λεκυθώδη, hoc est vitellinam, esse putauit. Hanc enim flaua à naturæ modo deficiens profert, dum caloris non naturalis acrimonia torretur, vt igneum colorem & substantiam crassiorem dissipatione consequatur: vnde & colore & crassitudine omninò vitellorum crudorum ouorum speciem reffert, à quibus nomen sibi asciuit. Sunt qui vitellinam duplicem esse dicant, aliam coloris valde ex saturati, quam ex deüstabile fieri concedunt: aliã coloris dilutioris, ex pituitę & bilis permixtione facta. Pituita enim flauitiem remittit. Auicennæ nuncupata bilis, tum maioris tũ minoris famæ, flaua & naturali frigidior habetur, vt docet cõpositio. Quippè maioris famæ, seu notã & famo

Lib.1.fen. 1.doct.4. cap.1.
Lib.2.fac. nat.cap. vlt.

moſam (quia enim frequentior, ideo notior eſt) appellat citrinam vitellinamque: illam quidem ex tenuioris pituitæ permiſtione: hanc verò ex craſſa bilioſo humori accedente, fieri exiſtimans. Minoris autem famæ eſſe docet, bilem vſtam vocatam, in qua cineres cum ſubtiliore materia confuſi manent, omnium peſſimam: & quæ ex melancholiæ permiſtione fit, colore quidem rubeo, ſed obſcuro. Cæterùm nos de frequentioribus tantum, & huic propoſito cõuenientibus bilis generibus ſolliciti, eam maximè amplectimur, quæ ex bilis & pituitæ confuſione conſtat, à digniore tamen & potentiore, bilis abſolutè dici meretur. Quum autem in huius conſtitutione, varia ſit bilis & phlegmatis proportio, ſimulque amborum varia quantitas, hinc fieri exiſtimo tot febrium humoralium differentias, quæ à bile puriore, vel mille modis impura, gignuntur. Atque hanc ceu frequentiſſimam præcipuamque febrium, quæ nec ſymptomaticæ, nec ephemeræ, nec hæcticæ ſunt, materiam eſſe, Hippocrates videtur innuëre, dũ inquit: Quum bilis aut pituita calefacta fuerit, totum reliquum corpus ab his calefit, & vocatur hoc febris. Pituitã enim appellat, vbi maior eſt huius quàm bilis portio: vt bilem, quum vel ſyncera, vel copioſior fuerit. Sic paulò poſt Cauſi, (quem ex meraciore bile naſci omnes fatentur) occaſionem explicans, ait: Καῦσος corripit magis bilioſos: corripit & pituitoſos. Et alibi, Cauſum alterum ex bile ſynceriore, alterum

Lib. 1. de morb.

Lib. 4. vict. acut.

ex

ex pituitoſiore, conceptis verbis deſcribit. Sit igitur bilis febrium omnium;quas vulgo Medici putridas appellant, vna & communis materia:quòd accenſum & vſtionem præ reliquis humoribus facillimè patiatur,& eò quidem promptiùs,quò maior fuerit bilis copia : vt acriorem calorem parit, quò viſcidior craſſiorq; extiterit. Acceduntur enim citiſſimè quæ natura ſunt tenuiora & ſicciora, vt ſtipulæ: quæque ignei elementi plus obtinent,vt ſulphur. Tertio loco aërea,quæ humidiora quidem, ſed pinguiora ſunt,vt oleum, adeps. Quæ verò illis iunctam habēt plurimam cum viſcoſitate craſſitiem, paulò quidam tardiùs flammam concipiunt, ſed conceptam diu retinent, quia non cito abſumuntur. Ob id diariæ,quæ ex accēſis ſpiritibus, vel inflammato ſanguine fiunt, nec acrem, nec diuturnum calorem proferunt. Quæ ex flaua bile tenuiſſima gignuntur, promptiſſimè & excitantur & deſinunt.Aliæ verò conflagrant diutiùs, quò tardius ignem admittunt humores. Ergo pinguis eſt & oleoſa materies quæ febres committere ſolet:eademque ad adipis naturam proximè accedit. Hoc ferè tantum differre videntur, quod quæ ſubſtantia nuper ad vtrumuis parata indifferenſque fuit, nunc acriorem calorem experta, amarorem contraxerit. Sic enim ſolent dulcia quæuis vſtione reddi amara. vnde Galenus:Quod aſſum nutrimenti eſt (fuerit ſanè hoc calidiſſimum in eo ac dulciſſimum, qualia ſunt tum mel, tum adeps) id cum flaua bilis

Aph.1.& 13.

Lib. 2. facult.natur.

" bilis factum eſt,per fellis vaſa expurgatur. Sed ne citra alicuius magni viri autoritatem, quod nunc propono aſſerere videar(quando plæroſque ſcio autoribus magis quam rationibus ſuffragari) diuinum Hippocratem meæ opinioni conſentientem audiant: Quibuſcunque hominibus (inquit) febris incidit, ſi nihil aliud male habeat homo, à pinguiore quàm oportet exiſtente humore incidit. Quibus verbis manifeſtè docet, febrium communen materiam eſſe pinguiorem ſanguinis portionem, quæ in bilem degenerat. Vnde fieri poteſt, vt etiam bene habiti & egregiè ſani, qui ſcilicet vitioſis humoribus non abundent, aliquando à febribus corripiantur: tunc ſcilicet, cum nimius eſt ſanguis, eiuſque portio pinguis & oleoſa inflammationem ſentit. Proinde febres plurimum æſtate fiunt, ab eſu fructuum maximè dulcium, quos veriſimile eſt ſanguinem ſuæ naturæ conſimilẽ gignere. Hic verò, quia facile accenditur, vbi æſtus ratione calor natiuus acrior fit, febribus materia eſt. Pinguẽ verò humorem, ex quo febres excitantur atque fouentur, eidem Hippocrati bilioſum eſſe, ſequentia declarant: Caleſcente ſanguine (inquit) exhalat maximè per hunc humor aquoſus, qui febri eſt infeſtiſſimus. Relinquitur autem pinguis ac leuis, qui eſt bilioſus, & febri maximè nutrimentum eſt. Velut ſi quis aquam & oleum in vas æneum infundat, & ligna multa ſubiecta ad multum tempus exurat. Aqua multò paucior erit: ex vaſe

Lib. 4. de morbis.

Lib. 4. de morb.

ſe enim exhalabit. Oleum autem paululum im- ”
minuetur. Nam aqua præ raritate ab igne atte- ”
nuari poteſt, & leuis reddita exhalare. Oleum ”
verò, vtpote quod eſt coniunctum, ac denſum, ”
attenuari non poteſt, neque ſimiliter vt aqua ”
exhalare. Sic ſanè & in homine ſe res habet. A- ”
qua enim, caleſcente corpore foras exhalat: bi- ”
lioſus autem humor, vt qui multus coniunctus ”
eſt ac denſus, non ſimiliter attenuatus exhalare ”
poteſt. verùm attenuatus hic bilioſus humor, ”
corpus magis calere facit. Copioſius enim & ”
melius alimentum febri bilis ſuppeditat, & pro ”
rumpens aut firmata in corpore, morbum ſu- ”
pra priora corroborat. Hippocratis integram ”
ſententiam, quamuis prolixiorem, tranſcribere placuit, quod noſtram omninò confirmet opinionem, atque propoſito ſimili febrium naturam familiariſſimè declaret. Nam cùm in bile cõceptus calor ſubiectam materiam vrit, quicunque alii ſunt in vaſis humores, velut quandam elixationem patiuntur. Hinc fit vt aqueæ humiditates plurimum exhalent, & affatim abſumãtur. Eſt verò aqueus humor (ſi benè coniicio) non melãcholicus, vt ſenſit Hippocrates, ſed seroſus, qui febri omnium infeſtiſſimus cenſetur. Nam difficulter accenditur, & contumacem reluctãtémque reddit bilioſam materiam. Quemadmodum ſi quis lignum viride recénſque cæſum igni mandet, principiò ægrè accendi videbit: propterea quod multo ſcatet humo

re quem nuper è terra pro alimento ſibi hauſerat. Hoc conſumpto, reliquam ſubſtantiam promptè flamma depaſcitur: quia purior manet pinguis humiditas, quæ olei ſpeciem gerit alio liquore nullo madefacta. Sic bili, vel vniuerſo ſanguini permiſta aquea humiditas, igni febrili aduerſiſſima, reſiſtit aliquandiu: ea verò magna ex parte ſuperata, in bile iam puriore igneus calor emicat. Atque vt oleum aquæ mixtum plurimo tempore ſui diſſipationi reſiſtit, aqua citius multò euaporat: ſic viſcida & craſſa bilioſæ materiæ portio ignem diutius vigentem conſeruat & retinet: pituitoſus verò, tenuior, atque liquidior, mox diſſipatur & abſumitur. Cæterùm, bilis vſque & vſque tenuior euadens caloris adurentis opera, corpus valdè calefacit: donec tandem velut in cineres abeat & craſſamentum in vaſis quibus contenta vritur, relinquat. Non enim prius ceſſat aduri humor (niſi calor extinguatur) quàm ad incinerationem deuenerit, vt Medici vulgo loqui ſolent. Humores verò talem habere proportionem ad calorem ex eis accenſum, qualem

Lib.2.diff. ligna ad ignem obtinent, ipſe etiam Galenus
feb.cap. 16. docuit his verbis: Ligna minimè in infinitum
" tempus ſufficiunt ad alterationem, ſed termi-
" nus alterationis ipſis eſt, humoris innati con-
" ſumptio. Nam eoûſque cremari queunt, dum
" innatum habuerint humorem: atque eo con-
" ſumpto cremari deſinunt, ac reliquiæ eorum

nomi-

nominantur cinis. Quinetiam putreſcentium „ humorum ſimiliter calor permanet,dum pror „ ſus ſint aſſati. Par eſt autem reliquias humo- „ rum terreſtres exiguas eſſe, nequaquam mul- „ tas,quemadmodū ignorum : propterea quod „ in ſubſtantia eorum elementum humidum e- „ xuperat,non ſiccum. Simili modo ſi libeat co- „ quere humorum externorum quempiam, vt „ oleum aut vinum, terreſtre quidem eius quàm „ minimum relinquetur:reliquum autem totum „ extenuatum, in vaporem atque aërem diſce- „ det. Itaque tota ſubſtantia feruefactorum hu- „ morum ex putredine extenuatorum, ab ipſo „ calore in ambientem diſpergitur, per vigorem „ inclinationémque febrium. Remanet autem „ iam excrementum omnino exiguum, vel nul- „ lum:in humoribus quidé craſſioribus exiguum „ in ſeroſioribus autem nullum. Sed quod de ci- „ tata Hippocratis ſentétia ſupereſt, explicemus. Cùm pituitæ bona portio exhalauit,& attenua ta bilis eſt,tunc copioſius & facilius alimentum febri ſuppeditatur. Atque tum morbus magis quàm antea ſæuit,vbi vel impetu delata, & (vt loquitur Hippocrates) ῥακνέμενον,id eſt prorumpens,vel firmata fixaque conflagrat. Porrò quod diximus, bilioſum humorem in cineres tandem verti,id ſanè eſt intelligendum, quantum ſcilicet humentis rei natura patitur.Atque hoc verè eſt craſſamentum à nobis vocatum, quale in lebetibus & vaſis quibuſuis ex decoctis liquoribus relinqui ſolet.Ex eo verò febris

etiam ſuſcitari poteſt, vt ex melancholico humore naturali, dummodo bilem commiſtam habeat. Nam vt calamorum extrema ſulphure illinunt, quò promptiùs ignis excipiatur: ſic bilioſa materia eſt, quæ aliam quamlibet vſtioni conuenientem reddit. Et quidni melancholia craſſior terrenaq́ue aduri poterit, quum ex elementis aqua ſola ignem auerſari videatur, vt quæ illi omnibus ſuis qualitatibus cõtraria ſit? In hanc ſentẽtiã philoſophorũ princeps Ariſtoteles ſcripſiſſe videtur: ἐν οἷς μὲν ἡ ὕλη ὕδατος τὸ πλεῖστον ψυχρά. ἀντίκειται γὰρ τοῦτο μάλιστα τῷ πυρί. ἐν οἷς δὲ γῆς ἢ ἀέρος, θερμότερα. Quod ſiquis huius rationem quærat, ipſe eodẽ loco reddit, inquiẽs: ὅσα δὲ γῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θερμά, διὰ τὴν τοῦ θερμοῦ δημιουργίαν. Itaque terrenus craſſúſque humor vſtionem patietur, quemadmodum foſſilis lapideúſve carbo (λιθάνθρακα Græci vocãt) & terræ cuiuſdam gleba, ex qua ignem nonnulli conficiunt. Hæc enim viſciditate quadam, & inſito pingui, ignem admittunt fouéntque: ſed flammam aut exiguam, aut nullam emittunt. Ergo plurimas febres ex bile fieri, rectè dixit Hippocrates, cum citra bilioſi humoris permiſtionem alij minime comburi videantur: ipſa verò quãdoque ſyncera, frequentiùs impura ardeat, vt in tertianis & quotidianis apparet. Quartanæ autem ex bilis vſtione per febres quæ præceſſerunt (nam erraticas ſequi ſolent) aut ſanguinis fæce & limo, cui portio bilis inſit, oriuntur. Proinde in omnibus his febrium ſpeciebus bilem

Lib de mixt. aff. cap. 11.

lem multam ſæpe vomunt ægri, & flauam & amaram (quamuis tertianarum proprium id eſſe, neque aliis vnquam conuenire, dixerit Galenus) quod indicio eſt, bilem in omni febre abundare, qua ſine humores alij non accēderentur. Hæc enim reliquos ad inſtar ſulphuris igni concipiendo & conflagrationi, idoneos facit. Quamobrem, quò eius ſyncerioris copia fuerit maior, eò certè ardētior febris excitabitur: ſed breuior erit duratio, quod minus diu ſuæ diſſipationi reſiſtat, quàm multo craſſior humor. Quo verò impurior, vel quantitate minor erit bilis, eò minus acris calor ſentietur, & febris longiori tempore perſeuerabit. Idē cenſuiſſe Hippocratem opinor, dum ait febrem eò diuturniorē eſſe ὁκόσῳ ἔλαττόν τι μέρος μετέχουσι χολῆς, τῆς τὴν θερμασίην παρεχούσης: id eſt, quo minus de bile participat, quæ calorem exhibet ac ſuggerit. Pituitoſum verò humorē viſcidum & craſſum, bilioſi celeritatem detinere, vt bilioſus tarditatem ac ſegnitiē pituitoſi accelerat etiā dixit Galenus. Propterea verè ſcripſit Hippocrates, continuas febres (quæ συνοχοὶ propriè dicuntur) à plurima & ſynceriſſima bile prouenire, & iudicationes quam breuiſſimo tempore facere. Quartanæ verò eidem autori ob id cenſentur longiſſimæ, quod bilis minimum habeant, & atram bilem permixtā, quam inter omnes humores denſiſſimam eſſe, proindéque ſedes diuturniſſimas facere, affirmat. Nā quū craſſiſſima ſit eius viſcoſitas, ſicuti eorum

Lib.2.ad Glauc.cap.6.& lib.2.de diff.feb.cap.1.

Lib.2.diff.feb.cap.9.
Lib.2.nat.hum.

quæ ſolutu difficillima ſunt, vni loco impacta, illinc non facilè diſcutitur. Quòd ad quotidianam attinet, Fernelij viri longè doctiſſimi, lubens amplector ſententiam: quum laborans quotidie febre conflictatur, id ferè à duplici tertiana eſſe. Pituitam enim vſtioni eſſe ineptiſſimá ſuprà oſtendimus. Hippocrates verò ſcitè pronunciauit, quotidianam μετὰ τὸν συνόχον, id eſt poſt continuam febrem, à plurima bile generari. Quum enim multa colligitur, non modò alternis, ſed & ſingulis quoque diebus febris accenditur. Aſt impura valde atque dilutior eſt, quæ quotidianas acceſſiones longas facit. Vnde etiam diuturnior ſimplici tertiana, cum legitima, tum notha, ab omnibus cenſetur, præter quàm ab, Hippocrate, qui continua quidé longiorem, reliquis verò breuiorem quotidianam eſſe pronuntiat. Quia (opinor) eam ſignificat amphimerinam, quæ duplex tertiana vulgo dicitur, ex ſynceriore bile prouenientem, & quæ ſi paulo copioſior eſſet, continuam ardentem (Græcis καῦσον dictam) inferret. Nam & alio in loco dixit: Si bile infeſtatur homo, febris ipſum corripit quotidie, ac dimittit. Detinet autē in meridie, os amarū eſt, &c. Non igitur perperam ſcripſit libro ſecundo De natura humana (etſi reclamet Galenus, & vel eo nomine arguat librum non eſſe Hippocratis) tertianam quotidiana longiorem videri, quum ſubdat illam à pauciore bile prouenire: fortè ſignificans ſpuriam tertianam, quæ plus pituitæ quàm bilis

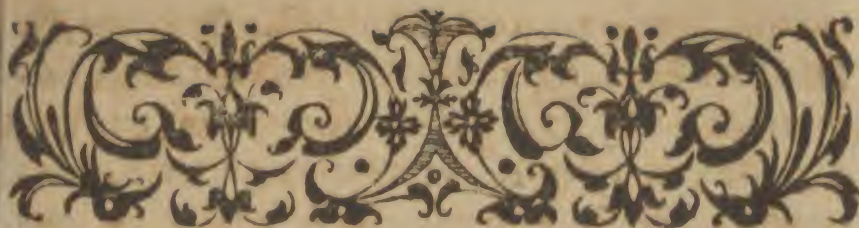
Lib.2.de morbis.

lis habet, eóque duos, tres, aut plures menſes nonnunquam perſeuerat. Morbi enim quicun que ex bile fiunt puriore, omnes breui deſinũt, vt tertiana exquiſita: & hac citius tertiana duplex, ſi ex meraciſſima bile procedat. Ergo, vt rem hanc tandem concludamus, febrium præcipua materies bilis eſt, quæ pro variis ſpeciebus varia febriũ genera ſuſcitat. Craſſior enim, viſcidiorque, & colore ignea (quam propriè λεκυθώδη, hoc eſt vitellinam appellant) ardentem febrem ſeu Cauſonem facit. Flaua ſeu ruffa bilis ſyncerior, & quantitate minor, tertianam exquiſitam: copioſior verò duplicem, quæ quo tidie affligit, excitat. Impurior autem, viſcidior, & copioſior, quotidianam vocatam, aut hemitritæum, id eſt ſemitertianã, gignit: parcior verò, tertianam ſpuriam, quæ legitima multò eſt longior. Nam (vt optimè dixit Galenus) bilis copioſior longiorem quàm paucior efficit acceſſionem, & tenuis breuiorem quàm craſſa. Quum minori bilis copiæ, aliquid melancholici ſucci permiſcetur, quartana fit. Eodem modo continuæ, quæ quotidianis, tertianis, atque quartanis ſimiles exacerbationes edunt, pręter multam bilem vitellinã, pituitæ, aut bilis alterius tenuioris, vel melancholiæ portionem aliquam habent. Vnde vehemens quidem eſt calor, qui cõtinuò affligit: ſed per interualla quædam acrior euadẽs, furere videtur. Id verò qua ratione fiat ſeorſim explicabimus: in eo paradoxo nimirum, in quo febriũ omnium ſedem

Lib.2.diff. feb.cap.3.

vnicam eſſe Cor, docebitur. Hoc ſatis prolixum eſt, quod etiam rei difficultas poſtulabat. Quis enim id ferat, Febres omnes quas putridas vocant, ex bile fieri? At noſtris rationibus ritè examinatis, vnà cum allatis citatiſve autoritatibus, non tardè (ſpero) perſuaderi hoc poterit, iis ſaltem qui & doctrina & ingenio valent.

FE-



FEBRIVM OMNIVM MATEriam propriam, seu proximam in Corde contineri, non in aliis visceribus, aut habitu corporis: & sede non differre continuas ab intermittentibus: ad egregium virum, D. IVSTINVM MYLIVM, *Norimbergensem, Medicinæ Doctorem.*

PARADOXVM IIII.



ON POTVI ante hunc diem, promissam tibi tractationem de febribus mittere, IVSTINE iustissime & iucundissime. Nam quos in Gallia ista Narbonensi propter religionem excitari tumultus vidisti (qui te, & alios permultos probos & studiosos viros hinc citius quàm sperassent, discedere coëgerunt) adeò mox increuerunt, vt omni expectatione maiores euaserint. Iam cogita, quantum martis in omnes furentis sæuitia & terror, studia litteraria, pacis amantissima, perturbarit atque distraxerit. Vbi nõnihil respirare nobis licuit παράδοξον ex meis monumentis colligere & construere quàm primum cœpi, vt ad te mitterem, quem mihi præter eximias virtutes (quibus te omnibus satis com-

mendas) gratiſſimum reddidit clariſſimi viri, D. Iacobi Dalechampij, medici præſtantiſſimi, cõmendatio. Quod eram pollicitus, nunc præſto, & certè cum fœnore, vt temporis dilatio compenſari videatur. Siquidem febrium ſedem vnicam mihi ſtudioſe inueſtiganti, ecce aliæ occurrunt paradoxæ propoſitiones variæ, quæ tamen omnes huius tractationis eſſe poſſunt. Vt, quod rigor, horror, & frigus non fiant, materia febrium ſenciles partes externas pertranſeunte. Et, febricitantium vrinæ hypoſtaſin portionem euis humoris qui febrem excitauit, non eſſe: neque puri proportione reſpondere, vt volunt. Tum & illud: Si febrium intermittentium coniuncta materia in habitu corporis ſparſa eſſet, aut in ventre inferiore collecta, vt ſentit Fernelius, eas omnes ſymptomaticas fore. Cùm igitur tot mihi proponerentur agitandæ quæſtiones, & alioqui febrium tractatio ſit longè difficillima, in magnam vaſtitatem diffuſa eſt enarratio. Adde quod ingenij mei ſtupiditas ea eſt, vt neſciam paucis ſenſa mentis exprimere. Sed pro tua humanitate & æquanimitate, id (ſcio) boni conſules. Tu enim (vir doctiſſime & minimè tarde) paucioribus multò contentus eſſe poteras. Cæterùm vt quod nunc propono de febrium ſede & minera (vt noſtri vocant) facilius intelligatur, id præſciri debet quod alio paradoxo docui, febrium omnium quas Putridas appellant, communem materiam eſſe bilem. Nam vt in materia febres illas conuenire volumus

mus,ſic materiam in eadem ſede per quaſcunque febres accendi,perſuaſum habemus. Alij verò ferè tot locorũ diuerſitates, quot ſunt febrium differentiæ,humoribus febres committentibus aſſignant. Ego omnibus communem locum eſſe, Cor ipſum, affirmo: quibus autem rationibus dictum confirmem,accipe.

CORDIS proprium affectum eſſe febrem, medicorum ſchola iandudum recepit:nondum tamen aliquis mihi videtur recte aſſequutus, id qua ratione fiat. Nam calorem in aliis corporis partibus excitatum, non prius quidem febrem dici patiuntur, quàm talis affectio Cordi fuerit communicata.Ego verò in Corde primum cõſiſtere affectum, morbiq; totius cauſam proximam & immediatam,aſſero. Sic enim Cor per febres afficitur,vt in epilepſia cerebrum,in quo tanti morbi cauſa materialis conſiſtere,obſtructionemque facere creditur,ſiue in ipſo gignatur,ſiue aliunde veniat.Per febres verò,dum in Cordis ventriculis feruent humores, ignea caliditas vniuerſum corpus occupat. Feruent autem,vt ſanguis in ira.hanc enim definiunt, eſſe ſanguinis in Corde ebullitionem: ex qua etiam febres ſæpiſſimò excitantur, ſi parata & accenſu facilis ſit materia. Humores verò in Cordis ventriculis per febres ardere, iis mirum non videbitur, qui continuas fieri materia in Corde & venis maioribus corrupta, recipiunt. Atque (opinor) mihi concedent, id continuis ſaltem conuenire, non tamen intermittentibus, quas ne intra vaſa quidem materiam coniunctam

Hæc iræ qualiſcunque definitio, μετονυμικῶς accipienda eſt, quum ebullitio nõ fiat in Corde, ſed ab eo tãtum ebullitionis cauſa procedat: nempe auctior calor motionis organa ad vindictam excitans. Alioqui ſane iræ affectus à febrili non niſi incremento differret.

habere, fatentur. Attamen Galenus ipse febriũ communes differentias inquirens, manifestè docet Cordis spiritus, humores, & solidam substantiam esse quæ sustinent febres quascunque ephemeras, humorales, & hecticas. Inquit
" enim: Maximè propriæ caloris præter naturam
" differentiæ sunt, quæ à materia sumuntur, siue
" corpus ipsum Cordis prehenderit, siue humo-
" res conditos in ipsius ventriculis: Reliqua ac
" tertia differentia est, vbi aërea substantia sola ad
" modum incaluit. Verùm, sine alicuius autoritate, facile est docere, febrium omnium, tam intermittentium quam continuarum, materiam in Corde ipso, quandiu accessio durat, contineri. Nam quum hic morbus Cordis proprius dicatur, & humores in Corde inflammati accensíve toti corpori suum calorem statim communicare possint, quid obstat quo minus in Corde per febres illos comburi recipiamus? Quòd si quis obiiciat, copiosiorem esse materiam febris continuæ quæ ad plures dies extendatur, quàm vt Cordis sinubus includi queat: esto, portionẽ eius plurimam in vasis grandioribus Cordi vicinis contineri donemus. Præcipua tamen & verè coniuncta dicetur, quæ in Cordis ventriculis excepta feruet ac vritur. Porrò continuæ febres fiunt, quando materia crassior viscidiórque, simul & copiosior, in Corde inclusa, semel conceptam inflammationem diutius retinet, quod sui dissipationi absumptioníve multum resistat. Non aliter quàm ligna crassiora, & pingui

gui humiditate referta, in diem posse ignem nutrire experimur: ex vitibus autem confectos fasciculos, vix dimidiam horam comburenti flammæ resistere: multò minus paleæ manipulum. Sic sanè vstioni quæ in corde, ceu quodam foco, peragitur, longissimo tempore obsistit viscosior & crassior humor, presertim copiosus. Vt non sit mirum quod miratur Galenus, sæpe vsque ad quartum vel quintum, & interdum vsque ad septimum diem vnam fieri accessionem in eis, ab initio vsque ad finem. Magis mirum esse puto, febres quasdam repetere per circuitionem: quarum singuli paroxysmi ideò breues sunt quod materiam & tenuiorem & pauciorem habeant. Siquidem bilis copiosior longiorem quàm parcior efficit accessionem, & tenuis breuiorem quàm crassa, vt Galenus ipse docet. Hinc fieri arbitror, vt tertianarum & quartanarum singulæ accessiones, quæ continuarum integræ durationi proportione quadã respondent, rarò diem vnum excedant, quia semel oblata deürenti calori materia exigua & parum crassa est. Perinde hac si quis tenuia ligna & bene sicca igni offerat, quę confestim flãma excitata absumuntur. Sed vt facilius quid velim demostrem, finge in camino quodam ignem perpetuum esse, vti in Corde animalium calor est. Atque illi crassiora & viridia ligna multa concedantur: flamma incendiumque ad multas horas perseuerabit, tandem verò illis absumptis ad priorem modum ignis reuertetur. Sin tenuia,

Lib.2.diff. feb.cap.13.

Lib.2.diff. feb.cap.3.

tenuia, & vna vice pauca, ſuggeras, parum durabilis erit flamma, ſed quoties apponentur, toties ignis luculentior fiet, qui tamen paulò poſt remittetur. Sit ergo (vt hac ſimilitudine rem explicare abſoluam) vnius diei naturalis, in quo ligna igni comburenda obiiciuntur, longitudo, quæ proportione reſpondeat quatuordecim dierum durationi, quibus continua febris perſeuerare poteſt. Nam calor noſter adeo potens & vorax nō eſt, vt ignis, qui multam materiam breui tempore abſumit. Quemadmodum ergo lignorum craſſiorum aceruus ignem toto die auctiorem efficere valet: ſic copioſior bilis vitellina, aut alia quæ ſit craſſa & viſcida, deürenti calori dies quatuordecim reluctabitur, prius quàm tota abſumi poſſit. Et quemadmodum ſi per diem naturalem ſepties in prædictum ignē coniicias ex vitibus faſciculum, toties ignis ardētior apparebit: horis verò intermediis in ſuo ſtatu calor perſeuerabit: ſic ſi intra quatuordecim dies, humor accendi facilis, ſepties in Cor calida intemperie laborans recipiatur, ſimplicis tertianæ ſeptem acceſſiones fient: aut ſi quinquies tantùm, & per maiora interualla, quinq; ex quartanis erunt. Iam dices: febrium intermittentium à continuis diuerſitatem pendere ex materiæ copia & qualitate recipio. ſed cur (ſi quaruncúnque febrium materia eodem in loco per febris durationem continetur) intermittentes frigus, vel horrorem, vel rigorem incipiente acceſſione habent: ex iis verò quæ

συνοχοὶ,

σιωοχοὶ vocitantur, pauciſſimæ rigorem ab initio patiuntur? Nam (vt recte dixit Galenus) rigor præcedens non ſemper aliquam ex intermittentibus denotat, quum & ſemitertiana, aut alia ex continuarum genere aliqua, eſſe poſſit. Materiam acrem & ſemiputridam per ſenſiles partes irruëre, & è venis in carnem diffundi, quo tẽpore iſtiuſmodi ſymptomata percipiuntur, reſpondent, qui extra venas deüri, vel (vt illis placet) putreſcere intermittentium febrium materiam exiſtimant: atque illinc, per neſcio quos ductus & meatus, ad Cor progredi vapores præcalidos ex putredine excitatos, vnde febris gignatur, aſſerunt. Quam vulgarem opinionẽ, dum ſequitur Fernelius, iniuſtè Auicennam reprehendit, quod ſcripſerit fèbrem omnem definiens, eſſe calorẽ in Corde accenſum. Nõ eſt id perpetuũ quod definit Auicennas, inquit, omnis febris calorem in Corde accendi: „ tametſi de continuis & primariis id verum fa- „ temur. Intermittentium tamen & ſymptomati- „ carum calor, non in Corde primùm accendi- „ tur, ſed aliunde ſublatus Cor ferit, è quo æſtuãs „ cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne „ refunditur. Ea eſt ſcholæ Medicorum ſententia, „ quam nulla ratione admittere poſſum. Nam dũ in corporis abitu, prius quàm in Corde, igneũ calorem excitari dicunt, bobus currum (vt eſt in adagio) præponere mihi videntur: quum magis rationi conſonum ſit, Cor ipſum primò calidius euadere, & ab eo totum incaleſcere corpus,

Lib. 1. ad Glauc. cap. 5.

Fen. 1. quarti. cap. 1. tract. 1.

pus,non ab hoc in illud transferri caliditatem.
I. Alioqui propria Cordis affectio dici non me-
II. retur febris quæ intermittit: vel aliarum more
quæ ab inflammatione interna suscitantur,sym
III. ptomatica semper est. Sed per quas (obsecro) vias ad Cor perueniet vapor, quum ei non sit minus expeditum promptumque per cutis raritatem discuti ac euanescere, quàm in venularum aut arteriolarum ostiola remeare? Si cutis obstructionem obiicias (quæ tamen in paucissimis febribus est) num facile ista soluetur, vbi tantus calor exteriora occupat? nam in habitu corporis prius quàm in Corde hunc excitari vo
IIII. lunt. Quid quod plurima portio materiæ,quæ à venis maioribus in minores, & ab his in corporis habitum ad cutem vsque defertur (vt volunt) per cutis spiracula facillimè posset effluere: siquidem eò perueniunt quàm plurimarum venarum & arteriarum fines & orificia. Vnde sudores & aliquando ichores sanguinei distillare videntur. Cur (inquam) tenuior saltem humoris portio non effluit, præsertim bilis quæ natura penetrabilis est: quum in febris tertianę accessionibus tanto impetu in partes externas irruat, vt illi existimant? Si cutis densitatem (vt supra) causeris, hanc abesse supponamus, & fe-
V. brem ex ira vehementi ortum habuisse. Rursus: cum frigus, rigor, & horror sola magnitudine causæ inter se differant, cur non fit maior concussio totius corporis, dum pituita (quæ humorum omnium frigidissima censetur Hippocrati,

ti, atque Galeno) ſeſe diffundit, quàm à melancholico humore? Atqui melancholicis febribus horrorem, pituitoſis frigus tantùm aſſignant. Præterea, febre iam corpus vniuerſum occupante, externas partes plus quàm Cor deüri maiorémque ferre caliditatem oporteret, ſi materia quæ feruorem excitat & fouet, in illis contineretur. Nam quî fieri poteſt, vt ex mero vapore, aut nuda qualitate Cor affectum magis incaleat, quàm externa in quibus ille focus accẽſus manet? Vnde ſitis inexplebilis, & crebrior celeriórque reſpiratio, & maxima anhelãdi difficultas, ſi vehementior eſt in externis quàm internis partibus caliditas? Dices forſitan, Cordi acriorem & maiorem ineſſe calorem, etſi materiam ex qua ignis tantus fuit excitatus non habeat: quod (ſcilicet) tam iniqua menſura aliarum partium calorem ſuperare ſoleat, vt vel minore portione adauctus, aliis longè ſuperior euadat. Sed vide quantum à ratione alienum ſit, talem proportionem rectè ſeruari, vbi eius immutandæ cauſa (ex contactu ſanè multò potentior) in ea parte conſiſtat, quàm nõ ſuperare, ſed vinci calore decet. Nam ſi in Corde primum (vt fit) calorem ex humorum aduſtione accenſum conflagrare conſtituas, illud eadem qua prius inæqualitate, plus quàm reliquæ partes caloris ſuſtinebit. Adde quod, ſi à calore in habitu corporis excitato incaleat Cor, febrémque patiatur, neceſſe eſt eiuſdẽ ſpiritus, vel humores, vel ſolidam ſubſtantiam vri. Id ſi ſpiri-

VI. (margin, beside "Præterea")

VII. (margin, beside "Adde quod")

tibus tantum, aut solidæ substãtiæ accidat, non intermittens, sed diaria, aut hectica febris dicetur. In humoribus verò affectus consistere nequit, si (vt supponunt) materia tota in habitum corporis effunditur per accessiones. Aut enim quæ vstioni seu putrefactioni (vt ipsi loquũtur) inepta est, talem affectionem sustinebit: aut in visceribus, simul & in carnibus, febrium intermittentium materia continebitur. Et quomodo febres quædam non intermittentes initium habent à rigore, si fomes continuarum in habitu corporis non est: quum rigorem non aliter fieri putent, quàm materia per illum dispersa? Multò plura possem afferre, quæ huius opinionis absurditatem conuincunt manifestissimè: sed præstat nostram relictis concertationibus proponere, atque docere qui fiant per febres intermittentes rigor, horror, & frigus: quorum occasionem aliam non esse existimo, quàm rigoris qui continuas quasdam & ἡμιτριταίους præcedere solet. Quid verò talia causetur, iam docere aggredior.

VIII.

Rigor, horror, & frigus.

Quum in Cordis sinubus materia est biliosa, crassior, viscidiórque, & ex caloris accrioris afflatione velut retorrida (qualem vitellinã esse censemus) hæc minima occasione protinus accenditur, vt sulphur, & febrẽ continuam ardentem cõmittit, quæ tandiu perseuerat quandiu materia suæ dissipationi resistere valet. Quòd si bilis impurior fuerit, & pituitosi vel melancholici humoris permistione crassior dum Cor attingit

tingit calorē initio reddit languidiorē: ſed quū paulò poſt abſumpta eſt tenuior aquæ portio, igneus calor materiā occupat, & ſenſim vehementior fit. Sic viridia ligna ſubiacentē ignē primo eneruare & veluti ſuffocare videntur: poſtquam verò humoris eius qui viridia & crepitātia ligna reddebat, portio maior abſumpta eſt, tunc ignis luculentus acerrimúſq; euadit. Haud aliter Cordis calorem hebetat, & quaſi obruit, quę illud ſubit materia, donec paulatim diſcuſſa crudiore ac liquidiore parte, reliquū vſtionē admittat: id quod ſenſim fit, vt in comburendis lignis viridibus. Interim verò per initia corpus totum concutitur fremitque, & dentiū ſtridor eſt: qui reſpondet crepitationi viridium lignorum dum in ignem coniiciuntur. Huic noſtræ comparationi (nequid diſſimulem) etiam Galenus ſuffragari videtur, cùm ait: Declarabit frigiditas iamiam febrē iri accenſum. Suffocatur enim tunc, quod materia quæ in profundū confluit, mirè ſit frigidior, vt periculū ſit ne ſemel principiū (id verò eſt Cor) extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conſpiciuntur, ſi quando materiā ſimul & multā, & quæ non facilè ſuccendatur, in modicū ignē iniiciamus. Nā ſtatim periculū eſt ne extinguatur. Si non extinctus ſit, ſed reſtiterit, paulò poſt ſuccendere totam materiā incipiet, calorémque generabit, primò fumoſum, tandē etiam flammeum, dum prorſus deuicta materia purā excitet flāmam. Ita finge in febribus, vbi aceruus materiæ hu-

Lib.3.de preſ.pulſ. cap.penult

" midæ initio acceſſionis ad Cor peruenerit, pri
" mùm mortis periculum eſſe, quod maxima mu
" tatio pulſuum in raritatem, tarditatem, parui-
" tatémque prænuntiat. Tandem verò vbi mate-
" riam ſuperauerit calor, quaſi flãma incenditur,
Lib. 1. diff. feb. cap 9. &c. Et alio in loco: Inter initia acceſionum (dum adhuc ſuffocatur calor, ac ſuccenduntur intus
" excrementa) nó ſtatim immittentibus manum
" dignoſcitur, ſed diutius immorantibus prædi-
" ctum caloris genus de profundo emergit. Primùm igitur, materiæ copia & qualitate affectũ Cor, languidiorem habet calorẽ atque eo tempore accidit, vt corpus totum frigore, horrore, vel rigore teneatur, idque meritò. Nam quum vniuerſæ partes à Corde, ceu fonte quodam, influentem calorem accipiant, quo cuique inſitus alter & fouetur & excitatur: illo refrigerato, vel etiam occupato & intercepto, corporis partes ſingulæ frigidæ manent, & præſertim exteriores. Quemadmodum enim Solis calor & lumen aliquanto tempore obſcurari poſſunt, vbi dẽſior frigidiórque nubes opponitur, qua diſſipata longè potentior vis Solis apparet: ſic profectò & Cor prædicto humore obrutum initio languet, & frigidius quoque efficitur: at tandem euicta materia, multò ardentior emicat ingens caliditas. Et quo maior eſt humoris Cor laceſſentis impetus, aut craſſities & viſcoſitas, vel etiam frigiditas, eò magis externa concutiuntur horrore atque rigore. Nam rigor, frigus, & horror ſolo maioris & minoris diſcri-

cri-

crimine differunt, vt rectè visum est Galeno. Sed quia Hippocrates omnium optimè (quantum diiudicare possum) & pro nostræ opinionis confirmatione, istorum symptomatum rationem modumque explicauit, eius verba referre placet, quæ sic habent. Infrigidatis locis vnde fontes & radices sanguinis prodeunt (inquit) per vniuersum corpus horror consequitur. vniuerso enim sanguine frigefacto, totum corpus horret. Quæ ratio est cur primum ante febres corpus concutiant: quantoque maiore impetu multitudinis & frigiditatis ipsi flatus (at nos humores dicimus) præcelluerint, tãtò maior fit & horror: à pluribus videlicet & frigidioribus, fortior: à paucioribus ac minus frigidis, minus etiam fortis. Hæc Hippocrates libro de flatibus: quem si quis reiiciat tanquam spurium (vt meus facit valeriola, exactissimi iudicij & admirandæ doctrinæ vir, quem non minus candor & probitas, quàm omnium rerum cognitio, cunctis venerandum colendumque reddit) adferam ex libro de morbis, quem nullus non esse legitimum fatetur, similem omnino sententiam. Inquit enim: Rigor in morbis fit, & ab externis, & ab ingestis cibis ac potibus. Maximè verò & vehementior fit, quum bilis & pituita sanguini fuerint permista, aut altera ex his, aut vtraque. Et paulò post: Quum hi humores ambo, aut alter solum permisti fuerint ad sanguinem ipsum congelant, non tamen omninò. Neque enim viuere posset homo, si

Lib. de rigore.

Lib. de flat.

Lib. 1. de morb.

“ ſanguis denſior & frigidior ſeipſo multis mo-
“ dis fieret. Frigeſcente igitur ſanguine, neceſſe
“ eſt & reliquum totum corpus perfrigerari: &
“ vbi huiuſmodi quid factum fuerit, rigor appel
latur. In quibus verbis annotandum venit, Hip
pocratem perpetuò rigorem pro horrore dice
“ re. Nam quum rigorem verum exprimere vult
“ tremoris dictione vti ſolet, qua vulgari more
“ facilius ſymptoma explicat. Id apertiſſimè te-
“ ſtantur ſequentia verba, vbi inquit: Si vehe-
“ mens fiat ῥίγος, vehementior eſt etiam τρόμος.
“ Nam dum contrahuntur venæ, ſanguine &
“ coacto & congelato, corpus & contrahunt, &
“ τρέμειν faciunt. Si verò minus aliquantò ſangui-
“ nis coactio fiat, hoc ῥίγος appellatur. φρίκη autem
“ dicitur debiliſſimus ῥίγος. Porrò tremorem à ve
hementiori cauſa, motuque materiæ magis prę
Lib. de flatib. cipitatæ fieri, docet idem Hippocrates, vbi ſu-
“ pra ſcriptis verbis iſta ſubiungit. Cùm horrori-
“ bus (inquit) & corporis tremores accidunt ſe-
“ cundum eundem planè modum. Sanguis enim
“ præſentis horroris timore perculſus concurrit
“ ac penetrat per omne corpus ad locos maxi-
“ mè calidos: hi enim ſunt eius ſaltus. Deceden-
“ te itaque ab extremis corporis partibus ſan-
“ guine, viſcera contremiſcunt & carnes. Sunt
“ autem quædam corporis partes ſanguine ple-
“ næ, quædam verò exangues. Exangues itaque
“ propter frigus non tremunt, ſed parumper
“ commouentur, quum calor ex eis defecerit.

Sanguine

Sanguine autem abundantes, propter sangui- ,,
nis multitudinem, & tremunt, & inflamma- ,,
tiones suscitant: nequit enim fieri vt sanguinis ,,
multitudo quiescat. Hæc verba, si quis dili- ,,
gentius examinet, rigoris propriè dicti, qualis per tertianas accidere solet, naturam exactè definiunt. Siquidem corporis truncus, magis quàm artus ipsi, concussione afficitur, & sanguine intus coërcito, fit in visceribus ingens æstus, veluti inflammatio. Hinc sitis vehemens, & anhelitus difficultas etiam, per febrium accessiones ægrotos multum affligunt. Est verò tremori conuenientissimè comparatus rigor, ei præsertim qui ex subitaneo metu accidit. Nam ferè in omnibus conuenire videntur: & quod primum Cor (affectuum sedes præcipua, vt volunt) timoris pathemate afficiatur: & quod ad viscera confluere impetuque recedere credantur spiritus & calor natiuus vnà cum sanguine: vnde fieri putant externarum partium frigiditatem & pallorem, cum totius corporis subita inæqualique concussione. His adde sitim ægrum diuexantem, & vomitum, necnon aiui deiectionem & crebram mictionem vel inuoluntariam. quæ quidem omnia per febrium quarundam accessiones, non aliter quàm per timorem fiunt. Verùm de rigoris seu tremoris, & horroris, & frigoris occasione sat supérque nobis disputatum est. Iam tempestiuum esse videtur, vt ad aliorum symptomatum

Hæc sententia συνεκδοχικῶς est audienda: ab eo scilicet ducta loquendi figura, quod in exequendis ipsorum affectuum finibus est magis conspicuum. Quoniam enim pro amplificata vel remissa τῇ ὁρμῇ, Cordis motus magis aut minus innotescit, hinc desumpta opinio ascribendi affectus ipsos Cordi.

quæ febres comitari nata ſunt, explicationem aggrediamur. nam ſingulorum rationem reddere ex iactis fundamentis, quoad eius fieri poterit, decreuimus.

Oſcitatio, & Pandiculatio. Continuarum febrium multę fiunt ſine oſcitatione, & pandiculatione: intermittentes verò ferè ſemper iſta præcedere ſolent. Qua autem ratione fiat oſcitatio, omnium optimè docuit Hippocrates, in hanc ſententiam: Hiatus (inquit) præcedere ſolet febres. Siquidem multus aër coaceruatus cumulatim ſuperiora petẽs commouet ac diducit os, quum per hoc facillimus ei exitus pateat. Vaporem verò (quem Hippocrates aërem vocat) à calore viſcera occupante excitari, eiuſdem verba ſequentia monſtrant elegantiſſimè & apertiſſimè, propoſito ſimili quod huic rei bene quadrat, etſi doctiſſimus humaniſſimuſque Valeriola repugnet. Inquit autem: Quemadmodum ab aquis in lebete feruentibus vapor multus eleuatur: ſic & corpore calefacto penetrat per os ὁ ἀὴρ συνεστραμμένος, hoc eſt turbinis inſtar conuolutus, & quadam vi erumpens. Quid in hac ſimilitudine poſſit deſiderari, non video. Nam ſi plurimus calor in viſceribus non eſt tunc temporis cum externa horrent ac rigent, vnde eſt ſitis illa vehemens per initia acceſſionũ? Quinimo quum in viſceribus largior humiditas ineſſe debeat eius portione aliqua in vapores diſſoluta fit oſcitatio: atque inde ſicciora reddita ipſa, ſiti tor-

Lib. de flat

torquentur. Sed & ex Corde multa effumatio attollitur per initia, cum materiam crudiorem aggressus calor, aqueam humiditatem in vapores resoluit. Sic virentia ligna igni superposita non statim inflammantur, sed prius multum fumi edunt. Non enim prius aduri possunt, quàm resolutis portionibus aqueis ficciora euadant. Tunc non crassior fumus aut vapor fit, sed aridior exhalatio, quam propriè ἀναθυμίασιν, αἴθαλον, seu λιγνὺν Græci vocant. Eodem modo humores Cordis ventriculis inclusi, non amplius in vapores crassos dissoluuntur (ex quibus fit oscitatio) posteaquàm accensa & egregiè inflãmata est materia: sed iam ficciorem fuliginem producunt. Hinc fit vt solius accessionis inchoantis proprius sit oris hiatus. Atque hic sanè febres eas magis comittatur, quæ ab humore magna ex parte pituitoso fiunt. Nam (vt rectè annotauit Galenus) calorem pituitosi humoris assimilabis igni fumoso lignorum viridium accẽsorum. Porrò quam modo attigi vaporis & sicci halitus differentiam, idem Galenus egregiè his verbis exprimit: Calorem generabit primò fumosum tãdem etiam flammeum, dum prorsus deuicta materia puram excitet flammam. Nam ab ea flamma quod defluit, non fumus, sed fuligo est. Græcis duo nomina sunt, αἴθαλος & λιγνὺς. Vtrunque enim materiæ adustum excrementum, quod in sublime fertur, significat: quod verò decidit, cinis & fauilla, &c. Pandiculationis eadem est ratio quæ oscitationis. Est

Lib.2.diff. feb.cap.4.

Lib.3. præsag.puls. cap.vlt.

enim vtrunque symptoma, deprauatus musculorum motus & extensio, qua natura flatuosam in illis contentem humiditatem, aut spiritum vaporosum excernere nititur. Verùm hoc differunt, quod pandiculatio ad totius corporis musculos, sed præsertim extremarum partium, pertineat. (nam pandiculari id dicimus, cùm brachia & crura distẽdimus) oscitatio vero propriè ad partes oris, dum natura vaporem sursum latum diductis maxillis expellere curat.

Articulorum exolutio. Articulorum quoque exolutio quædam sentitur, relaxatis ex interna calefactione ipsis neruis, vt scripsit Hippocrates.

Cephalalgia & somnus. Capitis dolor vnà cum febre accidit, illa eadem ratione qua oscitationem fieri diximus: scilicet vapore multo ad cerebrum sublato, vnde grauitas, distentio, & sæpe vehementissimus dolor prouenit. Cùm autem vaporis frigidiusculi copia largior est, in somnum procliues sunt ægri inuadente febre: nonnunquam etiam in κῶμα incidunt. Vbi verò tandem siccior fumus seu fuligo caput implere perseuerat, intensior capitis dolor consequitur.

Temporum pulsatio. Circa tempora pulsatio ab ægrotis febrientibus sentitur frequentior, & plenior solitò, ex vaporum abundantia quæ vasa replet atque distendit: præter id quod adauctus calor pulsum sic immutat. vt rectè dixerit Hippocrates, eandem esse occasionem doloris capitis, & pulsus temporum. *Lib. de flatib.*

Calor febrilis. Quod ad caloris febrilis, ac planè ignei, excita

citationem attinet, nimirum qua ratione fiat post rigorem & Cordis refrigerationem ceu stupefactionem quandam (quæ vnica est febris significationum causa) ex iis quæ iam docuimus facile colligi posse arbitror. Placet tamen Hippocratis verba, quæ idem luculenter explicant, hic transcribere: vt omnes intelligant, nos vbique tantum autorem nostræ sententiæ defensorem habere. Inquit autem: Quod post rigorem corripiat febris aut maior aut minor, sic habet. *Lib.1.de morb.* Quum sanguis percaluërit, & vim depulerit, ac rursus ad suam naturam redierit, concalescit simul & pituita & bilis sanguini permista, & sanguis ipse seipso multipliciter calidior euadit. His igitur percalefactis, necesse est febrem succedere post rigorem, præ sanguinis caliditate. Item, libro de flatibus id elegantissimè docet, si modo aërem pro humore, vel crasso humoris vapore, dictũ accipias. Nam illic quosuis morbos ad aërem referre tentat, vt maximam (aut certè pręcipuam) materiæ portionem aëri debere demonstret. Inquit autem: Quando congregatus fuerit cumulatim plurimus sanguis, calefit rursus ipse aër, qui antea sanguinem infrigidauit. Nimirum à calore multo victus accensusque, ac veluti igneus factus, per omne corpus calorẽ spargit, cooperãte ei in hoc etiam ipso sanguine. Vritur ergo & conflagrat materia in Corde accensa: & corpus vniuersum inde calefit, non aliter quam ex igne in foco accenso tepet cubiculum. Durat autem febris,

febris, donec prorſus abſumatur humor, inquo igneus ille calor conſiſtit. Quod Galenus ipſe non minus doctè quàm elegãter explicat, vnius
Lib.2.diff. feb.cap.17.
« acceſſionis quatuor tempora diſtinguens, in
« hunc modum: Febris materia ſuccenditur in-
« ſtar lignorum humidiorum, conſertim in exi-
« guam flammam coniectorum, atque id tem-
« pus omne, initium acceſſionis appellatur. Vbi
« verò calor ſuperat materiam, appellatur incre-
« mentum & aſcenſus, tale tempus. Atque eo
« tempore augetur calor tam multus, vt non ſolũ
« deürat locum ipſum, qui veluti ἑςία, focus & fo-
« mes quidam putredinis eſt, ſed iam per conti-
« nuitatem depaſcatur vniuerſum corpus. Et vbi
« ad ſummum peruenerunt feruorem qui accen
« duntur humores, appellatur vigor talis pars ac-
« ceſſionis. Vniuerſum verò ignitum eſſe videtur
« tunc ægroti corpus calore in vniuerſo animali
« æqualiter intenſo. Deinde, ſiquidem humores
« tenues ſint, ac facultas valida, & corpus rarum,
« pars plurima feruefactorum humorum fuſa in
« ſudorem vacuatur. Quòd ſi craſſi fuerint, ac ex-
« pultrix facultas debilis, & viæ anguſtæ, nihil
« quidem ſenſibile effluit: ſed ſolum id quod ita
« extenuatum eſt, vt in halitus tenuis tranſierit na
« turam. Appellatur autem id tempus Inclinatio,
« quæ perſpiratio quædam eſt feruefactorum hu
« morum.

Sudor. Porrò quæ pars in vaporem conuertitur, ea ſudoribus materiam præbet: quibus redditis, ſolutio febris eſt. Sudoris verò generationem paulò

paulò ante citata Galeni verba ſatis explicant: ſed iſtud accuratiſſimè (vt alia omnia) deſcripſit Hippocrates, inquiens: Sudor fit hac de cauſa: *Lib.1.de morb.* De pituita & bile quod tenuiſſimum eſt eliquatur & ſecernitur, & ſecedit partim extra corpus » (id nos inſenſibiliter expurgari dicimus) partim » intus. & iſthic in corpore relinquitur, partim » præ tenuitate attenuatur & vapor fit, & cum » ſpiritu permixtum foras procedit, &c. Idem » apertiùs alibi declarat, in hanc ſententiam. Liquefit quicquid ignea vis illa attigerit, fitque *Lib.de flatib.* inde ſpiritus, qui cùm ad meatus corporis irruërit, ſudores fiunt. Siquidem ſpiritus compa- » ctus in aquam tranſmutatur, & per meatus pe- » netrans extra prorumpit. Eodem planè modo » quo à feruentibus aquis vapor eleuatus, ſi ob- » ſtaculum habeat ad quod impingere oportet, » pinguefit ac condenſatur, guttæque diſtillant » ab his corporibus quibus vapor ipſe fuit impa- » ctus. Quæ ſententia ſi attentiùs examinetur, ne- » que à vero, neque à Galeni doctrina (meo iudicio) videbitur aliena. Humoribus enim in Corde accenſis, venarum & arteriarum humores quodammodo feruent. Propterea, ſi in vapores diſſolui apti ſint, ex iis ſenſim colligitur exhalatio humida, quæ ad cutim perueniens concreſcit, & fit ſudor: idque non tam cutis frigiditate (nam & talis dici poteſt, internis partibus collata) quàm denſitate: cuius etiam ratione multus ibidem concreſcit adeps. Factus verò ſudor extruditur, ſi pateant meatus, & excretrix facul-

tas

tas valida fuerit, quam arteriarum agitatio iuuat. Reiicitur ergo impetu quodam (qui sanè vires constare significat) tota materies quæ per ebullitioné attenuata in vapores magna sui portionem degenerauit per febris durationem. Ab arteriis & venis protinus in cutem (quo eorum extrema pertinent) excrementum illud transmittitur, si robur valeat, & satis pateant meatus, neque admodum viscidi crassique sint humores. Nam si quid impediat, vel remoretur, calor febrilis tandiu perseuerabit, donec talia excrementa magis magisque attenuata euanescant & dissipentur.

Rigor febribus superueniēs. Superest vt rigoris eius qui febres nonnullas terminat, rationem inquiramus, quam certe omnium difficillimam esse iudico. An vbi copiosior viscosiorque est materia (vt in continuis & ardentibus febribus esse solet) dum Cor tandem ad eius expulsionem insurgit, multóque magis in ipsa excretione, corpus totum cócutitur, riget, & horrescit? Huc enim pertinere videtur quod scripsit Hippocrates, à febre ardente habito, rigore subueniente, solutionem esse. *Aph. 58. lib. 4.* Tum & illud: Si rigor incidat febre non deficiente, ægro iam debili, lætale est. *Aph. 4. lib. 4.* Et rursus. Qui bus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur. *Aph. 63. lib. 4.* quod non tam de rigore facto accessionis initio dictum ab Hippocrate existimo, quàm de eo qui Corde materiam excernente fit. Hic enim perpetuò accidere solet, cum materiæ euacuandæ maior est copia, & à Cor

à Corde semel tota reiicitur. Nam protinus alio impletur humore nouello & frigidiusculo: fitq; idem quod per vrinæ excretionem euenire scribit Aristoteles: scilicet, ad extremam vrinę emissionem corpus inhorrescere, quia vbi calidior humor effluxit, aëre frigido repletur vesica. Eandem ille rationem adfert horroris qui per sternutamenta accidit: nempè quia venis subtrahitur, quæ cùm redditę sunt inaniores (inquit) aër ingreditur frigidus, qui rigorem ciere potest. Hæc multis absurda videbuntur, scio: ab iis tamen facile admittentur, qui in rerum abstrusarum inuestigatione peritiores, sæpius animaduerterunt, rupto abscessu (præsertim interno) rigorem accidere. Nam in quemcũque locum pus excidat, seu sensilem valde, seu obtuso sensu prędìtum, ex ipsa vomica rigoris affectus exordium occasionem accipit. Sed cur febres quæ intermittunt in declinatione rigorem facere, nisi rarissimè, non solent? Vtrum quia paucior materia facit accessionem? Ob id enim minori impetu extruditur quod reliquum est, & recens humor (qui scilicet euacuati locum occupat) parcior quoque est. proinde non fit valde insignis mutatio. His adde, non tantam alterationẽ Cordi accidere ex eius materiæ euacuatione, quæ non ita diu Cor tenuërat, quàm alterius quæ totos septem aut plures dies in Corde remansit, dum hinc repente extruditur, nouæque cedit. Video multò plures superesse scrupulos, quibus plærique in nostram sententiam descen

Probl 9. lib. 8.

» » » »

descendere parati, offendi possunt. Atque vt iis satisfaciam: præstat in quęstiones more nostro rem totam digerere. Iis enim propositis quæ quis facile in nos torqueat, atque solutis, nostrę opinionis veritas amplius elucescet. Id me recreat, quod Hippocratis autoritate omnia confirmauerim, & apertè ostenderim, Medicinæ parentem illum nihil aliud de febribus statuisse quàm ipse proposuerim.

ΑΠΟΡΗΜΑΤΑ.

1. Cur per febres tertianas maior est corporis totius concussio, quàm per alias, quum tamen in tertianis biliosi humoris copia sit maior: ab eo verò minus quàm à reliquis natura frigidioribus (vt pituita & melancholico humore) Cordis calor retundi videatur? An materia minimè frigida sui copia tantùm calorem obruëre potest, & aliquandiu sopitum grauare. Quandoque enim sola impetus ratione, tremor quidã, & artuum inconstantia fit. Nam fortes strenuíque viri hostem petituri sæpe obtremiscunt, nõ perterriti, sed fidentes: ob motum quendam scilicet inæqualem ac tumultuarium, qui in eorum corporibus per acumen & nimium impetum caloris oriri fermè animaduertitur, vt docuit Aristoteles. Eodem quoque pertinere videtur, quod scripsit Galenus, vbi astruere vult alterationem esse doloris aut voluptatis causam. Nullam enim potiorem affert rationem,

Probl. 3. lib. 17.
Lib. 1. de caus. symp. cap. 6.

quàm

quàm alterationis inuehendæ modum, ἀθρόως factũ ſcilicet. Et Aphrodiſeus: πᾶν δὲ τὸ ἀμέτρως καὶ ἀθρόως γινόμενον κατὰ δυσκρασίαν, λυπεῖ τὴν φύσιν. Quòd ſi rogites, cur quæ fiunt ἀθρόως, ſenſum magis afficiãt, quàm quæ ſenſim: in promptu cauſa eſt, quoniã illic ſint alterationis multæ partes ſimul, hic verò ſint duntaxat ſucceſſione multæ. Cùm igitur bilis, eò mobilior quò ſyncerior eſt, vt in tertianis, affatim & maiore impetu Cor inuadat, eius calor ſubito totus obruitur. Hinc frigus intenſiſſimum (quod nihil aliud eſt quàm rigor) externas partes occupat. Verum id non multò tempore durat, quum facilis accẽſu ſit humor, qui tantùm copia ſuffocat. Calor enim non multo poſt illum permeãs ſenſimque accendens, breui incendium maximum edit. Pituita verò, vt eſt omnium viſcidiſſima, adeóque pigra, trahentem ægrè ſequitur, expellentique diu reſiſtit. Ob id non multum vna vice Cor implet, ſed valde lento paſſu ſubit, vt liceat calori nonnihil reſiſtere: hic verò refrigerationem diu ſuſtinet, priuſquam materiam talem euincere poſſit. Eam ob rem languidior quidem fit Cordis caliditas, ſed non tam ſubito aut vniuerſim, quàm dũ maiori impetu ruit materia, etiam calidior. Nam oleum quoque ellychnio magna copia affuſum, flammam aliquandiu hebetat & minuit. Porrò melancholici ſucci natura ſanè tarda & hebes admodum eſſe videtur: attamen quum viſciditatis minus habeat quàm pituita, hac certè promptiùs bili

Lib. I. ἀπορ. μβ.

B com-

commixtus dispergitur. Quo fit vt horrorem (frigoris & rigoris mediumaffectum) quartanarum proprium esse dicamus: quia neque tã cito vt bilis meracior, neque adeò tardè ac pituitosior, Cordis ventriculos occupat, vel accéditur. Hanc ratiocinationem Galeni etiam autoritate cõfirmare possum, qui pituitosæ febris

Lib. 2. diff feb. cap. 4. naturam describens, ait: Ea incipit ex frigore
" partium extremarũ atq; horrore, potius quàm
" rigore: difficulter accenditur, longumque obti-
" net incrementum ad ipsum consistendi vigo-
" rem: quoniam humor ipse in quo consistit fri-
" gidus atque humidus est temperaméto, ac glu-
" tinosus consistentia. Itaque difficulter accendi-
" tur, ac tardè mouetur. Per febrem verò bilio-
" sam, calor ipse non multò postquam destitit ri-
" gor, accenditur luculentus, quemadmodum i-
" gnis quidam planè purus, in quo nulla fumosa
" caligo inuehitur. Calorem verò pituitosi humo
" ris assimilabis igni fumoso lignorum viridium
" accensorũ. De Quartana verò sic scribit: Quo-
" ties ex humore melancholico solo (hoc est, vt
" ipse interpretor, qui pituitosior non est) effici-
" tur, paulatim quidem succenditur. Vbi verò
" flamma quædam ex eo accensa est, nihil relin-
" quit fumosum. Et paulò post: Ob eam rem acci
" dit illis rigor, qualis potissimum in forti frigo-
" re refrigeratis, &c.

11. Quamobrem pulsus initio accessionũ fiunt languidiores, minores & tardiores, si dum externa frigent calor ad viscera recurrit, vt voluit?

nam

nam aucta caliditate frequentiores & maiores fieri assolent. An & hoc euidenter arguit, Cor per initia refrigerari, eiusque calorem languere: quum non nisi diminuta necessitate aut viribus debilitatis, aut impedito seu occupato organo, tales accidant pulsus. Proinde quò frigidior est materia, eò magis inæquales, debiles, ac parui fiunt, non initio tantùm, sed & primo incremento, vt in quotidiana febre docuit Galenus. Per febrem verò biliosam (vt idem inquit) existit inter initia accessionum vnaquæque affectio ex dictis circa pulsum, scilicet inæqualitas, debilitas, atque paruitas. Sed ab illa quidem cito abeunt tum alia, tum etiam inæqualitas, quæ magna ex parte nec cum talibus febribus accedit, nec tales febres comitatur. Rationem esse puto, quod tertianarum materia sit magis ὁμοιομερὴς, aliarum verò ἑτερογενὴς, quia biliosum requirit humorem quo accendatur. Materiæ verò difformitas ac inæqualitas pulsum Cordis in quo aduritur, inæqualem reddere videtur. Paruus autem ac languidus fit omnibus initio, quia sopitus & obrutus calor nec eget magno pulsu, nec eum potest vehemẽtem efficere. Languidi enim fiunt pulsus initiis accessionum (inquit Galenus) ob facultatem affectam, & parui ob imbecillitatem facultatis atque frigiditatem, tardi quoque ex ingenti frigiditate. Quæ omnia manifestè docent, materiã quæ accessionem facere incipit, in corde consistere. Nam si in habitum corporis expulsa &

Lib.2.diff feb.cap.4.

Lib.3.præsag.puls. cap.penult.

putrens(vt aiũt)calidis vaporibus ad illud trãſmiſſis febrem accenderet,non video quomodò per febrium acceſſiones talis pulſus immutatio ſuboriretur: præſertim quum frigeſcentibus externis calorem ad Cor refugere dicant Quòd ſi fieret, cur pulſus eo tempore multò celeriores ac maiores quàm ante non perciperentur, vt ſolent vbi calor in Corde adauctus eſt?

III. Qui fit vt per febres lipyrias interna vrantur,frigeant verò externa,quũ accenſo in Cor de vehementi calore, vniuerſum corpus præter modum incaleſcere debeat?An(vt reſpondet Galenus) quando aliqua fortis inflammatio in corporis parte profundiori,vel eryſipelas euenerit,totus ex toto corpore ſanguis ad locum trahitur patientem, atque ideo vruntur profunda,cutis autem perfrigeratur.Omnis ſiquidem partium internarum grauis dolor,extremorum ac externorum frigiditatem comitem habet:quia (vt putat Galenus)dolens pars more cucurbitulæ ad ſe vndique trahit ſanguinem & ſpiritus,quibus membra deſtituta frigent.Ex eo verò accidit, vt interna plurimum incaleant:multóque magis ſi ex calida occaſione morbus fuerit.

In aph.48 lib.4.

IIII. An non abſurdum eſt,in corde materiam febrium collocare,cùm febres frequentiſſimè ſalubres ſint, Cordis verò affectus plurimum ſuſpecti habeantur, ob membri dignitatem? Quomodo poteſt humoris praui tã ſæpe ferre

re contactum, omnium præstantissima nobilissimaque nostri pars? An autorem lib. De renum affectibus (quem perperam Galeno attribuunt) sequuti, dicere possumus, Cor in cauitate non sentire, vt neque iecur & renes: sed tantùm in superficie, vbi sunt nerui sensiles. Propterea nullam ex contentis molestiam sentiunt nisi dum copia & grauitate ponderis sensum displicentem inferunt. Cor verò peculiariter (quod ad presens institutum pertinet) nullo doloris sensu, à materia febrili quam prius accendit, multum incalescit ac æstuat: quod febris est essentia. Quid quod Galenus docet, Cor puris transitum ferre? Id certe multò deterius & malignius esse puto, quàm humorē febres cōmittentem recipere. Galeni verba sunt: Læuis arteria pulmonis, quantū puris ex erupta vomica suscipit, id in sinistrum Cordis sinū deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit in vesicam.

Lib. 5. de loc. aff. cap. 4.

Cur, si in Corde præcipuè vritur febriū materia, vrinas adeò studiosè consulimus: quid cō coctionem in venis & habitu corporis factam ex earum bonitate & (vt vocant) concoctione coniicimus, vnde morbo superiorem fore naturam pronuntiamus? An neque id perpetuò verū est salubritatis indicium, quū plærosque ex febre mori videamus, quorum vrinæ nunquam non coctæ apparuerunt. Nam & ipse sæpius obseruaui (quod etiam annotat Fernelius) toto febris intermittentis decursu vrinam

V.

ſubſtātia, colore, & hypoſtaſi laudabilem, quū aliàs ſalubris, aliàs lethalis eſſet morbus. Quod verò dixit Galenus, maximè proprium eſſe febrium ex humoribus conſiſtentium, vrinæ cruditatem atque obſcuram concoctioné, (nam apertè concoctā eſſe in febribus Diariis, & eam quæ ſecundum naturā eſt imitari, vel à naturali ſtatu parum deflectere, aſſerit) magna ex parte verum eſt. Siquidé primæ vrinæ in tali febrium genere, vel penitus crudæ, vel obſcurè concoctæ vt plurimum exiſtunt. Neque enim magnū aut inſigne concoctionis indicium in primis vrinis ferè vnquā exiſtit per huiuſmodi febres, niſi à Diariis in has trāſitus fiat. An quia primis diebus valde laborat natiuus calor ei malo inaſſuetus, perperam fiunt concoctiones: remittente verò iam morbo, & materiæ aliqua portione abſumpta, ad naturalem ſtatum redire incipit. Natiuus autem calor alimentū humoréſve concoquens, primum quidem & maximè ſubſtantiæ mediocritatem molitur, cui deinde pro partium natura colorem addit. Proinde ex ſubſtantia magis quàm ex colore cōcoctio ſpectatur. Hypoſtaſis verò dicitur, craſſior vrinæ portio inſiti caloris vi ſecreta. Nā dū hic validior eſt, quicquid in emiſſa vrina craſſioris ineſt ſubſtātiæ, licet nō protinus aſpectabile ſit, mox tamé ſecernitur atque coit, ac plęrunq; ſubſidet perinde atque fæx in aqua roſarum ſtillatitia. Caloris enim eſt ἑτερογένεα ſecernere. Natiui autem caloris vim in ipſis quoque animaliū excrementis

Liib. 1. diff feb. cap. 9.

Ibd. & lib. 1. ad Glauc.

tis manere, Aristoteles annotauit. Hic ergo si in vrina vegetus est ac validus, materiã per vrinæ humorem sparsam, ac tum minimè cõspicuam citò segregat & colligit, ac dein prorsus deorsũ deponit, & demum ita cogit vt æqualis euadat, id est sui vbique similis, atque etiam læuis, nihil asperum, nihil diuulsum habens. Infirmior vrinæ calor crassamentum hoc tardiùs secernit, neque id deorsum impellit, sed in medio sinit propendere (quod enęorema dixerunt) idque ferè aut diuulsum, aut inæquale. Languidus calor tardissimè secernit, neque potens cogere, id aut diuulsum relinquit, aut per summa innatãs nubis specie. Calor demum extremè languidus (vt in exitiali febre) aut nimia indomitorũ humorũ copia oppressus (vt in ictero, sæpe & tertiana febre, cum bilis abundantior sero permisceetur) nihil prorsus segregat, & vrinã permistã ac verè confusam exhibet. Quũ igitur in actionum & vitæ necessitate omniũ prima vitalis facultas statuatur (vt doctè monstrauit Fernelius) quod non modo reliquis materiã sufficiat, sed illas etiam suscitet atque perficiat, nihil mirum si Corde (ex quo spiritus & vis influit vitalis) male affecto, nutritionis & concoctionis functio interpellatur. Non enim citra caloris opem alimentum confici, aut corpus nutriri potest. Vnde Aristoteles à perenni illo fonte caloris, vitam & primam nutriendi facultatem seiungi noluit. Nam Cordis calor & facultas toti

corpori (maximè verò iecori & cerebro) impartita, omniũ functiones & munera complet. Propterea in syncope, tantisper dum vitale robur corporis partes non illustrat, reliquæ facultates omnes pariter intermissioné faciunt. mox autem vt id excitatum reuixerit, ac seipsum collegerit, omnes illæ quasi recreatæ recurrunt. Sic (arbitror) per febris initia, vbi valde turbatum grauatúmque Cor est, deterius fiant cõcoctiones, cùm in aliis partibus, tum in venis maioribus, quarum præcipuè hypostasin indicem esse dicit Fernelius: & in quibus febrium materiam antecedẽtem contineri recipimus. Quũ igitur absumpta est noxij humoris portio, vrina defluit tenuior, & minus quàm initio turbida. Nã cùm magna esset humorũ perturbatio atq; confusio, tunc eorum quoque magna vis in vrinã ferebatur. Tum etiam superior dominatrixque Natura crassiorem ex vrina materiam in enæorema vel hypostasin secernit; Ob id itaque concoctionem vrinæ quũ primum apparet, maximi faciunt, quod caloris & naturæ dominium atque victoriam indicet, quæ humores non ita pridem turgentes & ferocientes magna ex parte superauit, & quæ iam ad pristinas muneris sui functiones redit.

VI. Quid, & ex qua materia est febricitantium *Com. 46. lib. 1. prog.* vrinæ hypostasis? Nunquid puri proportione quadã respondet, vt scripsit Galenus, éstq; portio humoris eius quẽ alij in febre cõputrescere, nos comburi dicimus. An illud est perniciosum

ſum. Medicinæ commentum (vel autore Fernelio) ardentis febris materiam, quæ torrida bilis eſt, aut in pus, aut in quippiam ſimile puri concoctione verti poſſe, cùm non ſit eadem huius atque phlegmones ratio. An verior eſt Galeni ſententia, dum inquit: Tandem vbi materiam ſuperauerit calor, quaſi flamma incenditur: atque is eſt vigor acceſſionum, vbi fuliginoſum natura excrementum expiratione & cõtractione arteriarum expellit. Quod verò eſt veluti cineritium, non perinde (quia craſſum eſt) poteſt excernere, ſed per inſignes quoſdam meatus educit. Hoc in partibus inflammatis pus eſt, in ipſis vaſis ſedimentum vrinæ. An aliter de febricitantium hypoſtaſi ſtatuendum eſt cum Fernelio, ſed alia ratione. ſcilicet eam non portionem eius humoris eſſe qui febrem excitauit, ſed ſimilem atque in ſanis materiam obtinere. Nam & in diariis febribus, vrinæ parum aut nihil ab vrinis ſanorum differunt; quamuis vniuerſum corpus febrilis calor occupet: quia facultates non admodum labefactare poteſt leuior morbus, & parum durabilis. Eſtque in vrinis diaria febre laborantium hypoſtaſis, licet in humore morbus non conſiſtat, & vel calefactio tantum, non vſtio ſit. Igitur quum per febres humorales materiæ portio maior abſumpta vel diſſoluta eſt, ad naturalem ſtatum redire incipit calor natiuus, & conſueta munia perficere aggreditur. Atque tunc minus quàm antea in comburendis humoribus exercetur, quamuis

Lib. 3. preſag. pulſ. cap. penult.

(forcitan) non minor ſentiatur caliditas. Verùm hæc calefactio dudum impreſſa eſt quæ ſenſim & vltrò non multò poſt minuetur atque deficiet.

VII. Quænã eſt ſudoris, vomitus, alui deiectiõnis, aut hæmorrhagiæ materia, qua excreta ſõlent plærumque febres omninò ceſſare? Num quæ in Corde vſtionem paſſa febrem excitauit, aut quæ illi ex vicinis partibus continuò ſuggerebatur? Atqui eorum quæ excernuntur copia nonnunquam maior eſt, quàm vt illhic contineri poſſe videatur. Præterea, per febres maxima eius pars abſumitur. Erit igitur excretionũ illarum ſalubrium, & (vt medici loquuntur) iudicatoriarum materia in venis & arteriis, aliíſve patentioribus ſpatiis contenta, quæ per febrilẽ calorem à naturali cõditione immutata, quum poſtmodum ſuo robori reſtitutus incipit eſſe natiuus calor, impetu quodam excernuntur. Atque inde ſalubrem eſſe dicimus euacuationem, & vt ſignum, & vt cauſam: nimirum quod exolutum robur nunc demum ſeſe colligere agnoſcamus; vbi in Corde accenſi humores magna ex parte conſumpti ſunt. Ad humorum verò, qui per febres corrupti fuere in vniuerſo corpore, ſubitam euacuationem, ſalus ſuccedit: quum hi eſſent qui ſemel impreſſam caliditatem aliquanto tempore poſt coniunctæ materiæ diſſipationem, fouebant. Cùm igitur Corde exonerato, vitalis facultas ſeſe recolligere incipit, ſanguinis pars in venis & arteriis percalefacta,

facta, & vaporosa, actiorque reddita, per nares reiicitur. Aut si in bilem flauam prorsus conuersa sit, à vena caua in portam reiecta per alui fluxum expurgatur. Idem fit si in mesaraïcis, hepate, aut ventris inferioris partibus id passa fuerit. In ventriculo tamen collecta, vt plurimum vomitu reiici videtur. Mulieribus verò menses nonnunquam κριτικῶς fluunt, ea ratione qua per nares fit hæmorrhagia, & quibusdam per sedis venas, quas hæmorrhoïdes vocant. Sudores autem omnium frequentissimè erumpunt, febrésque iudicant, vaporibus ex sanguine in venis & arteriis calefacto sublatis, & in aquam densatis ad cutem, quos excretrix facultas (ex Corde nonnihil recreato sanè validior) impetu quodam protrudit. Proinde vbi aliqua ex parte tantum, non integrè, solutum ac liberatum est grauante materia Cor, sudores quidem leues, & è naribus guttarum aliquot reiectiones, aut eiusmodi aliæ excretiones exiguæ fieri solent, diebus quos ea ratione Indicatorios appellant, quia roboris quoddam specimen exhibent. Quum verò prorsus deuicta est materia, tunc absoluta crisis fit: vt non omninò liberato Corde, imperfectum iudicium subsequitur.

Quid prodest febricitantibus venam secare, & medicamentum purgans exhibere? An vt antecedentem materiam quæ in venis maioribus, & Cordi proximioribus est, retrahamus excernamúsque? Sic enim quæ assiduè Cordi suggeritur, detrahi potest. Phlebotome verò peculiari- VIII.

ter

ter ſanguinem excalefactum & feruentem mitigat euentilatione facta, eundemque refrigerat dempta portione. Purgatione autem, materia accenſu facilis, quæ ad Cor properat, euacuatur: necnon quæ per febrilem calorem in toto corpore deprauari ſolet. Ea eſt quam demum per hæmorrhagiam, ſudorem, aut alui fluxum Naturæ ſponte expelli docuimus. Vnde fit vt ſæpiſſimè febres ſine manifeſta excretione ſoluantur: quia medicamentis purgantibus toto morbi decurſu id detrahitur, quod vnico impetu Natura ad extremum morbi reiiceret, per conuenientem admodum regionem, pro eius materiæ quæ nocet conditione: quod certe me dicum latet. Quamobrem merito ſuadet Hippocrates, cum morbi inchoant, ſi quid mouendum videtur mouere: cùm verò conſiſtunt ac vigent, quieſcere. Natura etenim quæ in corpore inhabitat, cunctáque intus perluſtrat, quid & qua ratione vacuandum ſit nouit, ſæpiſſiméque à medicamentis perperā exhibitis ab incepto conatu ceſſat: vel cùm agenti medicamento reſiſtit (quod non ſibi nocuum, ſed alium humorem ſolicitet) ac aliud moliens ipſa contranititur, hinc atque hinc diſtracta viribúſque fractis, aliquando ſuccumbit. Conferunt verò ſæpius per initia purgationes, quia (vt prædixi) coniunctæ materiæ proximam, atque adeo cōtinuam retrahere, ſi non excludere, poſſunt. Sic & in febrium incrementis valent, vt quod per febrilem ardorem in toto corpore corruptum

Apg. 29. lib. 2.

eſt,

est,prius excernatur,quàm materia anteceden-te(quæ fuit initiò) consumpta, hæc eius locum vicemquæ subeat. Febrium enim duratio non-nunquàm longissima est,eo quòd humores cor rupti alios continuò deprauant, qui in locum absumptorum succedentes, primum antece-dens, mox coniuncta materia fiunt. Sic (arbi-tror)per vnam febris intermittentis accessionẽ, calore febrili corpus vniuersum occupãte, qui humores sunt corruptu faciliores,in eius natu-rã sensim degenerãt,qui accessiones cõmisit. Hi verò certũ post tempus ad Cor successione qua dã peruenientes,in eo inflãmati ac vsti,accessio-nẽ aliã producũt.Ex hac verò,materies pro al-terius paroxysmi deinceps futuri generatione gi gnitur. Atque id fieri perseuerat,donec humor corrumpi ac vri facilis, Cordisq; intẽperies ca-lidior & siccior,supersunt. Ergo ad anteceden-tis,vtrique paratæ materiæ extractionem, per fe brium continuarum initia & incrementa pur-gationes instituimus:in febribus verò intermit tentibus,iis diebus qui accessiones præcedunt. A purgationibus autem alterantia (vt vocant) præscribimus,refrigerantia videlicet atque hu-mectantia, quæ febrilem illam Cordis intem-periem obtundant remittantque,vt vel accedẽs materia vstioni præparata minimè accendatur, sed vi naturæ per conuenientem regionem reiiciatur.Robur enim Cordi præstant,quæcun que eius intemperiei medentur, æstum miti-gantia,tum assumpta,tum admota, vt quæ Epi-

thema

themata vocant.

IX. Si materia febrium est in Corde, cur non potius arterias (quòd ab illo prodeant) quàm venas aperimus, vt sanguis vitiosus, morbi fomes, effundatur? An quia tuta non est magnarũ arteriarum sectio: paruæ autem sectæ nequeũt ex alto humorem exhaurire. Sufficit verò per venas mittere sanguinem, cum arteriæ & venæ mutuò communicent, vt demonstrauit Galenus. *Lib. de vsu. puls.* Hinc enim fit, vt inanitis venis, inanes quoque fiant arteriæ, & contra: quia istorum vasorum oscula sese contingunt. Cùm igitur Cordi arteriæ annexæ sint, hæ autem venis communicent, satis est ad vtramuis materiam phlebotomen instituere.

X. Cur in principiis paroxysmorum, quas ἐπισημασίας, id est annotationes vocant, ægrotantes vigilare iubemus? *Com. aph. 1. lib. 2.* An quia (vt rectè à Galeno est annotatum) tunc calor naturalis totus, & humores in profundum corporis vergunt, præcipuò in quibus horror, vel rigor, vel fortis partium exteriorum refrigeratio contingit. Per somnum verò hæc magis fiunt. Vnde symptomata illis protenduntur, & febres vix ad consistentiam perueniunt: ac si qua inflammatio circa viscera fuerit, augetur. Nonne ex his facile & euidenter colligitur, humores ad Cor per initia accessionum confluere, non extra venas deferri, & in habitum corporis diffundi, vt illi volũt? Etenim si nocet somnus, quia de illorum sentẽtia humorum impetum maiorem concitat, per

somnum

ſomnum verò à circunferentia ad centrum humores recurrant vt iidem exiſtimant, non eſt quod putent initio acceſſionum materiam ſpargi in habitum. Nempè ſomnus prodeſſet, humorum impetu fracto per retractionem ad interiora: vt apertè iuuat in partium externarum inflammationibus & vulneribus, & quibuſuis excretionibus. At contra accidit, vt per initia paroxyſmi valde noceat: quod tunc temporis humores vſtione abſumendi in Cor irruant. Feruntur verò impetu maiore ex ſomno, vt etiã in quauis inflammatione interna: quia calor adauctus humores mobiliores efficit, viáſque magis dilatat.

Hic vulgarem opinionẽ ſequor. Aliter parad. vlt. dec. huius ſtatuo, per ſomnum humorem in viſceribus ſuis coërceri, non eò refugere.

XI. Qui fit vt arquati omnes febre non infeſtẽtur, quum tamen bilis adeò in illis abundet, vt per totum corpus diffuſa ſit? An quia humor per habitum corporis diſperſus, non facile accenditur? An neque hic accenſus febrem excitaret, niſi humores in Corde vrerentur? Nam quũ materia quæ febres excitat, in habitu corporis non ſit, quin potius (vt nobis eſt perſuaſum) in Corde, quantumuis copioſè in carnes effundatur bilis, vt per ſubitam icteri vel eryſipelatis generationem fieri putant, neque rigor, neque febris conſequitur. Quòd ſi quando accidat, præter eum qui externa occupat, humor eſt alius in Corde latitans, ex quo febris enaſcitur.

XII. Quomodo per Epialam febrem in eadem particula frigus & calor ſentiri poſſunt? An va-

pores

pores qui à Corde in vniuerſum corpus diſtribuuntur, inæqualitatem ei quam Cor patitur ad ſimilem gignunt? Pituitoſior verò eſt huius febris materia, ex pauciore bile, & viſcida craſſaque pituita multa, vitro fuſo ſimillima, vnde vitreæ nomen. Hæc cùm mouetur, Cordis ſinus permeans ſine febre rigorē inducere poteſt. Sin parū accendatur, Epialam committit febrem. Si adhuc magis vratur, (vt fit cum pluſculū bilis admixtæ habet) rigor præuenit, febris ſubſequitur, deuicto ſcilicet ſtatim frigore ab ipſa multitudine caloris. Nam frigus non perſeuerat per incrementa, & vigores acceſſionum. Id ex Galeni doctrina colligere licet, cui Epiala de genere pituitoſarum febrium eſt. In his verò maximè calor ſentitur inæqualis (inquit) ita vt per colum quendam, vel cribrum tranſmitti videatur: quum omnes aliæ febres calorem habeant æquabiliter occurrentem. Inæqualitatis verò pituitoſarum potiſſima cauſa eſt, lentor craſſitiéſque humoris, & diſſolutionis difficultas. Nā perinde euenit vt in glutinoſis craſſiſque humoribus externis dum elixantur, ait Galenus. Exiſtunt enim ex iis bullæ, quibus ruptis ſpiritus vniuerſè educitur, ſimul abducens humorem attenuatum. Vbi verò tenuis humor elixatur, neque bullæ efficiuntur, & qui ab eo attollitur vapor, omninò ſimilis ac continuus eſt ſibiipſi. Cùm igitur viſcidiſſima craſſiſſimaque in Corde vritur materia, horror & calor ſimul percipiuntur, affectu Cordis vniuerſo corpori communi

Lib. 2. diff. feb. cap. 6.

Lib. 2. diff. feb. cap. 12.

Lib. 2. diff. feb. cap. 13.

municato, vt eſt veriſimile. Quippe tum alia ratione, tum vaporibus & fumis quaquauerſum diffuſis, eius inæqualitatis qua ipſum Cor affici tur, corporis habitus fit particeps. An vapore non continuò, ſed per interruptas vices (frequẽ tiſſimas tamen) in corpus trãsfuſo, caloris acrimonia ſentitur: & quibus momentis partes ab eo vapore non afficiuntur, frigent? Nam ea ratione fieri poſſe arbitror, vt eodem temporis puncto & frigus & calor ſentiantur in quauis parte, quum valde ſubito alterum alteri ſuccedat. An ſatis eſt partem vnam, vt Cor, à materia contrariis qualitatibus prædita affici, vt totum corpus idem patiatur: nuda ſcilicet ac ſimplici qualitate momento permeante. Siquidem velox eſt ab eo quod primò afficitur, in corporibus ſenſilibus per totum corpus diffuſio: vt videlicet cum excalefacto vna totum incaleſcat, refrigerato frigeat, adeóque frequenter etiam cõtraria eodem tempore perpetiatur. Id quod Galenus ipſe variis exemplis, inter quæ eſt Epialæ & Lypiriæ febris ſymptoma, demonſtrauit. *Lib.3. facult ſimpl. cap. 16.*

XIII. Quam ſedem occupat febris hectica? An, vt reliquæ omnes cuiuſcunque generis febres, in Corde primũ excitari debet? Id etiam Galenus docuit, hecticæ duos modos conſtituens. Vnus eſt, vbi conſumitur temporis ſpatio humor corporis Cordis: atque tunc nõ ſolum hectica, ſed etiã Maraſmodes exiſtit. Alter manente adhuc humore fit, dum corpus ipſum Cordis prehendens, inde maximè accẽditur, quemadmodum *Lib.1. diff. feb. cap.10.*

lucernarum flamma ex ellychnio. Et deinceps:
Cap. 11. Marcor incipit, quoties humor insitus, ex quo
" membra primum aluntur, ferè in ipso corpore
" Cordis nullus amplius inest. Quousque enim
" aliquid ipsius seruatur, Hectica febris tantūmo
" do est, non dum Marasmώdes. vbi verò ferè ni-
" hil insuper huius humoris existit, exquisitus iā
" marcor existit, &c. Ergo febrium omnium se-
des & minera, quam primò affici oportet, ipsum Cor est.

XIIII. Quænam est præcipua febrium circuitus, & repetitionis accessionum, causa? Num ea quam
Lib. 2. diff. feb. cap. vl. Galenus his verbis explicat: Quicunque circuitionibus quibusdam repetunt morbi, partium
" superueniunt dispositionibus, vel mittentium,
" vel suscipientium, vel gignentium, vel trahen-
" tium excrementa. Quod quidem verissimū est, sed non satis explicatum, quum nec partē præcipuè affectam, nec quæ eius affectio circuitionis causa sit, demonstret. An Cordis intemperies calidior sicciórque aliquanto tempore perseuerans, donec ipsum ad naturalē redeat symmetriam, & quādiu materia accensu facilis suppeditatur, febrem non modò continuam, sed & intermittentem producit? Ea enim est dispositio recipientis, vel aliunde trahentis biliosa excremēta: quæ in ipso etiam Corde gigni posse, quid vetat? Mittuntur verò nōnunquam & statis temporibus, per certam quandam aliarum
Lib. 2. diff. feb. cap. 17. partium affectionem, quam Galenus accuratè docuit. Sed ex variis circuitus febrium causis
nulla

nulla eſt potentior Cordis intemperie, quæ appellentem materiam ſuccendere poteſt. Hac verò conſumpta, ſupereſt in Corde ἡ τῆς θερμότητος δημιουργία, ἡ ἐργασία, & nonnihil cineris ex aduſtis. Caue enim putes (ait Galenus) in vaſis externis, in quibus elixa cibaria nidorulenta euaſerunt, diſpoſitionem quandam relinqui: in partibus autem in quibus humores putreſcunt (vel potius accenduntur) nullam permanere. Propterea ſanè affectio ægrè ſoluitur, quoties vniuerſum corpus prauis humoribus, & ad vſtionem comparatis abundat, ac plethoricum eſt. Nam quandiu materia ſuppeditatur, tandiu paroxyſmi perſeuerare videntur, qui pro materię copia & qualitate longiores breuioréſque fiũt: ac pro eorum duratione grauior leuiorque in Corde permanet affectio. Hinc fit vt nulla tandem ſuperſit. Etenim pro cauſarum fouentium magnitudine, Cordis intemperiem augeri vel minui par eſt. Intemperiem verò, cum excremẽtorum quadam colluuie, in Corde perſeuerare ad abſolutam vſque febris curationem, ex pulſu facile eſt deprehendere, qui Cordis affectus certiſſimè declarat. Hic enim in nulla febrium intermittentium ad naturalem ſtatum penitus redit per tempus quietis (vt rectè ſcribit Galenus) etiamſi temporis ſpatium inter prioris acceſſionis finem, & ſequẽtis initium longum ſit, quemadmodum in tertianis atque quartanis. In illis enim febris remanet ſignũ: in ephemeris autẽ in totum aboletur acceſſione ceſſante.

Lib.2.diff. feb.cap.18.

Lib.1.ad Glauc.cap. 2.

Et alibi de febribus tertianis, quæ omnium maximè ad infebricitationem desinere videntur, loquens ait: Constat hanc quidẽ (quoniam & humorem habet accensu facilem, & promptè semper ob tenuitatem quicquid eius feruefactum est per accessionẽ expurgatur) ad integritatem quandã magis purã desinere, & exiguum post accessionem vestigiũ putridi caloris relinquere. Eam verò quæ ex pituita consistit, nec integrè purgari per inclinationes accessionum, nec exiguum quod velut succendatur relinquere. Inde ergo efficitur, & intermissio multò deterior, & secundæ accessionis maturius principium. Hæc ille. Igitur quoties ad Cor peruenerit comburendus humor, toties febris repetitio erit: idque perseuerabit donec reliquus nullus sit talis humor, vel cordis intemperies abolita, aut simul vtrunque. Nam nisi ista simul conueniant, ad dies aliquot tantum lubrica & fallax sanitas expectanda est, vt in pristinam affectionem lapsus sit facillimus.

Lib. 2 diff feb. cap. 4.

XV. Quî fieri potest, vt Cor omnium partium robustissimũ atque dignissimũ, ab aliis recipiat excrementa (quod in sup. problemate innuëre visi sumus) quum nobiles & fortiores, in ignobiles & imbecilliores, non contrà, sua mittant superflua? An Cor tunc est imbecillius, cum intẽperie laborat, quã necessariò interuenire in febris generatione superius declaratũ est. Proinde nihil mirum si ab indignioribus recipere possit. At non modò aduenientem excipit, sed

cùm

cùm ſibi trahit alimentum, quod in eo dulciùs, pinguius, ac viſcoſius oſtenditur, id (quãdiu calida ſiccaque intemperie Cor laborat) accenditur & igneſcit.

Vnde fit vt ſynochus, ſeu febris continens aſſiduò fatiget, nulla excandeſcentia, nullaque intermiſſione, dum integrè ſoluta ſit: cùm tamen ex continuis aliæ quotidie, aliæ alternis diebus, aliæ quarto quoq; die exacerbationes habeãt? An quia vt ſanguis (in quo eius eſſentia conſiſtit) ſui vbique eſt ſimilis, ita & illius inflãmatio tota vnius modi eſt, & ab initio in finẽ vna quaſi acceſſio. Sic enim reſpondet Fernelius. Sed quomodo ſanguinem (quem non ſimplicem, verùm ex quatuor humorum æquabili permiſtione cõſtantem, intelligit) ſui vbique ſimilem eſſe dicit, quum id ſingulis per ſe humoribus magis conueniat? Sanguis enim totus ex diuerſis partibus componitur, bilis verò, pituita, & melancholicus humor ſimilares ſunt, ac ſui vbique ſimiles multò magis quàm illa ſanguinis maſſa. Attamen cùm hæc inflãmantur, & aſſiduam febrem gignunt, excandeſcẽtias ſiue exacerbationes quotidianarũ, tertianarũ, & quartanarum efficiunt: vnde continuas quotidianas tertianas, & quartanas dicimus. Cur ergo taliũ humorũ ſui vbique (vt par eſſe videtur) ſimiliũ atque ſimplicium, inflãmatio nõ eſt tota vniuſmodi, perinde ac quæ in ſanguine conſiſtit, quẽ cõſtat eſſe diſſimilarẽ? An rectè illa de Synocho XVI.

protulit Fernelius, de aliis verò cõtinuis multò diuersa est ratio, quam nemo assequi potest, qui à nobis supra iactis fundamentis non imitatur: in Corde scilicet potissimum contineri omnium febrium materiam. Quum enim in Cordis sinubus contenta fuerit biliosa materia viscida & crassa, si accendatur febrem efficiet, quæ tandiu perseuerabit, quandiu absumptioni resistet humor. Quia verò in hepate hominis biliosi multa bilis colligitur, quæ non rectè expurgata venas subire potest, & aliqua sui parte ad Cor deferri. dũ id fit, exacerbatio est. Eandem rationem de pituitæ & humore melancholico esse volo, quorum alterum bile abundantius, alterum parcius aut tardius esse solet. vnde pituitosæ febris excandescentiæ crebriores sunt, quàm biliosæ: melancholicæ verò omniũ tardissimæ, vt quæ nõ citiùs quàm quarto quoque die repetãt. Dixi parciorẽ esse hunc humorem, quamuis bile copiosiorẽ esse velint, quum eo multæ partes nutriãtur, bilioso syncero nullæ, vt putant. Ast ego melancholiam parciorem esse intelligo excrementitiam, partibúsque nutriendis inutilem, quæ sanè minus quàm bilis abundat. Bilis siquidem ad nutriendas partes aliquas minimum vsum præbere videtur: alias verò vtilitates plurimas habet, vel excrementitia, in aluo. Melancholiæ autem minimè alentis quænam est commoditas, nisi quam Galenus comminiscitur ab anatomicis improbatam

tam, ad excitandam animalem appetentiam? Quum igitur bilis excrementitia copiosior ſit quàm melancholicus humor ſuperfluus, vbi diſtracta eſt ab hoc alendarum partium portio conueniens: abſurdum eſſe non debet quod ſcripſimus, melancholiæ quàm bilis parciorem eſſe copiam. Sed ex diuerticulo in viam redeamus. Continuæ quotidianæ, tertianæ, & quartanæ exacerbationes habent, quum ſtatis certíſque temporibus ex hepate ad Cor per venam cauam noui commeatus perueniunt: impurior (inquam) ſanguis pituitoſus, bilioſus, vel melancholicus. Nam dum craſſa & tenax materia in Cordis ſinubus comburitur, continua fit febris duratio, vti prædiximus. Quòd ſi huic per interualla quædam adiiciatur recens materia, iis ſanè ſpatiis auctior erit caliditas, vt ratio docet. Abſumpta verò noua illa & parciore materia, febrilis calor ad priſtinum ſuæ qualitatis gradum paulò poſt redibit: quod nos apertiſſimè declarauimus propoſito ſimili, circa huius paradoxi initium. Porrò, qui febrium continuarum & intermittentium diuerſas ſedes eſſe volunt, continuarum materiam in venis occludi cenſent, atque eius diſperſionem in habitum corporis prohiberi ab obſtructionibus quę vaſis inſunt. Quid igitur? Dum exacerbationes in cõtinuis fiunt, materiæ portionẽ effundi, & ab ea quendã horrorem excitari reſpondent. Sed quàm abſurda ſit opinio, vide. Si aliqua ma-
 teriæ

teriæ parte euacuata id fieret, non exacerbatio ſed potius morbi diminutio, & μειλικτήριον, vel (vt ita loquar) melioratio eſſe deberet. Atqui per morbi incrementa id magis accidit. Præterea, ſi obſtructę ſunt venę, quomodo is humor effunditur? Si iam patent, cur non totus humor effluit, vt fiat rigor iudicans? Tenuius tantùm, ac elaboratum à calore per anguſtiora ſpatia elabi poſſe, nõ craſſius, reſpondebunt, ni fallor: atque inde leuiorem exacerbationem, non magnum rigorem vel horrorẽ perſentiri. Sed quid de horrore maximo ſemitertianarũ (quæ verè continuæ ſunt) dicere poterint, quum copioſam & craſſam materiã effundi oporteat, ſi talia ſymptomata effuſis humoribus contingant? Abſurda ſanè omnia illorum eſſe reſponſa, ex male poſito principio, conſtat. Veriſimilius multò eſt quod aſſerimus. In Synocho verò idẽ ſemper eſt febris tenor, & calor par ſuique ſimilis toto febris decurſu manet, vel continuo incremento inualeſcit, aut ſtatim à ſommo vigore incipiens ſenſim minuitur dũ deſinat: quia ſanguinis maſſa, quã ſemel & vniuerſim totam occupat inflãmatio ſimplex (φλόγωσιν Græci appellant) ſui vbique ſimilis eſt, nec impurior in hac quã illa parte ſanguis habetur. Nã optimo ſanguine & copioſo præditos temperatoſque homines, ſed intemperanter viuentes (vt dicit Fernelius) hæc febris apprehendere ſolet. Eos, inquam, qui quum bene habito ſint corpore, multo ſe tamen vino, multaque

carne

carne implent. Quamobrem non eſt alia ſanguinis in corde inflammati natura, & alia eius qui in reliquo corpore continetur. Vnde cùm abſumpta eſt portio eius qui in Corde primus efferbuit, alia ei ſuccedit omninò ſimilis materia, vel tranſmiſſa, vel attracta. Quo fit vt idem perpetuò ſeruetur caloris tenor. In impuris verò corporibus, cacochymia multiplex varia efficit ſymptomata, de quibus eſt exacerbatio illa in febribus continuis, non continentibus, eueniens. has Græci propriè συνόχους, illas συνεχεῖς vocitant.

Quî fit vt intermittentium, diuerſi aut eiuſdem generis, acceſſiones longitudine ſint inæquales? An (vt monſtrauit Galenus) quia neque genus, neque multitudo excrementorum vna eſt, neque ſimiliter accendi in omnibus, neque diſcuti poſſunt? Nam plura quidem, & frigidiora, & glutinoſa, & craſſa, longiores committunt acceſſiones: pauciora autem, & calidiora, & tenuiora, breuiores. Ad id etiam conducit non parum Cordis conſtitutio, & facultatis expultricis robur. Cor enim rarius, breuiores quantum in ſe eſt, efficit acceſſiones: denſius autem longiores. & robuſtum quidem breuiores, debile verò multò longiores. Febrilis ſiquidem acceſſio tantiſper durat, dum prorſus abſumpta ſit & diſcuſſa materies. Huius reliquias in magnam arteriam Cor pro viribus excernit. XVII.

Lib. 2. diff. feb. cap. 16.

Quam ob cauſam acceſſiones quædam ad integritatem deſinunt, quædam minime? An XVIII.

quoties prioris accessionis tempus adeò breue fuerit, vt priusquam secunda incipiat iam prima desierit, medium interuallum principij secundæ, finisque prioris, totum sine febre existit, *Lib.2 diff. feb.cap.17.* vt respondet Galenus? Vbi verò secunda prius incipit quàm prior omninò soluatur, nihil harum medium relinquitur. Nonnunquam verò intermissio quidem est, sed impura, vt in quotidianis febribus quæ pituitosi humoris copiam habent. Hic enim haud facilè per accessiones discutitur: ac proinde fiunt diuturniores, & tēpus intermissionis breuissimum relinquunt. Propterea in pulsu & calore semper indicia vsti humoris seruantur. Contrà exquisitæ tertianæ ad perfectam ἀπυρεξίαν desinere videntur, quoniam humorem habent accensu facilem, & promptè semper ob tenuitatem quicquid eius *Lib.2.diff. feb. cap.4.* feruefactum est (vt etiam loquitur Galenus) per accessionem, expurgatur. Ea verò quę ex pituita consistit, nec integrè purgatur per inclinationes accessionum, & plurimum eius quod denuò succendatur relinquit. Hæc cùm ita sint, miror eundem Galenum iis qui accuratè & curiosè loqui volunt, concedere vt dicant, quotidianam vbi exquisita fuerit, puram habere intermissionem. Nam quum eam fieri ex mera pituita existimet, tali verò humore nullus sit frigidior viscidiorq;, quò is syncerior fuerit, eò certe longitudo accessionum diuturnior, & remissio impurior existet. Siquidem ex quotidianis eas longiorem accessionem, & difficiliorem solu-

tionem

tionem habent, quæ pituitæ multò plus quàm alterius humoris obtinent.

XIX.

Qua ratione fiunt ex inflammationibus obortæ febres, quas vocamus συμπτωματώδεις? An inflammatio statim febrem accendit (vt autor est Galenus) quoties ob magnitudinem, aut vicinitatem, calor ex ea ad cor peruenerit. An etiam oportet in Corde materiam esse quæ aduratur: vel tantùm erit ephemera vnius aut plurium dierum, ex spiritibus aut sanguine excalefactis. Ob id verò συμπτωματώδεις nuncupãtur, quod phlegmonem partis alicuius internæ commitentur, vt symptomata ex morbis oriri solent. Nihilominus tamen ipsę morbi sunt, earumque causa censetur inflammatio. Sic per æstum, aut per vehemens exercitium ex partibus primò calefactis distributionem ad ipsum vitale principium (Cor nimirum) fieri docet Galenus. Non enim prius est febris, quàm Cordi communicatus calor in eo incendium excitet. Quum igitur in corporis habitu deüri, vel (vt ipsi loquuntur) putrescere materiam, atque inde ad Cor ferri vaporem (febris causam immediatam) asserunt, febres intermittentes in συμπτωματώδων classem reponunt. In carnibus enim fieri quãdam inflammationem, ex qua demum Cor afficiatur, eorum sententia docet. Quid verò aliud ex viscerum phlegmone accidere monstrant?

Συμπτωματικὸν propriè dicitur, quod σύμπτωμα infert, vt morbus. Συμπτωματῶδες verò, quod naturam symptomatis habet.

Lib. 2. diff. feb. cap. 15.

Lib. 1. diff. feb. cap. 7.

XX.

Cur intermittentes aliquas febres vocitamus, si verum est quod sup. ex Galeno monstraui,

Probl. 14.

ui, paroxyſmo ceſſante etiamnum manere Cordis intemperiem, quæ febris eſt eſſentia? Quippe aſſiduum morbum eſſe conſtat, non interpolatum, qui efficientem cauſam, vt calorem immodicum, perſeuerantem habet. An ea quidem ratione febris omnis aſſidua dici meretur: quandiu ſcilicet natiuus Cordis calor intemperie laborat. Verùm quia non euidenter lædit actiones, ſtatus quidam neuter, vel intemperies quæ ſanitatis limites non excedat, potius eſſe videtur. An febris etiam vocari debet ea diſpoſitio quæ inter acceſſiones relinquitur: quod ſatis innuimus, dum febrem tertianam exquiſitã decimoquarto die ceſſare dicimus. Siquidem detractis intermiſſionum horis, vix tres dies cũ dimidio ſupputandi forent, quum ſeptem circuitibus (quod longiſſimum eſt, autore Hippocrate) terminari ſoleat: ſingulæ verò acceſſiones horas duodecim non excedant, vt docet Galenus. Sic quartana annum perſeuerans, trium menſium ſpatio duntaxat hominem haberet, ſingulis paroxyſmis octodecim horarum duratione æſtimatis. Manet igitur Cordis intemperies: quamuis ἀπυρεξία eſſe dicatur; Quod Galenus apertè ſignificat, dum febrium implexus declarans, ſcribit: Porrò coniectare nos ex toto " acceſſionis motu, circa vndecimam horam ἀπύ" ρεκτον fore ægrotum, ea ſcilicet ἀπυρεξίᾳ quam " in περιόδοις nominare ſolemus. nempe quia nullus febrilis caloris ſenſus eſt, quum paulò ante grauiſſimus extitiſſet. Atque eiuſmodi acceſſiones,

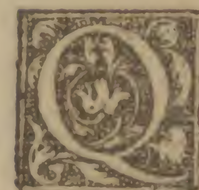
Aph. 59. lib. 4.
Lib. 2. de criſ. cap. 3.
Lib. 2. diff. feb. cap. 7.

nes, continuarum propriè dictarum exacerbationibus proportione quadam respondent. An potius dicendũ, eiusmodi affectum non mereri febris appellationem. Quippe non à quacũque alteratione dicitur corpus mutari κατὰ τὸ κεῖσθαι. nam leuissima θερμασία non ita immutat corpus, vt ex ea corpus affectu calido affectum dici queat. Sunt enim diuersa τὸ ἀλλοιοῦσθαι, καὶ τὸ κεῖσθαι. nam hoc ex illo existit, quanquã non semper.



PARTES SPERMATICAS omnes ſemine nutriri: & chylum ventriculi proprium eſſe alimentum: ad egregium virum D. IOANNEM BROHÆVM *Turnonienſem, Medicinæ ſtudioſum.*

PARADOXVM V.



QVOD de ventriculi nutritione ambigas, non miror, BROHÆE amantiſſime, quum in Medicorum libris hæc legeris: Partes noſtri corporis omnes ſanguine nutriri:& rurſus, nullam aliis, ſed ſibi tantùm concoquere, coctionis verò finem in aſſimilatione conſtitui. Quæ ſi vera ſunt, exquiſito chylo ventriculus non modò recreabitur, verumetiam propriè ac ſolidè nutrietur. Medicorum tamen ſchola, ventriculum cibo delectari, & à ſe confecto ſucco perfrui duntaxat, aut ſi eo nutriatur, vnicam interiorem tunicam (quæ membranoſior eſt) id nutrimenti leuiuſculè ſentire, pronunciat: externam verò, ſanguinem tantum admittere, contendit. Quaſi abſurdum non eſſet, vnius membri, vix heterogenei, alimoniam duplicem eos conſtituere, qui non verentur brachia & crura (decu-

plicem

plicem partium ſimilarium differentiam com-plectentia membra (ſolo ſanguine nutriri, aſſerere? Id etiam te male habet, quod ſolidas animalis partes ex ſemine ſuſtentari toto vitæ curriculo, me affirmantem audieris: quandoquidē ſperma in earum formatione totum in vtero abſumptum fuiſſe Medici prædicant. Vnde etiā formatricem facultatem minime ſupereſſe, aut certe feriari, vbi fœtus eſt abſolutus, confirmāt. Cui opinioni necdum ſubſcripſi, nec ſuffragandum cenſeo. Spermaticas verò omnes particulas ex eadem qua conſtant materiæ ſpecie nutritas conſeruari, Galenus ante nos docuit. Atque ſi huius commentarios curioſè diligenterque perlegeris, animum his omnibus difficultatibus abſolues. Quippè hinc inde collectis ſententiis (quod ipſe aliquando feci) annotabis, carneam molem ſanguine ſtatim nutriri: candidas verò partes ſemine, vti ventriculum χύλῳ vocato, & alias omnes ea materia quam ſibi elaborarint. Rationes quibus id demōſtratur, ex rerum natura, & communi quadam conditione petitæ, indubitatæ cenſeri debent, adeò ſunt euidētes & certæ, vt mox perſuadeant. Earum te maximè cupidum eſſe intelligo, & in ſoluendis duabus illis quæſtionibus operam noſtram requirere. Accipe igitur quibus argumētis, vel etiam autoritatibus defendi poſſit, ventriculum abſolutè χύλῳ nutriri: & quomodo ſit intelligēdum, ex ſemine ali partes ſolidiores. *Lib. 1. de ſemine.*

Ossa, cartilagines, arterias, venas, neruos,

mem

membranas, & his similia, ex sanguine fieri, quamuis sint exanguia, scripsit Galenus: id sibi persuadens, semini (quod efficiens principium vocat) sanguinem menstruum materiam suppeditare, quo illud enutritum & auctum, singulas partes format. Inquit enim semen eo vsque sanguinem trahere, quoad molem sibi & magnitudinem iustam ex nutritione adiecerit. Proinde cum in spermatis naturam permutetur (vt ille existimat) sperma verò totum corpus componat, ex sanguine omnia fieri audacius pronunciauit. Et in librum Hippocr. de nat. hum. Quia exigua seminis moles est quæ in vuluas coniicitur, nutrimentum verò ipsi & incrementum ex sanguine obuenit, ideo quis particulas propemodum ex sanguine conformari dixerit. Idem aliter, sed minus ingeniosè, eam propositionem eodem in loco interpretatur: scilicet ob id partes omnes ex sanguine constitutas dici posse, quod ex sanguine testium vi semen gignatur, ex semine verò partes nostri corporis in vtero formentur. At longiùs petita occasio videtur, quàm vt docenti conueniat. Altera est subtilior, quam prius adduximus. Id quomodocūque fiat, omnibus certe confessum est, ex semine partes eas componi, quæ seminis modo candidæ & exangues apparent: Vnde & spermaticarum apud omnes recepta nuncupatio. Vocātur etiam solidæ passim à Galeno, vt dum inquit: Natura constat ex tribus, scilicet ex substātia spiritus, & earum quæ verè solidæ dicuntur (quas,

Lib. 2. fac. nat. cap. 3.

Com. 26.

Lib. 11. meth. med. cap. 1.

(quas alibi ex ſemine genitali cōditas eſſe mō- ,,
ſtrauimus) & tertia ab iis carnoſæ. Eaſdem ſæ- ,,
pe nuncupat, corporis habitū, quod lib. de diff. *Lib. 1. cap.*
feb. his verbis explicat: Ipſum corporis habi- *7.*
tum vocare conſueuerunt, ſolidas partes, humi ,,
dis ex aduerſo diſtinguentes. Porrò ſolidarum ,,
partium nutritionem ex ſemine, carnoſarum ,,
verò ex ſanguine fieri, idem autor hac ratione *Lib. 1. de ſemine, cap. 16.*
demonſtrauit: vnumquodque ea ſubſtātia qua
primùm eſt genitū, ali etiam perpetuò cōſue ,,
uit, quippè cum nutritio nihil aliud ſit, quàm ,,
continuò effluentis ſubſtantiæ redintegratio. Et ,,
alibi: Nutritio partes eorum quæ aluntur, ſimi- *Cap. 13.*
les iis quæ digeſta ſunt gignit. Neque ex alia ma ,,
teria totum vas genitum eſt, ex alia nunc partes ,,
eius gignuntur. Rurſus: Omne id quod alterat, *Cap. 12.*
in ſuam naturam illud quod alteratur tranſmu ,,
tat: proinde craſſum & lentum ſemen, ad alen- ,,
dum arteriç & venæ corpus eſt accōmodatum. ,,
Et paulò ante: Ne opineris ſingula ex principa- *Cap. 11.*
libus membris è ſemine à principio conſtitiſſe, ,,
aliunde verò ſuum vltimum atque acōmodatiſ ,,
ſimum habere alimentum. Quæ Galeni verba, ,,
quod propoſuimus omnium euidentiſſimè de
monſtrant. Siquidem nutritio eſt quædam par
ticularis generatio, quum in effluxæ ſubſtantiæ
locum noua eiuſdem generis reſtituatur. Nam
alioqui partes ſingulæ noſtri corporis ſenſim
aut minuerentur, aut ſpeciem ſeu formam pro
priam amitterent. Quod ex oſſe, cartilagine, li-
gamento, membrana, & aliis ſpermaticis parti-

bus cõtinuo fluore resoluitur, id ex semine primum concreuerat. Nunc nisi prorsus talis materia reponatur, nutritio haudquaquam fiet: quum eius finis dicatur perfecta assimilatio, nutrimento propriam nutriendæ partis formam cõsequuto. Prius ergo seminis naturam induit, ei non dissimilem ex qua prædicta fluxerunt: cumque id natiui caloris opera vis formatrix (quæ à fœtus perfectione vnius Assimilatricis appellatione significari videtur) exiccarit induraritque, ossis, vel cartilaginis; vel alterius portiuncula euadit. Hinc illud Galeni: Proprium partium similarium alimentum non est, quod per vasa attrahitur. Nam potius futurũ alimentum, vt Hippocrates loquitur, dici debet: quoniam nondum alit, id est reficit, reparat, instaurat, & reponit ei similem substantiam quæ ex partibus vi caloris dissipata exhalauit. Est igitur verissimum, quod præclara illa sententia pronunciauit Galenus, Omnibus solidis animalis membris, è semine, vt carneis ex sanguine, tam generationem quàm nutritionem esse.

Lib de alimento.

Lib. 1. de semine cap. 16.

Iam ad alterum caput deuoluenda est oratio, monstrandumque (vel autore Galeno) ventriculum verè & solidè χύλῳ nutriri, non sanguine: quum si illius copia cõtinuè suppeteret, hoc facile nullóque incõmodo posset abstinere. Pro argumentis, præter Galeni autoritatem permultas rationes afferemus, quæ luce meridiana clariùs explicabunt, ventriculo suum chylum

um sufficere, neque eum sanguine vesci præter quàm inedia coactum. Primò quidem id sciendum, facultates quatuor naturales cuique animalium parti esse ingenitas: familiarium ac conuenientium attractricem (videlicet) attractorumque retentricem, cōcoctricem, atque inutilium expultricem. Has ventriculus omnium manifestissimas habere videtur. Attrahit siquidem euidenter cibos ab ore per gulam (ὀισοφάγον Græci dicunt) veluti per manum, vt loquitur Galenus. Attrahit verò, quoniam eos sibi conuenientes esse deprehendit: idque naturali quodam instinctu, qui partibus singulis cum stirpibus est communis. Natura enim & animalibus, & plantis insitas quasdam vires deficientis ac desiderati semper appetentes, ab initio statim dedit. Est autem in iis quæ Naturam solum insequuntur, non voluntatem, desideratum idem quod deficiēs. Propterea nihil appetunt, quàm quod substantiæ familiaritate eorum corpora in perpetuo fluore constituta, conseruare potest, ne citiùs pereāt. Atque is appetitus sola eius quod familiare & iucundum est penuria, excitari solet. Sed cùm in aliis partibus nullo sensu, nullàque cognitione impellente incitetur naturalis illa quam describimus, appetentia, in ore vētriculi superiore (quod & καρδίαν Græci dixêre) sensilē constituit Natura, vt animal indigentiam agnosceret, & veluti quodam stimulo excitatum ad cibos accederet. Plātis verò, quia nullo non temporis momento ex terra succos

Attractio ventriculi omniū manifestissima.

Lib. 3. fac. nat. cap. 8.

Gal. lib. 1. sanit. tu. cap. 3.

ſibi familieres attrahunt, & immotæ radicibus innituntur, non fuit neceſſe appetitum ſenſu præditum concedere. HęcGalenus ipſe docuit: ſoli ventriculo (inquam) ſenſum indigentiæ & inanitionis collatum fuiſſe. Nam aliis omnibus animalis particulis, quamquam eaſdem facultates habeant, non indidit Natura ſenſum eorum quæ deſunt: ſed in plantarum modum nutriuntur hæ, aſſiduè ex venis alimenta trahẽtes. Soli vẽtriculo, & maximè his partibus eius quæ ad orificium pertinent, ſenſum indigentiæ & inanitionis contulit, ad cibum ſumendum animal ipſum excitantem. Porrò ventriculi ſenſus ille, moleſtia potius quędam eſt, & dolor ex ſuctione compreſſionéve, qua irritatum animal cibum quærit vt famem ſedet. Nõ enim eſt vera deficientis aut deſiderati cognitio, quæ planè altioris eſt illius facultatis, quam ſenſum cõmunem appellant. Nam vt ſtirpibus vim illam inſidentem ſalutarium & idoneorum attractricem, appetitu ſolo naturali impelli citra vllam vtilium cognitionem, cẽſuit Ariſtoteles, neque vllam ſtirpibus vim ineſſe poſſe quæ idoneum ab alieno internoſcat: ſic animalium partes ingenitam habent appetentiam eius attrahendi quod ſibi affine eſt & amicum: præter quam, vẽtriculi os peculiari quodam ſenſu penuriam conuenientis rei ſignificat. At eo non internoſcit quod iucundum eſt & familiare, ſed naturali tãtùm facultate inſenſibili, more plantarum. Illud animalis facultatis opus eſt, ex qua ſenſus

motúſ-

motúſque procedunt: hoc naturalẽ vim ſequitur, & naturali tantùm deſiderio accidit, non aliter quàm grauibus inferiorẽ locum petere; & leuibus ſuperiorem. Sed nunquid præter communẽ ſingulis partibus appetentiam (quæ nullo ſenſu aut cognitione, ſed naturali tantùm incitamento propriè fit) etiam ſenſu diſcernentem ea quæ iucundiora ſunt, vẽtriculus habet? Non opinor. Senſus enim illi eſt, nõ ad vtilium cognitionem, ſed tantum vt excitetur animal ad alimenta. Ipſe verò naturali ſolum appetitu mouet attrahendi facultatem, quæ familiaria, ſi offerantur & propè ſint, arripit. Sic verò à Natura præſcriptum eſt, vt quæ ventriculo peculiariter grata ſunt, eadem toti deinceps corpori alendo conueniant. Proinde non idcirco ſenſu præditam appetentiam habuit ventriculus, vt qualia corpori profutura ſint alimenta præuideat, ſed tantum vt ad quærenda ſtimuletur. Ipſe verò ſibi duntaxat appetit, naturalíque facultate plantarum more idoneum alimentum aſciſcit: id autem & iucundum & vtile futurum eſt reliquis partibus, mira Naturæ ſagacitate ac prouidentia. Ea enim ſorte ventriculum fecit, vt quod appetitu ſuo naturali incitatus attraxiſſet, & ſibi & vniuerſo corpori idoneum foret. Attrahit igitur ventriculus cibos, non alio nomine, quàm quod ſibi familiares & iucundi ſint. Iucunditas verò percipitur iam inde ab ore, quia tunica illis eſt communis: cuius ratio-

Mira Naturæ prouidentia.

vide cap. 7. lib. 3. de fac. nat.

ne fit,vt acidi,ſalſi,amari, vel inſipidi humores qui ventriculo continentur,ſuo ſapore os inficiant. Ob id etiam vomituris, labrum inferius tremulum magna ex parte videtur. Eſt enim cõmunis ori oeſophago,&ventriculo,interior illa tunica,vt docet anatome,per quam maximè fit attractio,quum rectis villis ſit prædita. Eadẽ prægustat,& animali ſenſu diſtinguit cuiuſque ſpeciei conuenientia alimenta, ne ea ventriculo offerantur, quæ minimè familiaria ſunt.Cęterùm attractos cibos ventriculus retinet ſatis multo tempore,vti percipimus,quoniam longiore mora opus eſt ad concoctionem illã priorem, quæ χύλωσις propriè dicitur. Ea verò eſt præparatio quædam alimenti, quod ſenſus iudicio valde eſt diſſimile,donec ad ventriculi naturam propiùs acceſſerit.Aſſumuntur enim cibi varij,quorum pars craſſa& dura,pars tenuis molliſque eſt:atque alij candidi,alij rubri,alij alterius coloris viſuntur: quos omnes in cremoris albi ſpeciem conuertere habet ventriculus, antequam ex iis conueniens alimentum extrahat.Interim tamen dum illi craſſiore modo cõminuũtur ac elaborantur,eorum portione tenui ac delicatiore humectatus vẽtriculus quodammodo perfruitur, & iucundè refocillatur. Sic coquus ex eduliorum nidore & ſapore,quę olfacit ſæpiúſque prægustat inter præparãdum ita reficitur, vt deinceps pauco alimento contentus eſſe poſſit:Attamen eget ſolidiore cibo,

Retentio attractorũ à vẽtriculo.

quò

quò partes ſolidiores ſuſtineantur. Eadem ratione (ni fallor) & ventriculus dum concoquit, ciborum vapore tenuique ſubſtantia reficitur: proindéque abſolutam eorum elaborationem commodiùs expectat, & animalis illa fames ſedatur. Verùm ſolidiore nutrimento poſtmodum vtitur, quando ſuis tunicis apponit & aſſimilat quod in χύλῳ iam abſoluto iucundius ac ſibi conuenientius ſecernit. Reliquum omne ſuperfluum & inutile eſt ventriculo, ab eóque in inteſtina deiicitur. Hinc colligas, duplicis cõcoctionis autorem eſſe ventriculum, quarum vna in ampla illa ſua cauitate, altera in tunicis, quæ proprium ventriculi corpus conſtituunt, perficitur. Illa eſt veluti quædam ciborum præparatio, quæ ventriculi ſubſtantiæ eos conuenientiores reddit, per accidens verò vniuerſo corpori vtiles præſtat. Hæc autem ſolum ventriculi corpus reficit, ex elaborato prius χύλῳ. Prior attrahendi facultate gulæ & ventriculo communi vtens, cibos allicit, quos totus ventriculus & retinet & concoquit, & quod tandem ſuperfluum deprehenditur, abiicit. Poſterior verò particulatim fit à facultatibus cuique ventriculi particulæ inſidentibus. Singulæ etenim ex chylo probè elaborato portiunculam ſibi attrahunt, apponuntque, & agglutinant, vt tandem concoctionis illius particularis ope ſimillima euadat. Nam vt prorſus non eſt ſimilaris ventriculus, ſed hic carnoſior, illic fibroſior

neruosiórque, alimẽtum singulis eius portiunculis nõnihil differens ab aliis conuenire videtur. Particularis hæc concoctio nobis dicitur, quæ ad nutritionem solidioris substantiæ ventriculi propriè pertinet: χύλωσιν verò nuncupamus, præparationem quandam: quæ si ad aliam comparetur, vniuersæ ex æquo ventriculi substantiæ conueniens, & crassiori modo facta, cõcoctio erit. Ex his patêre arbitror, quàm verè dixerit Galenus, conuersionem ciborum in cremorem (χύλωσιν vno verbo appellant) non esse terminum moræ illorum in ventriculo. quod tamen recipiendum esset, si non sibi, sed aliis conficeret chylum. Quinimo ne concoctionem quidẽ id vocat Galenus, quum sit tantùm veluti præparatio, ipsa optimi chyli generatio. Fit enim eiusmodi ad ventriculi perfectam nutritionem futuram: quod ex Galeni citata sententia licet colligere, quũ innuat χυλώσει absoluta χύλον statim non reiici in intestina. Siquidem terminus moræ ciborum in ventriculo, non est perfecta chyli generatio, sed (vt idem subiũgit) concoctio, quæ à conuersione in cremorẽ res est diuersa, sicut nutritio à sanguificatione. Nam vt sanguis est cõmunis materia cęteris partibus nostri corporis nutriendis conueniens: sic chylus singularum ventriculi partium nutriendarum vtilis materia. Nutritionem verò ipsius ventriculi, hic vocat concoctionem Galenus. quasi prior illa qua fit chylus, nihil aliud esset quàm præparatio quædam, vt præmonuimus.

Lib. 3. fac. nat. cap. 4.

monuimus. Ob id citatis verbis ſubdit: Tan- "
quam hæ functiones monſtratæ ſunt qualitatũ "
mutatione fieri, itidem concoctio ciborum in "
ventriculo, mutatio eorum eſt in propriam eius "
quod nutritur qualitatem. Vbi & hoc notan- *Idem cap.*
dum eſt, quod noſtram confirmat opinionem, *7. lib. 3.*
Galenum manifeſtè aſſerere χύλῳ nutriri ven-
triculum, quum non ſcribat abſolutè, coctionẽ
ciborum, eſſe mutationem eorum in propriam
ventriculi qualitatem, ſed inſuper addidit, eius
corporis quod nutritur. Nam quæ pars com-
modius nutriri poteſt χύλῳ, quàm ipſe ventri-
culus? Inteſtina quidem ex eodem nutrimen-
tum capeſſunt (autore Galeno) vt quæ ventricu- *Lib. 3. de*
li naturam & ſubſtantiam proximè referant: at *fac. nat.*
ventriculo qui primam fecit elaborationem, *cap. 13.*
æquum eſt vt prima fruitio concedatur, ſi quæ
pars χύλῳ nutriatur, vt Galeni verba ſignificãt.
Sed quid in his diutius moror, quum iam à Ga
leno ſatis ſuperque perſuaſum ſit, nihil eſſe in
rerum natura quod attrahat propter ipſum tra
hi, ſeu trahendi functionem, imò vt eo cuius
per tractum ſit compos fruatur? Galeni verba *Lib. 3. de*
ſunt: οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων ἕλκει τι δι᾽ αὐτὸ τὸ ἕλκειν, *tac. nat. ca.*
ἀλλ᾽ ἵν᾽ ἀπολαύσῃ τοῦ διὰ τῆς ὁλκῆς εὐπορηθέντος. At- *6.*
qui ventriculum cibos ad ſe trahere, & ample-
cti, multóque tempore continere, nemini du-
bium eſſe poteſt. Quamobrem eodem autore
ſic tandem inferre licebit: Si retinet & fruitur, *Cap. 7.*
etiam ad eum finem ad quem ſic retinet & frui- "
tur, vtitur. Porrò is finis eſt, vt eius quod in "

" qualitate conueniens cõſentiénſque eſt, partem
Cap.13. aliquam capiat. Et deinceps: venter non idcirco
" circa cibos ſe contrahit, quò reliquis partibus
" eos reddat accommodos: (ſic enim non tam na
" turale eſſet organum, quàm animal quod ratio
" ne menteque præditum quod melius eſt elige-
" ret) verùm ipſe circa cibos ſe conſtringit, quod
" totum eius corpus & attrahendæ propriæ ſibi
" qualitatis, & eadem fruendi, ſicut ante monſtra
" tum eſt, vim obtineat. Accidit verò interim vt
" cibos alteret. Iam verò vbi impletus & ſatiatus,
" eorum humore eſt, pro onere eos de cætero ha
" bet. Ergo quod redundans eſt ſtatim abiicit, ac
" deorſum trudit: ipſe ſcilicet ad aliud opus (nem
" pe vt agglutinet) conuerſus. Ex his quæ fuerit Galeni ſententia, ſatis declaratur: ventriculum, inquam, ſibi duntaxat, de aliis partibus nihil ſolicitum, cibaria concoquere. & ex χύλῳ perfectè nutriri. Non enim delectari ſolum (vt quidá interpretátur) & eius commercio iucundè frui aliquandiu, dixit, ſed chylum etiam pati agglutinationem conceptis, verbis exprimit. Prius verò docuerat, πρόσφυσιν, id eſt agglutinationem neceſſariò præcedere nutritionem, & ſequi πρόσθεσιν, hoc eſt appoſitionem. Non igitur impropriè dictâ nutritione, & certa quadá (vt loquuntur) refocillatione, ventriculum nutriri Galenus voluit: ſed eodẽ modo quo reliquas omnes noſtri corporis partes. Cur enim diceret, vbi impletus & ſatiatus eorum humore eſt, quum ſatietas non prius accidat, quàm exhauſtæ ſub-

Cap.11. lib.1.

ſtantiæ

ſtantiæ inſtauratio facta ſit, quam propriè nutritionem vocamus? Id magis exprimit alio in loco, inquiens: Conſtringitur venter ad cibos, τὸν »
οἰκεῖον ἑαυτῇ χυμὸ ex illis eliciens, quo ad ſatura- »
tus ac perfectè repletus fuerit: quicquid ſuper- »
eſt excrementi, in ieiunum reiicit. Attrahit inde »
etiam iecur cibum in ventre prius concoctum, »
qui non ea quidem cauſa à ventre immutatur, »
vt iecori ſuppeditetur. Et paulò poſt: Sicut ven- »
tris reliquiæ iocinori accommodæ ſunt, eodem »
modo quod à iecoris alimento ſuperuacaneum »
eſt, reliquis omnibus vtile efficitur: neque tamē »
illorum cauſa iecur nutrimentum immutaue- »
rat. Quibus ſanè verbis apertè docet Galenus, »
cibos in ventriculo contentos, illius conueniēs atque proprium eſſe alimentum, cùm vocet οἰκεῖον τὸν χυμὸν, id eſt familiarem ſuccum. Præterea, perfectam eſſe nutritionem, quum ea ſatietur ac perfectè repleatur. Denique, quicquid ſupereſt, id ventriculi ratione excrementum eſſe, reliquis partibus futurum conueniens alimentum. Sic enim Natura mirè ſagax & prudens, corporibus animalium prouidit, vt quod parti vni iam diſplicet, alteri iucondiſſimum habeatur. Atque (vt præmonuimus) ventriculum ea ſorte condidit, vt quod vniuerſo corpori vtile foret, eo delectaretur: quodque ventriculo ſatiato iam eſſet oneri, reliquis partibus maximè conueniret. Vnde Galenus: ventriculus ſua ipſius cauſa nutrimentum ſuſcipit, inquit, vt eo tū fruatur, tum quod ſibi deſit ſuppleat: eóque am- »
plecti

Lib. 4. ſani. tu. circa finem.

" plectitur id vndique ac retinet totum, quoad ſi
" abundè ſatiauerit. Idem vbi ali præterea non de
" ſiderat, πυλωρον recludit, ac quod ciborum ſu-
" perfluit exprimit, peſſumque ceu alienum onus
" trudit. Id meſaraïcæ alimentum ad ſe rapiunt,
" quod ἐκ της ὁμιλίας quam in ventriculo habuit,
" & alteratum, & animali magis idoneum eſt ef-
" fectum. Tot Galeni ſententiis in medium prolatis euidentiſſimum fit, chylum ventriculi conueniens eſſe alimentum: nec eo ſolum delectari, ſed etiam perfectè nutriri. Cæterùm, nonnulli qui ſe putant cæteris argutiores, ventriculi internam quidem partem, quæ neruoſior exãguiorque membrana eſt, ex chylo portiunculam delicatiorem haurire, ſibiq; ad delicatulam nutritionem, & veluti cupedias apponere, præter quam ſolidius alimentum ex venis accipiat oportet: externam verò tunicam, multò craſſiorem ac carnoſam, ſanguine tantùm ali, nullam chyli partem guſtare. Quæ diſtinctio prorſus inepta mihi ſemper viſa eſt, & à Galeni placitis aliena, niſi quando ſibi contradixerit. Nam aliàs totum ventriculi corpus cibo nutriri, aliàs ventriculi tunicas in plurali numero exprimit, vt non minus externam quàm internam ſignificet, vt cùm ait: Quod in cibis optimum eſt, id halitus ſpecie & paulatim ſibi attrahit, atque in

Lib. 3. de fac. nat. ca. 7.

" tunicis ſuis reponit, iiſdemque adiungit. Vbi a-
" bunde ſaturatus eſt, quicquid reliquum nutrimenti eſt, velut oneroſum quid reiicit. Et dein-

Cap. 12.

" ceps: venter poſtquàm abunde cibis eſt ſatiatus,

&

&quod vtiliſſimum ſibi in his eſt,in tunicas ſuas ,,
ſugendo repoſuit, tum quod reliquum eſt tan- ,,
quam alienum onus reiicit. Totum verò cor- ,,
pus ventriculi τῷ χύλῳ perfrui, expreſſis verbis ,, *Cap.13.*
docet,inquiens: Ipſe idcirco circa cibos ſe con- ,,
ſtringit,quod totum eius corpus & attrahendæ ,,
propriæ ſibi qualitatis, & eadem fruendi, vim ,,
obtineat. Cur igitur(inquies)venas ſortitus eſt ,,
ventriculus, admodum euidentes & multas, ſi
χύλῳ integrè nutritur? An non vt ventriculo ali-
moniam ſuggerant,ad hunc ex vena porta ve-
niunt, ſed potius vt chyli portionem aliquam
iam inde extrahant? Id quippè videtur,ſi Gale-
ni dogma recipias, rationemque minimè detre
ctes.Ille ſiquidem palam aſſerit, cum anatomes
peritorum turba,ventriculi venas ſucculentio-
ris ab illo confecti cremoris partem aliquam ad
iecur,non aliter ac meſaraïcas,deducere.Quod
verò non lacteo colore, qui eſt chyli optimi
proprius,ſed rubeo & ſanguineo ſuffuſæ ſpectẽ
tur venæ,vel ſtatim ab ipſa inſertione, id dicto-
rum fidem non minuit:confirmat autem magis
paradoxũ illud quo aſſerimus,venis propriè cõ-
uenire αἱμάτωσιν. Nam ſimul ac venas ſubiit chy
lus ex ventriculo attractus,non aliter quàm quẽ
exugunt meſaraïcæ,ſanguinis formam ementiri
incipit.Fuit autem valde neceſſarium,vt ex vena
porta(per quam alimenta hepati offeruntur)ad
ventriculum ſubirent venæ, vt cum illud exhau
ſtum eſt, cibóque ſtatim refici debet, ab hoc via
breuiſſima trahere poſſet alimentum. Porrò
eædem

Ad quid venas habet ventriculus.

Dec.1. parad.4.

cædem ventriculo auxiliantur, & alimentum (si placet) reponunt quod acceperant: dum scilicet is laborat inedia, & cibi non offeruntur. Nam conuenientissimum ventriculo nutrimentum est ex oblatis eduliis, quæ maximè & primum expetit. Quod si non statim concedantur famelico, vndecunque potest materiam qua sese expleat mutuatur rapitque. Est autem ventriculo omnium iucundissimus, cùm deest recens, chylus quem ipse dudum concoxerat, quique adhuc in suis venis inclusus, non longè discessit. Hinc igitur per inedias tantùm, & vrgente fame, allicit alimentum. Quod si nõ sufficiat, rem aliam quamuis attrahit, vel excrementitiam, vt infestissimam valdeque molestam famem sedet. Hæc Galeni sententiæ conuenire, sequentia docent: In sanis (inquit) sæpenumero per longiora ieiunia sanguis optimus ad ventriculum nutriendi eius gratia fertur. Et deinceps: Ventriculus per venas in longioribus inediis proprium attrahit humorem. In quibus verbis obseruandum est, proprium ventriculo humorem dici hoc loco, qui non multo ante ex ventriculo haustus fuit. Eundem verò sanguinem optimũ appellat, quod sit ventriculo conuenientissimus, nondum sanguinis elaboratissimi naturam obtinens. Talis siquidem vena caua potissimum, aliísque deinceps continetur, quum assiduè maiorem perfectionem accipiat. Ab illa verò nulla, quantumuis exilis, vena ventriculum petit. Ergo non nisi per inediam, & conuenientioris ali-

Lib. de atrabile.

menti

menti (qualis eſt chylus) penuriam, ventriculus à venis alimentum mutuatur, de Galeni ſententia: qui tanquam id rarum ſit, aut vix probabile, inquit: Illud minus mirandum eſt, ſi per quas venas à ventre in iecur facta eſt digeſtio, rurſus ex iocinere in ipſum trahi aliquod alimentum in longiore inedia poteſt. Et paulò poſt: Si venter manere ſine cibo cogatur, hoc tempore à venis quæ in lactibus ac iocinore ſunt, nutrimentum trahet. Et rurſus: venter quo tempore ipſe nutrimenti eſt indigus, animal verò non comedit, hoc ab iis quæ in iocinore ſunt venis, rapit. Quæ verba aperte docent, aſſumptis cibo potuque ſatiari ac refici ventriculum, neque alio egere alimento, quandiu hoc ſuppetit. Vbi verò deſcenderit, tunicíſque appoſita nutriendo ventriculo conueniens portio abſumpta fuerit, mox eſurire, ac tandẽ latrare incipit ventriculus. Tunc niſi ingeratur cibus, aliunde trahit alimenta, quæ minus conueniunt: nempe quicquid illi fit obuiam. Quod Galenus ſic explicat: venter, ſi melius paratiuſque nutrimentũ habet, externum (vtpote iecoris ſanguinem) nõ poſtulat. Sin aliquando poſtulat, nec eius copia eſt, excrementis impletur. Ea ſunt, ſanies quædã bilioſæ pituitoſæque, atque ſeroſæ, quas ſolas trahenti illi, tum ſcilicet cùm nutrimento indiget, iecur remittit. Quamobrem venarum quæ ventriculum circunſtant, munus proprium & primum eſt, ab hoc chylum arripere, dum ſinit: ſecundum verò, & quod minus ſæpe exercetur,

Lib.3.de fac.nat.ca. 13.

Lib.3.fac. nat.cap.13

cetur,

cetur, ventriculo alimentum suppeditare. Qui his rationibus & autoritatibus non acquiescũt, quæso mihi respondeant: Cur, si sanguine sat bene nutritur ventriculus, quandiu copiosus est in vasis sanguis cibum appetimus, quum venter non aliis prouideat, sed sibi tantum quærat alimoniam? Atqui plenum est sanguine iecur, quo tempore rursus est nobis comedendum, vt ventriculo satisfaciamus. Nam dum hic appetere incipit, iecur nuper cócesso chylo in sanguiné mutato turget. Quid quod natura animalib⁹ male prouidisset, si sanguis vẽtriculo nutriendo familiarissimus esset: quandoquidẽ eo contentus nõ aliud appetiisset, neque cibos de nouo assumere fame irritatum animal coëgisset. Nam si conuenientior non est chylus, cur illi studet ventriculus, quum deficientis tantùm atque necessarij desiderium quoddam Natura partibus singulis, perinde ac plantis, indiderit? Cùm tot absurda illos circumueniant, qui ventriculi accõmodum nutrimentum ex χύλῳ esse negant, etsi Galenus palam id asseueret, nescio quibus rationibus suam ipsi tutari queant opinionem. Quas.n. Fernelius adfert (pudet dicere) nihil moror: pastionem eam quam ex chylo ventriculus capessit, veram nutritionem non esse appellandam, sed ex qualitatis cognatione & conuenientia delectationem quãdam & satietatem nutritionis æmulam. Eius verò assertionis causam proponit, quod dum fœtus vtero continetur, totus ventriculus puro ac syncero sanguine aleba

Vide cap. 13. lib. 3. fac. nat.

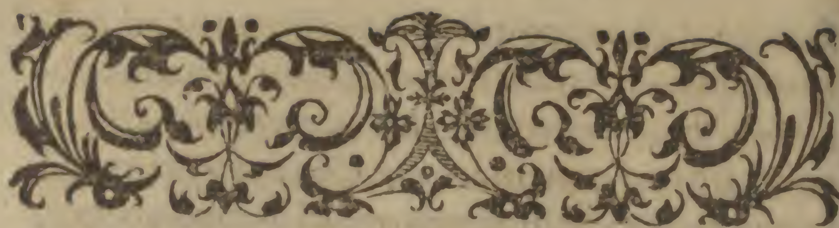
Cap. 1 lib. 6. physiol.

alebatur,nullo nimi rum tum vſpiam exiſtente chylo. Cui hoc reſpõ ſum volo: quandiu fœtus vtero includitur, vētriculũ peculiarē ſuã actionē minime exercere, vti neq; ipſum pulmonē. Cúque animalis fames deſit,quia plantarũ modo viuenti fœtui maternum corpus aſſiduè ſuggerit alimoniam,& cibos appe tere neſcit ventriculus,& iis facillimè caret. Aſt vbi iam in lucem emiſſo,animalis illa appetentia cibos attrahere ſuadet,iiſdē nutriri aggreditur. Cur enim traheret, niſi conuenientis qualitate incitatus, ipſo Naturæ nutu eos ſibi idoneos perciperet? Quod verò ſubiungit Fernelius,grandiorē ventriculum cumulatiùs atque perfectiùs ali poſtulare: eum ex ſanguine nutriri & incrementum ſuũ capeſſere minus infert, quàm ex aſſumpto cibo. Eadem quippe ratione dicã, lacte potius quàm ſolidioribus alimētis nutriendos eſſe homines,quia primis ſaltem annis lacte duntaxat aluntur. Grãdiores enim cumulatius atque perfectius nutriri poſtulãt. Eſt autem lac ſanguine ſyncerius,ac magis elaboratũ. Aſt quemadmodum natu maiores ſolidioris alimenti vſu robuſtiores euadunt,ſic ſanè vētriculus ipſe delectis cibi melioribus quibúſq; portionibus cõmodè nutritur,ac in dies potentior reddi ſolet. Subdit Fernelius: Oſſa, quæ longiore interuallo quàm ventriculus à ſanguinis natura recedunt,ſanguine ali fatemur: quanto igitur magis ventriculi membranæ ſanguinē pro ſuæ naturæ cuſtodia requirent? Huic argumēto à nobis ſatisfactum eſſe puto, quũ prædiximus ventriculum fœtus

nulla animali fame agitatū, more aliarum partium viuere. Quæ enim sola naturali appetentia tenentur, haud incómodè satiantur omnibus cómuni succo. Cui verò parti præstantior sensus atque fames inest, alterius generis alimẽtum cóueniebat: quod tamen ipsa nõ traheret, nisi præter aliarum cómunem sortẽ, peculiari cibo esset nutrienda. Postremò, qui fiat vt cibus ventriculo conceptus famẽ & appetentiā sedet atque saturet, si is neque vẽtriculum pascit, neque nutrit, docere nititur. Verū quid de animalis appetentiæ ex primo ciborū occursu satietate & expletione sentire oporteat, à nobis paulò ante fuit expositum. Superest vt iis demum satisfaciam, quos mecum sic agentes audire videor: vẽtriculum verè & solidè totum χύλῳ nutriri, quando id certissimè demonstrasti, persuademur. Sed heus tu? Spermatica omnia & exanguia membra semine propriè nutriri, superius ex Galeno probasti. Quid nunc ventriculo aliā assignas materiam? His respondeo, membra omnia quę sanguine nutriuntur, hunc sibi de nouo præparare & concoquere, nulli dum assimilem, præter quā generi carnoso. Nam qui per vniuersum distributus est sanguis, ad ossium, cartilaginum, ligamentorum, neruorum, aliorumque similium nutritionem, is nunc assumptis cibis crudísque, proportione quadam respódet. Illæ sanguinẽ primum in mediā quandam substantiā transmutant, quę mucco similis oblinitur partibus prædictis: ossa verò medullā

faciunt

faciunt atque recondunt. His alimentis ad mẽbrorum nutriendorũ materiã iam proximè accedentibus, ventriculi chylus rectè cõparatur: cuius portio cõuenientior, eius corpori primũ agglutinatur, deinde ventriculi formã accipit, quemadmodũ aliæ partes exãgues ex muccoſo illo humore à ſe præparato, familiarẽ partem ſibi apponunt, & deniq; aſſimilant. Id iam ſpermatis nuncupationẽ meretur, vt etiã quæ ventriculum alit chyli portio. Cùm verò abſolutè pronuntiamus, chylo nutriri ventriculũ, τὸ οἷον τροφὴν, (vt loquitur Hippocrates) ſignificamus: ſanguinẽ verò, aliis partibus multis cõueniens alimentum non eſſe ventriculo prima ratione dicatum. At nutrimentũ ventriculi, vt aliarum partium ſpermaticarum, quod propriè nutrimentum eſt, nempe actu iam nutriens, ſeminis materia eſt, quam vltimum & accõmodatiſſimum alimentum vocauit Galenus, inquiens: *Lib. I. de*
Ne opineris ſingula ex principalibus membris *ſemine cap.*
è ſemine à principio conſtitiſſe, aliunde verò *II.*
„ ſuũ vltimum, atque accõmodatiſſimum habere
„ alimentũ. His diſtinctionibus ſanè intellectis, omnibus cõpertum eſſe video, partes omnes exangues ſemine à ſe cõfecto deperditã ſubſtantiam reficere & reparare. ventriculo autem huius materiam à χύλῳ ſuppeditari propriè, primumque, & ſemper, niſi per longiores inedias: aliis verò ſanguinem diſtribui fere omnibus, ex quo illud generent.



SINGVLAS PARTES nostri corporis humore à se attracto commodè nutriri, vt lienem sanguinis fæce, cystin felleam bile, renes seroso sanguine, & vesicam vrinariam sero: Ad honestos iuuenes, ANTONIVM BELLAM, ET GASPARVM TAILLADAM *Hispanos, Medicinæ studiosos.*

PARADOXVM VI.



AVDIO permultos ex condiscipulis vestris sibi persuadere non posse, quod nuper inter prælegendum asserui: splenẽ fæce illa sanguinis (quã succum melancholicum Galenus propriè vocat) nutriri, vt cystin felleam à se attracta bile, renes seroso sanguine, & vesicam vrinariam sero. Hæc equidem (vt verum fatear) tũc vt verisimilia tantum, ac probabilia exposui: at cum deinceps rationes quibus suffulciri queant, examinaui, nihilque absurditatis ad eiusmodi assertiones consequi, deprehendi, παράδοξα certe verissima iam esse defendo. Rem, vt postulastis, paulò fusius declaratam proponam, allatis demonstrationibus ex Galeno, quibus aduersarios sic vrgeo, vt non sit facile contradicere. Vos hanc opinio-

opinionem (quæſo) tutari poſthac non vereamini, præſertim cum de iis ſit, in quibus errorem non ſequitur vllum vitæ humanæ damnum. Siquidem naturæ opera in talibus ſolum perſcrutamur, atque finem cuius gratia inſtituuntur, alium alii aſſerimus. Sed iam ad inſtitutum aggrediamur, atque ſigillatim quæſtionis huius multiplicis partes diſcutiamus, vt rei veritas, ex confuſa alioqui & obſcura ſententia, (ceu tenebris) eliciatur. Quia verò maxima argumentorum hic proponendorum pars, ex iis dependet quibus demonſtramus, etiam ventriculum ſuo χύλῳ nutriri: paradoxum de ea re cō ſcriptum etiam mitto, quod vt attentiùs legatis obſecro. Nam ſic facilius vobis perſuaſeritis, quæ mihi nunc docenda obiiciuntur: neque erit neceſſe illic fuſius explicata, quæ ad rem iſtam pertinent inutiliter repetere.

QVI GALENI doctrinam ſequuntur, haud grauatè recipiunt, Lienem ſanguinis fæce & craſſamento (τὸν μελαγχολικὸν χυμὸν propriè Græci vocant) verè nutriri, non tantùm frui, vt aliqui loquuntur. Nam lien à natura factus eſt, vt lutoſi fæculentique ſanguinis in hepate confecti eſſet receptaculum. Hunc autem ad ſe per venæ portæ truncum multiplici ſobolæ diſtinctum, ceu familiarem conuenientémque, ſibi allicit & exugit. Nō enim attrahit, vt reliquum ſanguinem reddat puriorem, quum nulla ratione vtatur: ſed quia gratum iucundumque ac

proprium illi est alimentum. Nam talis est à Natura splenis temperies atque constitutio, vt nigro, terreno, acidoque vel acerbo nutrimento bene conseruetur, quum & ipse niger sit, & austeri saporis. Præter quas nobis manifestas qualitates, illa est inexplicabilis & recondita proprietas, ex totius substantiæ similitudine proueniens. Cæterùm, vt nihil prorsus est simile, partibúsque animalis nutriendis idoneum, quod ab iisdem elaboratum non sit: quemadmodum ventriculus cibos sibi iucundos concoquit & præparat, vt ab iis nutriatur: sic lien fæce sanguinis gaudet, quòd in ea portio multa substantiæ sibi conuenientis insit. Proinde ad se tractam multa cura studioque elaborat, conficit, ac suæ nutritioni aptam reddit. Si quid elaborationem refugiat, atque illius nutritioni ineptum sit, vt suæ substantiæ adaptari nequeat aliò reiicitur. Atqui (dices) lienem tenui sangui-ne ali asseuerat Galenus. Inquit enim: Hepar quidem ex rubicundo & crasso sanguine, splen autem ex subtili, sed nigro. Cur igitur crasso illo & fæculento sanguine, non modo delectari, verumetiam nutriri asserimus? An Galenus idē nobiscum sentit, quum tenuem illum sanguinem, lienis alimentum esse intelligat, qui ex crasso attenuatus est caloris natiui auxilio, quē frequentes arteriæ suppeditant copiosum? At is crassior est adhuc, quàm quo reficitur hepar, si inuicem compares. Hepatis verò caro (hoc est

Lib. 4. de. vsu part.

est παρέγχυμα) sanguinis in suis venis contenti, puri & defæcati, crassiore parte gaudet: vt lien subtiliore eius fæcis quam attraxit, portione. Porrò ad lienem solum peruenire synceru sanguinis limum, atque adeò fæcem ipsam, manifestè prodidit Galenus, dum ait: Splen & renes non solum familiarem adducunt & rapiunt humorem, sed splen quidẽ cum illo attrahit etiam aliquid sanguinis, quem antequam ad splenem perueniat, venæ quæ sunt in ἐπιπλόῳ ad seipsas attrahunt. Quæ verba euidentissimè docent, solam sanguinis fæcem ad lienẽ peruenire, eámque splenis familiarem esse alimoniam. Nam (vt idem rectè pronunciauit) nihil trahit propter ipsum trahi, imò vt eo cuius per tractũ fit compos, fruatur, quod ἀξίωμα in hac tota disputatione firmissimum nobis præbet fundamentum. Eodem quippe argumento probamus, cystin felleam bile à se tracta nutriri, cùm non vt sanguinẽ purget, sed quod tali materia comprimis delectetur, bilem attrahat. Alioqui non tam naturale esset organum, quàm animal ratione præditum. Licet etiam Galeni autoritate probare, quàm sit conueniens bilis suæ vesiculæ. Nam vbi docet, cur vesicula, renes, & lien non eguërunt exactiore sensu, ait: Non enim attrahere possent huiusmodi superfluitates, nisi sit aliqua eis communicatio cum illis secundum qualitatem. Vnicuique verò quod cognatum est & familiare οὐκ ὀδυνηρὸν omninò & innoxium est. His igitur organis meritò non

Lib.5.de vsu part. cap.6.

Lib.3.de fac.nat. cap.6.

Lib.5.de vsu part.

« dedit Natura sensum ampliorem, quum non
« deberent vnquam lædi à contentis ipsis super-
« fluitatibus, &c. Neque est quod obiicias, humo
rem qui à vesicula trahitur, nondum meram es
se bilem (quam planè excrementum esse, nullique parti nutriendæ idoneam volunt) sed gratum humorem huic confusum simul allici. Vel, vt alij dicunt, sanguinem valde biliosum à vesicula trahi, in quo parũ sanguinis & plurimum bilis insit: atque illo in vesiculæ nutritionẽ absumpto, synceram bilem superesse, quæ tunc primum excrementi nomen assumat, & à suo vase reiiciatur. Verùm quî Galeno satisfacies, cui placet vesiculam ad se trahere bilem synceram, alterique humori impermixtam? Id quod vel sententia nunc citata satis declarat, vbi non lædi à contentis superfluitatibus, sed potius delectari, scribit. Sed multò euidentiùs, cùm ait: vnaquæque pars attrahens familiarem & proprium humorem, per ampla quidem orificia,

Lib. 5. de vsu part. cap. 6.

« non solum ipsum, neque mundum, neque syn-
« cerum potest attrahere, sed quadã permistio-
« ne adulteratum corruptumque. Si verò in sub-
« tilia valde orificia attrahentium organorum fi-
« nes terminentur, impermixtum hoc modo &
« syncerum exactè attrahent familiarem humo-
« rem. Rationabiliter igitur quæ est in hepate
« cystis, inuisibilibus & strictis exactè finibus
« implantatorum ab ea ad viscus vasorum, v-
« num solum attrahit humorem non adulte-
ratum

ratum alia qualitate, ad quem ſcilicet attra- »
hendum Natura ipſam præparauit,&c. Ergo »
puram quàm exactiſſimè fieri poteſt bilem at-
trahit veſicula, in eóque humore gratam ſibi ac
vtilem materiam nanciſcitur,qua omnium cō-
modiſſimè nutriatur. Reliquum verò illi eſt ſu-
perfluum & iniucundum, quemadmodum chy
lus ventriculo,vbi grata portione ſatiatus & ex
pletus fuerit.Atque vt ille in inteſtina quod ſibi
excrementum eſt reiicit, ita & cyſtis fellea in
duodenum protrudit bilem ſuperfluam, quæ
nulli deinceps parti futurum eſt alimentum.
Quippe ſyncerior eſt eius natura,quàm vt poſ-
ſit variis conuenire particulis. Sanguinis verò
& chyli natura eſt valde heterogenea: vnde va-
riis partibus facile ſuam peculiarem alimoniam
præbent. nam quod vni diſplicet, alteri eſt ma-
xime familiare & iucundum.Bile igitur ſola gau
det veſicula,eademq́ue nutritur. Quod ne ab-
ſurdius dictum videatur, quum id iam omni-
bus perſuaſum videam, nullum animans, nul-
lamq́ue animalis partem amaris nutriri, ſed tā-
tum dulcibus: illud memoria repetendum ve-
nit, quod toties philoſophi & medici inculcāt,
noſtri corporis partes, quantum ad nutritio-
nem attinet,plantis eſſe ſimiles. Sicuti enim ſo-
lo appetitu naturali affectæ ſtirpes, ex terra
quod ſibi familiare eſt attrahunt, ſic & anima-
lium quæuis particula. Atqui familiare id,plan-
tis varium eſt, non ſolum dulce,ſed & acidum,
& auſterum,& amarum,& ſalſum, καὶ παντοῖον,

Lib. de na hum. & Gal. lib. 2. de elem.

id eſt multifarium, vt loquitur Hippocrates. Amaris verò gaudere plurimas, amarus cortex, amari frondes, amarúſque fructus id ſatis probat. Similibus quippè omnia delectatur ac cómodè veſcuntur, qualiacunque fuerint. Similitudo verò eſt, ex temperamenti certa conditione & natura, quæ conceptis verbis explicari nequit: proinde occulta proprietas nuncupari ſolet. Eam comitantur nonnunquam euidentes qualitates, quæ ſimilitudinem quoque arguũt. Nam vt lien niger eſt, ſaporeque acidus, nigro & acido humore delectatur. Neque enim dicendum eſt, ex nutrimenti ſui qualitatibus eam naturam ſortitum fuiſſe lienem. alioqui de cæteris omnibus particulis idem diceremus, albedinem, dulcedinem, duritiem, læuitatem, aut alias qualitates ex alimenti ſimili conditione ſingulis acceſſiſſe. Atqui nutrimentum à parte quæ nutritur alterari, nõ illam immutare (niſi admodum exiguè & inſenſibiliter vt vocant, ac ferè præter naturam) medici omnes fatentur. Sic itaque & fellis veſica. non ſolum ex temperamento (quæ tamen præcipua eſt familiaritatis occaſio) cum bile ipſa conuenientiam quãdam habet, vnde & trahendi vim ſortitur: verum etiã colore & ſapore ad bilis naturam proximè accedit. Cumque euidenter bilem ipſam attrahat, vt anatomes periti omnes aſſerunt, tali materia delectetur ac fruatur oportet: cum (vt axiomate illo ſup. diximus) nihil in rerum natura trahat, niſi vt eo cuius per tractum fit compos, fruatur.

fruatur. Quænam verò alia fruitio esse potest, quàm nutritio, quæ quidem conuenientis & familiaris materiæ appositione perficitur? Dices magnetem ferro delectari, & ob id ferrum recondita illa proprietate familiaritatis substantiæ attrahere, & ferri limatura gaudere, in eaq; diutius integris viribus seruari: nullam tamen fieri substantiæ ferri absumptionem, quæ magneti in alimentum cedat. Cui obiectioni responderi posset, quod nonnulli comprobatum esse scribunt, magnetem ferri limatura obrutũ grauiorem tandem euadere: vt sit manifestum aliquid ferri in se transferre. Nam etsi vita careat, nihilominus tamen similis materiæ applicatione & adhæsione cæterorum lapidum modo augescit. Quod si ferri æquale pondus manere affirmes, nec quicquam à magnete absumi: esto recipiamus nullam sensui euidentem accidere ferri consumptionem, quòd neque sensui manifesta sit magnetis corporis absumptio: quæ si fieret, illud (opinor) in restituenda resarciendaque substantiæ deperditione insumeretur. At fellis vesicula, vt aliæ quæuis nostri corporis partes, alimento destituta languet & contabescit, quòd perpetuum sit triplicis nostrę substantiæ effluuium, minimè obscurum. Propterea humorem quo delectatur & iucundè fruitur, etiam euidenter absumit. Is verò est, familiaris ille succus biliosus, quem ex sanguinis massa extrahit. Quod si non sufficiat, & in multa humoris à se attracti quantitate parum sit eius
quod

quod verum nutrimentum eſt futurum, ex propriis venis ſanguinem mutuatur veſicula, vti ventriculus. Idcircò etenim venas habuit cyſtis fellea, vt conuenientioris humoris inopia laborans, ex tenuiſſimo ſanguine bilem ſibi familiarem inſita facultate gignat, ad corporis ſui nutritionem.

Renes paulò aliter ſe habent: nutriuntur tamen & ipſi ſeroſo ſanguine, quem per venas arteriaſque emulgentes perpetuò attrahunt. Familiaris enim illis eſt aquoſior ſanguis, cuius quantitatem maximam vena caua continet, minorem arteria magna. Hinc igitur ſeroſum ſanguinem extrahunt, eiuſque meliorem portionem elaborantes ſibi apponunt, agglutinãt, & ſimilem ſubſtantiæ ſuæ reddunt. Quod ſupereſt, tranſcolatum per renum denſitatem in veſicam demittitur: atque id iam abſolutè ſerum, non amplius ſanguis ſeroſus, dici videtur, quod renibus excrementum eſt. Quidam non ineruditus, negat renes ſerum per ſe attrahere: ſed quemadmodum magnes acum ferream (inquit) ab occulta proprietate & ſubſtantiæ familiaritate attrahit, per accidens verò filum acui alligatum: ſic renes per ſe ſanguinem alliciunt, tanquam proprium & familiare alimentum: ſed quoniam ſanguis ille qui ſtatim ab egreſſu ex hepate venam aſcendit, eſt ſeroſo excremento plurimo mixtus, ſerum etiam renes trahunt per accidens. Ego verò ſeroſum quidem ſanguinem renibus conueniens atque deſideratum

tum

um alimentum esse profiteor: serum autem syncerius, eorundem excrementum, sed quod alteri parti, vt vesicæ familiare sit. Quamobrem vt ad hanc facilius perueniret, Natura eius conditionis renes effecit, vt sanguine seroso delectarentur. Sic enim fit vt serum ad vesicam proprius accedat.

Porrò quum hæc nostra opinio videatur accedere ad illam Lyci sententiam, quæ à Galeno censetur absurdissima, quibus eam improbet rationibus, examinandum venit. Vnico sane hoc argumento vtitur, quod absurdum sit renes tantam excrementi copiam habere. Quasi verò solis renibus istud accideret, non etiam ventriculo, cuius excrementum esse cõstat, chylum ab eo ad intestina reiectum. Quippè in maxima ciborum quantitate parum est eius quod alendo ventriculi corpore conuenit. Eodem modo quum serosus sanguis sit renibus iucundior, nec multum habeat eius quod nature valet, plurimum illi trahere cogũtur, vt in eo portionem conuenientiorem eligant, sibíque assimilent. At pulmo, & cæterę partes hepate superiores, quum natura sua puriori alimento gaudeant, nequeunt tantam excrementorum copiam colligere: nisi male affecto corpore vitiosi humores pro melioribus expetitis concedantur, vel laudabiles corrumpantur vitio partium. Accidit enim vt non modo pulmo, sed etiam partes eo superiores mirandam superfluitatum copiam reddant, vt in pleuriticis, & catarrho in

Lib.1.de fac.nat.ca. vlt.

pulmo

pulmones defluente laborantibus, quotidie ob- ſeruamus. Hi enim ſi facile expuant, intra paucos dies tuſſiendo plærunque reiiciunt, quæ pelluis tonſoria vix caperet. Sic quædam vlcera incredibilem puris quantitatem breui tempore accumulant. Quod igitur partes male affectæ aut morbi ratione, aut humorum prauitate patiuntur, id renibus & veſicæ ex natura preſcriptum eſt, vt excrementum multum producant. Cùm enim eo delectentur quod in multa quantitate parum nutrire poteſt, accidit vt plurimum excrementi coäceruent. Non aliter ſane quàm ſi quis vino, carnibus, & pani ſiligineo aſſuetus, horum inopia, vel cupiditati indulgens, fructibus fugacibus, oleribus, & pane furfuraceo veſcatur, & aquam bibat. Paucum enim ex horum maiore copia ſortietur nutrimentum, ſed maximam recrementorum quantitatem reiiciet.

Supereſt omnium παραδοξοτάτη opinio explicanda, qua aſſerimus veſicam vrinariam ſerum ad ſe trahere, non tantum excipere, & attracti portione iucundiſſima nutriri. Nondum enim abſolutè excremētum dici meretur, quod alicui parti eſſe poteſt vſui: neque prius lotium vel vrina vocari debet, quàm veſica ſatiata illud faſtidiat. Quod vt facilius quiſque aſſequatur, aduertendum eſt duplicem à nobis conſtitui excrementorum naturam. Alia eſt eorum quæ prorſus inutilia ſunt, & nulli parti nutriendæ, vel etiam delectandæ, conueniunt. atque talia propriè & abſolutè dicuntur περιττώματα. Alia

eſt

est eorum quæ alicuius tantum partis, non totius corporis respectu, excrementa vocantur, quo genere loquendi, chylum satiato ventriculo in intestina reiici tanquam superfluum onus & excrementum, dicimus, quanquam aliis deinceps profuturum sit. Vnde simpliciter & absolutè excrementum non appellant. Eo enim amplius concocto nutriuntur intestina: & portio plurima à venis mesaraïcis in hepar deuehitur. Reliquum paulatim impellitur per omnia intestina, vsque ad satis capax spatium quod in eo intestino visitur, cui ab argumento vel situs ratione, Recti appellatio est. Atque id primum excrementum est (vt Galenus ait) eorũ quæ nutrimenti ratione fiunt, & stercus dicitur: idque iam absolutè excremẽtum vocatur, quod nulli parti nutriendæ conueniat, neque vllam delectare possit. Propterea neque à recto intestino trahitur, sed duntaxat excipitur à superioribus impulsum. Villi siquidem recti huic inesse videntur, non vt fæces ad se trahat, sed ad transuersarum fibrarum firmitatem. Nam quum superiora intestina in ambabus tunicis orbiculares villos sortiantur, vt ocyùs quod ad illa trãsmittitur propellant: externa recti intestini & coli tunica rectos quoque obtinet, vt hi veluti vinculum circularium essent: ne forte cum illi duriores fæces extrudunt, inuicem abscedant & diuellantur. Ea enim potissimum de causa recto intestino (vt quod sicciora amplectatur excrementa) eius generis fibræ quàm plurimæ

Lib.1 san. tu.

tri

tribuuntur. Quod si quis velit, etiam rectum, vt est crassius, in aliorum excrementis aliquid deprehendere quod sibi vtile esse possit, eoque trahere à superioribus intestinis, concedam, modò stercus non prius censeat nominandum excrementum, quàm illi prorsus displiceat. Sic enim dum ex chylo sanguis efficitur, lien & bilis vesicula conuenientes sibi substantias, quæ iecoris excrementa sunt, attrahunt. Quicquid iis satiatis ac instauratis superest, excrementum vocitatur, non modo eorum respectu, sed totius corporis, quòd nullam deinceps particulã delectare possit: quo fit vt excernendum veniat, cùm à nullo trahatur Hepar vero (cuius præcipuæ partes sunt venæ) sanguine à se confecto satiatum, reliquum pro excremento habet, & reiicit in cauam. Id tamen absolutè excrementum non est, sed sanguis omnibus ferè partibus nutriendis necessarius. In eo siquidem diuersæ partes quod sibi conueniat offendunt, atque aliæ aliud extrahunt. Renes verò (vti prædiximus) serosum sanguinem, quo delectantur, hauriunt: eoque nutriti, serum iam purius & syncerius factum, illorum excrementum est, quod à se mox reiiciunt. Id nondum est planè inutile, neque excrementum absolutè dici debet, cùm à vesica trahatur. Non enim traheretur, nisi quadam substantiæ familiaritate cum parte quę attrahit conueniret, eamque nutrire & delectare posset, vt superius multis argumentis probauimus. Quod autem vesica ex renibus serum tra-
hat,

hat, Galenus quoque innuit, vbi ex professo de his disputat. Inquit enim: Non est diuersa ratio qua vrinæ per renes ferantur in vesicam, & qua sanguis in omnes animalis partes, nec etiã qua flaua secernatur bilis. Quippe si mõstratum sit in vnoquoque organo tractricem haberi vim, nullum negotium est eam ad reliqua transferre. Neque enim renibus Natura talem facultatem contulit, vasis iis quæ biliosum humorem trahunt eandem negauit: nec rursus his quidẽ tribuit, reliquis autem omnibus ademit. Et alibi: venter quidem postquam abundè cibis est satiatus, & quod vtilissimum sibi in his est, in tunicas suas sugendo reposuit, tũ quod reliquum est tanquam onus alienum subiicit. Idem & vesicæ faciunt, vbi quoduis eorum quæ attraxerint, vel multitudine distendens, vel qualitate mordens, redditur molestum. Ast idem aliàs sibi contradicit, vt cùm ait: Vesica nõ trahit à renibus, quemadmodum neque intestinã à ventriculo. Nos igitur rationẽ ipsam, potius quàm eius autoritatem, insequi decet. Ratio verò est ex vesicæ structura, quo argumento ipse Galenus in similibus vti consueuit. Hac autem vesicam trahendi facultate præditã esse monstrat: cùm villos sortiatur omnigenos, & recti quidẽ sint instrumenta attractionis alicuius euidentioris, quàm quæ à particulis quibúsque fit pro sui nutritione. Similes certè facultates habet vesiculæ felleæ, qua cum & structurâ conuenit. Dices, vesicam vrinariam omnis generis fibras ha-

Lib.2. fac. nat. cap.1.

Lib.3. de fac. nat. cap.12.

bere, vt cutem, ad ſolam extenſionem: quò ſcilicet facilius in omnem dimenſionem extendatur. nam ſæpe reddi capaciſſimam, & mox anguſtiorem, oportet. Sed quid de vreterum compoſitione reſpondebis? Cur hi per longitudinem ductas habent fibras? Nonne vt veſica per illos ſerum attraheret? Nam ſi tantum excernitur à renibus, neque alia parte attrahitur, vreteribus tranſuerſi villi erant conuenientiores, vt inteſtinis: quandoquidem iis ſeſe conſtringentibus continuo ſucceſſu in veſicam exprimeretur ſerum à renibus expulſum. Verùm quod gula ventriculo, id vreteres veſicæ præſtant. Sunt enim huius veluti manus, per quas ſerũ renibus iam diſplicens rapit. Ergo, ſi attrahit, eo fruitur ac vtitur: ſi bene eſt demonſtratum, noſtri corporis partes aliud trahere neſcire, quàm quod ſibi cõueniẽs & familiare eſt. Tale verò dicitur, quod illarum conditioni & naturæ congruit, quódque in earum ſubſtantiam (aliqua ſaltem vel minima portione) tranſire poteſt. Et quid quæſo abſurdi eſt, fateri veſicã tali cibo gaudere, quũ ipſa manifeſtis qualitatibus cum illo ſatis conueniat: præter illam, quæ nobis occulta eſt, proprietatem? Qui ſanè attẽtiùs legit, quę Galenus docuit, facilè intelliget, veſicæ vrinariæ ſerum qualitate cõuenire, atque ideo trahi, quódque magis eſt, retineri, donec vel multitudinis pondere, vel mordentis acrimonia offendat: non aliter quàm ventriculus cibos & attrahit, & nutritionis ſui cauſa diutius continet. At quia in

Lib. 3. fac. nat. cap. 5.

ſero è

ſero è renibus tracto, vix tanta eſſe poteſt eius quod veſicam nutriat copia, vt id ſolum ſufficiat: plurimum excremẽti ex eo prouenit, & veſica ex venis quas habet conſpicuas, ſanguinem pituitoſiorem, ſibi conuenientiſſimum mutuatur. Vbi ſero ſatiata eſt veſica, reliquum ceu onus ſuperfluum à ſe abiicit, non punctione vel acrimonia, ſi ſanum eſt animal, irritata. Nam vt ſcribit Galenus, de vrina loquens: Quum bene ſe habent omnia quæ ſunt in animali, neque aliud quid peccat in quauis particula, ſeroſarum ſuperfluitatum ſubſtantia nec acris nec doloroſa fit veſicæ. Tunc verò primum abſolutè dicitur excrementum, atque vrinæ appellationem propriè ſuſcipit, cùm veſicæ diſplicet. Quæ ſi vera ſunt, non primæ concoctionis, quæ in ventriculo & inteſtinis perficitur, neque alterius quæ in venis, ſed tertiæ quæ in ſingulis partibus celebratur, excrementum eſt cenſendum: haud aliter quàm ſudor, cui lotium & proportione & naturæ affinitate reſpondet. His auditis permulti ſubſannare, modeſtiores verò ſtupeſcere ſolent, quod abſurdiſſimum videatur aliquam noſtri corporis partem nutriri, vel minima portione eius quod vrina iam eſſe putatur, aut ſtercus. Sed cogitent (obſecro) ſues ſtercoribus gaudere atque ſuauiter veſci: quæ vt animalia ſunt perfecta, ſic vnica noſtri corporis parte longè digniora cenſeri debẽt. Nam veſicas, inteſtina, & alias partes, plantarum modo viuere omnes recipiunt, tam medici quàm phi

Lib.5. de vſu part.

losophi, quòd appetitu solo naturali, non animali, moueantur. Si igitur ex animalibus quædam stercoribus delectantur, alia frondibus & amaris arborum corticibus, pisces quàm plurimi luto & marinis sordibus, quum tamen animali appetitu incitata ad cibum capescendum moueãtur, sintque integra animalia, nostri corporis vnica particula sanè præstantiora: quid mirari debent, etiam inter nostri corporis partes esse nonnullas quæ talibus perfruãtur? Eodem planè argumento vti videtur Galenus, cuius autoritatem quisquis retinere volet, nostrę sententiæ statim suffragabitur. Inquit enim. Tãquam stercus hominũ, est canibus suauissimũ: ita iocinoris excrementorum aliud lieni, aliud bilis vesicæ, aliud renibus est iucundũ. Hæc etsi plęrisque παράδοξα videantur, iis tamẽ quos rerum naturam expendere minime pigebit, nequaquã videri παράλογα vereor. Vos ANTONI & GASPAR amicissimi, si quid est adhuc in quo hæsitetis, corã aperite, vt scrupulos, si qui supersint, pro virili mea parte, eximam. Nolim siquidem, nisi argumẽtis instructissimos, hanc meam opinionem tutandam suscipere. Vale.

Lib. 3. fac. nat. cap. 9.

FOR-



FORMATRICEM facultatem toto vitæ curriculo superesse, neque inertem, neque otiosam: & partes spermaticas semel deperditas non regigni, ob solius materiæ defectum: easdémque cæteris natura calidiores esse: ad generosum doctúmque iuuenem, D. THOMAM IORDANVM *Clausemburgensem Transsiluanum, Medicinæ studiosum.*

PARADOXVM VII.

CVM ME aliquando in scholis nostris disputantem audiisses, qua ratione partes spermaticæ non regignantur, contra vulgarem opinionem: nimirum ob solius materiæ defectum, nō quod vis formatrix agere desinat postquam fœtus est absolutus: obnixè rogasti (amicissime THOMA) vt argumenta quibus illa duo παράδοξα confirmare possum, tibi dictarem. Quàm lubenti animo tuæ petitioni annuërim meminisse potes: ast tunc temporis non licuit per ocium, qüod maximopere cupiissem, tibi satisfacere. Distuli coactus in aliquot dies: dilationis fœnus iam persoluere statui. Nam duobus illis quæ fides mea tibi dudum obligauit, tertium

addidi παράδοξον, quo docere nitor, partes ſpermaticas cæteris natura calidiores eſſe. Vereor ne multis abſurda ineptáque magis quàm paradoxa iudicetur ea ſententia: verùm intelligant, mihi ſat eſſe in tali exercitatione, quæ probabilia ſunt afferre in medium. Sic enim commodè exercentur adoleſcentium animi, dum nunc aſſeri, nunc infirmari eandem propoſitionem audiunt. De rei veritate hic (ſi nolint) meum iudicium minime expectent: argumentis modò reſpondeant. Tu verò, mi THOMA, tuo nomine ſuſceptum laborem æqui & boni cõſule: quodque tibi veriſimilius videbitur, vt ingenio atq; iudicio plurimum vales, amplectere. Nullius ſiquidem autoritati addictos eſſe decet veri ſtudioſos. Aduerſus Galenum, alióſque claſſicos autores diſputo, non vt ambitioſè ex illorũ reprehenſione laudem aucuper, ſed vt ex tali contradictione rei veritas magis ac magis eluceſcat. Eadem licentia Galenus, & Ariſtoteles, omnéſque ad vnum celeberrimi viri, in antiquiores præceptoréſque ſuos prudenter vſi ſunt: quod in rei naturalis ſtudio cuique liberũ ſit iudiciũ.

FORMATRICEM vim edito iam partu languеſcere, & mox aboleri vt dentes emiſerit, noſtri exiſtimant. Quum enim ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium duntaxat gignendorũ gratia hæc manet incolumis. Ea eſt Fernelij ad verbum opinio, cui dubitationem ſubiungit, quomodo facultates aliquæ intercidere dicantur, inquiens: Si fœtus vtero geſtatus

Lib.5.phyſiol.cap.3.

tribus

tribus illis continetur, editus verò dum adole- „
uerit duabus, reliquo vitæ curriculo vnica: quo „
nam illæ auolarunt? Perierunt ne prorſus, an il- „
lic præterea ignauæ iacēt, & quaſi feriatæ? Per- „
ſiſtit vna quidem facultatum ſubſtantia in diem „
vitæ ſupremum, neque à ſuis illa viribus manet „
deſtituta. Quorſum enim genito iam animali, „
eóq; edito, debeat procreādi vis perire? Quid „
illam ſuſtulerit? verùm quoniam prima illa ſemi „
nis natura, quò vires ſuas exprimat, idoneo cor „
poris alicuius & caloris adminiculo indiget, ci- „
tra cuius opem ne minimum quicquā efficere „
poteſt: quū certe aut mutila erit, & violata cor- „
poris integritas, aut ad effectionem materia de „
ficiet, tum illa vacabit, finémque conſtituet ope „
ri. Vt igitur magnetem allio perunctum, quia „
ferrum allicere non poteſt, trahendi facultate „
orbatum dicimus, aut ſaltem præpeditū: & cui „
ſuffuſio oculi aciem perſtringit, is obcæcatus di „
citur, eique adempta cernēdi facultas, aut certe „
impedita: ita & qui ſenio confectus effœtū cor- „
pus & emeritū adeptus eſt, augeſcendi, aut par- „
tes nouas gignendi facultatē non habet: & quæ „
in illo eſt naturalis pars animæ, ſi fortè illæſa ſta „
tuitur, intercepta tamen eſt & vitiis corporis ir „
retita. Fortè, dixit, etiamnū dubitās: quum pau- „
lò ante affirmarit, animę facultates aliquas abo *Cap. 2. circa finem.*
leri, intercidere exoleſcere, atque perire poſſe.
Quod nos falſū & erroneū eſſe putamus, vt de
formatrice nobis propoſita ſtatim demōſtrabi
mus: quæ nō modo nō aboletur, ſed in vitæ diē

extremũ permanens ab opere nunquã cessat. Siquidẽ non alia est vis Assimilatrix vocata, (ex nutrici famulantibus vna) quàm quæ in semine formatrix nuncupatur, vt nutritio est particularis quędã procreatio. Quẽadmodũ enim procreatio seu generatio est motio quæ ad nouam substantiã corpus perducit: ita & nutritio motus est quo nouæ portiunculę corpori adiiciuntur. Illa duabus ceu partibus absoluitur (docente Galeno) alteratione videlicet, seu substantiæ cõmutatione, & conformatione. Dũ enim ex semine fit os, neruus, cartilago, vena, arteria, vel alia quæuis pars, id in aliam naturã prorsus cõuertitur, atque substantiâ mutatur: simul verò eidem conueniẽs naturæ cuiusque partis figura effingitur. Et quid aliud (quæso) est, quæ in perfectis animalibus fit assimilatio, ipsius nutritionis terminus? Nõne hæc accidit, alimento in corporis substantiã transeunte, atque particularum deperditionẽ restituente? quod fieri non potest, quin partium quoque formam accipiat, Quandoquidẽ vt sanguis tandẽ ossis pars euadat, ossis qualitates omnes assumat necesse est, non solum essentiã mutet. Ergo non modo formatrix, quæ Procreatricis pars est duntaxat, verum etiã Procreatrix ipsa perpetuò manet, quãdiu viuum est animal: (nã tandiu etiã nutritur) habétque deinceps assimilatricis nuncupationem, quæ in prima cõformatione procreatrix vocata fuit. Galenus rectè in ventris, gulæ, intestinorum, & arteriarum tunicis, vim alteratri

Lib.1. fac. nat. cap.5.

Lib.1. de fac. nat. cap.6.

teratri

neratricem inesse, quæ eas particulas generauit, pronunciat: quibus verbis apertè significat, eam facultatem quæ particulas primum conformauit, etiamnum in ipsis manere. Attamen dum absolutum est corpus, nihil de nouo moliri potest, quòd desit materia: sed eam tantum resarcit, quæ in euitabili quadam necessitate continuò dilapidatur substantiam, vt proprium opus quàm diutissime fieri potest integrum conseruet. Et quid obstat quo minus assimilatrix nunc vocitetur, quæ olim formatrix dicta est, quum vtriusque idem sit effectus? Siquidem formatrix in vtero ex proposita materia corpus fabricauit, ei assimile à quo semen decesserat. Hinc non modo speciei conseruatur similitudo, sed & parentum quoque effigies innatis plærunque apparet. Quæ cùm ita sint, cur ea vis non rectè Assimilatrix nominabitur, quæ sibi solam assimilationem proponit? Cur dicere solemus, quædam vitia ex prima conformatione pendere, si præter eam nulla est deinceps? Nonne ea loquendi forma, præcipuis medicorum vsitatissima, omnium manifestissime significatur, aliam esse conformationem quæ secunda dici mereatur? Eam extra vterum exerceri, id etiam denotat, quod Galenus quoties illã priorem apertius indicare studet, scribat: primam conformationem, quæ scilicet fit in vtero. Eadem planè facultas est, quæ de subiecto alimento iis quæ insensibiliter effluunt ac dissipantur assimiles portiunculas reponit, quo nomine

Aſſimilatrix dici meruit. Fateor integram partem nullam hæc conficere valet, non arteriam, non venam (niſi admodum rarò, ſi Galeno credimus, vel nunquam vt ipſi putamus) quia materies ex qua ſingulæ partes conformatæ ſunt, in prima generatione tota fuit abſumpta. Etſi vero indies ad earumdem nutritionem illi aſſimilis gignatur, non tamen ſufficit ad nouę particulæ procreationem: quia ſingulæ partes ſibi tantum peculiare alimentum aſſimilant quo defluxa ſubſtantia reſtituatur. Si qua verò prorſus periit, nõ eſt quæ illi reponendæ ac gignendæ materiam paret aut conficiat: quum ſingulæ ſui conſeruationi duntaxat incumbant. At in prima conformatione omnibus communis ſubiicitur materia: quæ ſi quantitate par ſit, (vt magna ex parte eſſe ſolet) corpus ſuis partibus abſolutum conficitur. Sin iuſtò parcior fuerit, alicuius partis defectus apparet: vt ex copioſiore, aliquarum partium numerus vel magnitudo naturalem excellit. Ergo materiæ inopia potiſſimum facit, quo minus particulæ nouæ fingantur, quum formatrix facultas (quæ deinceps Aſſimilatrix vocatur) non ſit abolita, imò neque ocioſa, ſed id perpetuo reſarciat & inſtauret quod ſenſim deperit. qua ratione certe corporis partium figuram conſeruat. Vnde etiam licet probare, aſſimilatricem vim non aliam eſſe quàm formatricem. Quippe vt eiuſdem eſt artificis calceos nouos parare, & diſſutos conſuere, attritóſque reparare: vt idem artifex domũ con

Lib.14. meth. med. cap. 16. & 17. lib. 1. de ſemine cap. 13.

construxit, & ei præfectus aliquid semper resarciendo prohibet ne corruat, formamque sensim amittat: sic vis procreatrix, toto vitæ curriculo partibus quas semel formauit insidens, in iis perpetuò aliquid molitur, vt partium integritatem quàm diutissimè fieri potest, conseruet, & datam figuram retineat, alioqui breui perituram. Quod non minori industria fit, quàm primum conformare: vt non minor est virtus, quàm quærere, parta tueri. Est autem figura seu forma, ipsius conformationis opus in naturæ operibus admirandis facile primum. Porrò figuram perire assimilatricis frustratione, satis docent morbi diuturniores, & exacutissimis quicunque faciem illam Hippocrati descriptam inferunt. *Lib.1.prog. part.8.* Per hos siquidem nutrix facultas omnium maximè eneruatur ac languet. Vnde etiam fit, vt totius corporis, non solum vultus, forma plurimum immutetur. Idem senescentibus hominibus accidit, quorum pulchritudo sensim perit, quum facultatis assimilatricis actiones hebetescere incipiunt. Sed omnium euidentissimè istud apparet in elephanticis; quorum sanè facies multum conuenientis decoris amittit, vt pro iucundo gratoque aspectu, horrendus fiat. Talem verò morbum assimilatricis virtutis errore accidere, meritò dicunt: siquidem ea vis laborat, cui figuræ conseruandæ munus est mandatum, quam Assimilatricem appellamus. Verum enim vero facultatũ error, aut imbecillitas (si quis rem attẽtius probet)

bet) non accuſabitur, quum animæ facultates integræ atque valentes perpetuo maneant: ſed actionis fruſtratio. Hæc autem accidere ſolet, vel ex inſtrumenti incommoditate, vt in ſeneſcentibus palam fit, imbecilliore iam reddito calore: vel materiæ ineptitudine, vt in elephanticis.

Ex his patere arbitror, ſolius materiæ conuenientis defectu accidere, vt minus conſpicua ſit formatricis facultatis actio: & ſpermaticas partes eadem de cauſa reſtitui non poſſe. Sanguinæ vero, qui à materiæ copia ſuppetit, facile regignuntur, vt caro: in qua ſane procreatricis ac formatricis opera non obſcurè apparent, dum cauum vlcus adimpletur. Quum enim cauitas non ſolum in deperdita magnitudine conſiſtat, vt Galenus ſcribit in methodo medendi, ſed etiam in figura partis deprauata, vt idem lib. de differ. morborum docet: quod vlceris cauitatem implebit, id figuram emendaſſe dicetur. Atqui facultas eſt aſſimilatrix quæ ex ſanguine carnem fingens, priſtinam magnitudinẽ & figuram partis redintegrat. Non igitur periit, imo neque ocioſa eſt formatrix, quam vbi conuenientis materiæ vbertas conceditur, nemo non apertè exerceri videt. Ratio verò dictat, eandem aſſiduè per nutritionem ſuum munus perficere, quamuis ſenſus effugiat. Nam ſpermaticæ partes omnes ſemine nutriuntur, vt ex Galeno alibi demonſtrauimus. Quum verò ſingulæ ſibi tantum alimoniam præparent, non niſi

Lib.3. cap. 6.

Parad 5. dec.2.

nisi quantum suæ conseruationi est opus conficiunt, saltem post adolescentiam. Quippe tunc temporis non plus alimenti assimilatur, quàm de partibus substantiæ absumitur. Propterea eiusdem materiæ copia minime colligitur, quæ alicubi asseruata integræ partis alicuius restitutioni aliquando tandem accommodari possit. Per adolescentiam verò, quandiu mollius & calidius est corpus, alimenti quidem plus assimilatur, quàm de substantia partium pereat: verùm quod amplius est, id totum in accretionem solidarum partium absumitur: vt nihil fiat reliquũ ad partium regenerationem, si quæ pereant. Siquidem (vt sæpius iam monuimus) singulæ ita sibi solis alimenta parant, vt nerui præscissi portio quę remanet, sibi vni nutriendæ, & per adolescentiam augendæ ad reliquarum partium proportionem, incumbat. Proinde non est quod quis obiiciat, seminis gignendi τὴν ἐργασίαν, quæ maxime in adultis viget, vsque dum senio intercidere videatur. Nam seminis tantum proxima est materia, quæ à membris hauriri creditur, eorũ veluti benignum excrementum: non quod supra ipsarum partium naturam sit elaboratum, sed melior portio eius humoris qui ad partes nutriendas peruenit, & (quod nimia esset quantitas) non fuit absumpta. Itaque superfluitas quædam censetur, quam testibus attrahentibus cæteræ partes non ægrè concedunt. Ex ea vero nequeunt partes regigni, quod non sit quæ illam accuratius elabo-

ret

ret & transmutet: quum sibi vni singulæ consulant. Quamobrem solius materiæ conuenientis penuria accidit, vt solidæ partes (quas vocant spermaticas) minime regignantur, non facultatis formatricis absentia ocio, vitio, aut imbecillitate, quum à prima cõformatione ad vltimum vitæ diem integra perpetuò aliquid moliatur, vt satis monstratum est.

Haud dissimili ratiocinatione probare licebit, neque auctricem vim vnquam perire, feriari aut languere, quandiu viuum est animal, tametsi eius opera post adolescentiam minus sint conspicua. In carne siquidem & adipe tantum, maximè est euidens augmentatio quauis ætate, quum musculi secundum omnem dimensionẽ manifestè nunc crescant, nunc minuantur, vt πολυσαρκία atque ἀτροφία apertissimè declarant. Porrò cuius facultatis esse putas eiusmodi effectus? Auctricis profectò, quãuis Galenus veram auctionem solis partibus solidis attribuit. Nam si in πολυσαρκία & obesitate non est musculorũ accretio, quî ea moles vocabitur quæ ex alimẽti bonitate ac vbertate accessit? Quod si augmẽtatio est, vis augendi perpetuò manet, agitque, vt de formatrice quoque probauimus. Cæterùm auctrix post adolescentiam in partibus solidis latet, quod alteratrix iam minus agere valeat in sicciore materia consistens. Vnde non plus conficit & immutat alimenti, quam quod ad effluuii reparationem est necessarium. Ergo (dices) solidarum partium nulla fit accretio, vt circa

Lib. 1. de fac. nat. ca. 5. & 7.

eas

as ſaltem non verſari auctricem vim conſtet. Verſatur ſanè haud minus quàm circa ſangui-eas,ſed eius actiones illic minime ſunt conſpi-uæ,quod aſſiduè tantumdem effluat, quantum uperadditur.

Hæc ſi ſatis probata ſunt, manifeſtè docent, rædictas animæ facultates non feriari,etſi ple-unque earum actiones & opera minus euiden er appareant. Aliquas verò perire,exoleſcere, ntercidere, aut aboleri dicere, contra omnem ationem & philoſophiam eſſe videtur. Nam uum eæ ſint ἐμϐσίαι ac inſitæ ipſius animæ pro rietates,inſeparabiles manere oportet, quum a ſit proprij natura. Neque verò ob id periiſſe enſendum eſt, quod nonnullæ aliquando non gant, vt in cæco videndi facultas, & audiendi n ſurdo.Siquidem anima iiſdem inſtructa etiã-ium poteſt agere,quamuis non agat inſtrumẽ-orum vitio,aut ſubiecti conuenientis defectu: uod ſi detur, nec aliquid obſtiterit, haud du-iè ſuas vires exercebit. Sic magnes facultate rahẽdi ferrum orbatus eſſe videri poteſt, cùm randius attrahere nequit: etſi propriam vim integram ſeruet, ſed quæ obiecto conuenienti riuetur.Eodem modo vis augeſcendi circa eas artes operari deprehenditur, toto vitæ curri-culo, quæ augeſcere poſſunt. Aliis vero non minus inſidet,neque in iis minus ex ſeſe poteſt, quamuis ſubiectum reluctetur. Quinimo ne-que ocioſa facultas ex eo dici meretur,quum id antum ſit ocioſum, quod dum agere & poteſt

&

& debet, non agit. Neque verò eſt neceſſe facultates in actu ſemper eſſe ſecundo. Rectè ſanè Ariſtoteles animæ facultates inuiolatas permanere, nec corporeorum organorum modo atteri, ex eo docet, quòd ſi ſenis anima iuueniles oculos haberet, æquè ac iuuenis cernere poſſet. Eius verba ſunt: τὸ γῆρας (ſub. eſt) οὐ τῷ τὴν ψυχὴν πεπονθέναι τι, ἀλλ' ἐν ᾧ. εἰ γὰρ λάβοι ὁ πρεσβύτης ὄμμα τοιονδί, βλέποι ἂν ὥσπερ καὶ ὁ νέος. Multò plura ad huius rei probationem afferrem argumẽta, niſi iſta ſatis ſuperq́ue docere quod propoſuimus, ipſe perſuaderet. Afferã tamen pro coronide abſurdum quod ſequeretur maximum, ſi animæ facultates aliquas aboleri recipiamus nempe natorum ex brutis & ſtirpibus animam: minus eſſe perfectam, quàm eorum vnde manauit. Siquidem ſperma, in quo vis procreandi ineſt, quodq́ue animatum dicitur, eas omnes facultates potẽtia obtinet, quæ in genitore actu inſident & exercentur. Quamobrem, ſi canis (exempli gratia) vbi iam creſcere deſiit, catulum gignat, quum in parente abolita videatur augeſcendi facultas, neque catulus augeri poterit. Imò neque exactè formari, quum ſemen accreſcendi potentiam minime contineat. Vnde enim haberet, quod è corpore deceſſit, cui ea facultas adempta creditur? Quid quod neque fœcundum eſſe poterit ſemen vllum, ſi procreatricem vim emiſſis dentibus perire dicamus? Nam ſi à corpore abeſt, quęſo ſperma quod ab illo ſecernitur. Vnde vim gignendi accepit? Nemo dat quod

Lib.1. de anima. cap. 4.

Gal. cap. 5. lib. 1. de ſemine.

quod nō habet, vt vulgo dicere ſolemus. In nullo autem ſemine vim vllam contineri, quæ parentibus non inſit, facta inductione prōptè colligitur. Neque verò eam procreatricē dici volo, quæ in adultis ſemen conficit, & in fœtus conſtitutionē exhibet (vt doctè annotat Fernelius) ſed quæ ex conuenienti materia corpus ei ſimile fingere valet à quo duxit originem. Hæc ſi deſit adulto, ſemen quodcunque irritū eſſe oportet: aut certe eo ex quo profectū eſt longè perfectius: quod planè abſurdum videtur. Non ergo pereunt, imo neque refranguntur aut hebeteſcunt, nullamque ſui iacturam faciunt animæ cuiuſque vires: ſed integerrimæ & conſtantes animam ipſam perpetuò comitantur. Et de facultatum quidem integritate ac permanentia, huc vſque dicta ſufficiant. *Cap.3. lib. 5. physiol.*

Supereſt vt ſpermaticas partes cæteris naturâ calidiores eſſe oſtendamus. Dico, Naturâ, quoniam ſanguineæ aliunde petitū habent calorem, quū vel ipſe ſanguis à Corde ſuum mutuetur. Spermaticæ verò inſitum atque genuinum ex prima conformatione plurimū, ſortitæ ſunt, quod variis argumentis cōprobare nitemur. Et primum quidē ex eo quod ſemen (illarū materia) ſanguine multò calidius ſit. In hoc enim plus eſt igneæ ſubſtantiæ atque aëreæ, vt docet Galenus: in ſanguine verò aqueæ terreæque. Porrò ſanguinis ipſius portiones calidiores ſimul ac humidiores, in adipem magna ex parte abeunt: caro ex frigidioribus ſiccioribúſ- *Prima ratio.* *Lib.1. ſan. tu.cap.2.*

que ac crassioribus gignitur & educatur. Proinde hanc frigidiorem esse opportet solidis partibus, quæ ex semine (sanguinis parte elaboratissima, multo calore & spiritu perfusa) originem ducunt: si verum est illud Galeni dictũ, orta attestari suis principiis. Nam & mas iccircò fœmina calidior est, quia ex semine calidiore concipitur: & Cor cæteris partibus magis calet, quoniam ex seminis portione feruidissima constat.

Secunda. Sed & partium conformatio situsve id satis docet, quum ossa, neruos, & cæteras partes spermaticas videamus minutas diligenter atque opertas carnibus: ne, scilicet, insitum illud calidũ à frigore circunstante offenderetur. Carnem verò exterius opponi frigoribus, nihil erat incommodi, quum de caloris iactura nõ periclitaretur. Quẽ enim mutuatũ habet, singulis momẽtis resarcire potest. Adde quod solidarum partium calor insitus summo studio conseruari debuit, vt qui sit præcipuũ vitæ actionũ instrumẽtum. Quin meritò in his temperamentum stabiliunt, quod vnà cũ innato calido, ex primordiis nostræ generationis, in partibus solidis impressum remãserit. Nã ea ratione solidæ, & corporis habitus vocari solent spermaticæ, quod suam temperiem & caloré pertinacissimè retineant.

Tertia. Cæterùm illud maxime cõuincit, naturâ calidiores esse partes spermaticas, quod à frigidorum occursu promptè lædantur. Frigidũ (inquit Hippocrates) inimicum est ossibus, dentibus, neruis, cerebro, & spinali medullæ: calidũ

Aph. 18. lib. 5.

verò

verò vtile. Quid ita? Quoniam à contrariis contraria destruuntur, à similibus verò optimè cóseruantur. Ob id sanè cerebrum nudum ab ambientis frigore mox læditur: atque ἐπίπλοον si excidat, necessario putrescit, vt scribit Hippocrates. Nimirum, quum natura sint calida, frigidorum cómercium non patiuntur. Eadem planè ratione Cordis calor (qué plurimum atque vehementissimum esse cóstat) citius quàm aliarum partium caliditas à frigore extinguitur, vt ipse Galenus demonstrat. Aliter verò accidit iis quæ à naturali temperamento aliquantum declinarunt: nempe vt à similibus suæ intemperiei causis mox efficiantur, iuuentur autem modico contrariorum vsu, quod Galenus abundè móstrauit. At spermaticæ partes naturâ calidæ quú sint, nequeunt citra noxam frigus sentire, quin ceu maxime inimicum atque contrarium prorsus auersantur. Carnosæ verò, quod ad illud propius accedant, nó ita facile læduntur, & frigus aliquandiu sustinere possunt. Quid quod exanguiú spermaticarúmve partium plæraque opera, vehentissimi caloris effectus esse, monstrare licet? In vesica lapides gignuntur durissimi: quod non nisi à calore feruentissimo accidere posse videtur. In renibus verò concreti, molliores & friabiliores depreheduntur. Vnde colligas, acutiorem esse membranarum quàm partium carnosarum, vt renum, calorem. Nam & ventriculus ipse ex membranis cóstans, difficillima quæque conficit & elaborat, vt in struthio

Aph. 58. lib. 6.

Cap. 3. de vsu puls.

Lib. de arte parua.

Quarta.

Obiectio prima. camelo etiam ferrum cōcoquere credatur. His si obiicias, Cor nullo refragante omnium visce-
Solutio. rum calidissimum est, idémque carnosum: fatebor quidem plurimum carnis superpositum esse illius fibris, quæ sunt propria Cordis substātia ex semine ortum habens, docente Galeno.
Lib. 1. de semine cap. 11. Singulæ enim partes ex semine primum effingūtur: deinde quibus carne opus est, ea superinducitur, vt inanes capacitates quæ sunt inter spermaticas fibras, perinde ac stoebe, impleat. In fibris verò Cordis inest calor ille præpotens à quo etiam continuò princeps illud viscus agitatur, veluti flamma: eædémque motionis eius perpetuæ sunt instrumenta. Atque vt is calor diutius conseruari posset, caro fuit superposita pro integumento: quemadmodum vbi venæ portæ & cauæ rami conueniunt, παρέγχυμα illud carneum superinfusum est, ad fouendū calorem natiuū venarum, quarum peculiare opus esse αἱμάτωσιν, alibi docuimus. Sed rursum
Parad. 4. dec. 1. instabis: Nemo dat quod nō habet. Si fibrę Cordis, & venæ hepatis ex carne superposita magis incalescunt (nam ea nudatæ frigerent) inde sequitur carnem esse calidiorem subiectis partibus spermaticis. Respondeo, carnem superinductam non alio modo fouere calorem, quam vestimēta quibus vtimur aduersus frigora. Hæc verò nullum calorem nobis impartiuntur, cùm nō sint calida suapte naturâ: neque aliud quàm caloris nostri dissipationem prohibent, & ne ab externo frigore ipsi lædamur, sua crassitie

atque

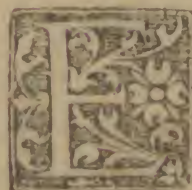
tque denſitate impediunt. Quod ſi calida ſen-
tiantur nobis ſuperpoſita, vel recens ſpoliata, id
à nobis accepêre: ideóque mox eum ca-
lorem amittunt. Non aliter ſanè
caro ipſa tepet, vel etiam ca-
lida ſentitur, calore ab
iis concepto quę
inuoluit.

***



SOLA SVBSTANTIÆ similitudine attractionem, minime voluntariam, fieri: non dolore, calore, fuga vacui, aut siccitate. Ad illustriss. Jureconsult. D. BENEDICTVM PERRINVM, *virum integerrimum.*

PARADOXVM VIII.



XPLICARE non possum, PERRINE doctissime, quàm sit mihi iucunda synceritatis tuæ, ac in me beneuolentię recordatio: in qua etiam occurrit mira in me redamando propensitas. Taceo animi dotes præcipuas, eruditionem variam, & in rebus agendis sagacitatem, quibus quum te grauissimis quibúsque viris vnicè cómendes, peculiari quadam gratia illustrissimi D. Io. CAMVSÆI, secretioris Regij consilij Scribæ fidissimi, amorem intrinsecum demeruisse potuisti, vt ei velut fidus Achates perpetuò sis à latere. Ea certè conditione vtrunque fœlicissimum esse iudico: illum, qui te præsente fruatur: te verò, quod tanto viro sis addictus, qué non minus prudentia & integritas, quàm sumi honores à principibus viris, principúmque præcipuo Rege nostro accepti, exornant. Faxit Deus opt. max. vt quantum ambobus ex animo bene cupio, tantum accedat prosperita-

tis

tia. Sed iam ad id quod inſtituo. Quia noui te in abditis rerum cauſis haud ſegniter inueſtigãdis voluptatem capere maximã, eóque nomine παράδοξα noſtra (quãuis tanto viro indigna) tibi arridere, mihi in mentem venit etiam gratũ fore, ſi noſtræ amicitiæ aliquod conſecretur. En igitur mitto de attractionis cauſa haud vulgarem controuerſiam, in qua veterum & Græcorũ & Arabum medicorum δόγματα funditus euertere videor: licet tamen ex principiis ab iiſdẽ conſtitutis, quinetiam eorũ ſentẽtiis, παράδοξα mea confirmẽ IO. ARGENTERIVS, huiuſce temporis philoſophorũ & medicorũ celeberrimus & eorum qui ſyncere docent (abſit inuidia dicto) facile princeps, iſtius quã tueor opinionis autor mihi fuit. Sed quod breuibus, & velut obiter (aliud ſcilicet agens) diſſeruit ARGENTERIVS ego fuſiore diſputatione exagitandũ putaui, vt variis à me excogitatis rationibus communem ſententiam firmius ſtabilirem. Quantum vero ipſe præſtiterim, aliorum eſto iudicium. Hæc mihi ſat placebunt, ſi tibi vtcunque grata fuerint.

DOLOREM Attrahere, ſeu facere attractionem, hactenus dixerunt Medici ferè omnes, nõ animaduertentes quàm impropria locutione vtantur. Alij verò præ dolore, vel ex dolore, ſeu doloris ratione accidere, vt ad partem male affectam humores trahantur, emendatiùs ſe loqui putantes, affirmant. Quidam hoc tantum

proferunt, dolorem attractionis esse causam. Cæterùm omnes Attractionis vocabulo hac in re abutuntur, quum nulla sit per dolorem. At quicunque ipsi dolori attractionem cõcedunt, omniũ maximè hallucinantur. Nã, partem dolore tentatã humorum copiã attrahere maiorẽ quàm illi sit ex vsu, absurdum est dicere, vt mox docebimus. Dolori verò ipsi vim trahendi assignare, contra omnẽ philosophiã esse existimo. Id igitur primo loco expendamus, vt deinceps quidnã de hac re statuendũ sit, nobis vel vltrò sese offerat. Eo enim subuerso quod iãdudum fuit decantatum (axiománe an mendacium dicam, ambigo) promptum erit, diligenti facta inquisitione, rei veritatẽ elicere. Porrò dolorem non attrahere, Galeni autoritate initio statim monstrare possumus, vt iis satisfaciamus apud quos illa plurimi est momenti, cum aliàs, tùm in hac potissimum propositione, quam ex Galeni monumentis excerptam volunt. Quippe multis in locis à dolore fieri attractionẽ scribit: atque dolorem non aliter quàm cucurbitulam attrahere. Verùm, huic nunquã venisse in mentem, vt dolori vim trahendi concederet, ex iis quæ subiũgam monstrabitur. Quod si quando huiusmodi locutione vsus fuerit, illud obiter ac impropriè dici putandum est, non vt attractionem dolori asserat. aut certe mentis impos, dictorumque immemor, sibiipsi apertè contradicit. Attamen excusatione dignus
videri

videri poteſt, quod cùm plurima commente-
ur, nequeat vbique accurata dicendi forma vti.
d ſatis eſſe debet, ſi cum de induſtria, ex profeſ-
o, & ſuo loco aliquid tractat, diligenter atque
exacte illud excutiat. Atque ex talibus locis Ga-
eni ſententiæ mihi vſurpabuntur, quibus rei
veritas confirmetur. Non enim ſunt ea in me-
dium afferenda, quæ variis in libris aliud agens
ſcripſit, propriam locutionem negligens. Vt igi
tur Galenum huius noſtræ opinionis fautorem
(niſi etiam autorem) habeamus, quum de At-
tractione ſit diſputatio, quam de facultatibus
naturalibus vnam eſſe conſtat (hic enim de vo-
luntaria non agimus) quid ille de ea ſtatuat, ex
libris ſuper hac re ſcriptis, non aliunde, profe-
rendum examinandumque iudico. In his ſiqui-
dem attractionis modos ac ſpecies definitè pro
ponit, inquiens. Sed illud minime ignorandum *Lib.3.de*
eſt, duo eſſe tractionum genera: Vnum quod *fac.nat.ca.*
ſucceſſione ad id quod vacuatur contingit: al- 14. & 15.
terum quod qualitatis conuenientia fit. Hic nul ››
lam vides fieri mentionem doloris, quem (opi-
nor) minime omiſiſſet, ſi exiſtimaſſet ab eo
quippiam trahi. At (dices) ex negatiuis per auto-
ritatem argumentum nihil concludit. Quip-
pe ex eo quod Galenus dolorem tacuerit, non
ſequitur hunc attractionis modum aliquem nõ
conſtituere. Scilicet, id nondum infero: ſed tan-
tum Galeni ſententiam minime fuiſſe, vt dolo-
ri vires trahendi aſſignaret, quum tale genus
tractionis omiſerit, vbi ex profeſſo de hac re diſ
ſerit,

ſerit, eademque ſæpius repetit. Et (quæſo) ſi hoc aliquando voluit Galenus, qua ratione probauit? A tota ſubſtantia, ſeu temperamento, & familiaritate quadam, vel (vt citato loco dicit) qualitatis conuenientia, partes noſtri corporis omnes ſibi congruum alimentum allicere, concedimus atque recipimus. Trahendi facultatem à Natura datam eſſe viuentium omnibus particulis, aſſentimur: eamque in primariis noſtri corporis partibus, quæ toti functionem communem obeunt, villorum ſeu ſtaminum rectitudine exerceri: in aliis verò, quibus minor vis ſufficiebat, ſolum temperamentum calore natiuo impulſum, ſatis fuiſſe ad faciendam ſimilium attractionem. Ab hac diuerſa non eſt, quæ in magnete & ſuccino apparet vis, quorum alterum paleas, alterum ferrum ad ſe trahere, nō alio inſtrumento quàm inſito calore, proprioq; temperamento valet. Porrò eiuſmodi attractionis ſpeciem nemo non admittit, quum vel experientia conſtet. Attractionem verò propriè dici eam actionem, manifeſtiſſimum eſt: ſiquidem motio eſt rei alicuius ad id quod violentius eſt. Eam autem vim ſeu violentiam habet quodcunque trahit, ab inſita ſibi facultate, quæ à forma (vnde principium motus) manare videtur. Proinde ſanè attractionem propriè non dicas, vbi quippiā loco mouetur, & ab alio transfertur, niſi eius actionis quiſpiam finis conſtituatur. Nam in rerum natura nihil fruſtra fit, ſed alicuius gratia fiunt omnia: vnde mirabili

Idem quod ſuccinum præſtant gemmæ omnes diaphanæ, vt experti ſumus.

proui

prouidentia regi deprehenduntur. Eum verò finem Galenus elegantiſſimè explicat, dum inquit: Nihil eſt in rerum natura quod trahat, δι' αὐτὸ τὸ ἕλκειν, id eſt propter ipſum trahi, ſiue trahendi functionem, imò vt eo cuius per tractum fit compos fruatur. Quæ ſententia notatu eſt digniſſima, vt circa quam tota hæc quæſtio verſetur. Neque enim recipimus attractionem propriè dictam iis competere, quæ non fruendi quadam neceſſitate aut deſiderio, aliquid mouere, & veluti allicere creduntur. Quid enim concedam calorem multum ſanguinis ad partem inflammatam attrahere: cum neque vtendi, neque fruendi gratia id poſſit efficere? Quomodo ex ſanguinis copia reficitur calor extraneus; qui eſt præter naturam? Eadem ratione profecto neque vacuum propriè attractionem facit, (quamuis à Galeno vnum ex attractionis generibus conſtituatur) quum affluente humore non fruatur, vt neq; ſiccitas, vel aliud quoduis accidens. Quis enim dicat ſubſtantiæ alicuius deſiderio teneri, dolorem, calorem, vacuum, aut ſiccitatem, quum nulla ſit inter hæc conuenientia? Neque verò eſt quod reſpondeas: non ipſa accidentia, ſed iis ſubiectas ſubſtantias, horum occaſione facere attractionem. Quippe (vt Galeni fundamento inſiſtamus) ſi nihil trahit niſi quod attracti appetitione fertur, eoque præſente frui poteſt, cur pars dolore aut calore laceſſita humoris tantum colligit? Nunquid pars calefacta, vel dolens multum ſanguinis

Lib.3.de fac.nat.ca. 6.

guinis appetit ad vſum vel fruitionem? Quin potius contra accidit, vt vitiata ex morbo temperatura facultates imbecillius agant. Temperamentum ſiquidem facultatis naturalis adeò conueniens eſt inſtrumentum, vt ex eo robur actionum pendere, illiúſque perfectio harum bonitatem atque excellentiam facere, dicatur. Contra omnis dyſcraſia aliquam ex facultatibus, tandemq́ue omnes, labefactare videtur. Quamobrem abſurdiſſimum eſt, vim tractricem valentiorem fieri aſſerere, dum calor præter naturam adauctus eſt. Idem ſentiendum de dolore, qui partem diuexans, illius facultatibus inſigniter obeſt, ſi quid aliud. Vnde membra dolorem perpetientia, nec ſatis attrahunt, nec retinent, neque alimentum conficere poſſunt, neque ſuperflua excernere: ſed languent, perperamq́ue nutrita ſenſim contabeſcunt. Affluit quidem per dolorem humoris copia, ſed non trahitur: atque ob id non nutrimento, ſed oneri & impedimento maximo eſſe deprehenditur. Nam vt ſubſtantiæ deperditæ fiat inſtauratio, humorem exiguis admodum portionibus, & longo tractu ad partem allici oportet, nō ἀθρόως & abundantius ferri: vt triplicis ſubſtantiæ diſſipationi, quæ pedetentim ac inſenſiliter accidit, reſpondeat. Non eſt igitur trahentis particulæ actio, tantus humoris impetus, qui præ dolore & calore commoueri ſolet, quum in eo ſtatu langueat magis quàm valeat trahendi facultas. Et vt ſuprapoſito axiomate iſtud fulciamus, ſi

nihil attrahit nisi vt attracta re perfruatur, cur tantum humoris pars dolore vel calore tentata accersit? Nunquid tunc copiosiore indiget alimento, quàm per sanitatem? Haud equidem id recipiemus, cum pars ægra minus rectè quàm sana concoquere valeat, proindeque partiore sit contenta cibo. Neque enim potest solitam quantitatem conficere, tantum abest vt maiorem desideret. Idem planè accidit partibus afflictis, quod imbecillo corpori, vt vestimentorum ac stragulorum pondus assuetũ ferre nequeat. Sic ventriculus imbecillior factus ab ea ciborum copia maximè grauatur, qua multó maiorem sanus expostulabat. Quippe dum sunt imbecillæ partes, ne quod iustum est ferunt, vt de vulneratis scripsit Galenus. Ideoque vasa inanire, & totum corpus emaciare inediâ cogimur, ne solita sanguinis quantitas parti affectæ concedatur à reliquis. Atque id pro parte dolente tantum responsum esto. Nam forte calorem seorsim istud efficere, affirmabis. Dum enim (dices) perpetuò absumit & dissipat quod influit, quandam necessitatem adfert particulæ vt copiosius alimẽtum trahat. Verùm quia non tantum humoris consumere valet, quantum cuiusque partis robur exoluit, nulla fieri potest huius ratione solito maior attractio. Supersunt duo enucleanda, siccitas videlicet, & fuga vacui. Quod ad illam attinet, per absurdum videtur siccitati vim trahendi concedere, quam calori denegauimus. Hunc siquidem verisimilius est

Lib.3 met. med. cap.4.

SICCITAS.

est ad adtractionem pertinere, quàm aliam quamuis qualitatem: quum experientia monstret ἐπισπαστικὰ (vt vocant) medicamenta esse calida, & καθαρτικὰ omnia non obscuro calore prædita sentiantur, quo attractionem iuuari, si nonperfici, omnes putant. Adde quod ignis ex linteis madentibus humorem extrahere videtur. Quæ omnia in calore vim attrahendi conspicuam magis esse, quàm in nuda siccitate, demonstrant. Porrò, si ei quod magis inesse videtur, non inest, neque ei cui multo minus verum istud mox discutietur, num (inquam) siccitas partis alicuius vim tractricem ad vehementius opus, necessitate inducta possit excitare. Est siquidem naturalis appetentia viuentium partibus singulis donata, quæ facultatem ad agendum promouere solet. Siccitas verò ex ἀτροφίᾳ sequitur. Vnde fit vt coniiciamus, particulas necessitate quam inducit nimia exiccatio adactas, ad maiorem attractionem irritari. Sed quum siccitatem immodicam, seu præter naturam adauctam, hic proponamus, omnis verò intemperies nata sit facultates (quæ integræ & perfectæ subsistunt in quàm exacta temperie) labefactare, iccircò à siccitate fieri valentiorem attractionem non admittimus. Quid quod in plærisque inanimatorum exerceri videas hanc quam illi vocitant attractionem, vt in terra & lapidibus exiccatis? Etenim videas fluuiorum ripam supra aquæ altitudinem madere, quamuis paulò ante non fuerit eminentior vnda. Et

in

n hortorum riuulis aqua transfluens, ab circumiacentibus terræ partibus exugitur. Eodem pertinet tritrici exemplũ à Galeno propositũ, quod humorem in se per fictilia trahere dicit. Quæ quum ita sint, hoc alia ratione accidat oportet, quàm vi tractrice: siquidem eam vitæ expertibus non concedimus, si excipias quam substantiæ similitudo facit, qualis magneti succinoque insidet.

Lib.1 fac. nat. ca. 14.

FVGA VACVI

Superest vnica vacui fuga, quæ Galeni testimonio attractionem facere videtur: cui opinioni ratio aliqua ex parte suffragatur. Cùm.n. pars inanita fuerit, & seu benigno, seu inutili humore priuata, alium confestim succedere par est: sin minus, aërem, aut aliam denique materiam, quæ vacuum fieri prohibeat. Ob id quoque vis attractrix concitari videtur, vt quod exhaustum fuit impleatur. Ex quibus inferas, esse verum quod paulò ante ex Galeno citauimus, vnum ex tractionum generibus esse, quod successione ad id quod vacuatur contingit. Atqui facile istud redargui potest: quum si humorum solito maior fiat affluxus quoniam trahuntur, sit necesse aliquid vim trahendi auxisse. Quî.n. plus attrahet, nisi trahendi facultas valentior euasit? Ast omnis euacuatio præter naturam facta, solet vires exoluere: tantum abest vt attractricem reddat efficaciorem inanitio. ac proinde consequutio ad id quod vacuatum est, attractionem non efficiet. Sed cur attrahet, si attracto non perfruatur? eò.n. perpetuo nobis

est

eſt redeundum. Dices, facta inanitione membrum ſibi attrahere, vt reſtituat quale fuit deperditum, vtaturque materia in locum inanitum ſuccedente. Quam interpretationem licet admittam, non tamen inde concluditur, quandam attractionem fieri fuga vacui. Nam quando humores à parte exhauſta, vt expleatur, allici prononciamus, id ex proprietate illa recondita (quam ſubſtantiæ familiaritatem vocant) perfici putamus. Ea.n. dotatæ partes ſingulæ alimẽtũ ad ſe trahere maximè propriè dicuntur: atq; in hoc Attractionis appellationem admittere ſoleo. Vnde colligas, partes non idcircò trahere vt vacuum præoccupetur, quum ratione prorſus careant, nec ſint de Naturæ prouidentia vſque adeo ſollicitæ, vt vacuum effugere cupiant. Ipſæ ſibi attrahunt inanitæ, vtendi & fruendi cauſa, ſcilicet, non vt inane præueniant. Quamobrem vacui fuga attractionem minime efficit, neque trahendi vim excitat, ſed tantum ſenſus ille inanitionis à natura inſitus, quo etiã plantæ ſunt donatæ. Ad vacuatum autem ſpacium corpus aliud ex neceſſitate ſuccedit: atque verius ſuccedit, quàm trahatur, vt paulò poſt fuſius explicabitur. Quinimo fugam vacui non facere attractionem, manifeſte probat ſequens experimentum. In cyphum aquæ plenum tubus aut fiſtula in arcum vel angulum flexa altero extremo immittatur, ex altero incluſus aër ſuctu extrahatur: illico profluet aqua, nec fluere ceſſabit donec vas ſit inanitum. Eiuſmodi vacuationem

Hinc dixiſſe videtur Plato, ſenſu præditas eſſe plãtas.

tionem fieri fuga vacui, rectè dicũt. Nam quum exhausto aëri succedat aqua, neq; ea possit pendula in fistulæ decliuo sisti, continuo excidat necesse est: & quia Natura vacuum nõ patitur, alia mox sequitur. Sed à quo (quæso) traheretur, quum vacui fuga sit veluti quædam priuatio, & nullibi existat. Quod verò non est, quid agere potest? Itaque successio potius dicatur ea continuatio. Attamen cum ore sugitur aër, attractio quędã esse videtur, sed re vera nõ est: siquidem inspiratio fit aëre in dilatatos pulmones subeũte, ne detur vacuũ, vbi musculorum thoracis opera factum est amplius spacium. Proinde si aëris ingressum per nares atque os fieri solitum, prohibeas, neque torax dilatari, neque pulmones expandi poterunt. Quinetiã consosso thorace, vbi par vulnus aër libere subintrat, pulmones quiescunt, nulla expansionis necessitate. Cęterùm non semper est necesse, vacuati locum aliud sua consequutione replere. Si.n. considat vas, & lateribus vtrinque prematur, spacium à parciore quàm prius materiæ quantitate sufficienter occupabitur, vnde fit, vt nonnunquam citra vllum vacui periculum, sistatur fluxus eius materiæ, quæ consequutione quadam euacuabatur. Ex his manifestũ esse puto quàm impropriè fluxum omnem attractionis effectum esse censeant: quasi nihil moueri queat, quod non trahatur. Atqui plurima excerni solent, quæ à nullo trahuntur, vt lotium à vesica, & bilis in intestina deiicitur. Quid quod materiæ quædã

H que

ex ſeſe tantum mouentur, neque attractæ, neque expulſæ, vt vapores? A ſeipſis ad motũ inſurgunt excrementa, inquit Galenus, ſi vel calefiant, vel extenuentur, vel in ſpiritũ degenerẽt.

Lib 2. de cauſ ſympt cap. 7.

Sufficere opinor, quę de vacui fuga diximus, ab ea minimè fieri attractionẽ docentes, & qui fiat vt per quaſdam innanitiones, humorũ confluxus accidat. Iam itaque aliorum effectuũ cauſas inquiramus, vt explicemus cuiuſnã ratione pars dolens, vel impenſius calefacta, fluxiones commouere dicatur: & cur præ ſiccitate largior excipiatur humiditas. Siccitatem. n. non attrahere in ſuperioribus dictum fuit: quod etiam confirmat experientia. Partes ſiquidem tabidę multò infelicius quàm molles & ſucculentæ attrahunt: qua ratione fit vt ſeniores peſſimè, infantes verò lautiſſimè nutrimento perfruantur.

SICCITAS.

« Optimè enim aluntur calida & humida corpora, inquit Galenus, quandoquidem celeriter alterant, & alliciunt ad ſeſe alimentũ, mox in intimis partibus reponunt, deinde aſſimilant. Peſ« ſimè omnium frigida & ſicca. Neque enim al« terare poſſunt, neque ſuſcipere, neque appone« re, neque aſſimilare. Aſt in vitæ expertibus, quæ non attrahendo, ſed tantum excipiẽdo humectãtur, euidentius erit ſiccitatis opus, vel paſſio, vt verius loquar. Terra ſiquidem aut lapis, multum ex vicino liquore madeſcit, non quia traxit, ſed admiſit duntaxat. Valde. n. ſicca rariora ſunt, quoniam ea carent humiditate quæ prius denſiora efficiebat. Ideóque accidit, vt terra etiã

Lib. 3. de ſymp. cauſ. cap. 3.

lon

longius diſlita ab aquæ riuulo, madeat, quod illam ex facili permeet humor raritate exceptus, qui ſeſe inſinuás quaquauerſum illabitur. Cùm verò maduerit terræ pars vicinior alueo, quæ proxime ad illam ſequitur humoris portionem aliquam inde mutuatur: idque deinceps ad certam vſque diſtãtiam fieri perſeuerat, nõ ad infinitum procedit. Cùm enim dilutæ admodum fuerint terræ partes quæ canalẽ attingũt, deinceps non abſorbitur humor, ſed totus per canalem vlterius defertur, neque hac, neque illac diffluens. Eadem ratione fit vt lapides quicunque ſicciores fuerint, humoris plurimum excipiant. Sicciores verò mihi dicuntur, non qui duritie præſtare videntur, ſed qui friabiles ac teneri deprehenduntur. Tales enim ſunt, quibus parum ineſt humoris viſcidi terrenas partes agglutinantis. Eiuſmodi eſt etiam calx, quæ in puluerem facilè reducitur, & humoris multum ebibere videtur. Duriora verò vt marmora & gemmæ, non parum habent viſcidi & craſſi humoris, quo aridæ partes mutuò coaleſcunt, & tenaciſſimè agglutinantur. Vnde compacta admodum & denſa, liquorem alluentem non admittunt. Sit fluuij ripa ex marmoribus cõſtructa: madebit quidem ea ſuperficies quæ humorem attingit, interiora verò non ſubibit humiditas. At lapis mollior ſeu tenerior, (qui verè ſiccior eſt, vt prædiximus, haud aliter quàm vſtus lapis non vſto) præ raritate liquorem multum ſuſcipit. Hic enim ſua ſponte inania ſpatia

(quæ aëre tantum plena sunt, ita vocari solent) aëre fugato subit. Madefacta verò iam parte vna, quæ illi continua est facilè à simili qualitate afficitur. His hoc modo explicatis, obiectio præoccupatur: quî fiat vt, si aqua sponte per raritates illabitur, nõnunquam madeat ripa ad duos vel tres palmos supra vndæ altitudinem. Nõ enim sursum grauia feruntur citra violentiã, quæ aut fuga vacui, aut attractione accidere solet. Ast in re proposita nullum est vacui periculum: siquidem aëre plena fuerunt spacia, quæ nunc occupat humor. Nulla verò necessitas illum cedere coëgit, sed sola aquæ impulsio. Sola igitur vis attractrix in siccitate pollens eo humorem promouit. Cui dubitationi vt satisfaciamus, repetendum quod initio fuit propositum ἀξίωμα: nihil in rerum natura trahere, nisi vt fruatur eo quod attraxit. Verum quænam fruitio esse potest, eius quod planè contrarium & inimicum existit, vt humiditas siccitati? Quòd si corpus siccius redditum valde attrahat, id facit qua ratione appetentia magis afficitur: allicit verò, nõ siccitate ipsa vtens, sed similitudinis fauore quodã & iure amicitiæ. In iis autem quæ non trahunt, humor etiam partes superiores permeare videtur, quum in proximis concepta humiditas, cæteris vndiquaque ex contactu communicetur. Ergo407 ergo siccioracorpora humoris plurimum excipere, at non siccitatis ratione attrahere, possunt. CALOR. Calor verò quid præstet, dum attractionem efficere falsò creditur, non difficile est asse

qui,

qui,ab externis rebus inita ratione. Solem aqueas humiditates in vaporem attenuationė conuersas, ad se trahere sursum versus, indéque pluuiam gigni, dicũt philosophi ad vnũ ferè omnes: quorũ nonnulli, qui alimento egere astra putarũt, sibi eiusmodi materias allicere dicere non sunt veriti: ast talis opinio iandudum à Peripateticis fuit refutata. Sed neque ij loquuntur propriè, qui dicunt Solem vapores attrahere, quum sponte sua sursum ferantur, præ leuitate. Sol autem non nisi vapores ipsos suscitat, calefaciens attenuánsque: haud aliter quàm ignis lebeti suppositus multos vapores ex contento liquore nõ extrahit, sed producit. Si enim traheret, deorsum vbi est ignis ferretur. Et cum madidi panni exiccantur, non ignem versus lateraliter promouentur vapores, sed recta sursum veluti pannum lambentes. Eadem propemodum ratio est de iis medicamentis quæ ἐπισπαστικὰ vocitantur, quasi attractionis aliquam vim haberent. Ea verò sunt de resoluentium siue discutientium (Græci διαφορητικὰ appellant) genere, valentissima: vt quę non modo poros suo calore maximè dilatent, sed etiam humores dissoluant & in vapores halitúsque cõmutent, hi verò insita leuitate per ampliores factos meatus in sublime feruntur, iunguntúrque ambienti. Succedunt verò exhaustis humoribus alij, ne detur vacuum, quandiu vis medicamenti valde calfaciẽtis, partẽ rarefacere, & poros magis atque magis dilatare perseuerat. Vnde ex alto cor

pore extracti videntur, qui sponte eo cõtinuã successione perueniũt. Huic simile nõ est (quod tamen quis fortè existimet) successionis genus coactũ à medicæ cucurbitulę vsu: cuius euentus causam eiusmodi assignant. Quia inclusi aëris aliquam portionẽ absumpsit flamma, ne vacuũ accidat cogitur etiam caro illi succedere. Quòd si eà ratione fieret, nõ sensim, vti videmus, sed affatim spatiũ occuparentur. alioqui vacuũ aliquanto temporis curriculo interueniret. Siquidẽ momento fere à flãma aër fuit depopulatus: caro autẽ lentè admodũ succedit. An potius dicendũ, vaporẽ in vase inclusum istius successionis causam esse præcipuã? Quũ. n. paulatim in aquã concrescit ad cucurbitæ latera, quę tenuibus guttulis perfusa videntur, inclusi aëris magna fit consumptio. Multũ enim vaporis, in paucã humoris copiã degenerat: quũ aër decuplo tenuior & laxior aqua cõstituatur. Dũ illud sensim fiat, sensim quoq; succedit caro, & vacuum præoccupat.

DOLOR. Reliquũ est, vt quem admodum à calore, siccitate, & fuga vacui humores locũ mutare, non tamen attrahi, docuimus, & qua id ratione fiat explicauimus, postremo etiã quo modo præ dolore humorum defluxiones frequentissimę excitentur (quod experiẽtia docet) expendamus. Plærique omnes transmissionis huius causam statuunt, naturæ irritamentũ, quo ad partẽ dolore lacessitam vndequaque humores (potissimum verò sanguinẽ) cum spiritu & calore mandat, velut auxiliares copias, ad rei molestãtis ex-

pulſionẽ,ac membri ſolatiũ. Hæc enim eſt quędam ratio cõmunis (inquit Galenus) in quibus natura aliquid violenter excernit, vt eò ſanguis & ſpiritus impetu ferantur: quibus duobus veluti inſtrumentis natura vtens, ea quæ infeſtant per vim expellit. Hac ratione igitur & dolentibus partibus inflãmationes adueniunt, natura excernere atque expellere cauſam doloris properante: vt verò hoc faciat, ſanguine & ſpiritu locum implẽte. Verum, quid iuuare poteſt, quod morbũ adauget & exaſperat, tenſionẽ facit maiorẽ, & φλόγωσιν accẽdit magis, omniq́ue ex parte intenſiorẽ dolorem excitat? Aut quare medici per initia morborũ, defluentes materias omninò repellere conãtur, ſi parti dolore affectę illæ ſunt profuturæ? Quinimò niſi prohibeatur ac coërceatur ſanguinis irruentis copia, nõ tardè phlegmoni ſuccedit gangręna, & (quæ extrema eſt corruptio partis) ſphacelos? Dices, partiũ eam eſſe conditionẽ, vt cum nulla ratione vtantur, natiuo tamen quodã incitamento aliæ aliis prodeſſe ſtudeant. Proinde non mirum, ſi dum ignaræ cæteras iuuare cupiũt, obſint. Atqui nõ ratione tantũ, ſed optimo etiã iudicio præditas eſſe oporteret, ſi mutua amicitia deuinctę forẽt. Equidẽ ſingulæ noſtri corporis partes, quod ſibi cõueniẽs eſt à natura didicere: aliis verò vtilia neſciũt, neq; φιλίαν (moralẽ virtutẽ digniſſimã) exercẽt, qua tamẽ pręditas eſſe deceret, ſi aliarũ cura tenerẽtur. Fateor naturã ſic partes omnes inſtruxiſſe, vt quũ ratione nulla vtantur, videantur omnia ratione quadã efficere. Aſt hic

Com. in aph. 53 lib. 5.

nulla eſt tranſmiſſi humoris cõmoditas, quin potius noxa, quum & grauiora ſuccedant ſymptomata, καὶ τῆς νεκρώσεως immineat periculum. Non igitur eo mittuntur humores, vt dolenti parti auxilium ferant: aut non modo fruſtra, ſed prorſus temerè id Natura inſtituit. An potius dicendum, à partibus ipſis dum ſeſe contrahunt ad rei noxiæ expulſionem, humores excidere, atque partem verſus in quam propellunt, tranſmitti. Ea fuiſſe videtur Galeni ſententia, dum

Lib. 13. meth. cap. 3.

inquit: Vna eſt naturę facultas, quam excretoriam dicimus. Ea ſuo munere tum fungitur, cũ triſte aliquid ſentit. Vnum verò quiddam eſt, ex iis quæ eam contriſtant, ipſa quæ dolorem excitat cauſa, quæcunque ea ſit. Hanc igitur eiicere dum properat, phlegmonem interdum in particula cõcitat. Cùm enim primis ſuis conatibus nihil profecit, vehementius agreſſa quod infeſtat expellere, ſanguinis aliquid & ſpiritus ex ſuperpoſitis partibus in afflictam ſimul exprimit. Atq; hinc fit, quod ex dolore particula pro portione confluentis in eam humoris, in tumorem attollitur. Scilicet dũ particulæ ſeipſas colligunt, vt in cauſam doloris impetum faciant, in uitis elabuntur ſanguis & ſpiritus, nõ ab iis ad partem ipſam dolẽtem ex induſtria mittuntur. Id magis conſpicuum eſt in partibus quæ fibrarum opera ſuas facultates exercẽt. Per tranſuerſas enim, quibus expellunt, coarctatis, dũ anguſtiores fiũt, materiæ contentæ ſolent excidere. Haud aliter quę ſolo temperamento ad omnes

faculta-

acultates vtuntur, expulsionem seipsas colligentes & veluti compressæ, absoluunt. Hinc quoties humorem defluentem repellere volumus, astringentia solemus adhibere, quibus coacta pars multò efficaciùs à se nocentia reiicit. Non enim medicamentorum, sed Naturæ medicamentis adiutæ, opus est repercussio. Dum itaque partes, ceu collectis viribus sese contrahunt, quæcunque fluxilia iis obuiam fiunt, etiam profutura, deiiciunt: quin potiùs excidunt & elabuntur, quæ nec qualitate, nec quantitate alioqui facultaté lassebant. Quúmque minimum momentum vim expultricem huc vel illuc impellat, vt inquit Galenus, facillimè in partem præcipué affectam vniuersi confluunt humores. Quippe à superioribus vndiquaque transmissio fit, remotioribus quoque ex consensu affectis, atque dolorem patientibus. Iis verò quos iam continebant effluxis humoribus, alij succedunt: qui quandiu perseuerat dolor, assiduo particularum nixu in ægrotantem locum exprimuntur. Est quidem inanis ac irritus expeliendi conatus, quum quæ dolorem infert causa (seu intemperies, seu continui solutio fuerit) ea ratione tolli nequeat: sed quod agere natæ sunt partes, nullo præditæ iudicio, id satagunt. Ad hunc fere modum ex incisis venis elabitur excernitúrve (non, vt vulgo dici solet, extrahitur) sanguis. Quum n. vulnus dolorem inferat, compressæ multum sanguinem effundunt, quia multum continent. Venas autem

Lib.3.facult.nat. cap.13.

Lib.1.de loc.aff.cap. 1. & arterias dolorem ſentire, Galenus apertè innuit, ſcribens, Quando ingens in hepate inflammatio oritur, aut vbi ipſum eſt induratum, dolor qui tunc iugulum in dextra parte infeſtat, cauæ venæ magis quam membranarum tenſionem ſequitur. Et paulò poſt: Proprius arteriæ venæque dolor, extenſæ ſecundum longitudinem corporis veluti chordæ cuiuſdam, ſpeciem reffert, nullam grauitatem inducens. Et alibi: In *Lib.de inæq.intemp.cap. 3.* phlegmone (inquit) omnes particulæ, & omni ex parte incaleſcunt, humore perfuſæ: ante omnes arteriæ & venæ, quæ ſcilicet primæ & præter cætera vario dolore afficiuntur. Hanc ſententiam confirmare videtur, quod febricitantes permulti ſentiunt, præter totius corporis laſſitudinem (quæ phlegmonodes dici queat) etiam lumborum dolorem moleſtiſſimum: ex venæ maioris diſtentione, opinor, quam vapores copioſi ex callefacto ſanguine geniti efficiunt. Aſt *Lib.16. cap.12.* Galenus ſibiipſi palam contradicit, quum in lib. de vſu partium doceat, venas & arterias cuiuſque partis ſenſus omninò expertes eſſe, ſiue illas frangere velis, ſiue vrere, ſiue incidere, ſiue laqueis excipere. Quæ ſi vera ſunt, profuſionis ſanguinis alia quærenda eſt cauſa. An licet dolore minime afficiantur, compreſſa tamen vaſa in vulnus materias ſuas emittunt? Siquidem omnigenis villis donata, vt ἀνάδοσιν ſtrenuè perficiant, tranſuerſos (quibus valent maximè) potiſſimum exercent: dumque materias contentas arctiùs complectuntur, & circa eas ſeſe conſtrin

ingunt, si quæ via patefiat, inde mox erumpit
mor: neque is fluere cessat, donec maiore ex
rte inanitum vas, contentam materiam am-
ius non premat. Hinc chirurgi in phleboto-
ia vinculis vti didicere: quæ initio quidem vt
næ turgentes magis appareant, conueniunt:
einceps verò, vt adaucta compressione san-
uis effundatur. Quippe si ligaturam penitus
luas, illico sistitur, nisi longè maxima fuerit
sorum repletio. Simili modo arteriæ persysto
n duntaxat (quæ illarum est contractio) san-
uinem eiaculantur, & per vulnus exprimunt.
empe dum strictiùs contentum humorem pre
unt, is qua data porta ruit.

Ex his manifestum esse arbitror, dolorem
eque trahere, neque attractionis causam esse:
uum quod præ dolore accidit, expulsio magis
ici mereatur. Galenus dum accuratiùs loqui *Lib. artis medic. cap. 95.*
udet, omnem dolorem fluxiones commoue-
escribit: & nihil magis quam dolorem proflu *Lib. 5. met. med. cap.*
ia proritare, phlegmonásque augere: nec non
lolorem inflammata exacuëre & irritare, flu- *Lib. 1 de comp. med. κα. γέ.*
ionibúsque occasionem præbere. Quæ qui-
ous modis accidant, nobis est abunde explica-
um. Igitur, quum neque dolor, neque calor,
ec siccitas, nec vacui fuga trahendi vim ha-
eant, aut tractionis alicuius sint causæ, vti de-
monstrauimus, vnica superest totius substantiæ
similitudo seu familiaritas, quæ sibi conuenien-
tia potest allicere, vt iis tandem perfruatur. Is. n.
est attractionis finis, quo res naturâ constantes
ad

ad attractionem mouentur: quum nihil sit in rerum natura (vt verissimè pronunciauit Galenus) quod trahat δι' ἀυτὸ τὸ ἕλκειν, sed vt eo fruatur vtatúrve, cuius per attractionem compos euasit.

ME



MEDICAMENTA CATHARctica humores è corporibus nostris minime attrahere, sed potius fugare & expellere, atque ἀντιπαθείᾳ verius quàm συμπαθείᾳ opus suum perficere: eodem modo & pleraque alexiteriorum, quæ venena extrahere falsò dicuntur: nec esse quæ surculos, aliáve corporibus infixa extrahere possint: Ad D. HIERONYMVM CHAMBONEM, *Medicum, & Philosophum perspicacissimum.*

PARADOXVM IX.

FACIAM VT ROGAS, CHAMBON amicissime, nuper excogitatam de medicamentorum actione παραδοξωτάτην opinionem meam, in lu-
em, prima quaque occasione emittam: quæ si
ericlitetur, in te omnem culpam ipsa reiiciat.
quidem nolim tibi, viro humanissimo & mei
mantissimo, in adeò leui honestaque petitione
bnuëre, cui quantum debeam lubens agnos-
o. Verùm, si quis illam parum elaboratam at-
ue fulcitam aggrediatur, erunt tuæ partes ve-
ut clientem defendere. Huius enim eius totum
n te transfero: quo nomine (certo scio) mihi

sum

ſummam gratiam eſt habitura. Nam quid ill poterat fœlicius contingere, quàm omnium fa uore deſtitutæ, tantum naſciſci patronum, ſi cu animus ſit illam oppugnandi? Sed ne videa longiore procemio, vel ingratum donum nimia quadam ſolicitudine velle commendare aut etiam exprobrare, en ſtatim ad rem ipſam venio: præfatus, hoc, ſi non aliud conferat, ſaltem amicitiæ noſtræ perpetuum fore monumentum.

MEDICAMENTA purgantia, humores naturæ ſuæ conuenientes, ſubſtantiæ quadam ſimilitudine attrahere volunt. Ego verò contra, diſſimilitudine ἀντιπαθείαν efficiente fugare & abigere, contendo. Si enim naturarum conformitas in iis attractionem facit, quæcunque maiore vi purgabunt, ea magis familiaria cẽſebuntur. Quid ergo obſtabit quo minus alimenta euadant, quum ad humorum conditionem proximè accedant, humoribus verò ipſis nutriamur? Atqui contrarium accidit, vt imbecilliora quæque ſi à corpore noſtro vincantur, nec purgare poſſint, fieri alimenta credantur. Fortiora vero, in iuſta ſaltem quantitate, alendo corpori non cedunt, quum tamen ſub maiore copia ſimilis qualitatis plus ineſſe debeat. Quid quod alimenti & medicamenti nullum erit diſcrimen, ſi medicamentum humoribus quos trahit ſimile ſtatuatur: niſi forte velis, naturalibus quidem humoribus alimenta, deprauatis verò medicamenta eſſe ſimilia. Aſt hîc quæſo: nun

Ratio prima.

Secunda.

nunquid ex cibis praui humores immediatè gigni queunt, vt ex oleribus porracea bilis, & ex cucumeribus excrementitia pituita? Sic enim non minus cum prauis, quàm cum laudatis humoribus, cibis conueniat. Vnde colligas, medicamenta quoque, ſi iiſdem prauis humoribus ſimilia ſunt, non multum diſtare ab alimentis. Nam quæ in tertio conueniunt, inuicem conuenire dicuntur. Præterea, ſi medicamenta humores trahunt, iiſdem fruantur oportet: atque vel nutriantur, vel delectentur ſaltem, quum nihil in rerum natura trahat δι' αυτὸ τὸ ἕλκειν, ſed vt eo fruatur cuius per attractionem fit compos, vel autore Galeno. Atqui humoribus noſtris minime ali φάρμακα certum eſt, quum nihil quod vita careat nutriatur. Quod ſi delectari poſſint, quemadmodum ferro magnes, & feſtucis electrum, in quibus iſta diutius ſeruantur integra (quaſi iis præſentibus multò minor fieret illorum ſubſtantiæ diſſipatio) ſcammonium bile immergendum eſſet, & agaricus pituita obruẽdus, nec non aloë (quæ ἐγκοπρωτικὴ dicitur) ſtercoribus inuoluenda, vt ad plures annos eorum vis illæſa conſeruetur. Quæ ſi prorſus inepta, atque inaudita videantur, mirum eſſe deſinat (ne dicã abſurdũ) quod nos aſſerimus, nullam medicamẽtis purgantibus eſſe cum illis humoribus ſimilitudinẽ. Nam quod aliquis poſſet obiicere, à veſica fellea bilem, & ab vrinaria ſerum attrahi, quibus minime perfruantur, aut nutriantur, vt volũt, alio paradoxo abũde explicauimus.

Tertia.

Lib.3.de facult.nat. cap.6.

Quarta. mus. His adde, quod si medicamentum attrahit, humores ad sese alliciet, vt eò rectà ferantur vbi est φάρμακον. At sæpe obseruauimus, à pilulis assumptis purgationem per inferiora eximiam fieri, cùm tamen pilulæ à ventriculo non discessissent. quippe tandem integræ vomitu reiectæ visæ sunt. Et non rarò potiones haustæ paulò post euomuntur: neque tamem purgatio fit irrita, aut sursum feruntur humores, sed quàm plurima deiiciuntur. Atqui totam euacuationem per os fieri oporteret, si trahit medicaméntum, vt ipsum trahens sequantur humores. Quid igitur de hac re statuendum nobis est? An quod initio proposuimus, καθαρτικὰ certis humoribus prorsus inimica, eos ἀντιπαθείᾳ quadam persequi: vt eo nomine generi humano salutaria, θεῶν χεῖρες nuncupari meruerint. Sunt enim eiusdem naturæ cum ἀλεξιφαρμάκοις, quæ (vt ipse Galenus docet) mediam conditionem sortiuntur inter corpus & venenum: ita vt quæ ad nostram naturam propiùs accedunt, imbecilliora sint: quæ verò magis ab ea recedunt, fortiora & nocentiora. Est enim planè eadem ratio purgantium medicamentorum: siquidem nonnulla sunt adeò imbecilla, vt in ipsos humores nonnunquam degenerare credantur: scilicet cum purgatio ab iis non perficitur. Valentiora autem non multum à deleteriis absunt: vt quæ habentur validissima, venenosam qualitatem sapiant. Hinc illud Mesuei: Quantò medicamentum est temperamento hominis medio

Lib. 5. simp cap. 16.

Cap. 1. lib. canonum.

pro

propinquius,tantò ſalubrius:quantò remotius „ tantò malignius. Quod ſi qualitatibus his à me „ dia hominis temperatura extremè recedat,ve- „ nenum potius eſt dicendum quàm medicamen „ tum.Sit igitur φάρμακον generis nomen,ipſúmque velut medium quoddã inter nocens venenum & corpus,aut(ſi mauis) alimentum obtineat.Eius differentiæ plures occurrunt: & primum quidem illæ duæ, quarũ altera eſt eorum quæ venenis,obſiſtunt,vel ea de corpore fugãt. altera eorum quæ humores duntaxat expellere valent.Rurſus iſtorum nõnulla bili,quædam pituitæ,alia melancholico humori aduerſantur: non ſecus ac illorum quædã phalangiis,nõnulla ſcorpionibus,alia fungis,aconito,dryopteri, aut cæteris venenis ſeſe opponunt. Eã ob rem communi appellatione ἀντιδώτου comprehendi omnia ſolent,tã quæ deprauatos humores (ex quibus diuturni & κακοήθεις morbi oriuntur) fugant & expellunt, quàm quæ venenis peculiariter opponuntur,vt Galenus docet. Iam quomodo pharmaca expurgationẽ efficiant,& qua ratione humores noxios à ſingulis partibus expellant,dicere aggrediamur. Quod & euidentius & certius euadet, ſi vniuerſim quid de ea protruſione ſtatuẽdum videatur, propoſuerimus. Nulla corpori ſalutaris actio intrinſecus obiri poteſt, cuius exercendæ facultatem quãpiam ſortitũ non ſit animal.Itaque ſi foras noxia propellere eſt ſalubre,aliquã ex iis quas animantis corpori facultates Natura indidit, eius

Initio lib. 1.de antido tis.

I expul-

expulſionis autorē eſſe oportet. Iam verò, ſeu finiendis morbis, ſeu eliminandis eorundē cauſis, duæ duntaxat ex facultatibus naturalibus ſuas operas conferunt, nempe coctrix & expultrix. Quid enim magis incogitāter dici poteſt, quàm ſi quis aſſerat, in procuranda rerum expellendarum amotione, eam vim exerceri cuius finis ſit retētio? Quippe nemo neſcit, attractionem poſtremā ſui partem habere nō modo τὸ ἔχειν, ſed & contentionē ipſam: quibus duobus & terminis, & efficientibus cauſis, inſuper & fine, ſeu τῷ διά τι, penitus contraria eſt expulſio. Noſtra verò hæc ſiquis eludere arbitratus, dixerit: medicamentū ſuas vires exerere, illa vi tractrice etiamnum feriante: ſtatim obiiciemus cadauer, in quod φλεγμάγωγου aut χολάγωγου iniectum nihil pituitæ aut bilis coaceruet. Quòd ſi reſpondeat, iſtud euenire quoniā à cadauere calor abeſt: hinc ſequetur, calorē eſſe cauſam tractionis præcipuam: ac proinde maximum circa Cor fieri prouentum excrementorū, ipſorúmque ſentinā eſſe pectus: quo quid abſurdius vel dici vel excogitari poteſt? Nam quod calorē eſſe cauſam inſtrumentariam duntaxat cauilletur quis, nihil eſt. Si quidem in recalefacto cadauere, nihil amplius quàm in rigido τȣ̃ καθαρτικȣ̃ exhibitione efficias. His ita conſtitutis, reliquū eſſe video vt ſtatuamus, expultricē facultatem eſſe ablationis rerū noxiarum autorem: tantum abeſt vt ibidem cogitanda veniat tractio vlla. Nunc verò quatenus purgātia iuuent eā expulſionem,

ſionem, quídve ad ipſam obeundã conferant, paucis explanandũ. Qua in re, variis diſtinctionibus erit nobis vtendũ, quòd à diuerſis partibus non ſimili omninò ratione reiiciantur humores: ſintque diſſimiles eius auxilij quod καθαρτικὰ conferunt modi. Ordiemur verò ab inferiore ventre, qui & primus occurrit medicamẽtis, & plurima continere ſolet excrementa, vt is præcipuè purgationẽ requirere videatur. Eſt enim cloaca totius corporis, in quã cæteræ partes dum robore præſtant, ſua deponunt ſuperflua. Quod etſi non facerent, ille tamen ſuapte natura pluribus ſcatet, niſi quis accuratiſſima victus ratione vtatur. Nam crudi prauique humores ex deprauato victu copioſiores proueniunt & quoniam eos reliquę partes hepate ſuperiores negligunt, quandiu meliores conceduntur in venæ portæ ramis & viſceribus ad quæ illi perueniũt, errant & vagãtur. Atque ij ſunt quos aſſumptum φάρμακον primo loco aggreditur: ſcilicet, humores excrementitios oppugnans, qui in viis cõmunibus vocatis, primiſque vaſis, hoc eſt venæ portę ramis occurrũt. Cùm enim à vena porta ad ventriculum ſex, vt minimũ, ſurculi mittantur priuſquã eiuſdem venæ rami ad lienem & inteſtina perueniant: medicamentũ purgans dum ventriculo continetur, ſeu vapore ſublato, ſeu vi aliter cõmunicata maioribus venæ portæ ramis, inde ad inteſtinorũ capacitatẽ vſque ab intermediis ſpatiis vndique humores, quos ἀντιπαθείᾳ proſequitur, expellit. Porrò nõ

Modus primus.

nota

ſolũ medicamentũ id opus perficere,ſed maximè partiũ vim expultricē à medicamēto adiutā & excitatā agnoſcimus:quæ cùm prius velut ſopita maneret,iā cum medicamēto ſuas operas cōiungens,maiore conatu in expellendum humorē inſurgit.Neq; verò eſt quod quis ex eo inferat vnico ſatis eſſe medicamēto ad quoſcunque humores deturbādos,nec vlla opus fore ἐν τοῖς φαρμάκοις ἀντιπαθείᾳ:quandoquidē ex ea quā proponimus medicamēti ſimul & facultatis virium cōnexione , id minimè ſequitur incōmodum,ſi quis attētiùs rē conſideret. Poteſt etiā facultas ſolâ medicamēti quod Naturę noſtrę nō minus aduerſatur q̃ prauus humor)qualitate irritari,atq; ita cōcitari vt maiore conatu actionē

Secundus. ſuā perficiat. Hinc fit vt clyſteribus quoq; iniectis venter inferior purgari valeat,quāuis ſupernè ad venæ portæ ramos grādiores vis medicamēti nō veniat. Vix enim ad ieiunũ vſque aſcen

Lib.13. meth med. cap.15. dere poſſunt,vt teſtis eſt Galenus.Purgāt tamen ſed leuiter omninò,vt eiuſdē medicamēti multò minor doſis ore ſumpta,longè efficacior deprehēdatur.Quid enim aliud poſſunt clyſteres, q̃ excretricē vim ſollicitare,dũ venarũ meſaraïcarũ oſcula in ipſo tranſitu titillāt, quin potius vellicant,vt ex eo irritatę ſuperiores partes non multò poſt noxios humores(quos ægrè cōtinebant)in inteſtina eructēt & quaſi euomāt : non ſecus ac ventriculus œſophagi parte ſuperiore, aut penna aut digito laceſſita,quod in eius fundo cōtinetur abiicit? Clyſteris ſanè primum opus eſt,fæces craſſas liquore ſuo diſſoluere,vt facilius

cilius effluāt, atque ita lauentur inteſtina, quod κλυςῆρος vel κλύσματος appellatio innuit. Quibus ſi purgantiū medicamētorum nōnihil cōtineatur, etiā humorum qui primis vaſis includuntur aliqua fiet expurgatio, vti prædiximus. Verum (inquies) ſi medicamēta humores abigere certum eſt, nunquid per anum infuſa illos ad ſuperiores partes, vētriculum, iecur, & lienē propellent? Minimè vero: quoniā forma ex naturæ inſtituto ſuis facultatibus vſa, noxiorum expulſionem molitur permeatus ad eam rē fabrefactos; quò etiā facillimè deferuntur, vel nutu ſuo vergunt. Ex iis enim quæ fieri poſſunt, Natura ſemper quod melius eſt exequitur, vt toties repetit Ariſtoteles. Accedit & prædictarū partiū robur, quo munitæ quum ſtrenuè propria excremēta explodere valeant, multo facilius ab alienis admittendis ſeſe tuētur. vndecunq; verò laceſſitæ fuerint, eò ſua protrudunt ſuperflua, quò ſpōte vergunt: ad interiora ſcilicet loca, necnō ad partes naturâ ignobiliores, quibus idcirco minus eſt viriū. Quum itaq; vis medicamēti à partium ſuperiorum robore ſuperetur, nec humores natura graues facile ſurſū protrudi queāt, ſed magis ad inteſtinorum cauitatē inclinēt, nihil aliud quàm irritare & partium excretricē facultatem inuitare poteſt: niſi tamē effrænis fuerit medicamenti efficacia, & viſcerum robur valde exolutū. Tunc ſiquidē magno corporis malo ſurſum propelli humores, viſcera maximè grauaturos, nō dubito: quū ſæpenumero ab ignobilioribus in partes principes (ſed tunc tēporis imbecillas

Tertius. excreméta reiici deprehẽdamus. Quod ad vniuersalẽ totius corporis euacuationẽ attinet (per quã nõ modo vẽter inferior, & quæ à vena porta ramos accipiũt viscera, sed etiã vena caua, & partes ad quas illa peruenit, purgãtur) quanam ratione fiat, ex iis apertè docebimus, quę Galenus ipse demõstrauit. Nẽpe iisdẽ viis & canalibus à toto corpore ad vẽtrem inferiorẽ transmitti ac reiici excremẽta, quibus alimẽtum fuerat attractũ, & distributum. Id quod manifestè docẽt crises morborum factę humoris copiosi deiectione per aluũ, & spõtaneæ Diarrhœæ per quas ab vniuerso corpore ad intestina feruntur humores. Est enim maxima facultatis expulsoriæ violẽtia vehemẽtiaq;, vt mirum nõ sit ab vltima corporis parte vsque ad intestina aliquid trãslatũ peruenire. Quippe minimũ momentũ expultricẽ vim huc vel illuc impellit, vt quę per trãsuersas fibras functionẽ suã obeat, ocyssiméque ab eo vnde primũ est, ad eum q contra positus est, finẽ tradatur: quẽadmodũ fusissimè probat Galenus. Cæterùm assumpto medicamẽto, postea q̃ inferior venter, in quo excrementorũ maior erat copia, fuerit expurgatus, reliquę corporis partes gradatim eò sua excremẽta reiicere ac trãsmittere incipiũt, vt sese exonerẽt. Antea enĩ minus facile istud prę stare poterãt, cùm locus deesset quo illa exciperẽtur. Adde quod, medicamentũ (vt prę monuimus) vasorũ oscula præteriẽs, dũ cõtinuo gradu à vẽtriculo ad sedẽ ꝓgreditur, expultricẽ vim exuscitare potest. vnde fit, vt irritamẽto ad superiora vsq; perueniẽte, iecur etiã expurgetur, & simul cum eo partes

Lib.3.de fac.nat. cap.13.

Lib.3 de fac.nat. cap.13.

ſuperiores, à quib⁹ excremēta ad inferiorē ventrē cōtinuo progreſſu irrūpunt. Hic duo potiſſimum obiiciētur. Primū eſt, ad ſuperiora potius aſcēſuros humores, ſi purgātia medicamēta eos nō attrahūt, ſed fugāt. Cui argumēto nos paulò ante ſatisfeciſſe putamus, cùm de infuſis mētio fieret. Quibus addere licet, vim medicamēti eſſe magna ex parte refractā, dū à vētre inferiore excremēta ſibi inimica ꝓpulſauit, vt deinceps nequeat venas maſaraïcas attingēs, in ſuperioribus cōſtitutos humores agitare, præterquā ſola facultatis expultricis irritatione. Quin ſi poſſet, nō tamen cederēt partes ſuperiores, quæ iis ſuppoſita cloaca longè præſtantiores ac robuſtiores ſunt. Proinde ſi quando medicamētum id præſtet, vt ſurſum agat humores, vel ex eo magis irritata facultas expultrix, ſubito ac maiore conatu inſurgit vt ad inteſtina humores refluere cogat: nec modo aduētātes explodit, ſed etiam prius quieſcētes, quicunque ad agitatorum conditionem accedunt. Altera obiectio eſt nihil referre quocunque medicamenti genere vtamur: ſaltem nulla medicamēti habita ratione, ſinéque delectu, humores qui ſupra hepar continentur excerni, quicunque ſunt ſequi paratiores: quemadmodum fieri ſolet in ὑπὸρκαθάρσει, id eſt purgatione ſuperflua & excedente. An ſufficit ventrem inferiorem à medicamento expurgari, vt excrementis quæ à ſuperioribus propelluntur viæ pateant, & locus ſit quo excipiantur. In vaſis etenim plærunque humores iam excremētitij corrumpuntur, vel in-

habitum corporis transmissi efficiunt tumores præter naturã, aut vlcera, ob id quia superfluis humoribus saburrata sentina alienos minimè recipit. Hac ergo inanita, incipiunt reliquæ partes in cõuenientiorẽ & à natura destinatũ locum sua mittere excremẽta, nisi tamẽ ea iã multo tẽpore assueuerint in aliã deferri partẽ, quæ morbi ratione cæteris imbecillior iãdudum euaserit. Illinc enim vix tandẽ materiæ cursum auertes: quod fieri debet frequẽti irritatione, & infernarum partiũ inanitione. Quippe ad hanc sequitur, vicinos humores eò recurrere, cùm Natura vacuum nõ patiatur. Hinc fieri posse videtur, vt mutua ea translatione tandẽ proximè ad locum affectum peruenìẽte, sensim retrahatur humor. Ergo citra delectũ humores quicunq; erunt sequi paratiores deiiciẽtur, inquies. Nam demus purgãdum esse humorẽ melãcholicum: quando huic aduersarium medicamẽtum à vẽtre inferiore totã melancholici humoris superfluitatẽ excluserit, qua ratione alius à superioribus ad ventrẽ confluet, quantumuis excretricẽ vim sollicitet medicamẽtum? An natura necessariis omnibus facultatibus affabrè instructa, quæcunq; animalibus necessaria sunt nouit, sublatisq; à medico (eiusdẽ ministro) impedimentis, certo cum delectu humores noxios & morbum cõmittentes ipsa reiicit: adeò vt corporis purgatio cõueniens Naturæ potissimũ referẽda sit accepta, quum sola sæpius id præstet, & quãdo nõ potest, lõgè melius tamen quàm Medicus quid sit opus reiicere cognitum habet. Ideóq; si vel pauxillũ detur auxilij, quo impedimenta modo

solutio 2ª obiectionis

tollãtur, reliquũ omne ipſa natura ſtrenuè perficit. Inſtabis rurſus: Non igitur curandũ eſſe, vt medicamentum aduerſetur humori qui in aliis partibus morbũ facit, ſed iis tantum quos venter cõtinet. Hoc enim exonerato, nocẽtes humores facto delectu Natura ſatis expurgabit. Et quis pharmacorũ ἀντιπαθέια eſt cum excernẽdis humoribus, quum & viarum communium excrementis, & ipſo medicamento, iam foras propulſis, nihilominus purgatio fieri perſeueret? An ventris, & cæterarum partium humores ſpecie ſimiles adeò ſunt, vt ex vno reliquos diſcere poſſimus? Quum enim partes iecore ſuperiores, ab inferioribus tanquam radicibus ſuos trahant ſuccos, ex impuro quidem ventre impurus hauritur ſanguis, íſque eius generis vitio præditus quo venter abundat. Hinc ſequitur, vt etiam prauo humori qui partes ſuperiores infeſtat ſit inimicum quodcunque φάρμακον turgenti in ventre inferiore excremento aduerſatur: & proinde vt illam quoque abiiciat expultricem facultatem diſtinctè ſollicitat. Verum (inquies) diuerſus eſſe poteſt humor reliquum corpus occupans, ab eo qui ventre continetur. Cur enim copioſior bilis non erit in toto corporis habitu, ventre inferiore ſolum cruda pituita referto ac infeſtato? Id ſanè video, non tamen ſententiam noſtram euerti. Nam quoties diuerſi humores ſunt expurgandi, ea permiſcentur medicamenta quæ vtriſque aduerſantur, Atque in propoſito affectu, pharmacum pituitæ inimicum primò ſuum opus exercebit, quia

prior occurrit pituita: mox bilis deiicietur, altero medicamento in illam suas vires intendente, quam propulsatam quum nolint partes superiores (vt iam sæpe inculcatum est) admittere, ex eo magis irritatæ facto impetu protrudunt. Adde quod animantis ipsius forma connatam gerit speciem simultatum earum quæ sunt inter φάρμακα, & distinctos humores. Atque inde compertum habens, quàm noxius sit futurus eorum congressus, expultricem vim ad vtriusque reiectionem adhibet. Sic & facultas expultrix huiusce actionis autor præcipuus esse deprehenditur: & interim medicamentorum ἀντιπαθεία retinetur, minime frustra à nobis constituta, quum non parum ad eandem actionem contulisse videatur. Cæterùm quod in animantibus actionum causa sit, species ea quæ nusquam sensibus obuia occurrit, plena est animalium historia. Medici tamen omnium pene effectionum causas ad materiam, aut materiæ qualitates referunt: vt nonnunquàm parum absit, quin primarum qualitatum κρᾶσιν animantis formam esse profiteantur: vnde Galenus toties inconstantiam in humana forma asserenda prodit. Sed quæ (obsecro) statui potest causa, quamobrem infans mammis labra potius quàm pedem vel manum admoueat, nisi quia ἀπὸ τοῦ φαντάσματος speciei congenitæ iam compertum habet, quid mãma, quid item lac sit, nunquam tamen adhuc sensu vllo vsurpata? Quid equus depascens? nonne ex mille plantis quas auidè carpet, vnam prætermittet,

ne

ne gustatam quidem? Cur pullus gallinaceus haud ita pridem ab ouo exclusus, milui superuolatum attendit & horret, nisi quod à phantasmate speciei quam secum gerit, hostilem aduentum agnoscit? Ex his tandem perspicuum fieri arbitror, quorundam generum contrarias esse differentias, ex quibus inimicæ species oriantur, quæ licet contrariæ species non habeantur, sunt tamen principia indiuiduorum ad contrarias actiones perpetrandas. Iam eius generis differentiam aliquam inter φάρμακον & humorem, formæ animantis esse perspectam, vt pote sibi connatam, quid obstat? Nihil superesse video, nisi vt doceamus quanam ratione ex cruribus ad intestina ferantur humores, si non trahuntur. Quum enim à superioribus ad inferiora excretio sit expedita, humores sursum nõ facile remeant, sed violentia facta, quam vel attractio, vel fuga vacui inferre videntur. Ast eum qui probè nouit, ab omnibus partibus ad omnes sursum atque deorsum impelli humores, nec modò crassam pituitam vomitione reddi, sed etiam melancholicum humorem omnium maxime tardum & grauem, ad partes superiores male affectas (atque adeò imbecillas) crebro transmitti, dubium hoc nihil morabitur. Quin & pro naturæ modo sese habentibus humores citra vim vllam superiora petunt, non minus ab infernis partibus expulsi, quàm illinc attracti. Illud tamen posset scrupulum iniicere, quod si medicamenta humores fugant, quum qui in cruribus sunt, & sua grauitate, & situs ratione *Quartus.*
facile

facile possit vlterius ferri, verendum sit ne a
extremos pedes, potius quàm versus intestin
perueniant: præsertim verò pedibus male affe
ctis, & ea ratione imbecilis. An partes interme
diæ, quas sanas esse supponimus, supernè pro
fligatum humorem non admittunt, sed ex e
irritatæ magis obsistunt atque repellunt? Quo
si velis crura quoque esse imbecilla, & vel ex tu
more vel vlcere laborare, quamuis præstare
excrementa vomitu excitato retrahere, non ta-
men multum refert etiamsi deiectorio φαρμάκῳ
vtaris. Nam quum id primo loco inferiorem
ventrem expurget, nec crurum venæ medica-
menti vim prius sentire possint, quàm hepati
propinquior vena caua ab eo sit affecta: si hæc
non admittit quos medicamentum propellit
humores, sed potius irritata suos in ventrem
excernit, quæ deinceps sequuntur partes simili
motu sua reiiciunt. Vnde fit, vt affecta etiam cru
ra tandem ex eo leuamen sentiant. Quod si he-
par, & venæ cauæ truncus, protrusa excremen-
ta reciperent, non dubito quin crurum affectus
Quintus. inde plurimum irritaretur. Postremò rogabit
aliquis: si non trahit, sed potius fugat & expellit
medicamentum, qua ratione ab extremis par-
tibus, ipsísque articulis, reuelluntur humores?
An satis est assiduè confluentis materiæ (quam
antecedentem appellāt) cursum impediri: quod
partes loco affecto superiores tunc facere inci-
piunt, cùm venter est inanitus. Humor siqui-
dem morbum efficiens (qui continens causa di-
citur)

citur) in venas regredi amplius non poteſt. Qui nimo nec ei proximus in capillaribus venis con tentus, calore natiuo à medicamentis facto acutiore, diſcuti ac reſolui magna ex parte ſolet. Superatis omnibus his difficultatibus, iam nihil obſtare video quo minus tandem conſtanter aſſeramus, medicamenta non attrahere, ſed tãtum expellere quos ἀντιπαθέια proſequuntur humores. Hanc verò noſtram opinionem Meſueus confirmare videtur, quum à vulgari diſcedens inquit: Abſurdum fuerit exiſtimare, à ſi- »
mili trahi ſimile: abſurdius à contrario. Contra- »
ria enim mutuo ſe expellunt, non attrahunt. Et »
paulò poſt: Ipſa humorum euacuatio Naturæ »
eſt opus, ſed per medicamentum ipſius naturæ »
artificis inſtrumentum. Scio tamem nunquam »
Meſueo in mentem veniſſe, quantum ex illius ſcriptis colligimus, vt cenſeret medicamenta humores ἀντιπαθὲιας ratione expellere.

Eiuſdem conditionis eſſe putamus quæ vocant ἀλεξιτήρια, ſub φαρμάκων genere nuper comprehenſa: quorum natura eſt, venenis obſiſtere, vel ea prorſus è corporibus noſtris eliminare. Atqui Galenus ab his, non fugari, ſed potius trahi venena, exiſtimat, quum ſuper ipſis medicamentis iacentia liquidò viſa ſcribit: Vnde non odium, ſed amicitiam facile colligas. An virulentam ſaniem quam à venenatis animalibus vulnaratæ partes eructant, quæque ſummotis emplaſtris adhæret, venenum appellat eo loco Galenus cum vulgo: etſi propriè venenum aliud inſit,

A quibuſdam alexiteriis potius fugari, quam trahi, venena.

Lib. 1 de facult. nat. cap. 14.

inſit, quod ab animali particulę impreſſum eam ſic afficit, vt corrupta temperie eiuſmodi ſaniem emittat? Id verò non tam medicamenti appoſiti ratione fit, quàm facultatis expultricis, cuius eſt vlcerum ſordes collectas reiicere. Porrò vt quid de hac re ſentire debeamus, certius inueniatur, Alexiteriorum naturam paucis examinare præſtabit. Ea propriè ἀλεξιτήρια dicuntur Galeno, quæ punctionibus vel morſibus animalium medentur. Ἀλεξιφάρμακα verò, quæ medicamentis deleteriis obſiſtunt. Verum iſta non rarò confunduntur, vt indifferanter omnia vocentur ἀλεξιφάρμακα, ἀλεξιτήρια, ἀλεξίκακα, ἀντίδοτοι, ἀντιφάρμακα, & Latinis amuleta. Hoc tamen obſeruato diſcrimine, vt ea ſola Antidoti nuncupationem mereantur, quæ duntaxat intus aſſumuntur. Reliquæ enim appelationes non minus admouendis quàm aſſumendis conueniunt, vt ex Galeni verbis colligimus. Facit verò duas Alexiteriorum & Alexipharmacorum ſpecies: vnam eorum quæ venenum aut deleterium medicamentum ex patiente corpore euacuant. Secundam eorum quæ alterant. Et alterantium quidem non obſcura eſt ratio, quum omnibus conſtet frigida calidis, humentiaque ſiccis, & contrariorum cætera contrariis amoueri. Sed neque omnium quę euacuant latens eſt occaſio: ſiquidem nonnulla id præſtare dicuntur ſola partium tenuium caliditate, quam ἐπισπαστικοῖς appellatis Galenus attribuit. Aſt non eſſe veram attractionem quæ à tali-

Lib. 5. fac ſimpl. med. ca. 18.

Initio lib. 1. de antidotis.

Lib. 5. ſim.

Lib. 5. fac. ſimpl. med. cap. 17.

à talibus fieri creditur, aſſerimus paradoxo quo demonſtramus, nec dolorem, nec calorem, nec fugam vacui attractionem efficere, vel attractionis cauſam eſſe, ſed ſolam naturæ ſimilitudinem. Cuius quidem ratione quædam ex Alexipharmacis & Alexiteriis euacuantia eſſe fatemur, de quibus ſtatim agemus, poſteaquàm alterantium conditiones explicare abſoluerimus. Quippe etiam nonnulla alterare tota ſubſtantia dicuntur. Sunt verò eiuſmodi, quæcunque medij cuiuſdem temperamenti fauore, venenorum ac deleteriorum malitiam frangunt & obtundunt. vel (vt Galenus docet) quæ mediam naturam inter corpus noſtrum & venenum ſortita, huic ſeſe opponunt. Quæ ſane experientiâ cognita eſſe oportet, quum pro diuerſis venenis diuerſa ſit eius medij proportio. Hæc non è corporibus noſtris venena eiicere, ſed in ipſis extinguere duntaxat videntur. Ad quæ nonnulla referimus ab humana temperie tam longè diſſidentia, vt niſi aduerſarium venenum occurrat, plurimum obſint corporibus noſtris: quemadmodum Plinius de aconito narrat. Ea eſt natura (inquit) vt hominem occidat, niſi inueniat quod in homine perimat. » Cùm eo ſolo colluctatur, velut pari intus inuen » to. Sola hæc pugna eſt, cùm venenum in viſce- » ribus reperit. Mirumque, exitialia ambo quum » ſint, duo venena in homine commoriuntur, vt » homo ſuperſit. Idem planè & catharticis medi- » camentis accidit, vt hac etiam ratione cum Alexiteriis

Lib. 5. de facul. med. cap. 18.

Lib. 27. cap. 2.

xiteriis consentiant. Nisi enim aduersarium sibi humorem in corpore offendant, grauem noxam & maximos cruciatus concitant. Vnde illud Hippocratis: Qui sani sunt corpore, non facile ferunt medicaméta: quin potius ab iis exoluuntur & pessime habent. Restant ex Alexiteriis & Alexipharmacis, quę euacuantia censentur, eo quod venenum aut deleterium è corporibus nostris reiicere, siue admota, siue assumpta, videntur. Quod attinet ad propriè vocata Alexiteria, eorum quædam solum admouentur, alia tantum assumuntur, nonnulla vtroque modo. actionem suam perficiunt, vt theriaca. Quæ non nisi admota iuuant, ea aut proprium virus extrahunt, aut quadam naturæ similitudine venenum ad sese alliciunt, quo ipsa delectantur. Assumenda verò prosunt, quæcunque venenum id odio prosequuntur, & ad vulnus vnde venit strenuè propellunt. Quæ vtroque modo iuuant, vtrunq; præstare posse creduntur: atque si eorum pars assumatur, pars vulneri applicetur, venenũ media via interceptũ facilius extinguitur. Neq; verò ipsa veneni excretio manifesta expectari debet, quum quod à venenatis bestiis eiaculatur, plærunq; sit spiritus quidam, vel tenuis humiditas, vt refert Galenus. Proinde curationis finis est, venenosæ qualitatis extinctio, simptomatumque correctio, non euidens reiectio alicuius substantiæ quam extrahi oporteat. Alexipharmaca verò assumi tantum, solita, non etiam apponi, plæraque nocentem

Aph. 36. & 37. lib. 2.

Lib. 6. de locis aff. cap. 5.

ma

materiã vomitu reiicere cogunt:alia per aluum vrinas,aut sudorem,assumptum deleterium vacuant. Qui effectus,non attractione,similitudinis ergo fiunt(quæ enim cõtrariorum similitudo & amicitia esse potest?)sed ἀντιπαθεία quadã vt de purgantibus monstratum à nobis est.

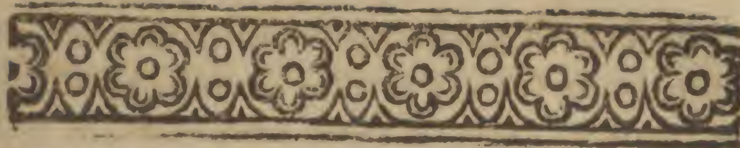
Ad horum naturam accedere videntur,quæ surculos & spicula,extrahere dicunt.Id verò falsum esse satis testatur,quod eadem multo delectu omnibus medeantur infixis, qualiscunque materiæ fuerint.Non enim alia spinas,alia ligni frustula,alia ossis vel arundinis fragmenta, alia telorum cuspides,ferreos,plumbeos, aut alterius generis extrahere putantur,sed promiscuè infixa omnia. Quasi ipsum[infixũ esse] aliquid similitudinis afferret, qua incitatum φάρμακον traheret, vt quæ venenis aduersantur alia aliis extinguendis aut fugandis cõueniunt. Sed qua ratione fieri potest,vt qui trahẽtibus digitis nõ cedit surculus, medicamẽtis abstrahi videatur? Nunquid digitorum auellere tentãtium robur minus est quam vel expultricis partium facultatis,vel medicamentorum quæ putant attrahere?Minimè quidem:sed sæpe accidit, vt surculus in carne aut cute latitans, intus crassior vel curuatus, minimam tenuémque prehendendi sui ansam digitis offerat. Quo fit,vt ægrè, nec sine maximo dolore & cruciatu præ laceratione extrahatur.At postea quàm soluta iam inflãmatione amplior locus euasit,aliqua nimirum circunstantis carnis portione in pus conuersa,

Neque infixa corporibus extrahi à medicamentis.

facilè & nullo cũ dolore surculus reiicitur. Porrò, si quis talium naturam attentius consideret, non mediocrem siccandi vim obtinere videbit, quemadmodũ & quæcũque ossium desquammationẽ faciunt. Multum enim siccatis ossibus abscedunt eorum portiones corruptæ. Has verò à medicamento extrahi dicunt, etsi spõte separẽtur, aut saltẽ à carne super os integrum recens genita extra propellantur. Idem in surculis fieri putamus, vt à parte resiccata, proindéque melius habente (siccum enim sanitati vicinius est quàm humidum, in vlceribus atque vulneribus, vt rectè scripsit Hippocrates) sensim protrudantur, haud aliter quàm cætera nocentia. Hæc enim, dum siccantium medicamentorum opera vlcus à fundo carne impletur, reiiciuntur. Talia sunt, nõ modo ossium frustula & squamæ, sed etiã vestimentorum & loricarum fragmenta, plumbeique globi, & si quid aliud præter naturam inhæserit. Quoniã verò istud solet accidere, partis inflammatione soluta, quando (vt prædixi) vulnus carne repleri incipit: inde fit vt etiam per accidens iuuare videantur, quæ promptius curant inflammationem.

Initio lib. περὶ ἑλκῶν

***



VENENA IN CERTVM diem exhiberi non posse, neque certis occidere temporibus: ad clarissimum Medicinæ Doctorem D. PETRVM PERRÆVM *iuniorem.*

PARADOXVM X.

ETSI TV multò promptiùs exactiúsq; dubium istud explicare posses, PERRÆE doctissime, quando tamen placet meam quoque sententiam audire, de venenorum ad præscriptum dié limitatione ac efficacia, quid ipse sentiam paucis enarrabo. Absurdum quidem & ridiculum mihi perpetuò visum est, quod vulgò asserunt, illa in certum tempus à veneficis determinari. Nam cum medicamétorum, etiam vtilium, vis (ex cuius notitia cuique sua quantitas & dosis terminatur) non nisi longa & frequenti experientia disci queat: cognita verò nondum certam, sed coniecturalem artem relinquat: non video qua ratione fiat, vt suorum venenorum efficaciæ tempus præscriptum habeant venefici. Id enim in variis hominibus innoxiè, atque adeò impunè experiri non licet, vt salutarium medicaminum ἐνέργειαν. Opinor in brutis, canibus, suibus, aut auibus etiam sua probant, at-

que obſeruatis variis moriendi terminis, pro venenorum ſcilicet natura, hinc regulas ſibi conſtituunt. Quaſi verò non multum diſſideant, hominis (qui animaliũ omnium eſt temperatiſſimus) aliorũque naturæ. Præter id quod longè facilius eſt in brutis certam ſtatutámque euentus horam accidere, quàm in hominibus. Quippe rationis expertia in ſua quęque ſpecie minimam habent diuerſitatem, eodem pabulo veſcuntur, diuerſa ſtudia non proſequuntur: vnde fit vt ab iiſdem eadem ferè pati videantur. Homines verò, quamuis in vna ſpecie conueniant, ſunt tamen adeò varij, vt nuſquam ſimiles duos reperias. Diſſimilis verò temperamenti, conditionis, ac ſtudij, quot milia inueniuntur? In vnica certè hominum ſpecie tot eſſe puto ſingularium differentias, quot in reliquo animalium genere diuerſæ ſunt ſpecies. Proinde fallax & lubrica omninò cenſeri debet veneficorum coniectura, vt ex iis quæ mox dicturus ſum facile eſt intelligere. Iam ergo ad inſtitutum aggrediamur.

GRAVISSIMVS probatiſſimúſque philoſophus Theophraſtus, à plæriſque putatur iſtius opinionis autor, quia de Aconito hæc prodit: Componi ita ferunt, vt certis occidere temporibus poſſit, videlicet bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri, anno completo, nonnullum etiam biennio. Peſſimè illos de vita diſcedere volunt, qui plurimum temporis reſiſtere poſſint: paulatim enim

Lib. 9. hiſt plant. cap. 16.

enim tabeſcat corpus,& langore pereat diutur no, eſſe neceſſe:facillimè illos qui confeſtim obeunt. At nos prorſus nihil mouere debet Theophraſti autoritas,quum id potius de aliorum,quàm ſua ſententia,ſcribat,vt euidentiſſimè citata verba declarant. Huius verò perſuaſionis cauſam ſi quis forte requirat,ea gemina eſſe videtur. Et prior quidem fuit, mortalitatis ſibi ſuiſque vitiis nimium blandientis aſtutia. Quotus enim quiſque reperietur, qui non æquiore patiatur animo, vitium ſibi probro verti quod ab externa cauſa illatū ſit,quàm ſi idem à praua corporis temperie ortum habuiſſe dicatur? Etſi enim primæ κατασκευῆς ſuæ nemo cauſa dici poſſit, nec prauitatis eiuſdem exprobrationem ad ſe pertinere,cenſere debet tamen quia noſtra ſit eidem immodicè fauemus. vſque adeò vt ſi circa ipſam quiſpiam contigerit error, eundem nobis vitio verſum iri reformidamus. Hinc fit vt libentius admittamus cuiuſcunque noxæ cauſam ab externo quàm interno efficiente procedere. Cuius rei tanto manifeſtiora ſe produnt exempla, quantò quique fuerint bonis artibus minus exculti: vt pote qui ſolius τῆς φιλαυτίας iudicio ferantur. Eiuſmodi ſunt anus, & ex plebe imperita reliqui, apud quos nihil plauſibilius dici poteſt, quàm ſi morbi quo laborant cauſa referatur, vel ad Diuorum quempiam,vel ad propinatum clam venenum,vel ad vetulæ cuiuſpiam venefi cum aſpectum. Vnde exiſtunt querelę quarum

In bucol. alteram recenſuit Virgilius:

" *Neſcio quis teneros oculus mihi faſcinet agnos.*

Quum enim in preſentia, aut paulò ante venenum fuiſſe exhibitum, probabiliter mentiri nó poſſint, ipſius exhibitionem multò ante factam tutius confingunt. Altera porro huius ſentétiæ cauſa fuit, θεωρημάτων aſtronomicorum detorta interpretatio. Quum etenim illi (& verè quidem) ſtatuant, affectionum inferiorum modos varios exiſtere, ex cœleſtium corporum varia coniunctione, oppoſitione, & mutato inter ſe aſpectu: imperitum vulgus hinc occaſionem arripuit conſtituendi effectionum varietatem ex iis differentiis etiam quàm minimis, quas ipſi circa corpora cœleſtia obſeruare poſſunt. Veluti quum ſtatuunt plantam aliquam efficacem eſſe aduerſus febres, modo ante Solis ortum carpta fuerit. Atque hic error longè proceſſit. Quippe non ſolum ex talibus differentiis, ſanè quàm leuiſſimis, homines vulgo ſpeciei varietatem in effectionibus aſtruunt, ſed & accidentia harum effectionum diuerſa ex eadem cauſa eſſe volunt: Cuiuſmodi eſt tempus exerédæ venenorum efficaciæ. Quorũ deliria quum literis

Ibidem. " mandaret Theophraſtus, dixit, Mortes colle-

" ctuum temporibus compares euenire. Iam igitur ratione potius, quàm cuiuſquam relatu vel teſtimonio, problematis huius veram diſſolutionem quæramus. Hanc autem (ni fallor) ab ipſius veneni definitione omnium commodiſ-

ſimè

ſimè auſpicabimur, vt facilius intelligatur quid ſit de quo diſputatio ſuſcipitur. Quicquid intra corpus aſſumptum ita corporis naturæ repugnat, vt vinci ab ea & aſſimilari non poſſit, ſed è contrario corpus immutet, quomodo ipſum cibos ſolet, venenum propriè nobis dicitur. Sunt autem venenorum omnium duæ ſummæ differentiæ: quippe vel qualitate manifeſta naturæ hominum inimica ſunt, aut tota ſubſtantia eidem aduerſantur. Rurſus, alia citiùs, alia tardiùs ſuapte natura occidere poſſunt. Et de repente quidem, ac intra paucos dies, vel etiam horas, interimunt, quæ in Cordis penetralia mox deferuntur. Atque eiuſmodi venena ſunt calidiſſima, & magna ex parte erodentia vel putrefacientia, (σηπτικὰ Græci vocant) ſed partium prædita tenuitate. Frigida enim & craſſa, pigra ſunt, & tardè in venas arteriáſque inſinuantur. Sunt quæ ſolo vapore, vel cœco halitu corpora noſtra inficiunt ac deſtruunt: ex quibus atrocitatis malitiæque principem locum obtinent, venena arte conflata, tantam permeandi vim habẽtia, vt illitis ſellarum pediferis inſeſſorum ochreas penetrent, donec ad nudas pedum plantas peruaſerint, & inde per cutis ſpiracula in corpus ingreſſa, vniuerſa eius membra corrumpant. Iiſdem equorum ſellæ & habenæ inficiuntur, quæ poſtea à calore natiuo eius qui equo inſidet, per poros manuũ atque fœmorũ

in venas & arterias intromittuntur. Iis denique veſtimenta, cubilia, & interulæ venenata fiunt. Eiuſdem generis eſſe videntur quæ viſu tantùm, vel olfactu interficiunt, quæque ſolum guſtata (etſi non deuorentur) hominem ſtatim in perniciem agunt nulla temporis mora. Quæ quidem omnia ſecum deferunt præſentaneum interitũ, ex quo nullum ſubinde fiat reliquum infœlicibus moribundis ſuccurrendi tempus. Eorum vſus frequens eſt (vt audio) apud Turcas, & alias ferinas gentes. Ab his diuerſa ſunt craſſa venena, quæ ad agendum quidem pigriora ſegnioraque habentur; ſed tandem vehementiſſimè vrunt, erodunt, exedunt, diſcruciant, atque morâ vires & perniciem maiorem acquirunt. Cæterùm, non modo varia eſt venenorum diuerſi generis efficacia, ſed & pro eorum qui aſſumpſerunt conſtitutione ac temperatura, multiplex in nocendi tempore accidit varietas, vt alij aliis citiùs tardiúſve noxam ſentiant, venenoque ſuccumbant, nonnulli etiam euadant. Fit enim quandoque vt deleteria vis miteſcat ac ſuperetur ab eius qui aſſumpſit natura, vel ex ſe ſatis valida, vel quæ opera ἀλεξιφαρμάκων roboretur. Sic ex iis qui in eodem aëre peſtilenti ſunt, quidam minimè peſte corripiuntur: ex iis verò qui laborant, hi ſtatim pereunt, alij tardius, alij tandem euadunt. Quæ cùm ita ſint, ridiculum omninò videtur quod aſſerunt, fieri poſſe vt

vene-

venenum in ſtatum diem exhibeatur, certíſque occidat temporibus:idque ex veneni conditione. Cui errori alter fauere videtur, quem dudum euertimus: nempe medicamenta principium mutationis à noſtro calore adipiſci, vt docet Galenus. Vnde infertur, craſſiuſculè contrita effectionem ſuam tardius exerere. Quod etſi concedam, non tamen quod hic aſtruunt illi conficient, niſi captioſè. Nam ſi quis ita argumentetur: Hoc medicamẽtum tardius quàm illud vires ſuas depromit: ergo in certum tempus id efficiet, fallax erit argumentatio, quæ ab Ariſtotele dicitur ἔλεγχος παρὰ τὸ ἑπόμενον. Haud aliter quàm ſi quis pronunciet, Capra eſt animal, ergo Capra eſt aſinus. Sunt enim [tardè efficere] & [ad certum tempus efficere] ſpecies diuerſæ eius quod efficit ſuas actiones in tempore. Illos verò ſolam venenorum conditionem ſpectare, id ſatis arguit, quod nullam corporum diſtinctionem eos facere audias, ſed tãtùm veneni ſpeciem confingere, cui temporis duntaxat limitationem adhibent, non hominum naturæ. Atqui ſæpè viſum eſt, toxico eodem pondere eademque hora conuiuis multis exhibito, alios ſtatim periiſſe, alios poſt dies aliquot, nõnullis certe parum accidiſſe mali. Huic non diſſimile eſt quod in medicamentis purgantibus quotidie experimur: quæ eodem tempore, eademque mẽſura, & ſimili præparata modo, ſi diuerſis hominibus propinentur, alios citiſſimè, alios tardè euacuant: & ab aliis

Parad. 1. dec. 1.

Lib. 1. ſim. cap. 11.

quidem plurimum, ab alliis verò parum aut nihil. præterea, his citra molestiam, aliis magna cum difficultate, torminibus grauissimis, & frequenti λειποθυμίᾳ deiectio fit. Et quid diuersos proferre necesse est, cum ne in eodem quidem homine idem pharmacum semper eosdem effectus producat? Cùm igitur ex vario dispariq; hominum temperamento, variaque corporum structura, hæc magna ex parte accidere videamus: cuiusque verò hominis ἰδιοσυγκρασία ad amussim comprehẽdi nequeat: qua ratione quis sciet quanto tempore natiuus calor veneno resistere possit? Vt dem aliquem adeò peritum esse veneficum, vt sui veneni facultatem certo iudicio tam exquisitè expendat, quàm lance expenditur moschus: nunquam tamen admittam id posse naturæ eius qui assumpturus est, tam exactè & (vt dici solet) ad vnguẽ determinari, vt nihil à proposito sibi fine aut termino aberret. Nam & Medicina ipsa coniecturalis habetur, qua singulis hominibus suorum remediorum quantitatem & propriam qualitatem præscribit. Ipsum enim ad vnguem proprium, inquit Galenus, nec scribi omninò potest, nec dici. Et paulò post: Nulla est in arte medica nec res, nec medela, quæ specie dicibilis non sit. Sed quod nec dici, nec scribi, nec omninò præcipi potest, id quantitas in quoque est. Et in sequentibus id sæpè repetit, docens cuiusque hominis propriam esse curationem, atque naturæ proprietatem ineffabilem esse, nec exactissima scien

Gal. lib. 3. meth. med. cap. 7.

Lib. 3. meth. med. cap. 3.

Cap. 7.

ſcientia comprehenſibilem. Naturæ proprietatem vulgus medicorum ἰδιοσυγκρασίαν, vt idem admonet, appellat. Et quia omnes eam comprehendi non poſſe fatentur, ideò ipſam veram Medicinæ artem Aeſculapio Apollinique concedunt. Nam perfectæ ſeu abſolutæ infallibiliſque Medicinæ (quam Galenus τὴν ὄντως ἰατρικὴν vocat) principium ac veluti fundamentum eſt, particularis naturæ notitia. Vnde ſubiungit: Si ” cuiuſque priuatim naturam explorare ad vn- ” guem ſcirem, vtique qualem fuiſſe Aeſcula- ” pium mente concipio, talem me eſſe putarem. ” Sed quoniam id fieri non poteſt, certe vt quoād ” homini licet quàm proximè accedam, tum ipſe ” me exercere decreui, tum alios vt idem faciant ” adhortor. ” Ergo ſi coniecturalis eſt, & minime certa Medicina, ea parte qua ſingulis ſua præſcribit remedia, neque id niſi longa tandem obſeruatione ac experientia deprehendi poſſit, quis de venenis hoc ſibi perſuadeat? Nam ſi in arte medica periculoſum eſt experimentum, vt prudens monet Hippocrates, quàm incerta ſit venenorum probatio facile eſt coniicere. Nam deleteriorum, vt ſalutarium medicamentorum, vim in variis hominibus neque innoxiè, neque impunè, experiri licet. Quod verò in brutis animantibus obſeruare quis potuit, ad hominem traducere velle, ineptum eſſe prædixi: quoniam longè lateque differunt hominum brutorúmque naturæ, vel hoc argumento, quod ſturni cicuta, & elleboro coturnices tutò veſcantur,

Aph.1. lib.1.

quæ

quæ nobis ſunt venena & pharmaca. Ex his tãdem colligere poſſumus, erroneam valde & lubricam cenſeri debere veneficorum artem) ſiquidem ars dici poſſit) & coniecturam: præſertim quum idem venenum aliàs celerem, aliàs tardam actionem edat, idque non tam ſui ratione, quàm pro corporis natura & tẽperie, meatuum laxitate vel anguſtia, caloris natiui robore aut imbecillitate, excrementorumque ſimiliũ aut diſſimiliũ copia vel paucitate. Nam deleterij vis quandoq; irrita manet, aut multũ refracta: vt in eorum corporibus qui animæ facultates ex optima temperie validas ſortiti ſunt. Corporis verò ſtructuræ & compoſitionis ratione accidere putat Galenus, vt hominem quidem cicuta enecet, ſturnos verò nutriat. Huic addit caloris comminuentis attenuantiſque vim: cuius etiam occaſione fieri cenſet, vt frigida venena citiùs magiſque in calidis naturis vim ſuam exerant. Id plæriſque παράδοξον videri poterit: ſed quum ab eodem autore ſit apertiſſimè demonſtratum, eius probationem ſciens prætermitto. Quod ad excrementorum naturam attinet, ea contrariis qualitatibus pugnantium venenorum actiones eneruant. Nam ſi pituitę copia fuerit in viſceribus, calidi veneni vis ab illa non parum obtundetur. Contrà, calidior humor talis veneni opus accelerabit. Sic narcoticum aſſumptum hebetat & frangit abundantior bilis: eidem verò fauet pituita. Porrò, quod ab impiis hominibus veneficis ſciri poteſt, id ferè

Lib.3.ſim. cap.18.

Lib.3.ſim. cap.18.

ferè eſt huiuſmodi: ſcilicet norunt quæ venena ſuarum tantùm qualitatum euidenti conditione perimunt:& quæ tota ſubſtantia nocent. Talia dicuntur, quæ putredine vel eroſione interimunt, quibus vt tempore inualeſcant accidit, autore Galeno, quũ reliqua ex mora eneruentur. Siquidem temporis ſpatio putreſcunt omnia, eóque magis quo fuerit humidior calidiórque locus. Ob id igitur quibus actio in putredine, iis tempus actionem adauget, quoniam ſcilicet & putredinem: cumque putreſcere nunquam ceſſent, viciſſim etiam putrefaciunt. Vnde fit vt longo poſt tempore interimant, potiſſimum quæ craſſa terrenaque eſſentia ſunt. Hæc (inquã) ex longa obſeruatione didiciſſe queũt venefici, vt ea diſtinguere ſciant quæ ab inſignibus qualitatibus, ab aliis quæ à tota ſubſtantia interimunt: & illa quidem ſuapte natura cuiuis homini præſentius malum afferre, hæc verò nõ niſi longiore tempore vires ſuas explicare. Et rurſus: vtraque citius tardiúſve occidere, nulla corporum ratione habita, pro eorum maiore minoréve quantitate. Id etiam præſtare poſſunt, vt quæcunque venena pro ſuo arbitrio temperent, reddantque mitiora vel acerbiora, quò celeriùs aut tardiùs interimant: idque nullo naturæ ſecreto, vel miraculo. Nam & nos in purgantibus medicamentis eo artificio vti ſolemus, vt quæ pigriora ſunt exacuamus, & iis veluti calcaria adhibeamus: aliorum contrà, celerem nimis penetrationem cohibemus, iis permiſtis

Lib.3.ſim. cap.18.

mistis quæ natura sunt tardiora & crassiora. At vt in certum præscriptumque diem venenorum effectus limitentur, & absurdum & planè ridiculum esse putamus: quum (vt superius abundè monstrauimus) singulorum hominum natura perfectè cognosci nequeat: vnde accidit incertus valde vniuscuiusque veneni in homine tollendo terminus. Nam actio quæuis naturalis varios sortitur effectus, tam pro eius qui efficit, quàm eius quod patitur diuersa dispositione: atque id non euidentium tantùm, sed & occultarum & peculiarium qualitatum ratione: quibus etiam fit, vt quæ huic prosint, alteri multum noceant. Petrus Aponensis (quem Conciliatorem vocant) vbi hanc quæstionem explicat, proponit fieri posse, vt certò cognita vitæ hominis alicuius duratione, ex humidi primigenii quantitate mensurata, venenum propinetur quod decem annorum spatio illud prorsus absumat. Vnde colligit, nonnullos esse venenatos, qui continuè exiccando procedant, (hi vulgo herbati seu strigati vocantur) fierique posse nonnunquam vt venenum limitetur. Verùm, quod ille supponit, ex Astrologia vix rectè diuinari potest. Quicunque verò sensim contabescere videntur, à toxicatoribus venenati, χρονικὸν quidem fateor affectum sustinent, sed qui nobis incerto tempore hominem sit de medio sublaturus. Non minus incertum moriendi terminum, ex leporis marini (venenati piscis) vsu, Plinius significat, dum inquit: *Lib. 32. cap. 1.*
Homi

Homines quibus in paſtu eſt, piſcem olent. „
Hoc primo argumento veneficium id deprehenditur. Cætero moriuntur totidem horis, quot vixerit lepus. Nam quis diuinabit leporis huius ætatem, vt prædicere poſſit moriendi ſtatutam horam? Quin ſi hoc etiam dem, reſciri poſſe quot dies vixerit lepus, non tamen concedam ab eo quoſuis homines eodem tempore interfici, quum (vt ſatis ſuperque probatum eſt) venenum idem pro corporum diuerſitate admodum varie agat. Vt verius ſit dictũ, quod ipſemet Plinius ſubiungit, incerti temporis veneficium id eſſe, vt autor eſt Licinius Macer.

Hæc ſunt, amiciſſime doctiſſimeq́; PERRÆE, quæ de problematis huius veritate mihi afferēda videntur. In quibus explicandis, ſi paulo prolixior fui, ignoſce, & quorundã Medicinæ ſtudioſorum gratia, qui cum ea meditarer forte ſuperuenerunt, id factum eſſe ſcias. Rogarunt ſiquidem vt enarrationis huius copiam illis facerem. Quod cum honeſtè nõ poſſem negare, fuſius tractanda mihi fuit quæſtio, vt eorum captui me accommodarem. Tu ex multo breuiore oratione, vt doctrina & ingenio plurimum præſtas, meã de hac re ſententiã, quod cupiiſti, facile intellexiſſes.

VALE.



PRUDENTIA ET SCIENTIArum varietate clarissimo, summísque honoribus dignissimo, D. HONORATO CASTELLANO, Regis consiliario medico, Reginæque ἀρχιάτρῳ, & in Schola Monspeliensi regio professori, Laur. Ioubertus Delphinas S. D.



QVVM iandudum constituissem, commentationes quasdam in libros Galeni de facultatibus naturalibus, tuis auspiciis in lucem emittere (omnium maximè honorande CASTELLANE) ne quid temere aggrederer, & meo tamen interea nomini consulerem, factũ est vt iam cunctantem me, illa etiam remorata sint, que ab Apelle in ζώγραφον ἄθλιον dicta memineram: dum is depictam à se imaginem in lucem expromere properaret, & quam propterea laudi sibi & gloriæ fore apud Apellem putabat, quod eam vel puncto temporis iactaret descriptam:

Καὶ ἢν μὴ λέγῃς, εὖ οἶδα, ὅτι ταχὺ γέγραπται.
Θαυμάζω δὲ πῶς οὐχὶ τοιαύτας πλείους γέγραφας.

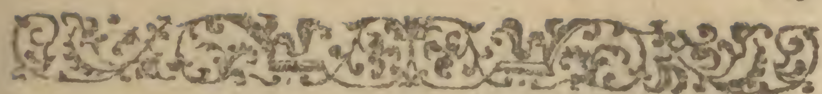
Accessit etiam, quod dum exculta magis, & magis elaborata παράδοξα quædam haberem, non

potui

potui non ea consilia potius persequi, quæ παράδοξα emittere prius suaderent: vt in iis tanquam re minus seria, periculum facerē, quanta consequentes illas lucubrationes nostras tandem maneat securitas: aut quantus hisce sit expectandus applausus. Eiusmodi sunt quæ de attractione à sola similitudine substantiæ disputo: & de actione per ἀντιπαθέιαν tum medicamentorum purgantium, tum etiam alexiteriorum: Quod item menstruus sanguis non sit veneni particeps: Quod fœmina profluente menstruo non possit concipere: Quod ventriculus interdiu & per vigilias, exactè magis quàm noctu & inter dormiendum, coctionem suā perficiat. Hæc enim, & plæraq; alia illinc deprompta, ex meo voto iam tua sunt, vt & absoluta tractatio futura est: quæ si quando habebit quæ prius παραδόξοις disputata videris, scito, ea tunc breuissime, & quasi indicis instar processura. Porrò, id tibi significare visum est, ne quibus iā de meis illis lucubrationibus aliquid potuit subolere, ij de oblato dicatóque opusculo detractum esse, te nescio, aliquando deprehendant. Quod vt absoluerē, & aliquo digno donarem decore, vix spatium datum est: ita me instituta nostra publica professio totum ad se rapit. præcipueque tuo nomine, qui me dignum duxeris, cui tuas absentis partes agendas in docenda Medicina traderes: cùm alioqui tibi per Regem & Academiæ nostræ leges, muneris commissi fructus, vbi vbi sis, liceat percipere. Sed illud D.

Epist.1.ad Corinth. cap.6. Pauli multo maximi apud te est ponderis: πάντα μοι ἔξεστι, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. Sed vt ad rem redeam, crede mihi, tuas dum ago partes, si dicã quod sentio, egomet mihi videor tanquam Comœdus aliquis male comptus regiã personam sustinere. Ita tamen, vt in eo quantum culturæ splendorísque ad regium ornatum deest, id ipsum quanta possum in agendo diligentia & sedulitate studeam compensare. Id autem confidenter magis exequor, quod eosdem tecum spectatores non habeo: quos tamen multo (ne in meos grauius dicam) noui eruditissimos. Vale. Monspelij, mense Aug. 1565.

AD



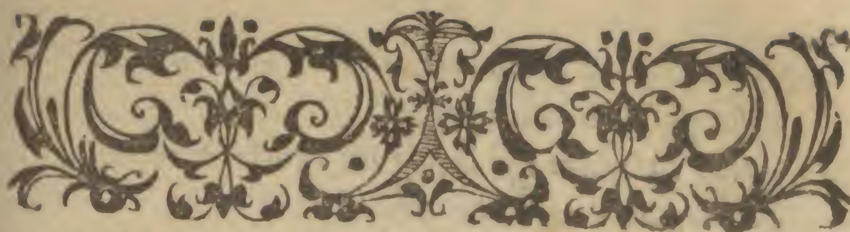
AD CLARISSIMOS DD. Antonium Sapportam, Academiæ Monſpelienſis Decanum, & Gul. Rondeletium eiuſdem Cancellarium, artis Medicæ antiſtites, regios profeſſores & cõſiliarios illuſtriſſimos, Laurentii Iouberti collegæ,

CARMEN VOTIVVM.

Hæc præcox nimium, & luxurians comis,
Quæ, fors haud bene adhuc, arbor amabilis,
Maturata dedit (percelebris Scholæ
O noſtræ Medicæ lucida ſydera)
Præclaris radiis percoquere eſt opus
Veſtrum, quo placeant & ſapiant magis.
En tantum exiguus ſurculus arboris,
Aut germen mereor, gemmáve dicier
Veſtri: iam propriis quamuis ego hæream
Terræ ſtirpibus, huc aſcitus in ferax
Arbuſtum. Præcor ô, tuta fauoribus
Veſtris, hæc volitent vndíque per manus,
Vt dentem metuam nullius improbi.
Me nulla ambitio ſcribere compulit

Hæc, teſtor: ſtudium pectore ab intimo
Sed veri, aſſidue quo ſtimulor libens,
Exercere ſtudens his iuuenes libris.
Quorum ſi ſtudiis attulerint lucrum
Haud paruum, id meritis accumulent peto
Veſtris. Quinetiam gloria nobilis
(Præſes quæ ſtudiis laudis & artium)
Hinc ſperanda mihi, veſtra ſit integra.
Vos litis dubiæ deligo iudices.
Ad vos, ſi arma mouent obuia, prouoco.
Ad vos omne meum ius fero libere.

Virtus labore venit.



INDEX OMNIVM EORVM QVÆ IN HIS Paradoxis continentur, ordine Alphabetico digestus.

A



Ali-

Anima

Aqua

vel

Attra

Buty-

tempe

moræ

Conco

Corpora

D.

E

Eua

F

H

He-

Hu-

L

Late

Mares

Medica

Medica

Medica

Nimium

O

P

Phlegma

tam

Piper

Pus

Rapum

S

Sanguis

frige

Tabid

T

V

Venæ

Ven-

Vitæ

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag.2.lin.18.debeat Musarum.p.8 lin 20.(quum calidi-.pag.12.lin.4.vinceret.pag 25.lin.28.confictæpecuinæque.p.26.lin 1.-stus ac.p.32.li.10.rogasti) efficio. p.70.lin.17.medicamentosorum, rarior. p. 90. lin. 14. septi angustias.p.91.lin. 28. pera fieri. p. 92.lin.10.loco censeri,pagin.93.lin.pen. idoneæ censentur. pagin.97. lin.22.hunc validissimo.p.103.lin.10 . vim audidisse. p. 114.lin 5.permiscendas,&. p.153.lin.1.nihil miror. pag. 163.lin 28.qua ratione.p 172.lin.2.tum cùm. p.185. lin. 27 ctenus recipit.p.232. lin. 3 facile assequetur. p. 234. lin.3 ex summi.eadem lin. 19. sup. recensuimus. p. 311. lin.8.tanquam ἀξιώματα p.313.lin. 13 sanguis perniciem. p.331.lin 13.rum consensu.p.362.lin.10 sensiles partes. ead.lin.12.eius humoris p.394.lin.1. (forsitan.)

L. Joubert 1529 – 1583.
[illegible] a Parigi nel 1579
per rimediare alla sterilità
della moglie di Enrico III